

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

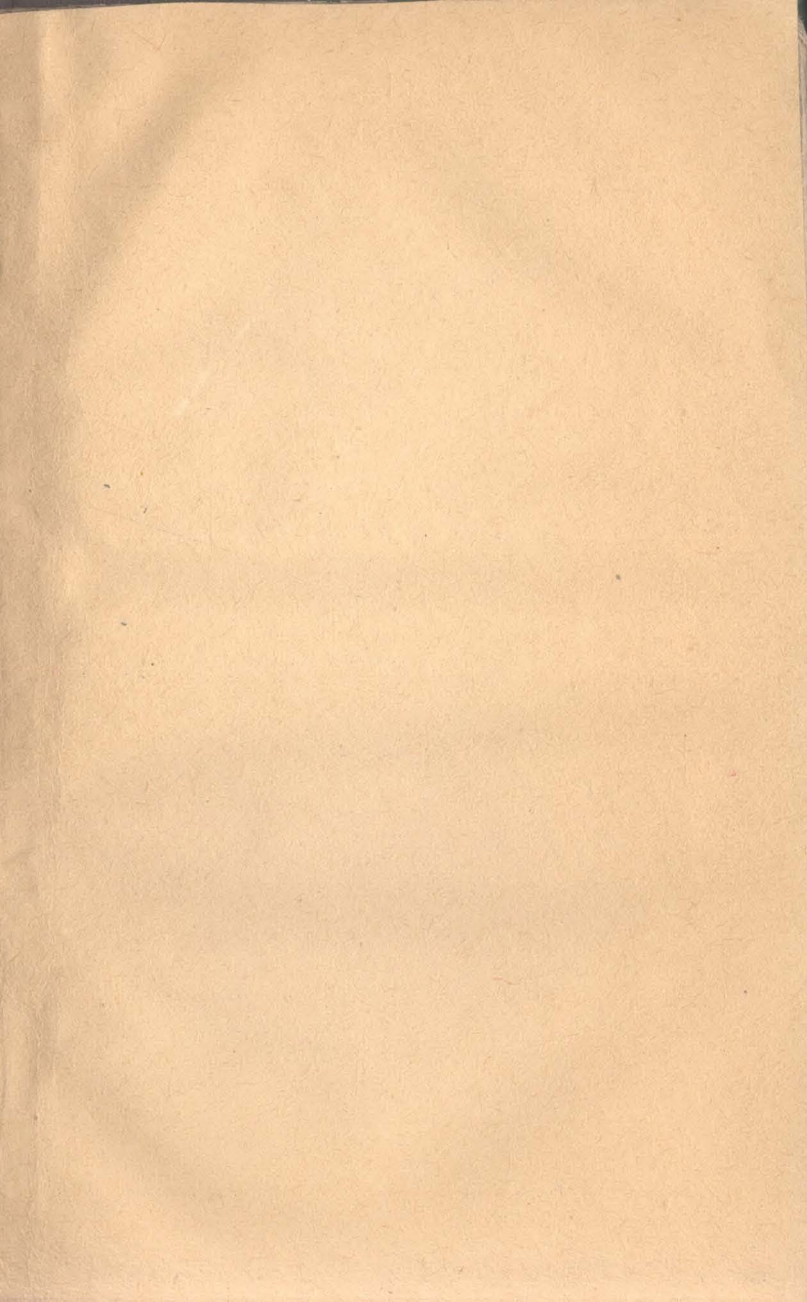
1778

232

Δ-33

1858

2010

2001

232

Ե-33

Ճ Ա Ռ

10

ՄՈՒՐԲ ՀՈԳԻԻՆ

ԳՈՐԾՔԻՆ ՎՐԱՅՈՎ

10

Printed in Turkey

Հոգիին պատուը աս է. սէր, ինդուլթիւն, խաղաղութիւն, երկայնմտութիւն, քաղցրութիւն, բարութիւն, հաւատարմութիւն, հեղուլթիւն, ժուծկարութիւն: Գալ. Ե. 22, 23:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԻՊ

2012

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՅՊԱՐԱՆԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

1858

232
Ե-33

23215

629

39

ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻԻՆ

Գ Ո Ր Ծ Ը

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա

Ն Ե Ր Ա Ծ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Թէ որ մէկ տան մը մէջ հինգ կամ վեց ան-
ձինք մի և նոյն մահաբեր ախտէ բռնուած ըլլան,
ու իրենց չքաւորութեանը պատճառով՝ իրենց
տրտում և յուսահատ վիճակին մէջ՝ թէ որ յան-
կարծ մէկ վարպետ բժիշկ մը ներս մտնէ, և կա-
րեկից ըլլալով խոստանայ թէ ինքը ձրի պիտի բը-
ժըշկէ զանոնք, և նոյն ատենը ջանայ համոզել թէ
իր տուած դեղը շատ յարմար է անոնց հիւան-
դութիւնը բժշկելու. արդեօք ի՛նչ մեծ ցնծու-
թիւն պիտի ունենան ան հիւանդները, և ի՛նչ
շնորհակալու սրտով պիտի ընդունին բժշկին տու-
ած դեղը, և անմիջապէս պիտի առնեն որ շուտով
առողջանան. ասոր տարակոյս չկայ: Բայց դի-
ցուք թէ՛ բժշկին գալէն քիչ մը ատեն ետքը ա-
նոնց մէկ բարեկամը այցելութեան գալով՝ տեսնայ
թէ հիւանդները դեռ դեղը չառած՝ ան դեղին
ի՛նչ բնութիւն ունենալը քննել ու իմանալ ու-
ղելով, իրենց կարծիքներուն տարբերութենէն մէ-
ջերնին վիճաբանութիւն ծագեր է, և բանը ան
աստիճանը հասեր է որ դեղը մէկդի ձգած և ի-

րենց մահուան վտանգն ալ մոռցած՝ սաստիկ կը
կռուին մէկզմէկու հետ. ո՛րչափ մեծ պիտի ը-
լայ ան բարեկամին զարմանքը, ու ըսէ թէ աս
ի՛նչ անխելքութիւն է աս հիւանդներուն ըրա-
ծը. աս վտանգաւոր ատենս ո՞րը աւելի հարկաւոր
էր իրենց, դեղին բնութիւնը քննե՞լ՝ թէ անմի-
ջապէս զանիկայ առնելով առողջանալը:

Ա՛հա՛ դժբաղդաբար մարդիկ շատ անգամ աս
անյարմար կերպովս կը քննեն հաւատոյ վարդա-
պետութիւնները: Աստուած մէկ խիստ երևելի
նպատակի համար յայտնեց աս վարդապետու-
թիւնները. բայց արդեօք ի՛նչ բան էր ան նպա-
տակը. ինչո՞ւ համար անոնք մեզի յայտնուեցան.
միթէ անոնց բնութիւնը քննելու համար. չէ՞ որ
մանաւանդ անոնցմով դժոխքէն ազատ մնալու
համար: Անտարակոյս անոնց բնութիւնը քննել
սորվին ալ հարկաւոր է. բայց Աստուած անոր
համար յայտնեց զանոնք, որ երկնից ճամբան ցու-
ցրնէ մեզի, և անոր մէջը առաջնորդէ մեզի. սա-
կայն մարդիկ ի՛նչպէս գործածեցին աս վարդա-
պետութիւնները. ՚ի վաղուց հետէ անոնք ետևէ
եղան անոնց բնութիւնը հետազօտելու, ու մէկը
մէկալին հետ ի՛նչ յարմարութիւն ունենալը քն-
նելու: Աս քննութիւնները պատճառ եղան սաս-
տիկ վիճաբանութիւններու. զատ զատ ընկերու-
թիւններ հաստատուեցան. աս ընկերութիւնները
մէկզմէկ անիծեցին, բանադրեցին, ու մինչև ան-
գամ պատերազմեցան, ու մէկզմէկ սպաննեցին:
Եւ հիմա ի՛նչպէս է բանը. մէկ եկեղեցին մէկա-
լը կ'ատէ. մէկ քրիստոնեան մէկալին դէմ կը հա-
կառակի. որ այսպէս բոլորովին կը կործանի քրիս-
տոնէական փոխադարձ սէրը. ասկից մեծ պատճառ
մը կը ծագի երկբայելու՝ թէ անոնք ամենևին

քրիստոնեայ չեն : Ըն նոյն միջոցին աս վարդապետութեանց նախնական նպատակը , կամ անոնց բուն միտքը ինչ ըլլալը մեծապէս անյայտ եղաւ անոնց , կամ լաւ ևս է ըսել թէ անոնցմէ ծածկուեցաւ մնաց . անանկ որ շատերը ան սաստիկ վիճաբանութեանց ենթակայ եղած նիւթերուն մէկ քանիին վրայօք բնաւ չեն կրնար ըսել , թէ անոնք մեր փրկութեանը ինչ վերաբերութիւն ունին , կամ թէ անոնք բնաւ վերաբերութիւն մը ունին՝ թէ չէ . քանզի բուն իրենք չեն հասկընար ըսածնին : Եւ զանոնք փոխանակ իրենց հոգիներուն օգտին համար գործածելու , քրիստոնեայ չեղողներուն գրեթէ ամէն չար ընթացքին և սովորութիւններուն կը հետևին : Երգարեւ չես կրնար տարբերել զանոնք Հեթանոսներէն և Հրէաներէն , բայց միայն իրենց հանդերձներուն և արարողութեանցը նայելով . վասն զի փոխանակ ան հոգևոր գեղը առնելու , զանիկայ մէկզի թողուցած են իրենց վիճաբանութեանց և հակառակութեանց պատճառովը . և փոխանակ խոնարհ սրտով շնորհակալութիւն մատուցանելու անիկայ տուողին , շարունակ անոր դէմ կը մեղանչեն , ու իրենց հոգիներուն փրկութեանը համար ամենևին հոգ չեն ըներ :

Ըհա՛ այսպէս եղաւ Ըետարանին ամենէն հարկաւոր վարդապետութիւններուն . օրինակի աղաբաւ՝ ա՛ռ Երրորդութեան վարդապետութիւնը : Արչափ վէճեր և կռիւներ ծագեցան եկեղեցիին մէջ՝ մէկ Ըստուածութեան մէջ իրեք անձանց միաւորեալ բնութիւնը բացայայտելու ջանքեր ընելէն . հերետիկոսութիւններ երևան ելան , ժողովներ եղան , նղովքներ հրատարակուեցան , արիւններ թափուեցան , և հերձուածներ հաստատուե-

ցան . մինչև անգամ հիմա ալ՝ մէկ կողմինները սոր-
ված են մէկալ կողմինները ատելու և անիծելու .
բայց երկու կողմէն ալ որչափ քիչերը կան՝ որ
կրնան ըսել թէ Արրորդութեան վարդապետու-
թիւնը ինչ կապակցութիւն ունի հոգիին փրկու-
թեանը հետ : Աստուածաշունչին մէջ ինչ որ աս
վարդապետութեան վրայ ըսուած է , ուղղակի աս
նիւթիս կը վերաբերի , բայց աւանդ որ մեծապէս
մտոցուած գացած է ան վէճերուն պատճառով՝ որ
աս վարդապետութեանս բնութեանը վրայօք կ'ըլ-
լայ : Վարձեալ քրիստոնեայ ժողովուրդոց շատերը
բաժնուած են հիմա Վրիստոսի աստուածութեան
և մարդկութեան միաւորութեանը վրայօք . անոնք
ընդհանրապէս կը հաւատան Վրիստոսին Աստուած
և մարդ ըլլալուն . բայց աս երկու բնութիւնները
ինտոր միաւորած ըլլալուն վրայով չեն միաբանիր
իրարու հետ : Աս նիւթիս համար քրիստոնէից մէջ
ծագած անմիաբանութիւնը այնքան մեծ է որ մէկ-
զմէկու դէմ պատերազմներ եղան , և հիմա երկու
հակառակ կողմեր չեն կրնար մէկզմէկ քրիստոնեայ
սեպել : Այս սակայն աս մէկմէկու դէմ ատելու-
թիւն և թշնամութիւն ունեցողներուն որքան քի-
չերը կարող են ըսել , թէ իրենց տարբեր գաղա-
փարները ինչ վերաբերութիւն ունին հոգիին փրկ-
կութեանը , որ ամենէն մեծ բանը ան է , և որ Ա-
ւետարանին մէջ Փրկչին մերոյ Վրիստոսի վրայօք
բոլոր ըսուածները ուղղակի անոր կը վերաբերին :

Արբոր արեգակին լոյսը կը մեկնի ու խաւարը
երկրիս վրայ կը տարածի , ան ատենը ճամբորդը ու-
րիշ բան չտեսներ , միայն թէ իր ճամբուն քովերը
եղած փշոտ մացառները , ժայռերը և խորխորաւ-
ները . գիշերը մինչև առտու ըլլալը ճամբորդին
միտքը գլխովին զբաղած կ'ըլլայ աս բաներովս . իր

չորս կողմը եղած ամէն բաներէն աւելի անոնց վրայօք կը մտածէ . և շատ անգամ խաւարը զանոնք իրենց եղածէն աւելի մեծ կը ցուցնէ, կամ մինչև անգամ թուփերը ու քարերը անանկ կ'երևցնէ՝ թէ գողեր են կամ վայրենի դազաններ : Բայց որ ատեն արևը նորէն կը ծագի, և ճամբորդը կը սկսի նշմարել մօտը եղած ահագին անտառները՝ գահափէժ ժայռերուն բարձր գլուխները՝ մեծամեծ գետերը՝ կամ շքեղ պալատները, կ'իմանայ թէ ինչպէս սխալ դատեր է խաւարին մէջ . և այլ ևս միտքը չբերեր գիշերուան հոգ տարած բաները : Ասանկ է նաև կրօնական նիւթերու մէջ . երբոր հակառակաբանութեան խաւարին մէջ գտնուելով՝ կամ Սուրբ Գրոց լոյսը մէկդի ձգելով՝ մեր ուշադրութիւնը մասնաւորապէս ամփոփելու ըլլանք մէկ վարդապետութեան մը միայն քանի մը մասերուն և հանգամանքներուն վրայ, շատ ենթակայ ենք ուրիշները մոռնալու, որոնք գուցէ աւելի հարկաւոր էին մեզի : Ինչ որ մեզի շահաւոր է, գլխովին չափէ գուրս մեծ բան մը կ'երևնայ աչքերնուս, և շատ անգամ մեծապէս կ'այլայլի . բայց երբոր վերստին բանանք աչքերնիս Աստուածաշունչին լուսովը, և քննելով տեսնանք վարդապետութեան ամէն հանգամանքները իրենց ճշմարիտ համեմատութեամբը, յաճախ կը գտնենք որ բլուրը մեծցուցեր լեռ մը շիներ ենք : Ասկէց ըսել չեմ ուզեր թէ Արրորդութեան և Քրիստոսի Մարդեղութեան վարդապետութիւնները շատ խորհելու արժանի չեն . անոնք քրիստոնէութեան բուն հիմնաքարերն են . բայց թէ որ քրիստոնեայք Աստուածաշունչի լոյսին դիմելու ըլլան, գուցէ պիտի տեսնան թէ աս վարդապետութեանց քանի մը մասերուն վրայ՝ արժան եղածէն շատ աւելի պարապած են, որ ատեն

ուրիշ մասերը գրեթէ բոլորովին զանցառութեան մէջ ձգուած են :

Ի՛նչ երջանկութիւն պիտի ըլլար՝ երբոր զանազան քրիստոնէայ ժողովուրդները աս լոյսին գալով, թէ՛ աս և թէ ուրիշ վարդապետութիւններու մէջ ան իրենց անհիմն վիճաբանութեանը ենթակայ ըրած նիւթերէն խիստ աւելի հարկաւոր եղած բաները նշմարէին, որ այսպէս կռիւները մոռցուէին, սիրտերը մէկզմէկու հետ միաբանէին ան նոյն քրիստոնէական նպատակին մէջ : Ընտանիք գուրսէն եղողները դարձեալ պիտի ըսէին ան խօսքը որ հին ատենը կ'ըսուէր. «Տես ի՛նչպէս աս քրիստոնէաները մէկզմէկ կը սիրեն» . այսպէս ամէն մարդ պիտի զիանար որ անոնք Վրիստոսի աշակերտներն են, քանզի մէկզմէկ կը սիրեն . և ուրիշներն ալ անոնց բարի գործքերը տեսնելով՝ պիտի փառաւորէին զ՚ստուած :

Ըրդ՝ աս մեր ստորագրած աղէտալի դիպուածին ենթակայ եղող վարդապետութիւններուն մէկն ալ Հոգւոյն Սրբոյ վարդապետութիւնն է . մինչև հիմա որքան երկար ձեռնարկութիւններ և սաստիկ վիճաբանութիւններ դիզուած են Սուրբ Հոգւոյն Սրբորդութեան մէջ ինչ եղանակաւ գոյացութեանը վրայ . ահա՛ աս նիւթիս վրայ բաժնուած է քրիստոնէական աշխարհը . ասիկայ է ան գիծը որ երկու մեծամեծ հատուածներու կը բաժնէ տեսանելի եկեղեցին : Մէկ կողմը կ'ըսէ թէ՛ Հոգին կը բղխի 'ի Հօրէ և յԱրդոյ, և միւս կողմը՝ թէ ՚Անիկայ կը բղխի միայն 'ի Հօրէ : Ըս խնդիրս լրծելու համար ժամանակով շատ երևելի գիտուն և տաղանդի տէր մարդիկ զբաղեցան, որոնք ան ատենի եկեղեցիներուն մէջ կը գտնուէին : Հակառակորդներուն սրամտութիւնը վերջին աստիճան բորբոքեցաւ . հա-

կառակութեան ոգին ամէն աստիճանի մարդոց սրտին մէջ տարածուեցաւ, և սորվեցուց անոնց մէկզմէկ ատել ու մէկզմէկէ գարշիլ. մինչև անգամ մէկ խանութի մէջ գործող արհեստաւորը սորվեցաւ նզովք տալ իր քովի խանութին մէջ բանող դրացիին, ան պատճառով որ անիկայ Հոգւոյն Սրբոյ բղխումը իրեն համաձայն չգաւանիր. ոչ մէկը և ոչ մէկալը հասկընալով թէ ինչ կ'ըսեն, կամ ինչ բան կ'ուզեն հաստատել:

Ուստի այսպիսի անտեղի վիճաբանութիւնները պատճառ տուին որ երբոր մարդիկ Հոգւոյն Սրբոյ վրայօք խորհին, գրեթէ միայն աս մէկ նիւթիս ուղղեն միտքերնին, այսինքն թէ՛ Հոգւոյն բղխումը միայն Հօրմէն է, կամ Հօրմէն ու Որդիէն: Ամէնն ալ կը դաւանին թէ Հոգին Սուրբ՝ Երրորդութեան մէկ անձն է. բայց ո՞վ կրնայ ըսել թէ անիկայ ինչ ներգործութիւն կ'ընէ մարդու հոգւոյն փրկութեանը համար, կամ ինչ է իր մասնաւոր պաշտօնը մարդս երկինքը բարձրացընելու համար: Ահա աս մեծ և ամենահարկաւոր նպատակիս համար է որ Երրորդութեան վարդապետութիւնը յայտնուած է: Հայրը խրկեց Որդին աշխարհը փրկելու: «Ինչու որ Աստուած անանկ սիրեց աշխարհը մինչև որ իր միածին Որդին տուաւ. որ ամէն ո՞վ որ անոր հաւատայ՝ չեկորսուի, հապա յաւիտենական կեանք ունենայ: Աս բանիս մէջ Աստուծոյ սէրը մեր վրայ յայտնի եղաւ, որ Աստուած իր միածին Որդին աշխարհք խրկեց, որ անոր միջոցով ապրինք»: (Յ. 15. Գ. 16: Ա Յ. 15. Գ. 9: Եւս. 1. Ը. 32: Եւս. 10. 1—3:) Այո՛, Աստուած խրկեց իր Որդին, և անով փրկուելու անձինքը՝ աշխարհիս ըլլալէն առաջ սահմանեց, ինչպէս որ Պօղոս կը

տորվեցընէ Եփեսացիներուն. «Օրհնեալ է Լստուած՝ և մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի Հայրը. ան որ մեզ օրհնեց ամէն հոգևոր օրհնութիւններով երկնաւորներուն մէջ Քրիստոսով. ինչպէս որ մեզ անով աշխարհիս սկիզբէն առաջ ընտրեց, որ մենք սուրբ ու անարատ ըլլանք իր առջևը սիրով. և առաջուց մեզ սահմանեց իրեն որդեգիր ըլլալու Յիսուս Քրիստոսի ձեռքովը իր կամքին հաճութեանը պէս»: (Եփես. Ա. 3—5: Տես նաև Հռոմ. Ը. 28—30: Բ. Թիմ. Բ. 13, 14: Բ. Տիմ. Ա. 9: Ա Պետ. Ա. 2:)

Լս խորհուրդը կատարուելու համար՝ Որդիին պաշտօնն է մեղքի քաւութիւն ընելը: Ընդհանուր մարդկային սեռը մեղանչեր էր. և Լստուծոյ սուրբ ու անփոփոխելի օրէնքը կը պահանջէր որ անոնք պատժուին. վասն որոյ հարկաւոր էր մէկ թողութեան եղանակ մը՝ որով օրէնքին պահանջմունքները կատարուէր, կամ թէ մարդս պիտի չկրնար փրկուիլ. ահա ասանկ թողութեան եղանակ մը կատարեց Որդին՝ իր մահուամբը: Ընդհանրապէս լստուծոյ Վառը աշխարհի մեղքերը վերցուց: (Յովն. Ա. 29:) «Ընդհանրապէս մեր մեղքերուն համար վերաւորուեցաւ, և մեր անօրէնութիւններուն համար ծեծուեցաւ»: (Եսայ. ԾԳ. 5:) «Մեր մեղքերը իր մարմինովը խաչափայտին վրայ վերցուց», (Ա Պետ. Բ. 24,) ու մեր մեղքերուն քաւութիւն է, և չէ թէ մինակ մերիններուն, հասկանալի աշխարհին ալ: (Ա Յովն. Բ. 2:) Ընդհանրապէս մեր պատիժը կրեց մեր տեղը, և մեր մեղաց թողութիւնը ծախու առաւ. ու իր անունովը միայն իր անունովը առաքեալները միշտ մեղաց թողութիւն կը քարոզէին: Ընդհանրապէս առաքեալ մեղաց թողութիւն քարոզեց Ընտրութի ժողովուր-

դին, (Պարթ. ԺԳ. 38,) և Մնոր արիւնին միջնորդութիւնովը մեղաց թողութիւն ունիք՝ ըսաւ Ափեսացւոց և Կողոսացւոց: (Աբէ. Ա. 7: Կու. Ա. 14: Տես նաև Պարթ. Գ. 12:) Որդին՝ չէ թէ միայն իր մահուամբը թողութեան հիմը ձգեց, բայց նաև հիմա բարձրացած է շօրը աջ կողմը որ զանիկայ հաւատացելոց մատուցանէ իր բարեխօսութեամբը: Մնիկայ միշտ շօրը աջ կողմն է մեզի համար բարեխօսութիւն ընելու, և բոլորովին կենդանի ալ ընելու կարող է անոնք՝ որ իրմով Մատուծոյ կու գան. որովհետև ինքը միշտ կենդանի է անոնց համար բարեխօս ըլլալու: Մէկը շօրը քով չգար, եթէ ոչ ինծմով: (Յ. ԺԳ. 6: Լու. Ը. 34: Աբ. Է. 25:)

Ուրեմն մեղաց թողութիւնը Որդին ձեռօքն է. բայց շօրը Սրբոյ պաշտօնը ինչ է: Կեցիր հոս տեղ վայրկեան մը՝ կարգացող, ու դեռ առաջ չգացած ինքզինքիդ ըրէ աս հարցմունքը: Կրնաս պատասխանել. կամ պիտի կրնայիր ասոր պատասխանը տալ՝ թէ որ յայտնապէս քեզի հարցուէր խօսակցութեան մէջ. թէ որ չէ, ուրեմն անհոգութեամբ մի կարգար աս ճառը քեզի հարկաւոր բանի մը տեղ չդնելով. քանզի ասի դուն ես ան անձը՝ որուն համար որ աս ճառս գրուած է. դուն ալ անոնցմէ մէկն ես՝ որ շօրը վարդապետութեանը ամենահարկաւոր մասին տգէտ են: Կարելի է անոր բնութեանը վրայ շատ անգամ վիճաբանած ես. կարելի է շատ անգամ նզովք ու անէծք տուած ես անոր բղիմանը վրայօք քեզի չմիաբանողներուն. այսու ամենայնիւ դուցէ չես կրնար ըսել, թէ անիկայ քու փրկութեանդ համար ինչ գործ կը կատարէ. և խիստ

մեծ պատճառ կայ վախնալու, որ բնաւ ըրած չէ քեզի համար ան բանը՝ որն որ հարկաւորապէս ընելու է քու փրկուելէդ առաջ: Աւստի իմ առջի նպատակս ըլլայ աս բանս քեզի սորվեցընելը: Ար ցանկամ ցուցընել քեզի թէ Հոգին Սուրբ ինչ պէտք է որ ընէ քեզի, երկինքը երթալու յարմար ըլլալէդ առաջ: Այսն որոյ թէ որ քու Հոգիիդ յարգը գիտես, կամ թէ որ կը ցանկաս գոփոքէն ազատելու ու երկինքը մանելու, ուշադրութիւնով կարգաւ իմ ըսածներս. բայց աս ալ գիտցիր՝ որ իմ ըսելու խօսքերս չէ թէ ես ինքիրմէս կ'ըսեմ, հասպա Աստուծոյ խօսքէն. քանզի Աստուածաշունչէն դուրս բան մը պիտի չըսեմ և չհաստատեմ:

Սուրբ Գրքին ամէն կողմը յայտնի վկայութիւններ կան, թէ Հոգին Սուրբ մեզի համար մէկ մեծ գործ մը կը կատարէ: Այս մարգարէութիւնները կը սորվեցընեն մեզի աս բանը. Աստուած Ասայի մարգարէին բերնովը կ'ըսէ. «Բու սերունդիդ վրայ իմ Հոգիս պիտի թափեմ, և քու որդւոցդ վրայ՝ իմ օրհնութիւնս»: Ազնկիւնի բերնովը կը խոստանայ. «Իմ Հոգիս ձերներսի դին պիտի դնեմ, ու ձեզի՝ իմ օրէնքներուս մէջ քալել պիտի տամ, ու իմ իրաւունքներս պիտի պահէք ու ՚ի գործ դնէք»: Յովել մարգարէին ձեռքովն ալ կ'ըսէ. «Իմ Հոգիս ամէն մարմնոյ վրայ պիտի թափեմ, ու ձեր աղաքը, և ձեր աղջիկները պիտի մարգարէանան. ձեր ծերերը երազներ պիտի տեսնեն, ու ձեր երիտասարդները տեսիլքներ պիտի տեսնեն: Աւ ծառաներուն վրայ, ու աղախիններուն վրայ ալ՝ ան օրերը իմ Հոգիս պիտի թափեմ»: (Ասայ. ԽԳ. 3: Ազնի. ԼԶ. 27: Յովել. Բ. 28, 29: Տես նաև Գործ. Բ. 16:)

Նոր Կտակարանին մէջն ալ ասանկ խոստմունքները աւելի յայտնի են : Յիրաւի Հոգւոյն Սրբոյ շնորհուիլը Նոր Կտակարանի մեծ խոստմունքն է, ինտոր որ Մեսիային գալուստը Հին Կտակարանին մեծ խոստմունքն էր : Նայէ՛ անգամ մը Փրկչին մերոյ յաճախ կրկնած խոստմունքները Մխիթարիչին գալուն վրայօք : «Նս ալ Հօրը պիտի աղաչեմ, և ուրիշ Մխիթարիչ մը պիտի տայ ձեզի, որ յաւիտեան ձեզի հետ բնակի. ճշմարտութեան Հոգին, որ աս աշխարհս անհկայ չկրնար ընդունիլ. ինչու որ չտեսներ անհկայ, ու չճանչնար անհկայ. բայց դուք կը ճանչնաք անհկայ, ինչու որ ձեր քօվը կը բնակի, և ձեր հետը պիտի ըլլայ» : (Յ.Է. ԺԳ. 16, 17 : ԺԵ. 26 : ԺԶ. 13) : Քննէ՛ խոստմունքին եղած ատենի պարագաները, և պիտի տեսնես թէ որչափ երևելի է աս Մխիթարիչին կատարելու պաշտօնը : Փրկչին մեր Յիսուս Քրիստոս իրեք տարի իր աշակերտներուն հետ մէկտեղ եղած էր. անոնք միշտ Քրիստոսի ընկերներն էին, իր հրաշքները տեսեր էին, իր խրատովը առաջնորդուեր էին, իր բերնէն ելած ամէն շնորհալի խօսքերը լսեր էին : Արչափ մեծ էր ասանկ մէկ ընկերութեան մը օգուտը. որչափ մեծ բան պիտի համարի մարդս Մէնսօրհնեալ Փրկչին հետ անձամբ ասանկ մէկ մտերմութիւն մը ունենալը, անոր հետը նստիլ և ուտելը, անոր ձայնը լսելը, անոր երեսը տեսնելը անոր աղօթքները մտիկ ընելը : Ե՛հա՛ աս ամէն արտօնութիւններէն հիմա զրկուելու վրայ էին. քանզի անոնց իմացուցեր էր թէ ինքը աշխարհէս պիտի մեկնի, և թէ զանոնք մինակ պիտի թողու : Եսոր վրայ անոնց սիրտը տրտմութեամբ լցուած էր. բայց մարդասէր Փրկիչը զանոնք մխիթարե-

լու համար ի՞նչ կ'ըսէ. Հոգւոյն Սրբոյ գալուստը կը խոստանայ անոնց, իր անձին ներկայութենէն լաւագոյն սեպելով. «Եղէկ է ձեզի թէ որ ես երթամ», կ'ըսէ. «քանզի թէ որ ես չերթամ, Մխիթարիչը ձեզի չգար. հապա թէ որ երթամ, անիկայ ձեզի կը խրկեմ»: (Յ. Է. ԺԶ. 7:)

Երգ՝ խորհէ աս բանիս վրայ. Հոգիին ներկայութիւնը աւելի օգտակար է՝ քան թէ Փրկչին մերոյ անձնական ընկերակցութիւնը. իր խօսքերը յայտնապէս աս կը նշանակեն. և թէ որ առաքեալներուն աւելի օգտակար էր, անանկ ալ մեզի պիտի ըլլայ: Եւս, Եմէնօրհնեալ Փրկիչը Մխիթարիչ մը խրկեց, որուն մեզի հետ ըլլալը աւելի աղէկ է, քան որչափ որ պիտի ըլլար, երբոր նոյն ինքն Յիսուս Քրիստոսի անձնական ներկայութիւնը շարունակ ունենայինք: Ուրեմն անշուշտ աս Մխիթարիչը խիստ հարկաւոր շնորհք մը ունի մեզի ընծայելու, մէկ մեծ գործ մը կատարելու: Եւ արդեօք կարելի՞ է որ մէկ չնչին մեղք մը սեպուի իր ներկայութիւնը և յարգը գլխովին մոռնալը. արդեօք կարելի՞ է որ մէկ թեթեւ յանցանք մը համարուի իրեն դէմ, ու մեր սիրելի Փրկչին դէմ որ զանիկայ խրկեց, երբոր միտքերնուս դուրս ձրգենք զանիկայ, կամ թէ որ ըստ դիպաց միտքերնիս ալ բերենք՝ համարինք թէ ան մեզի հետ բան մը չունի: Եսիկայ ամենամեծ հիւրին դէմ աններելի յանցանք մը չէ՞, ամենալաւ բարեկամին խոստառակութիւն մը չէ՞: Ես նիւթս մեծապէս հարկաւոր է. սիրելի է Փրկչին մերոյ սրտին. մեր ամահ հոգիներուն կենսական օգտիցը կը վերաբերի: Ուստի մեծ ակնածութեամբ մօտենանք անոր. ջերմեռանդ սրտով աղօթք ընենք Եստուծոյ որ մեզ

առաջնորդէ ուղիղ գաղափար ունենալու անոր վրայով . և նոյն ինքն Աստուած շնորհք տայ մեզի ճշմարտութիւնը գլխովին միտքերնուս մէջ ընդու- նելու :

Գ Լ Ո Ւ Խ Բ

Աս ճառիս նիւթը՝ ինչպէս որ արդէն բացատրուեցաւ, աս է՝ թէ ի՞նչ է Հոգւոյն Սրբոյ պաշտօնը ու քործը մարդկային քրիստոնէանը համար, և թէ անիկայ ի՞նչ ընելու է մարդուս հոգին երկինքէ յարցունելու համար :

Աս նիւթիս ձեռք զարնելով, 'Վախ՝ պիտի ցուցնեմ', թէ մեզայ խողովնէն զար՝ ուրիշ բան մը ալ հարկաւոր է մեզի, որ պարտաւոր ըլլանք երկինքէ մտնելու : Ասիկայ յայտնի կ'երևնայ Հոգւոյն Սրբոյ պարգևին վրայօք արդէն ըսուածներէն :

Արդ տեսանք թէ Սրբին մեռաւ, որ մարդոց համար մեղաց թողութիւն ստանայ, ու երկինքը համբարձաւ որ ան թողութիւնը բոլոր իրմով Աստուծոյ եկողներուն մատուցանէ : Սուրբն թէ որ բոլոր պէտք եղածը մեղքի թողութիւնն է, Տէրն մեր Յիսուս բոլորովին կատարած է փրկութեան գործը, և ի՞նչ է Հոգիին գործը մեզի համար՝ որ իր գալուստը այնքան հարկաւոր սեպուած էր : Հոգիին աշխարհք իրկուելէն և միշտ հոս մնալէն յայտնապէս կ'իմացուի թէ՛ մեղաց թողութենէն զատ՝ մէկ ուրիշ բան մըն ալ հարկաւոր էր մարդուս փրկութեանը համար :

Սիրելի՛ ընթերցող՝ թէ որ հիմա քեզի հարցունէի թէ երկինքը երթալդ ապահովցնելու համար ի՞նչ պարտիս ընել, ասոր ի՞նչ պատասխան պիտի

տայիր: Անշուշտ կ'զգաս թէ մեղաւոր ես, և արդարանալու համար մէկ բանի մը կը կարօտիս. ուստի հաւանական է որ պիտի ըսէիր ինձի, թէ քանի մը կրօնական գործքեր, կամ ուրիշ բան մը կատարելու ես, որ քու մեղքերուդ թողութիւն ստանաս: Գուցէ պիտի մտածէիր թէ՛ թողութիւն ընդունելու համար պէտք է որ երբէք աս խոստովանիս քահանային, շատ պատարագն եր ընել տաս, ողորմութիւն բաժնես, կամ ուխտագնացութիւն ընես. և կամ պիտի խորհէիր թէ պարտիս վարքդ ուղղել, և ասկից ետքը բարոյականութեան և խիստ ուղղութեան ընթացքի մը հետեւիլ. կամ թէ Սուրբ Գիրքին կանոնը յիշելով՝ գուցէ պիտի խորհէիր թէ թողութեան համար պարտիս շիտակ Աստուծոյ երթալ Վրիստոսով, և մաքսաւորին պէս ազազակել. «Աստուած՝ ներէ ինձի մեղաւորիս»: Ուստի հաւանական է որ քու ընելու բաներուդ ամէնն ալ միայն մեղքի թողութեան համար խորհած ըլլայիր. և բնաւ միտքէդ անգամ չանցնէիր որ եթէ քու մեղքերդ ներուին ալ, տակաւին ուրիշ բան մըն ալ պէտք է քեզի, որպէս զի յարմար ըլլաս ուղղակի երկինքը երթալու:

Այսու ամենայնիւ ասանկ դատողութիւն չես ընէր ուրիշ բաներու վրայ: ()րինակի աղագաւ՝ դիցուք թէ մէկ մարդասպան մը, կամ գող մը շատ ատեն իր չարութեանը մէջ շարունակելով՝ մարդկային ընկերութեանը վնասակար անդամ մը ըլլայ, անանկ որ բոլորը անկից գարշին. վերջապէս եղեւնագործութեան մը պատճառով բռնուի ու բանտը դրուի. որո՞ն միտքէն պիտի անցնի թէ ան անձը լոկ թողութիւն ստանալով յարմար պիտի ըլլայ բանտէն ազատուելու և վերստին ընկերութեան մէջ մտնելու: Արդարև թողութիւնը կ'ազատէ

զանիկայ պատժուելէն, բայց բնաւ չկրնար փոխել անոր վարքը, և յայտնի է թէ մինչև որ անոր վարքը չփոխուի, չկրնար ըլլալ անվնաս և պարկերտ քաղաքացի մը: Աւստի առանց աս վարուց փոփոխութեանը տակաւին գող և մարդասպան կը մնայ իր սրտին մէջը. տուր անոր ազատութիւն, և շուտով պիտի դառնայ իր առջի ընթացքին, մարդոց ստացուածքը յափշտակելու, և անոնց կեանքը կորսնցընելու: Ինքը շատ յօժար պիտի ըլլայ աս գործիս ձեռք զարնելու, թէ և իր թողութիւնը խիստ ծանր տուժերով կամ սաստիկ պատիժով շնորհուած ըլլայ: Այլ եթէ վերստին իր առջի ընթացքը չունենայ, ասիկայ ուրիշ պատճառի մը համար պիտի ըլլայ, չէ թէ իրեն թողութիւն տրուելուն համար, հապա իր բնաւորութիւնը փոխուելուն համար: Ինչուչա մէկ բան մը անոր բնութիւնը փոխած՝ ուրիշ մարդ մը ըրած է:

Այնպէս պիտի ըսենք նաև Լատուածային օրէնքին դէմ գործուած մեղքերուն թողութեանը համար: Ինչպէս որ մարդասպանը կամ գողը թողութիւն ստանալով յարմար չըլլար խաղաղարարներուն և ուղիղներուն ընկերութեանը, անանկ ալ մեղաւորը միայն թողութիւն ստանալով յարմար չէ երկիրքին համար:

Լս բանս աւելի պայծառ իմանալու համար, երկնի սրբոթիւնը և մարտիւնը քննէ՛. մտածէ՛ անգամ մը թէ ինչ բնութիւն ունի ան տեղը, ուր որ կը յուսաս մտնել լոկ մեղքի թողութիւն ստանալով: Կարդա՛ Յովհաննու այլաբանական նկարագրութիւնը Յայտնութեան ԻԱ, և ԻԲ երորդ գլուխներուն մէջ, և կը տեսնես որ բնութեանը մէջ գտնուած ամէն ծանրագին և խիստ մաքուր բաներէն օրինակներ յառաջ կը բերէ՛ ան

տեղի սրբութիւնը և փառքը նկարագրելու համար : Ար կարդաս որ ան տեղին հիմերը՝ բոլոր աղնիւ քարերով են . անոր պարիսպը յասպիս քարէ է . անոր դռները մարգարիտներէ են . շէնքերը և փողոցները մաքուր ոսկի են : Անոր մէջէն կը վազէ կենաց ջուրի մաքուր գետը՝ բիւրեղի պէս պայծառ , որուն երկու կողմը կենաց ծառը կայ , անմահութեան զանազան պտուղներով բեռնաւորած և կենսատու տերեւներով զարդարուած : Աւ աս շքեղ ու փառաւոր աշխարհս լուսաւորողը ոչ արեւն է և ոչ լուսինը , բայց Աստուծոյ փառքն է անոր մէջի լոյսը : Հիմա աս պլաբանական նկարագրութեանս բուն նշանակութիւնը յառաջ բեր , և անիկայ պիտի ներկայացընէ քու միտքիդ հոգեւորապէս մաքուր և փառաւոր աշխարհ մը՝ որուն վերահասու ըլլալը մեր կարողութենէն շատ վեր է . յիշաւի այնքան շատ վեր է , որ մարդկային լեզուն կարող չէ խօսքով նկարագրել անոր հոգեւոր գերազանցութիւնը , հապա միայն աշխարհիս մէջ գրտնուած ամենէն պատուական և ծանրագին բաներէն օրինակ առնելով :

Աս երկնային բնակարանին սրբութիւնը և մաքրութիւնը աւելի յստակ և պայծառ պիտի իմանանք , թէ որ քննենք նաև՝ թէ որո՞նք են անոր բնակիչները : Ախի՛ Աստուած մասնաւորապէս իր ներկայութիւնը հոն տեղ պիտի յայտնէ . Յովհաննու խօսքին նայելով՝ հոն տեղ Աստուած իր խորանը պիտի ունենայ մարդիկներուն մէջը , ու անոնց հետ պիտի բնակի , և անոնք ալ իր ժողովուրդը ըլլան . ու նոյն ինքն Աստուած անոնց հետ պիտի ըլլայ , և անոնց Աստուածը ըլլայ : (Յայտ . ԻԱ . 3 :) Աս ան Աստուածն է որ ըսաւ . «Սուրբ եզեք , քանզի ես Սուրբ եմ» : (Ա Պետ . Ա . 16 :)

Լ՛նպէս սուրբ է Լ՛նիկայ որուն առջևը երկինքը անգամ մաքուր չէ : (Յ՞Ք . ԺԵ . 15:) Լ՛նոր աչքերը չարութիւն տեսնելէն մաքուր են , ու անիրաւութեան նայելու կարող չէ . (Լ՞Ք . Ա . 13.) այն , մեղքը ան գարշելի բանն է՝ որ ինքը կ'ատէ . (Եբե՞ . ԽԳ . 4.) և ասոր համար իմացուց որ առանց սրբութեան մէկը չկրնար տեսնել զինքը : (Եբե՞ . ԺԲ . 14:)

Երկրորդ՝ երկինքի մէջն են նաև սուրբ հրեշտակները՝, ան սուրբ ու անարատ էակները՝ որոնք Լ՛ստուծոյ կամքին հնազանդող սպասաւորները և պատգամաւորներն են : Լ՛նոնք ամէն տեսակ մարմնաւոր ցանկութիւններէ ազատ ըլլալով՝ և իրենց բնութեամբը կատարեալ հոգևոր , ուրիշ բան մը չեն ըներ , այլ միայն կը ծառայեն անմատչելի լուսոյն մէջ բնակող Բարձրեալին , և սուրբ Լ՛յակին : Յովհաննէս լսեց անոնց ձայնը՝ որոնք Լ՛ստուծոյ աթոռին բոլորտիքը կեցեր էին , և կ'ըսէ . «Լ՛նոնց թիւն էր բիւրք բիւրուց՝ և հազարք հազարաց» . անոնք կ'երգէին , «Լ՛թոռին վրայ նստողին՝ և Գառնուկին՝ սրհնութիւն ու պատիւ և փառք ու զօրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից» : (Յայ . Ե . 11 . 13:) Ու երբոր Լ՛սայի մարգարէն լսեց անոնց երգը , անոնք Լ՛ստուծոյ սրբութիւնը կ'երգէին . մէկը մէկալին կ'աղաղակէր և կ'ըսէր . «Սուրբ՝ Սուրբ՝ Սուրբ է զօրաց Տէրը , բոլոր երկիրը անոր փառքովը լեցուն է» : (Եայ . Զ . 3:) Լ՛նոնց բնութիւնը սուրբ է , ու իրենց գործը սրբութիւն մատուցանել է Լ՛ստուծոյ :

Երրորդ՝ հոն են նաև կատարուած արդարներուն հոգիները , որ կը կալմեն ան ժողովը ու եկեղեցին անդրանկաց , որոնց անունները երկինքը գրուած են : (Եբե՞ . ԺԲ . 23:) Ընն տեղ՝ ալ

629
639

անոնք հոս անդէ պէս անկատար չեն, ոչ ալ մեղքով արատաւորած. հապա իրենց լաթերը լուացած են, ու Վառին արեամբը ճերմիկուցած. և իրենց բերանը սուտ չդանօւիր. քանզի անոնք ամբիժ են Մտուծոյ ամբուին առջևը. (Յայ. Է. 14 : ԺԳ. 5.) և անոնց երգն ալ աս է. «Վրկուժիւնը մեր Մտուծոյ՝ որ ամբուին վրայ կը նստի, ու Վառնուկին» : (Յայ. Է. 40 Ե)

Ինչ երևելի և ցնծալից բան մըն է՝ ով ընթերցող, ասանկ մէկ հոգևոր ու բարոյակին սուրբ աշխարհի մը մէջ մտնելու յոյս ունենալը, և ասանկ սուրբ և անարատ էակներուն հետ ընկեր ըլլալու և անոնց սրբազան պաշտօնին միաւորելու յուսալը. սուրբ է ան տեղը, սուրբ են անոր բնակիչները, սուրբ է անոնց պաշտօնը : Մրդեօք քու զգացումներուդ, և ասանկ աշխարհի մը մէջ տեղը յարմարութիւն մը կը գտնես. անոր բնակչացը բնութեանը նմանութիւն ունիս. քու սիրտդ կը բաղձայ ան տեղի սրբազան պաշտօններուն :

Հոն մեղաւորներուն հաճելի եղած բան մը չես գտներ. չկան ան մարմնաւոր զուարճութիւնները և հեշտութիւնները, որոնք շատերուն փափաքելի և հաճելի են. մարմնաւոր բան մը չկայ հոն տեղ. քանզի «Մարմինը ու արիւնը Մտուծոյ թագաւորութիւնը չեն կրնար ժառանգել» : (Ա կ'ըն. ԺԵ. 50 :) Եւ թէ որ ան տեղը բնաւ մէկ մարմնաւոր զուարճութիւն մը չկայ, ո՞րչափ ևս աւելի պակաս պիտի ըլլան անկից ան մեղքերը, որոնք ցանկալի են մարմինին և զուարճալի : Եւ մեղքերը Պօղոս կը նկարագրէ Վաղատացւոց՝ որ ասոնք են. «Շնութիւն, պոռնկութիւն, պղծութիւն, գիճութիւն, կռապաշտութիւն, կախարդութիւն, թշնամութիւն, կռիւներ, նախանձներ, բարկութիւններ,

Տակառակութիւններ, երկպառակութիւններ, բաժանումներ, չար նայուածքներ, մարդասպանութիւններ, գինովութիւններ, անառակութիւններ, և ինչ որ ասոնց նման են. որ հիմակուց ես ձեզի կը զրուցեմ, ինչպէս առաջուց ալ կը զրուցէի, որ ասանկ բաներ գործողները Մատուցոյ արքայութիւնը պիտի չժառանգեն": (Գալ. Ե. 19—21:)

Մտոր վրայ աւելցնուի նաև նոյն Մտաբեային քսածները Ա Վրի. Զ. 9, 10, և Ափեւացուց Ե. 5. աղէկ քննէ աս ըսածներուն ցանկը, ամէն մասնաւոր պարագաները մէկտեղ ամփոփէ, յետոյ դարձուի աչքդ քու լուրտիքդ գտնուող մարդոց ընթացքին վրայ, մանաւանդ դարձուի աչքդ բուն քու սրտիդ վրայ, և տես թէ ինչպէս դուրս ձգուած է երկինքէն մեղաւորին ամէն սիրած ու փնտած բանը: Մէն մեղսալից բան, ամէն մարմնաւոր բան արտաքսուած մերժուած է ան մարդու սուրբ տեղէն: Յովհաննէս աւետարանիչ Յայտնութեան մէջ ան տեղի ստորագրութիւնը կ'աւարտէ ըսելով. "Ըոն չմտներ ան ամէնը որ կ'ամբերին չար է, ու պիղծ ու սուտըրուց են": Մտորմ աւազակը և մարդասպանը հազարապատիկ աւելի յարմար է խաղաղասէր և պարկեշտ մարդոց մէջ բնակելու, քան թէ մեղաւոր մը երկինքը մտնելու:

Եւ այսու ամենայնիւ ամէն մարդիկ մեղաւոր չեն: Մտգ աս նիւթս ձեռք առնենք և երկրորդապէս քննենք:

Թէ որքան հեռացած է մարդուս բնաւորութիւնը ան սրբութենէն և մաքրութենէն՝ որ երկինքին բուն տարերքը կամ էութիւնն է:

Մտիկայ ալ քննելով՝ աւելի պարզ և յայտնի կրնաս տեսնել թէ լոկ մեղքի թողութիւնը որչափ

քիչ կը յարմարցընէ զքեզ ան օրհնեալ աշխարհին :

Ըս նիւթիս վրայ Ըստուածաշունչին վկայութիւնը յայտնի է աշխարհիս առջի գարեբէն : Ղեկը ջրհեղեղ չեղած՝ Ըստուած ըսաւ որ Սարգոց չարութիւնը շատցած էր երկրի մէջ, և անոնց սրտին խորհուրդներուն բոլոր գաղափարը միայն չար էին ամէն օր : (Նննք. 2. 3:) Ջրհեղեղը մարդուն բնութիւնը չփոխեց. տակաւին չար մնաց ան. քանզի ջրհեղեղէն ետև՝ Ըստուած ըսաւ. «Սարգուն սրտին խորհուրդը իր մանկութենէն չար է» : (Նննք. 2. 21:) Ըս չարութիւնը ընդհանուր է. մարդկային բնութեան չարութիւնը բնաւ մէկը Սողոմոնէն աւելի աղէկ հասկըցած չէ, և անոր վկայութիւնը աս է. «Սեղք չգործող մարդ չըկայ» : (Գ. թագ. 2. 46.) և ասկից աւելի պարզ կերպով՝ «Նրկրի վրայ արդար մարդ չկայ՝ որ աղէկութիւն ընէ, ու մեղք չգործէ» : (Ժալ. 1. 20:) Ըսոր վրայ Պօղոսն ալ աւելի պայծառ կ'ըսէ, և կ'իմացընէ թէ ոչ միայն «Ըմէքը մեղք գործեցին, և Ըստուծոյ փառքէն պակասած են» : (Հռոմ. 9. 23.) այլ և կը ցուցընէ՝ թէ Հրեից և թէ Հեթանոսաց ամենուն միօրինակ մեղաց տակ ըլլալը, ըսելով. «Ըրդար մը չկայ՝ ոչ մէկ հատ մը. մէկը չկայ որ հասկընայ, մէկը չըկայ՝ որ Ըստուած փնտռէ : Ըմէքը խտորեցան, մեկտեղ անպիտան եղան. աղէկութիւն ընող մը չկայ, մէկ մըն ալ չկայ» : (Հռոմ. 9. 10--12:) Իշև Յովհաննէս կ'իմացընէ. «Թէ որ ըսենք՝ թէ Սեղք մը չգործեցինք, սուտըրուց կ'ընենք անիկայ, (զԸստուած,) ու անոր խօսքը մեր մէջը չէ» : (Ա Յե. Ա. 10: Տես նաև Հռոմ. Ե. 12. 18, Յո. Գ. 2: Ա Յե. Ա. 8: Գալ. Գ. 22:)

Ուստի մարդուս բնութեան ապականութեանը համար ասոնցմէ աւելի հաստատ և յայտնի վկայութիւններ կամ արգեօք : Ըս վկայութիւններուն նայելով բնաւ մէկը՝ թէ Զայ ըլլայ, թէ Յոյն, թէ Զրէայ, թէ Զեթանոս, կամ որ և իցէ ազգէ որ ըլլայ, ազատ չէ մեղքէն, ոչ ալ մէկը երբէք առանց մեղքի եղած է : Գարձեալ աս մեղանչականութիւնը պատահական կամ դիպուածական չէ, ոչ ալ մէկ արտաքին բան մը՝ որ դիւրաւ անցնի . այլ մէկ ներքին սկզբունք մըն է սրտին մէջը հաստատուած : Արտին խորհուրդներուն գաղափարը կամ երեակայութիւնն է չարը : Երեմիա կ'ըսէ . «Սիրտը ամէն բանէն աւելի խաբեբայ ու խիստ չար է» : (Երեմ. ԺԷ. 9 :) Եւ մեր օրհնեալ Փրկիչը կը ծանուցանէ մեզի թէ՛ «Արտէն կ'եղեն չար խորհուրդներ . սպանութիւններ, շնութիւններ, պոռնկութիւններ, գողութիւններ, սուտ վկայութիւններ, հայհոյութիւններ» : (Մատթ. ԺԵ. 19 :) Սիրտը մէկ աղբիւր մըն է որ կը բղէւ ամէն չարութեան գործքերը :

Գարձեալ մեղանչականութիւնը մեր բնութեան մէկ մասն է : Մենք կը ծնանինք՝ մեղքին սկզբունքը մեր մէջը ունենալով : Գաւիթ կ'ըսէ . «Մարտիշտները իրենց մօրը արգանդէն խոտորեցան . որովայնէն կը մտորին՝ սուտ խօսելով» . (Սաղմ. ԾԸ. 3 .) և իրեն համար ալ կ'ըսէ . «Ըհա ես անօրէնութիւնով ծնայ, ու իմ մայրս մեղքով յղացաւ զիս» : (Սաղմ. ԾԸ. 5 :) Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ . «Մենք ամէնքս ալ անոնց մէջը կը պտըտէինք մեր մարմինին ցանկութիւններովը, և մարմինին ու միտքին ուզածը կը կատարէինք . և բնութեամբ բարկութեան որդիք էինք» . նաև «Ը նչաւոր մարդը Ըստուծոյ Ըոգիին բաները չըն-

դունիր” : (Եփե. Բ. 3 : Ա կորնթ. Բ. 14 :)
 Լ՛ս բնութիւնը Լ՛գամէն մեզի անցած է . (շառլ. Ե. 12—19.) և մենք ամէնքս ալ անով ծնած ենք . մեր բնական ծննդեանը հետևանքն է ան , և ասանկ ըլլալուն համար՝ կ’ըսուի մարմնաւոր բնութիւն : Տէր Յիսուս կ’ըսէ . “Մարմինէն ծնածը մարմին է” . (Յով. Գ. 6.) որ ըսել է թէ մեր բնական ծննդեան հետևութիւնը մարմնաւոր բնութիւն ունենալն է : Լ՛ս բնութեանս ինչ ըլլալը Պօղոս պարզապէս կը սորվեցընէ մեզի , ըսելով . “Մարմնաւոր եղողները մարմինին բաները կը մըտածեն” . “Մարմնաւոր խորհուրդը Լ՛ստուծոյ դէմ թշնամութիւն է , ինչու որ Լ՛ստուծոյ օրէնքին չհնազանդիր , մանաւանդ չկրնար ալ : Այսան զի մարմինով եղողները , չեն կրնար Լ՛ստուծոյ հաճոյ ըլլալ” : “Եթէ մարմնաւորապէս ապրելու ըլլաք , պիտի մեռնիք” : (շառլ. Ը. 5—13 :) Եւ դարձեալ՝ ինչպէս որ արդէն յառաջ բերինք , թէ “Մարմինին գործքերը յայտնի են” և այլն : (Գաղ. Ե. 19—21 : Տէս նաև շառլ. Ե. 5 : Ա կորնթ. Գ. 3 : Գաղ. Զ. 8 : Եփե. Բ. 3 : Առ. Բ. 18 :)

Լ՛րդ՝ թէ որ ուզենք ալ աւելի բացայայտ իմանալ ասանկ մէկ բնութեան մը երկինքը մտնելու սրբան անյարմար ըլլալը , պէտք է որ քիչ մըն ալ աւելի յառաջ երթանք և քննենք թէ Լ՛ստուածաշունչը ինչ կերպով կը նկարագրէ զանիկայ : Կը կարդանք որ հոգեւոր մահուան վիճակ մըն է ան . Պօղոս կ’ըսէ . “Մարմնաւոր խորհուրդը մահ է” : (շառլ. Ը. 6 :) Գարձեալ կը կարդանք որ մեղքերու ու յանցանքներու մէջ մեռնիլ մըն է : (Բազդատէ Եփե. Բ. 1 : շառլ. Զ. 21 : Ե. 5 : Ը. 13ին հետ : Բ կորնթ. Ե. 14 : Եփե. Բ. 5 : Առ. Բ. 13 :) Եւ ի՞նչ է հոսի ըլլալը . ան-

առարկոյս մեռած մէկը իր վրայովը բան մը չտեսներ, չզգար, չլսեր և չիմանար. նիւթական բաներուն բոլորովին անզգայ է: Այսպէս է նաև հոգևորապէս մեռածը բոլոր հոգևոր բաներուն. հոգևոր բաներուն ինչ ըլլալը չզգար. ո՛չ ալ հոգ կը տանի անոնց համար: «Ինչու որ անոնք իրեն յիմարութիւն են, ու չկրնար ալ գիտնալ, ինչու որ հոգևոր կերպով կը քննուին»: (Ա. Կորնթ. Բ. 14:) Անիկայ իր աշխարհային գործքերովը զբաղած է. կրնայ յօժար սրտով խօսիլ օրուան լուրերուն վրայ. խաղերը ու մարմնաւոր զբօսանքները և հեշտութիւնները զուարճութիւն կու տան իրեն: Իայց սակայն երկնային բաներուն համար ամենեկին փափար մը չունի. չսիրեր հոգևոր խօսակցութիւնը. սիրտը կը նեղանայ՝ երբոր մէկը հանդերձեալ աշխարհի վրայ խօսելու ըլլայ. և թէ որ կրօնքի պարտաւորութիւնները կատարէ, իր կատարածը իբրև լոկ սովորութիւն մըն է առանց մէկ ախորժակ մը կամ հաճութիւն մը ունենալու: Ասանկ անձը ամէն այսպիսի բաներուն անզգայ է, մեռած է: Հիմա ինչպէս կը կարծես թէ ասանկ մէկը երկինքի մէջ պիտի ըլլայ, ուր որ ամէն բան հոգևոր ու սուրբ է. կրնայ հոն ընդունուիլ ասանկ բնութիւնով մը. կամ ըսենք թէ կարող ըլլայ հոն մտնելու, բայց կրնայ գտնել իրեն հաճելի բան մը. ահա այնպէս անզգայ պիտի ըլլայ հոն տեղի բոլոր սրբազան վայելչութիւններուն, և այնպէս ամենեկին անկարող՝ ան տեղի զբաղմունքներուն ձեռնամուխ ըլլալու, ճիշդ ինտոր որ կ'ըլլայ երկրի վրայ մեռած մարդ մը բոլոր իր չորս կողմը եղած բաներուն: Արջապէս ասանկ անձ մը անկենդան մարմին մը պիտի ըլլայ երկնից գաւիթը գտնուող երջանիկ և գործունեայ բազմութեանը մէջ:

Մարդուս աս մեղանչական վիճակը կը կոչուի նաև իստորային և ինքն-ինքն լինել : Աս խաւարին մէջն էին շեթանոսները, երբոր Պօղոս անոնց իրկուեցաւ աւետարանը քարոզելու : Վանզի իր առաքելութեան պաշտօնն էր շեթանոսներուն երթալ, և զանոնք խաւարէն լոյսին դարձնել. (Պ. ր. շ. 17, 18.) և իր վարդապետութեանը հաւատացողները իրենց հաւատքին միջոցով խաւարէն դուրս ելեր էին. ինչպէս որ կ'ըսէ Ափեսացւոց. «Ատեն մը դուք խաւար էիք. բայց հիմա լոյս էք Տէրօջմով» . և կողոսացւոց ալ, «Արմեզ ազատեց խաւարին իշխանութենէն» : (Ափես. Ե. 8 : կ. ր. Ա. 13 :) Աս խաւարը միայն մտքի տգիտութիւն մը չէր, այլ իր ծագումը սրտին մէջէն էր : Վանզի շեթանոսներուն համար կ'ըսէ թէ՛ իրենց սիրտերը խաւարած են, ու օտար են Աստուծոյ կեանքէն, անոնց մէջը եղած տգիտութեան պատճառովը՝ իրենց սրտերուն ինքն-ինքնը հատուկ : (Ափես. Գ. 18 :) Յիրաւի անոնք տգիտութեան խաւար ամպովը շրջապատած էին, բայց ինքզինքնին ծածկեր էին անոր մէջը. իրենց ապականեալ սրտին արտաշնչութիւնն էր ան, ինտոր որ նոյն Առաքեալը կ'ըսէ շուովմայեցւոց : Անոնք զԱստուած չփառաւորեցին, կամ շնորհակալ չեղան, իրենց խորհուրդները փուճ ըլլալով՝ սրտերնին անմտութիւնով խաւարեցաւ. և ասանկ՝ անոնք կռապաշտ եղան, Աստուած ալ պղծութեան մատնեց զանոնք իրենց սիրտերուն ցանկութիւնովը : (Շ. ր. Ա. 21—24 :) Աս մտքի տգիտութիւնը մեծապէս դուրս ձգուած էր շրէաներէն՝ Աստուծոյ մասնաւոր յայտնութիւնովը. այսու ամենայնիւ ան նոյն սրտին ապականութիւնը բնականաբար անոնց մէջը ըլլալով՝ անոնք ալ շեթանոսներուն

պէս մեղաց խաւարին մէջն էին : Սուբբ Գրոց
խօսքին նայելով՝ սրտերնին հոբոյս էր, արդարև
լոյսը անոնց բոլորտիբը կը լուսաւորէր, սակայն
կուրուժիւնը արգելք ըլլալով չէին տեսներ զա-
նիկայ : Քրիստոս Ասայի մարգարէին բերնովը
կ'ըսէ. «Անոնց աչքերը կուրցուց, և անոնց սիր-
տերը թմրեցուց, որ չըլլայ թէ աչքովնին տեսնեն
ու սրտովնին իմանան» : (Յով. ԺԲ. 40 :) Պօ-
ղոս ալ կ'ըսէ. «Աստուած անոնց թմրութեան ոգի
տուաւ. աչքեր՝ որոնցմով պիտի չտեսնեն. ու
ականջներ՝ որոնցմով պիտի չստէն» : (Գործ. ԺԱ.
8 : Բ Արեւի. Գ. 14 :) Այսպէս ամէն մարդիկ՝
թէ արեւոյք և թէ արեւոյք՝ բնականաբար
խօսարին մէջն են մեղքին պատճառովը : Պօղոս
ընդհանրապէս խօսելով՝ բոլոր շնորոգուած վիճա-
կի մէջ եղողներուն համար կ'ըսէ թէ, «Աս աշ-
խարհիս աստուածը անհաւատներուն միտքերը կուր-
ցուց, որ Քրիստոսի փառաց աւետարանին լոյսը
անոնց վրայ չծագէ. որ ինքն է Աստուծոյ պատ-
կերը» : (Բ Արեւի. Գ. 4 :) Այո՛, աս աշխար-
հիս մէջը անգամ անոնք չեն կրնար տեսնել աւե-
տարանին փառքը և գերազանցութիւնը. ան լոյսը
որ աւետարանէն կը ծագի, չթափանցեր անոնց
աչքերը պատող մաշկերէն. մէկ գեղեցկութիւն
մը չեն նշմարեր անոր վրայ, որ անոր փափաքին .
ապա ուրեմն ի՞նչպէս կարող պիտի ըլլան տեսնել
երկնային փառքերը, թէ որ հոն տեղ մանելու
ըլլան. քանզի աչք չունին որ կարող ըլլան ան
ծանրագին քարերով գեղեցիկ պարխայները, և
ոսկեղէն փողոցները տեսնելու : Ինչպէս որ կտր
մարդը չկրնար որոշել բնութեանը գեղեցկատեսիլ
երևոյթին վրայ ծագած արեգակին շառաւիղնե-
րը, նմանապէս մեղաւորը աչք պիտի չունենայ տես-

նելու Աստուծոյ փառքը՝ որ երկինքին լոյսն է : Աստուածային փառաց ճառագայթները անոր բուրրոտիքը եղած մեծ վայելչութեան ու շքեղութեանը վրայ վայելչու ատենը, ան թշուառ մեղաւորը կէս գիշերուան խաւարի մէջ իր ճամբան պիտի փնտրուէ . քանզի մեղաց կուրուծիւնը իր բարոյական տեսութիւնը շիջուցած է :

Ղարձեալ՝ մարդուն աս բնական վիճակը կը կոչուի, ապահան-նեան վիճակ : Պօղոս կը յորդորէ Ափեսացիները որ իրենց վրայէն մէկզի հանեն հին մարդը՝ որ ապականուած է խաբեբայ ցանկութիւնով : (Ագ. Գ. 22 :) Հին հարց բնութիւնը կը նշանակէ մեր բնական վիճակը, ան բնութիւնը՝ որով կը ծնանինք : (Տէս նաև Լուս. Զ. 6 : Ագ. Գ. 9 :) Աս բնութիւնը ապականած աւազակի է . ան նոյն բանը կը սորվեցընէ Առաքեալը Քաղատացոց երբոր մարմինին վրայ կը խօսի, որ աս մարմին բառն ալ կը նշանակէ ան բնութիւնը՝ որով ծնած ենք : (Տէս. Գ. 6 :) Ա՛րա՛հ անոնց թէ՛՝ «Ան որ իր մարմինին կը սերմանէ՛՝ ան մարմինէն ապականութիւն պիտի հընձէ՛» : (Ագ. Զ. 8 :) Մարդկային բնութիւնը բոլորովին ապականած է, ու անկից միայն ապականութիւն կրնայ յառաջ գալ : Մարմինին աս ապականած պտուղներուն մէկ քանին կը թուէ նոյն առաքեալը, երբոր կ'ըսէ . «Մէկզի ձգեցէք դուք ալ ան ամէնը՝ բարկութիւնը, սրտմտութիւնը, չարութիւնը, հայհոյութիւնը, անհամեստ խօսքերը ձեր բերաններէն : Իրարու սուտ մի զրուցէք . հին մարդը իր գործքերովը ձեր վրայէն հանեցէք» : (Ագ. Գ. 8, 9 :) Ուստի հիմա կը հարցընեմ՝ թէ ասանկ մէկ բնութիւն մը որ ըստ ինքեան այսպէս ապականած է, և իր գործքերովը

այսպէս չար է, ինտո՞ր կրնայ երկինքը մտնել, ուր որ բնաւ մտնելու չէ չարակամը, կամ պիղծը և կամ սուտղրուցը: (Յայ* . ԻԱ . 27:) Ան սուրբ հրեշտակները՝ որ անդադար կ'երգեն «Սուրբ, սուրբ, սուրբ է Ամենակալ Տէր Աստուածը» . և ան կատարուած արդարներուն երանելի հոգիները՝ որ հագած են իրենց ամբիծ մաքրութեան ճերմակ լաթերը, պիտի չսարսափին և չգարշի՞ն ասանկ մէկ աղտեղութիւն մը մէջերնին մտնելուն համար: Աւ սուրբն Աստուած՝ որ այսպէս ամենամաքուր է իր բնութեամբը, որ չկրնար մեղքի վրայ նայիլ, ի՞նչպէս պիտի տանի ասանկ մէկ անմաքրութիւն մը իր առջևը ներկայանալուն . անշուշտ ինկած հրեշտակներուն պէս, իսկոյն պիտի ձգէ զանիկայ կրակէ լիճին մէջը, որ պատրաստուած է Սատանային ու անոր հրեշտակներուն համար:

Աս բնութիւնը ունեցողներուն ամէնն ալ «աշխարհէ» եղող կը կոչուին: Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ըսաւ Հրէաներուն. «Դուք աս աշխարհէս էք, ես աս աշխարհէս չեմ»: (Յ*Է . Ը . 23:) Իրեն հետևողները ամէն տեղ որոշուած էին աշխարհի մարդոցմէն: Ինքը ըսաւ իր աշակերտներուն համար. «Աշխարհս անոնք ատեց. ինչու որ աշխարհէ չեն, ինտոր որ ես աշխարհէ չեմ»: (Յ*Է . ԺԵ . 14 . 16: և Յ*Է . Գ . 1: Գ . 3:) Ամէն մարդիկ երկու կարգերու կը բաժնուին, որոնց մէկը աշխարհային է, և մէկալը աշխարհային չէ. բայց ՚ի սկզբանէ անտի և բնականաբար ամէնը առաջին կարգին մէջ են, և միայն անոնք վերջապէս կը դառնան երկրորդին մէջ կը մտնեն որ աշխարհէն ընտրուած են Տէր Յիսուս Քրիստոսի ձեռօքը: Վանդի Յովհաննէս կ'ըսէ «Իտե՛նք որ մենք Աստուծմէ ենք, ու բոլոր աշ-

խարճք չարի մէջ է" . (Ա Յ՝ Ե . Ե . 19 :) Եւ
 աս Աստուծմէն եղողներուն որոնք ըլլալը մեր Փր-
 կիչը կը բացատրէ երբոր իր աշակերաններուն կը-
 սէ . "Թէ որ աշխարհէս եղած ըլլայիք , աշխարհ
 իրենները կը սիրէր . բայց որովհետեւ աշխարհէ
 չէք՝ հապա ես յեշ աշխարհին ընդրեցի , անոր համար
 աշխարհ ձեզ կ'ատէ" : (Յ՝ Ե . ԺԵ . 19 :) Ա-
 ուջ անոնք ալ աշխարհէ էին , բայց ետքը այլ ևս
 անորը չէին համարուեր , միայն անոր համար՝ որ
 Քրիստոս ընտրեր էր զանոնք անկէց : Աս երկու
 կարգերը չէ թէ մինակ անունով և արարողու-
 թիւններով կ'որոշուին մէկգմէկէ , հապա նաև հոգ-
 ւոյ տարբերութիւնով մը . ինչպէս որ Պօղոս կ'ը-
 սէ իր վճայովը և ուրիշ հաւատացեալներուն հա-
 մար . "Իսկ մենք չէ թէ աս աշխարհին հոգին ա-
 ունք , հապա ան հոգին՝ որ Աստուծմէն է" : (Ա
 Վր՝ Ե . Բ . 12 :) Ի՞նչ է աս աշխարհիս հոգին
 որ աշխարհի մարդոց հանգամանքը կը նկարագրէ :
 Անիկայ չճանչնար Տէր Յիսուսը , հապա զանի-
 կայ կ'ատէ իրեն հետևողներովը մէկտեղ . (Յ՝ Ե .
 Ա . 10 : Է . 7 : ԺԵ . 16 . 19 : ԺԵ . 14 .) չըն-
 դունիր Հոգին Սուրբը , (Յ՝ Ե . ԺԴ . 14 ,) և
 Աստուծոյ դէմ թշնամի է : Յակոբոս կ'ըսէ . "Աս
 աշխարհիս սէրը Աստուծոյ դէմ թշնամութիւն է .
 ուստի ո՛վ որ կ'ուզէ աշխարհի բարեկամ ըլլալ ,
 ինքզինքը Աստուծոյ թշնամի կ'ընէ" : (Յ՝ Ե . Դ .
 Է :) Աղէկ քննէ աս խօսքը , "Ո՛վ որ կ'ուզէ աշ-
 խարհի բարեկամ ըլլալ , ինքզինքը Աստուծոյ թըշ-
 նամի կ'ընէ" . և ի՛նչու համար . վասն զի բնաւ
 մէկը չկրնար երկու տէրոջ ծառայել : Աստուած
 կ'ուզէ որ մեր բոլոր սիրտը իրեն տանք . իր պատ-
 ուէրը աս է . "Քու Տէր Աստուածդ սիրես քու
 բոլոր սրտովդ և քու բոլոր անձովդ ու քու բո-

լոր մտքովդ": (Մատթ. Ի. 37:) Միայն մեր
 խիստ մեծ սէրը ընդունելի է իրեն. բայց թէ որ
 մեծապէս սիրենք աշխարհը, ու մեր սիրոյն միայն
 մէկ պղտիկ մասը իրեն մատուցանենք, պիտի չըն-
 դունի ու պիտի մերժէ զանիկայ. վասն զի ինքը
 կ'ըսէ. "Թէ որ մէկը աշխարհը կը սիրէ, անոր
 ներսի դին չ'որը սէրը չկայ": (Ա Յ. Բ. 16:)
 Ուստի սիրելի՛ ընթերցող՝ դուն ո՞րը աւելի կը սի-
 րես, աշխարհը՝ թէ Մատուած. քննէ սիրող, և
 տես թէ աւելի քու գործքերո՞ւդ վըսյ կը մտածես
 թէ Մատուծոյ կամքին և պատուիրանքներուն վը-
 րայ. ո՞ր բանին աւելի հակամիտեալ ես, և մե-
 ծապէս կը ցանկաս. հարստութիւն ունենալու, թէ
 Մատուծոյ հաճութիւնը շահելու. ո՞ր բանին մէջ
 մեծապէս հաճութիւն և բերկրութիւն ունիս. աշ-
 խարհային ընկերութեան և խօսակցութեան մէջ,
 թէ Մատուծոյ հետ խօսելու և հաղորդակցութիւն
 ունենալու մէջ: Մս բաներովս ինքզինքդ քննէ.
 և եթէ աշխարհային մէկը կը գտնես քու անձդ,
 հաստատ գիտցիր որ յարմար չես երկինքը մտնե-
 լու. յարմար չես շատ պատճառներով. երբոր աշ-
 խարհէս ելլես, քու սիրած բաներուդ ամէնն ալ
 ետիդ կը ձգես: Ասցէ քու բոլորաիբդ եղած
 բաներուն՝ որոնք զուարճալի են քեզի հոս տեղ,
 այսինքն քու գործքերդ, բարեկամներդ, աշխար-
 հային հանդէսները, ու մարմնաւոր հեշտութիւն-
 ները. ասոնցմէ բնաւ մէկն ալ հետդ չես տանիր
 մեռած ատենդ: Երկինքին մէջն ալ քու հա-
 ճութիւնդ լեցընող բան մը պիտի չգտնես: Ըն-
 տեղ հարստութիւն չկայ քեզի համար, քանզի
 գանձեր դիզած չես երկինքին մէջ. հոն տեղ մարմ-
 նաւոր ցանկութիւններ չկան, քանզի ամէն բան
 հոգւոր է հոն՝ Մատուծոյ հրեշտակներուն պէս.

բարեկամներ չկան հոն . քանզի հոն եղած մէկ բանի մը ծանօթութիւն չունիս, այլ ամէն բան օտար և անծանօթ է քեզի . և մանաւանդ Մատուած պիտի չընդունի քեզ . որովհետև իր սէրը չընդունեցիր, և անպիտան բան մը սեպեցիր երբոր դուն աշխարհի վրայ էիր, հապա աւելի աշխարհը սիրեցիր . վասն որոյ հիմա քու բաժինդ պիտի ըլլայ անոնց մէջ՝ որոնց համար ինքը պիտի ըսէ . «Ան իմ թշնամիներս՝ որոնք չէին ուզեր որ իրենց վրայ թագաւոր ըլլամ, հոս բերէք, ու իմ առջև սպաննեցէք» : (Ղ. 1-4 . ԺԹ . 27 :)

Դարձեալ՝ աս մարդկային բնական վիճակը աւելի բացայայտ կերպով նկարագրուած է իբրև Թշնամի-Թիւն և ապստամբ-Թիւն ընդդէմ Մատուածոյ : Պօղոս կ'ըսէ . «Մարմնաւոր խորհուրդը Մատուծոյ դէմ թշնամութիւն է . ինչու որ Մատուծոյ օրէնքին չհնազանդիր, մանաւանդ չկրնար ալ : Վասն զի մարմինով եղողները, չեն կրնար Մատուծոյ հաճոյ ըլլալ» : (Հ. 1-4 . Ը . 7, 8 :) Ուրիշ խօսքով ամէն մարդիկ բնականաբար ապստամբ են . քանզի ինչ է մեղքը . ուրիշ բան մը չէ, բայց միայն աստուածային օրէնքին անհնազանդութիւն մը : Յովհաննէս կ'ըսէ . «Մէն ո՞վ որ մեղք կը գործէ, անիկայ անօրէնութիւն ալ կը գործէ, և բուն մեղքը անօրէնութիւն է» : (Ա. 3-4 . Գ . 4 :) Մարմնի առաջին մեղքը Մատուծոյ հրամանին անհնազանդ գտնուիլն էր, անանկ ալ անկից մինչև հիմա իր զաւկրներուն իւրաքանչիւրին մեղքը՝ ապստամբութեան գործ մըն է . և ուսկից յառաջ կու գայ ապստամբութիւնը, չէ՞ որ ատելութենէն : Մարդիկ զՄատուած չեն սիրեր, հապա իր իշխանութիւնը կ'ատեն, և վասն որոյ իր օրէնքները ոտքի տակ կ'առնեն : Սուրբ Գիւրջը

ունեցողներէն ոմանք չեն պատուեր զանիկայ : Ոմանք բողոքովին կ'անարգեն և կը մերժեն զանիկայ՝ Մատուծոյ խօսքն ըլլալը ուրանալով, և յայտնի անհաւատութեան անձնատուր կ'ըլլան : Եւ ոմանք մարդոց պատուիրանքները անկէց վեր կը սեպեն, իրենց աւանդութիւններովը Մատուծոյ օրէնքը զանց ընելով. և որովհետեւ Մատուծոյ խօսքը աս մարդկային պատուիրանքներուն մէկ քանիին դէմ է, վասն որոյ կ'արդիւնեն զանիկայ կարգալը, ու մինչև անգամ ամբարշտութեամբ կայրեն զանիկայ : Ոմանք թէպէտ իրենց տանը մէջ ունին զանիկայ, բայց բնաւ չեն կարգար և իմանար թէ ինչ կը պատուիրէ իրենց, և ամիսներով տանը մէկ անկիւնը անգործ կը մնայ : Ոմանք ալ զանիկայ կը կարգան, որպէս զի իրենց մոլար գաղափարներուն համեմատ՝ անոր նշանակութիւնը խանդարեն, և այսպէս որքան հերետիկոսութիւններ երևան ելած են Մատուծոյ եկեղեցիին մէջ : Ուրիշներն ալ զանիկայ կարգալով և անոր քարոզութիւնը լսելով՝ ուղիղ սեղեկութիւն կ'ստանան անոր պատուիրանքներուն վրայով, բայց չեն կատարեր անոր ըսածները : Ուստի Մատուծոյ աս Սուրբ Գիրքը ունեցողներէն որչափ շատ քիչերը իրենց հաւատքին և վարքին մի միայն կանոնը կ'ընեն զանիկայ, սէր և հնազանդութիւն ցուցնելով անոր շեղինակին, և անոր պատուէրներուն ահանջ կատելով ու հնազանդելով : Եւ որովհետեւ Սուրբ Գիրքը Մատուծոյ կամացը յայանութիւնն է, վասն որոյ կրնանք իր փոխանորդը համարիլ, և ինչ վարմունք որ ցուցնենք անոր, նոյնը Մատուծոյ ըրած կ'ըլլանք : Ո՛հ, ասիկայ ինչ երկիւղալի դաղափար կու տայ մարդոց բնաւորութեանը վրայով. բայց նաև՝ որչափ հապտ

րակ է աս ապստամբութիւնը՝ որ մինչև անգամ
ինքզինքնին քրիստոնեայ անուանողներուն մէջ կը
տեսնուի. բուն մեր օրովը կը տեսնենք որ աշ-
խարհի կէսէն աւելին Մատուծոյ խօսքը չգիտեր.
սակայն Մատուած մէկ ուրիշ յայտնութիւն մը ը-
րաւ անոնց՝ իր գործքերուն միջոցովը, և անոնց
խղճմտանք տալով. արդեօք ան յայտնութիւնը ինչ-
պէս կը գործածեն: Անոնք Մատուծոյ գործքերը
տեսնելով կրնային իր փառքին և գիտութեանը
վրայ տեղեկութիւն ունենալ, քանզի Սաղմոսեր-
գուն կ'ըսէ. «Երկինքը Մատուծոյ փառքը կը պատ-
մէ, ու երկնից հաստատութիւնը անոր ձեռացը
գործքերը կը ցուցնէ. օրը օրին կը յայտնէ խօս-
քը, ու գիշերը գիշերին կը ցուցնէ գիտութիւնը»:
(Սաղմ. ԺԹ. 1, 2:) Մս նոյն պատճառէն յայտ-
նի է նաև իր զօրութիւնը և աստուածութիւնը,
Պօլոսի ըսածին համեմատ թէ, «Անբրեղթ բա-
ները աշխարհի սկիզբէն ստեղծուածներովը կ'ի-
մացուին կը տեսնուին, այսինքն է իր մշտնջենաւոր
զօրութիւնը, ու աստուածութիւնը»: (Հաբ. Ա.
20:) Մանապէս աս նոյն առաքեալը Վիկայոնա-
ցի կռապաշտներուն Մատուծոյ բարութիւնը իր
գործքերէն ցուցուց, ըսելով թէ՛ Մատուած ինք-
զինքը առանց վկայութեան չթողուց անցած դա-
րերուն մէջ, բարերարութիւնով, երկինքէն մեղե
անձրեւներ ու պողաբեր եղանակներ տալով, կե-
րակուրներով և ուրախութիւնով մեր սիրտերը լե-
ցնելով: (Գործ. ԺԳ. 16:) Աթենացիներուն
ալ սորվեցուց Մատուծոյ ինքնիշխան և հոգևոր
ըլաւը, ըսելով թէ՛ «Անիկայ երկնից ու երկրի
Տէրը ըլլալով, ոչ ձեռագործ տաճարներու մէջ
կը բնակի, ոչ ալ մարդոց ձեռքովը կը պաշտուի՝

բանի մը կարօտի պէս . քանզի ինքը կուտայ ա-
մենուն կեանք ու շունչ՝ և ամէն բան”, ու կը շա-
րունակէ իր խօսքը թէ՛ որովհետև մենք իբրև
բանական էակներ անոր ցեղէն ենք , “պէտք չէ որ
անանկ սեպենք թէ աստուածութիւնը նման ըլ-
լայ ոսկիի կամ արծաթի կամ քարի , որ մարդուս
վարպետութիւնովը ու խելքովը քանդակուած է” :
(Պարթ . ԺԷ . 24, 25 . 29 :) Մտուածոյ գործքե-
րը անոր օրէնքն ալ կը սորվեցընեն մարդուն . քան-
զի Պօղոս կ’ըսէ թէ՛ “Հեթանոսները որ օրէնք
չունին՝ երբոր բնականաբար օրէնքին գործքերը կը
գործեն , օրէնք չունենալով՝ իրենց անձերուն օ-
րէնքը բուն իրենք կ’ըլլան . որ օրէնքին գործքը
իրենց սրտին մէջը գրուած կը ցուցընեն իրենց
խղճմտանքին վկայութեամբը , և իրենց խորհուրդ-
ներուն իրար յանդիմանելովը՝ կամ իրաւունք տա-
լովը” : (Հռով . Բ . 14, 15 :) Ուստի մարդիկ որ
ամէն օր իրենց բոլորտիքը եղած Մտուածոյ գործ-
քերէն յայտնի կը տեսնեն անոր աստուածութիւ-
նը , զօրութիւնը , գիտութիւնը , փառքը , անկա-
խութիւնը , աննիւթականութիւնը և բարութիւնը ,
ու իրենց խղճմտանքն ալ կ’իմացընէ անոր սուրբ
օրէնքին հրամանները , կը կարծեն որ այսքան ա-
պացոյցներուն վրայ անոնք գարշելի կուպաշտու-
թեան կամ անհաւատութեան ետեւէ գացած պի-
տի ըլլային , թէ որ սիրտերնին ուղիղ եղած ըլ-
լար Մտուածոյ առջևը : Վիցուք թէ ապականեալ
մարդոց տեղը՝ սուրբ և մաքուր հրեշտակները ըլ-
լային , իսկոյն պիտի չքննէին ու չգտնէին զՄտու-
ած իր ամէն փառքովը ու կատարելութեամբը :
Ուրեմն պատճառը յայտնի է թէ ինչու համար
մարդկային սեռին մէջ այնքան շատերը կուպաշ-
տութեան մէջ յիմարացած են , և ամէն կերպ

Հեթանոսական աղտողութեամբ և գարշելի պղծութեամբ կը շաղախին . յանցանքը իրենցն է . քանզի սիրտերնին բոլորովին ապստամբութեան դարձած է : Պօղոս Հռոմայեցւոց գրած իր թուղթին մէջ ճիշդ և պարզագէտ կը ցուցնէ ասիկայ ըսելով . «Ինչու որ իրենք Մատուած ճանչնալով՝ Մատուծոյ պէտ չիտաւարեցին , կամ շնորհակալ չեղան . հազա իրենց խորհուրդներուն մէջ ունայնացան . և սիրտերնին անմտութիւնով խաւարեցաւ : Իրենք Իմաստուն ենք՝ ըսելով , յիմարեցան . և անեղծ Մատուծոյ փառքը փոխեցին՝ նրմանցընելով եղծանելի մարդու , և թուզուններու , ու չորքոտանիներու , և սողուններու պաակերին : Ենոր համար Մատուած ալ պղծութեան մասնեց զանոնք իրենց սիրտերուն ցանկութիւններով : Եւ որովհետև չուլեցին զՄատուած իրենց գիտութեանը մէջ պահել , Մատուած ալ զանոնք անարգ խորհուրդներու մատնեց անվայել բաներ ընելու . որոնք լեցուած էին ամէն անիրաւութիւնով , պոռնրկութիւնով , անզգամութիւնով , ագահութիւնով , չարութիւնով , նախանձով լեցուն , մարդասպանութիւնով , հակառակութիւնով , նենգութիւնով , չարասրտութիւնով , և էին քսուներ , չարախօսներ , Մատուած ատողներ , նախանձողներ , հպարտներ , ամբարտաւաններ , չար բաներ հնարողներ , ծնողաց անհնազանդներ , անմիտներ , ուխտ չպահողներ , անգութներ , անհաշտներ , անուրբմներ » : (Հռոմ . Ա . 21—24 . 28—31 :) Ինչ զարհուրելի ցանկ մեղաց . այսու ամենայնիւ ասիկայ ուղիղ նկարագրութիւն մըն է մեր ատենի Հեթանոսաց վարմունքներուն , ինտոր որ էր Մուքրեալին գրած ատենը : Եւ Մուքրեալին ըսածին նայելով՝ աս ամէնը անոնց գիտութեան միջոց չուենալէն չէր :

Յանցանքը Մստուծոյ վրայ չկրնար ձգուիլ, անոնց միտքերը աւելի չլուսաւորելուն համար, հապա իրենց վրայ կը մնայ, ան պատճառով որ անոնք Մստուած ճանչցան, բայց Մստուծոյ մը պէս չփառաւորեցին զանիկայ: Մստուածն սկզբնաւորութիւնը իրենց ապստամբ սիրտերուն մէջն է, որոնք չէին ուզեր զՄստուած պահել իրենց գիտութեանը մէջ: Աւստի շեթանոսաց բոլոր գարշելի պղծութիւնները և անզգամութիւնները յայտնի կը վկայեն՝ թէ մարդիկ ապստամբ են Մստուծոյ դէմ. նմանապէս Սուրբ Գիրքն ալ ամէն տեղ աս նոյն վկայութիւնը կու տայ, և ողջախոհ միտք մը անշուշտ պիտի վճռէ թէ աս վկայութիւնը բոլորովին ճշմարիտ է: Ար հարցընեմ հիմա, Խնչպէս կրնայ մարդս երկինքը մտնել ասանկ բնութիւն մը ունենալով, մէկ բնութիւն մը՝ որ գլխովին ապստամբ և թշնամի է Մստուծոյ դէմ, թէ Մլետարան ունեցած ըլլայ, և թէ չէ: Արեւակոյտէ անգամ մը թէ մարդիկ իրենց ապականեալ բնութիւնովը երկրի ամէն կողմերէն յանկարծ փոխադրուելու ըլլային ան խաղաղութեան և երջանկութեան բնակարանը. անատենը հոն տեղի լսուած ձայնը՝ «Յրջափ տարբեր պիտի ըլլար ան ձայնէն՝ որ կը լսուի Մստուծոյ աթոռին բոլորափքը եղող հրեշտակաց երգերէն: Մն տեղը՝ որ հիմա զՄստուած կը գովարանեն ըսելով. «()ըհնութիւն, ու պատիւ, և փառք», պիտի լսուէր սոսկալի հայհոյութեան և տնէճքի խառն ՚ի խուռն ձայներ. ()ըհնեալին երջանիկ բնակարանները պիտի «ըլլային բոլոր պիղծ դեւերուն կենալու տեղ, և բոլոր պիղծ ու ատելի հոգիներուն պահպանութեան բանտ». երկինքը պիտի ըլլար աս երկրիս պէս՝ մեղքի ու անօրէնութեան բնակարան: Մստուածն ենթադրութիւնը գլխու-

վին անտեղի է. ասանկ չփոխուած բնութիւնով մը՝ մարդս տեղ մը գտնելիք չունի երկինքին մէջ: Ոչ ապստամբ մը Աստուծոյ դէմ, ոչ ալ որ և իցէ անհնազանդ մը կրնայ ընդունուիլ ան տեղը, ուր որ հաւատարմութիւն, հնազանդութիւն, և ծայրագոյն սէր կը թագաւորէ ամէն սրտի մէջ:

Ի այց մարդս իր բնական վիճակին մէջ ոչ միայն թշնամի է Աստուծոյ, հապա նաև հպարտ է Սատանային և քերէ Տեղաց: Աստուծմէ աւելի Սատանային հնազանդիլը չէր պատճառը՝ որ նախ մեղքը աշխարհ մտաւ: Սատանան փորձեց Աւանարդիլուած պառլով, ան ալ հնազանդեցաւ ու կերաւ: (Տէս Ծննդ. Գ. 1—6:) Ան ատենէն մինչև հիմա մարդիկ այնպէս հնազանդ եղան անոր՝ որ Պօղոս զանիկայ կը կոչէ՝ «Աս աշխարհիս աստուածը»: (Բ Արնն. Գ. 4:) Մարդիկ թողուցին կենդանի ու ճշմարիտ Աստուածը, և Սատանան ընտրեցին իրենց իշխան ու թագաւոր: Ահա աս էր Հրէից և Հեթանոսաց վիճակը՝ փրկչին մերոյ և Առաքելոց ժամանակը. աս է նաև հիմա նոյն ազգերուն և ուրիշ շատերուն վիճակը: Պօղոս առաքեալ Հեթանոսներուն խրկուեցաւ որ զանոնք Սատանային իշխանութենէն Աստուծոյ դարձնէ: (Գործ. ԻԶ. 17, 18:) Քրիստոս՝ Սատանայի որդիներ անուանեց Հրէաները՝ ըսելով. «Իուք ձեր հօրմէն Սատանայէն էք, ու ձեր հօրը բաղձանքը կ'ուզէք ընել»: (Յովհ. Ը. 44:) Յովհաննէս ընդհանրապէս բոլոր մեղաւորներուն համար կ'առնէ ան նոյն խօսքը ըսելով, «Ան որ մեղք կը գործէ՝ Սատանայէն է. ինչու որ Սատանան սկիզբէն 'ի վեր կը մեղանչէ»: (Ա Յովհ. Գ. 8:) Այնպէս ալ Պօղոս յայտնի կ'իմացնէ մեզի Սատանային ընդհանուր իշխանութիւն ունենալը

բողոր անհնազանդներուն վրայ, ըսելով թէ՛ Ա-
տենօք կը քալէինք աս աշխարհիս բռնած ճամ-
բովը, աս օդուս իշխանութեանը իշխանին ուզա-
ծին պէս, ան չար հոգիին՝ որ հիմա ապստամբ
որդւոցը ներսիդին մտեր է. որ ատենով մէնք ա-
մէնքս ալ ան բաներուն մէջը կը պտրտէինք :
(Եփե. Բ. 2, 3 :) Հիմա կը տեսնենք որ եր-
բեմն Առաքեալներն ալ ու բողոր ուրիշ հաւա-
տացեալներն ալ իր հպատակներն են եղեր : Այն
անտարակոյս ճշմարիտ է. որովհետեւ Աստուծոյ
խօսքովը հաստատուած է, թէ՛ ամէն մարդիկ Աս-
տուծոյ դէմ ապստամբելով, իրենց անձերնին Սա-
տանային իշխանութեան տակը հպատակ ըրին :
Աստուած իր պատուէրները կու տայ անոնց, և
անոնք կ'անարգեն ու չեն կատարեր. բայց երբոր
Սատանան իր փորձութիւնները անոնց առջևը կը
բերէ, որքան յօժար սրտով մտիկ կ'ընեն և կը
հնազանդին : Պօղոս կը նմանցընէ զանոնք որո-
գայթի մէջ բռնուած վայրենի գազանի մը, ըսե-
լով՝ թէ անոնք «Անկէ (Սատանայէն) բռնուած
են՝ իր կամբին ծառայելու» : (Բ Տե. Բ. 26 :)
Եւ մեր Փրկիչն ալ կ'ըսէ. «Ամէն ո՞վ որ մեզք
կը գործէ, անիկայ մեզքի ծառայ է» : (Յ. Է. Ը.
34 :) Մեղքը ծառայեցընող զօրութիւն մը ու-
նի. և երբոր մէկը անոր անձնատուր կ'ըլլայ, ա-
նիկայ իր վրայ բացարձակ իշխանութիւն կը ստա-
նայ. ինչպէս որ Պետրոս կ'ըսէ. «Անոնց ազատու-
թիւն կը խօստանան, և իրենք ապականութեան
ծառաներ են. վասն զի ինչ բանէ որ մէկը յաղ-
թուի, անոր ծառայ ալ կ'ըլլայ» : (Բ Պե. Բ.
19 :) Անոնք անձերնին ազատ կը կարծեն.
բայց ահա՛ աս կարծիքը կը ցուցընէ անոնց ծառա-
յութեան կատարելութիւնը : Եւ որովհետեւ աս

Տնազանդութիւնը կամաւոր է, վասն որոյ աւելի կատարեալ և աւելի հաստատ է: Սատանան կը ներգործէ անոնց ներսիդին, որպէս զի զանոնք կամաւոր դերիններ ընէ իրեն: Աւ հիմա կը կարծես թէ Սատանայի հպատակներուն թող տրուի որ մտնեն երկինքին մէջ, ուր որ միայն Տնազանդութիւն կը գտնուի, և Մատուծոյ կամքը ընդհանուր օրէնքն է. չէ որ 'ի վաղուց հետէ նոյն ինքն Սատանան իր հրեշտակներովը երկինքէն դուրս ձգուած է: «Իրենց բնակութիւնը ձգեցին», կ'ըսէ Յուդա Մուսքեալը, «մշտնջենաւոր կապերով խաւարի մէջ պահեց' մեծ օրուան գատաստանին»: (Յոդ. 6:) Աւ ո՞ւր պիտի ըլլայ Սատանայի հրպատակներուն բաժինը. չէ որ իրեն հետ իր եղած տեղը. թէ որ անոնք իր ետեւէն կ'երթան, իր վիճակին ալ բաժանորդ պիտի ըլլան: Մտոր համեմատ Գատաստանին օրը անոնց վճիռը իրօք աս պիտի ըլլայ. «Մէկդի գացէք ինձմէ անիծեալներ յաւիտենական կրակին մէջը, որ պատրաստուած է Սատանային ու իր հրեշտակներուն»: (Մատթ. 16. 41:)

Հիմա տեսանք թէ մարդիկ բնականաբար որչափ անյարմար են երկնից սրբութեանը և մաքրութեանը. 'ի սկզբանէ անտի մարդիկ մեղաւոր են. աս մեղանշականութիւնը միշտ եղած է, և հիմա ընդհանուր է բոլոր աշխարհի վրայ. մէկը ազատ չէ անկից: Մեղքը խորունկ հաստատուած է մարդոց սրտին մէջ, և մարդկային բնութեանը մէկ մասն է: Մտոր չարութիւնը և տարածութիւնը մեզի յայտնելու համար, Սուրբ Գիրքը կ'անուանէ զանիկայ՝ մահ մեղքի մէջ, խաւար և կուրութիւն սրտի, ապականութիւն սրտի և վարուց, աշխարհային հոգի՝ բոլորովին հակառակ բոլոր երկնային

խորհուրդներուն, թշնամութիւն և անհնազանդութիւն Մատուծոյ կամքին, և հպատակութիւն ու գերութիւն մեղաց և Սատանայի: Աս ամէն ձեռնարկութիւններուն վրայ մասնաւոր կերպով խօսեցայ, իմ վկայութիւններս Սուրբ Գիրքէն յառաջ բերելով, և գլխաւորապէս անոր մէջի խօսքերը գործածելով:

Աստի ո՛վ մեղսակից եղբայրս՝ մարդկային մեղանչականութեան գաղափարը հիմա առջևդ ունենալով, նորէն միտքդ բեր Սուրբ Գրոց ըսածները երկինքին հոգևոր՝ սուրբ և մաքուր ըլլալուն վրայով, և մտածէ՛ թէ մարդս որչափ անյարմար է ասանկ բնութիւնով մը ան օրհնեալ երկիրը մտնելու: Անյարմար է կ'ըսեմ՝ երկու պատճառով: Առաջինը աս է որ՝ Առնեկին պիտի լինի զբնական իրեն ան որդի թերկրութենէն: Այնպէս իրեն հաճելի եղած բաներէն մէկը պիտի չգտնէ հոն տեղ՝ ամէն բան, ամէն առարկայ օտար պիտի երևնայ իրեն. ամէն գործ նոր պիտի թուի իրեն. իր սիրտը բոլորովին անպատրաստ և անյարմար է ան ամէն բաներուն, որոնք երկնացին զօրութեանց հոգևոր ցնծութիւնները կ'աւելցընեն, և անոնց փառաբանութեան երգերուն նորանոր նիւթեր կը կազմեն: Իր սիրտը ամենևին կապակցութիւն կամ Ֆիաբանութիւն չունի ան տեղը գտնուող որ և իցէ բանի մը հետ. իր բնութիւնը անյարմար է և հակառակ: Զուկը իր բնական տարրէն՝ այսինքն ծովէն դուրս հանէ, և շնչել տուր ան օդը որ այնքան հարկաւոր է մարդուս, շուտով կը նուաղի և կը մեռնի, քանզի իր բնութիւնը օդին մէջ շնչելու ու ապրելու համար եղած չէ: Ահա ասանկ պիտի ըլլայ մեղաւորն ալ՝ թէ որ իր գտնուած բնական վիճակին մէջ

երկինքը մտնելու ըլլայ . քանզի իր երկրաւոր բընութիւնը չկրնար երկնային օդը շնչել , անանկ մէկ տեղի մը համար եղած չըլլալով . հասկա ան ամէն անարատ սրբութենէն պիտի փախչի : Անկից փախչիլ ազատիլը՝ մարմնաւոր և մեղաւոր մարդուն թեթեւութիւն մը պիտի ըլլայ . և շատ պիտի ցանկայ անկից փախչելու : Իր ձանձրութենէն իր վիճակը անտանելի պիտի ըլլայ , և բուն երկինքը իրեն մէկ դժոխք մը պիտի ըլլայ . կամ լաւ ևս է ըսել՝ բուն իր փորին մէջ դժոխք մը պիտի կրէ , թէև երկնից գաւիթը գտնուող բազմութեան մէջն ալ ըլլայ : Արկրորդ՝ մեղաւորը իր բնութեամբը անյարմար է երկինքը մտնելու . վասն զի իր հոն մտնելովը՝ ան սրբութեան աշխարհն ալ պիտի ապականի : Ասկէց աւելի յայտնի բան չկայ՝ որ մարդկային ազգը իր բնական վիճակովը երկինքը մտնելով՝ մեղքն ալ հոն պիտի մտնէ , և անով թըշուառութիւն . այսպէս երկինքը իր բոլոր երևոյթովը ուրիշ երկիր մը պիտի ըլլայ : Արջափ պարասքն շատերուն կարծիքները աս նիւթիս վրայօք : Ամէնքը կը բաղձան և գրեթէ ամէնքը կը յուսան թէ երկինքը պիտի երթան . և սակայն ինչպէս չեն խորհիր և չեն մտածեր , որ եթէ անոնք երկինքը երթալու ըլլային , երկինքը այլ ևս երկինք պիտի չըլլար : Միայն հոն երթալը իրենց բնութիւնը չփոխեր : Առովմայ կառավարութիւնը շատ գաղթական ժողովուրդներ ունէր , որոնք Իտալիայէն ուրիշ տեղուանք գացեր էին . բայց անոնց տեղափոխութեամբը իրենց բնութիւնը փոխուած չէր . անոնք տակաւին Առովմայեցի էին , նոյն լեզուն , նոյն բնութիւնը և նոյն կրօնքը ունենալով : Այսպէս մարդս երկրէն երկինքը անցնելով՝ պիտի չփոխէ իր մեղաւոր բնութիւնը . արգարև անիկայ իր

մարմինը պիտի ձգէ. բայց մեղանչողը մարմինը չէ՝ հապա հոգին: Աւ հոգին թէ որ առանց մէկ փոփոխութեան մը երկինքը փոխադրուի, իր առջի մեղանչական բնութիւնը պիտի ունենայ, և հետեւաբար պիտի մեղանչէ:

Ասկից աւելի պայծառ բան չկրնար ըլլալ, թէ մարդս իր բնական վիճակին մէջ ըլլալով՝ գլխովին անյարմար է Աստուծոյ հետ բնակելու: Անկ հարցմունք մըն ալ ընենք, և վերջացնենք աս ներկայ առարկութիւնը: Միայն թողութիւնը յարմար կ'ընէ՞ մարդուս աս մեղանչական բնութիւնը երկինքին մէջ բնակելու: Արդէն ըսինք գողին ու մարդասպանին վրայով, որ թողութիւնը բնութեան փոփոխութիւն բնաւ չընէր: Արաւ՝ թողութիւնը կ'ազատէ զանոնք պատիժէ, բայց ընկերութեան անվնաս կամ լաւագոյն անդամներ չընէր: Ան բնութիւնը որ ըրինք մարդուս մեղանչականութեանը վրայով, կը ցուցնէ թէ մարդս քանի որ իր բնական վիճակին մէջն է՝ բոլորովին անյարմար է երկնից ընկերութեանը, ինչպէս որ գողը ու մարդասպանը անյարմար է երկրիս վրայի համեստ մարդոցը մէջ ազատութեամբ պտրտելու: Միթէ թողութիւնը մեղաւորին աւելի փոփոխութիւն մը պիտի կրնայ ընել, քան թէ գողին ու մարդասպանին՝ ասոր վրայ երկար փաստ բերել հարկաւոր չէ: Տեսանք որ մարդուս իսկ բնութիւնը ապականեալ է. չարութիւնը սրտին մէջ բնակած է. սիրտը մարդուս ամէն չարութիւնները բղխող ակն է: Արդ թողութիւնը սիրտը չփոխեր, միայն անոր գործքերը կը ջրէ: Ասիկայ կը նմանի գետի մը ջուրը դուրս պարպելու, ու զանիկայ չորցընելու համար աշխատելու, առանց անոր աղբիւրը գոցելու: Թէև ջուրը միշտ դուրս կրնաս պարպել,

բայց տակաւին աղբիւրը կը վազէ : Անանկ ալ սիրտը՝ որչափ շատ անգամ անոր մեղքերը ներուին, տակաւին ուրիշ մեղքեր դուրս պիտի տայ : Թէև մեղաւորի մը մեղքը օրը հարիւր անգամ ներուի, այսու ամենայնիւ իր բնութիւնը անփոփոխ կը մնայ : Անիկայ կրկին կը դառնայ իր չարութեանը, ինչպէս «Շուներ նորէն իր փխածին կը դառնայ, ու լուացուած խողը ցելսի մէջ թապրտրկելու» : (Բ Պեպ . Բ . 22 :)

Աստի աս անխորշելի եզրակացութեանս կու գանք, թէ քու կրօնական բնութեանդ մեծ փոփոխութիւն մը պէտք է, որն որ բնաւ պիտի չըստանաս միայն մեղաց թողութիւն խնդրելով, կամ չես կրնար յարմար ըլլալ երկինքը մտնելու : Թէ որ ես ուղիղ դատեցի քու կրօնական բնութիւնդ ու գաղափարներդ, քու ստացածէդ ու խնդրածէդ քիչ մը բան աւելի հարկաւոր է. կամ՝ երկինքը, ինչպէս որ ստորագրուած է Սուրբ Վրբին մէջ, տեղ չկայ քեզի համար : Եւ ի՞նչպէս շուտով պէտք է որ խնդրէք աս հարկաւոր բանը, որ առանց անոր ձեր հոգին պիտի կորսուի յաւիտեան . և ո՞վ կրնայ պատմել թէ արդեօք աս կորուստը որչափ մեծ պիտի ըլլայ : Մեր փրկիչը բովանդակ աշխարհէն աւելի թանկագին բան սեպեց հոգին : «Ի՞նչ օգուտ է մարդուն» ըսաւ անիկայ, «որ բոլոր աշխարհը վաստըկի, և իր անձը կորսընցընէ . կամ իր անձին համար ի՞նչ ազատէք պիտի տայ մարդ» : (Մարկ . Ը . 36, 37 :) Մտածեցէք աս խօսքերուն վրայ . ի՞նչ մեծ ու սոսկալի բան է հոգիին կորուստը . վասն զի երբոր անիկայ կորսուի, ամէնն ալ կը կորսուի : Մեր հոգին՝ մեր անձն է, և անոր կորուստը բուն մեր կործանումն է : աս կորուստը նաև յաւիտեանական է :

Երբոր հոգին դժոխքին մէջը կը կորսուի, յաւիտեան կը կորսուի: Ուրեմն ո՞վ կրնայ բան մը տալ իր անձին տեղը՝ որ յաւիտենական կորուստէն, փրկէ զանիկայ: Թէև դուք այդքան աշխարհային հարստութիւններ կը դիզէք, սակայն անոնցմով չէք կրնար փրկել զանիկայ. թէ և դուք բոլոր աշխարհը տալու ըլլաք, անիկայ հաւասար արժէք մը չկրնար ըլլալ. և ոչ ուրիշները իրենց օգնութիւնովը կրնան ձեզ ազատել. որովհետև «Իրենց զօրութեանը յուսացողներուն ու իրենց հարստութեանը շատութիւնովը պարծոններուն մէկը բնաւ չկրնար փրկել իր եղբայրը, ոչ ալ անոր փրկանքը Աստուծոյ հատուցանել. քանզի սուղ է անոնց անձին փրկութեան գինը. ու յաւիտեան պիտի դադարի» : (Սաղմ. 103. 6—8 :)

Հիմա ո՞վ ընթերցող՝ աս մեր առաջիկայ նիւթը քու անձիդ խիստ շատ վերաբերութիւն ունի. ուրեմն կը խնդրեմ որ ուշադրութիւն ընես յետագայ առաջարկութեանը՝ որուն վրայով պիտի խօսիմ, և պիտի ջանամ բացատրել քեզի Սուրբ Հոգիին գործը հոգւոյն փրկութեանը մէջ:

Գ Լ Ո Ւ Ս Գ

Տեսանք որ միայն թողութիւնը բաւական չէ մարդս երկինքը տանելու :

Ի՞նչ երկրորդ նիւթս պիտի ըլլայ ցոյցընել, ի՞նչ հարկաւոր է Ռոյալ-թեան հետ մեկտեղ :

Մեր նախընթաց ծանօթութիւններէն պարզ և հարկաւոր հետևութիւնը աս է, որ ասանկ ապականեալ բնութիւն մը պարտի փոխուիլ: Մարդոց

իր ծնած վիճակին մէջ մնալով՝ բնաւ չկրնար երկինքը մտնել. ասոր համար կամ պէտք է որ փոխուի, և կամ՝ յաւիտեան դուրս ձգուի: Ուստի բնութեան աս փոփոխութիւնը՝ թողութեան հետ մէկտեղ հարկաւոր եղած բանն է: Անոր հարկաւորութիւնը յայանի, բանաւոր ու անհրաժեշտ է:

Սակայն պէտք չէ որ գոհ ըլլանք ասանկ հարկաւոր վարդապետութիւն մը յառաջ բերելով իբրև մէկ հետևութիւն մը՝ մեր նախընթաց աւարկութիւններէն: Պէտք է որ ուղղակի Աստուծոյ խօսքին դիմենք. անկից կրնանք կատարելապէս սորվիլ ոչ միայն աս փոփոխութեանս հարկաւորութիւնը, այլ նաև անոր բնութիւնը: Սուրբ Գիրքը կարդալով կ'իմանանք որ՝ մենք անոր ըսածին համեմատ՝ բոլորովին մեղաց տակ ինկած ենք, և հետևաբար անյարմար ենք երկինքը երթալու, այսու ամենայնիւ շատ տեղ կը կարգանք թէ կան ոմանք «Որ փրկութիւն պիտի ժառանգեն»: (Եբր. Ա. 14: Հռոմ. Ը. 17: Տեո. Գ. 7: Յով. Բ. 5: Ա Պետ. Գ. 7:) Ուրիշ տեղեր ալ յիշուած են ոմանք՝ որոնց անունները «Կենաց գրքին մէջն է»: (Փիլիպ. Գ. 3: Յայտ. ԻԱ. 27:) Եւ ոմանց ալ վերջին դատաստանին՝ լծագաւորը պիտի ըսէ. «Նկէք իմ Հօրս օրհնածները, աշխարհի սկիզբէն ձեզի համար պատրաստուած թագաւորութիւնը ժառանգեցէք»: (Սաղմ. ԻԵ. 34:) Երգարև ասանկ է ան ամենուն նկարագրութիւնը որ՝ Աոր կտակարանին մէջ իբրև Տէր Յիսուս Քրիստոսի ճշմարիտ հաւատացողներ կը յիշուին: Անոնք ժառանգակից էին Անոր հետ: (Հռոմ. Ը. 17:) Երգ՝ թէ որ բնութեան փոփոխութիւն մը հարկաւոր է, անոնք փորձը առած պիտի ըլլան:

լան, և քննելով կ'իմանանք թէ այնպէս էր :

Աս փոփոխութիւնը եղաւ Առաքեալներուն . անոնք բնականաբար աշխարհի մարդիկ էին ուրիշ մարդոց պէս, մինչև որ մեր Փրկիչը ընտրեց զանոնք իր ետեւէն երթալու . անկից ետքը անոնք ալ աշխարհէ չէին, ինչպէս որ ինքը աշխարհէ չէր . անոնք՝ ալ աշխարհիս հոգին չունէին, և անոր համար աշխարհս զիրենք ատեց : Տես ինչ կ'ըսէ մեր Փրկիչը . «Թէ որ աշխարհէս եղած ըլլայիք, աշխարհ իրենները կը սիրէր . բայց որովհետև աշխարհէ չէք՝ հապա ես ձեզ աշխարհէն ընտրեցի, անոր համար աշխարհ ձեզ կ'ատէ» : (Յովհ . ԺԵ . 19, բաղդատէ ԺԷ . 6 . 14 . 16ին հետ :) Անիկայ չխօսիր լոկ դրսուանց բանի մը վրայով, այսինքն՝ իրենց քրիստոնեայ կոչուելուն, ու անոր ծէսերը կատարելուն վրայով, հապա կը խօսի անոնց ալ աշխարհէ չըլլալուն վրայով՝ հոգևոր մըտօք, ինչպէս որ ինքը աշխարհէ չէր : Յովհաննէս Առաքեալ նոյն զանազանութիւնը կ'ընէ քրիստոնեաներուն մէջը՝ որոնց որ գրեց, ինքզինքը սուտ մարգարէներուն հետ բաղդատելով : «Անոնք աշխարհէ են» . կ'ըսէ անիկայ «անոր համար աշխարհի վրայով կը խօսին, և աշխարհս մտիկ կ'ընէ անոնց : Անք Աստուծմէ ենք . ան որ զԱստուծ կը ճանչնայ, մեզի մտիկ կ'ընէ . ան որ Աստուծմէ չէ, մեզի մտիկ չըներ» : (Ա Յովհ . Գ . 5, 6 :) Պօղոսին վրայ աս փոփոխութիւնը շատ յայտնի եղած էր . իր առջի վիճակին համար բուն ինքը կը վկայէ թէ՛ «Բահանայապետներէն իշխանութիւն առած՝ սուրբերէն շատերը բանտարկեցի, ու անոնց սպաննուած ատենը հաւանութիւն տուի : Ալ բոլոր ժողովարաններուն մէջը շատ անգամ՝ զանոնք պատժելով՝ կը բանադատէի որ

հազարի և տագ հինգ հազարի համար, որ ան հաւատացեալներուն բազմութիւնը մէկ սիրտ ու մէկ անձ ունէին, և անոնցմէ մէկը չէր ըսեր իր անեցածին համար թէ իրն է, հապա բոլոր անոնց բաները հասարակաց էր: Ու ստացուածքնին և ունեցած բաներնին կը ծախէին՝ ու կը բաժնէին անիկայ ամենուն, որուն որ բան մը պէտք ըլլար: (Գործ. Բ. 44, 45: Գ. 32—37:) Իրենց անձնասիրութիւնը և ընչասիրութիւնը փոխուեցաւ մէկըմէկ սիրելու: Եւ մարդս անձնասիրութենէն աւելի զօրաւոր բնական հակամիտութիւն չունի: Ընչուչտ բնութեան կատարեալ փոփոխութիւն մը եղած էր աս առջի հաւատացեալներուն մէջ: Եւ որքան հաւատքի հաստատութիւն տուող, և հաճելի բան է անոնց մէջ ասանկ ճշմարիտ հաւատոյ անկեղծ և հաստատուն պտուղներ տեսնել: Ընտարակոյս անոնց հաւատքը՝ սիրով յաջողուած հաւատք մըն էր:

Կարգա՛ նաև ինչ որ Պօղոս կ'ըսէ Եփեսացւոց համար: Կ'ըսէ թէ՛ անոնք իրենց մեղքերուն և յանցանքներուն մէջ մեռած էին, որոնց մէջը ատենօք կը քալէին աս աշխարհիս բռնած ճամբովը, աս օգուս իշխանութեանը իշխանին ուղածին պէս, ան չար հոգիին՝ որ հիմա ապստամբ որդւոցը ներսիդին մտեր է: Եւ ապա բոլոր ուրիշ հաւատացեալները և ինքզինքն ալ մէկտեղ առնելով՝ կ'ըսէ. «Որ ատենօք մենք ամէնքս ալ անոնց մէջը կը պտրտէինք մեր մարմինին ցանկութիւններովը, և մարմինին ու միտքին ուղածը կը կատարէինք. և բնութեամբ բարկութեան որդիք էինք՝ ինչպէս ուրիշները»: (Եփե. Բ. 3:) Ի՛նչ ցաւալի է եղեր անոնց վիճակը. մեղքի մէջ մեռած, աշխարհասէր, Սատանային իշխանութեան տակը:

և իրենց մարմինին ցանկութիւնները կատարող :
 Բայց տե՛ս Տիմա փոփոխութիւնը : «Մտուած»
 կ'ըսէ Առաքեալը, «որ մեծ է ողորմութիւնով՝ իր
 առատ սիրոյն համար՝ որով մեզ սիրեց, երբոր
 յանցանքներու մէջ մեռած էինք, մեզ Վրիստոսի
 հետ կենդանացուց, (Պուք շնորհքով փրկուած էք,) և անոր հետ մեզ յարուց, ու անոր
 հետ նստեցուց երկնաւորներուն մէջ Վրիստոս
 Յիսուսով» : (Եփե՞ . Բ . 4—6 :) Անոնք մեզաց
 մահէն յարութիւն առած, Սատանային իշխանու-
 թենէն ազատուած, հոգևոր կեանք ունեցեր էին,
 և մասնակից եղեր էին Վրիստոսի հետ իր թա-
 գաւորութեանը մէջ : Եւ ուրիշ տեղ մըն ալ
 կ'ըսէ «Թէև ատեն մը դուք խաւար էիք, բայց Տի-
 մա լոյս էք Տէրովմով» : (Եփե՞ . Ե . 8 :) Ահա
 ասանկ էր նաև Կողոսացուց փորձառութիւնը : Ա-
 տեն մը որ անոնք մեղքի մէջ՝ ու իրենց մարմինին
 անթլիատութեանը մէջ մեռած էին, մէկտեղ կեն-
 դանացան Վրիստոսով, և թլիատուեցան անձե-
 ռագործ թլիատութիւնը, մարմինի ու մեղքի ան-
 գամները մերկանալով : (Կոլ . Բ . 11—13 :)
 Երբեմն անոնք կ'ապրէին պոռնկութեան, պղծու-
 թեան, աղտեղութեան, չար բաներու ցանկու-
 թեանը ու ագահութեան մէջ՝ որ կուսպաշտութիւն
 է : Բայց Տիմա՛ վրաներնուն հաներ էին հին
 մարդը իր գործքերովը . և վրանին հագեր էին ան
 նորը գիտութիւնով նորոգուած՝ իրենց Ստեղծողին
 պատկերին պէս : (Կոլ . Գ . 5—10 :) Ի՛նչպէս
 կատարեալ ստորագրուած է աս համարներուն մէջ
 բնութեան փոփոխութիւնը . իբրև նոր կենաց յա-
 րութիւն մը, հանել հին մարդը՝ ու նորը հագ-
 նիլ, և նորոգութիւն մը Մտուածոյ պատկերին պէս :
 Դամանակը չներեր մեզի որ Առաքեալներէն

Հաստատուած ամէն մէկ եկեղեցիին վրայով խօսինք, ու տեսնենք թէ բնութեան աս փոփոխութիւնը ինչպէս եղած էր ան ամէն հաւատացեալներուն մէջ : Ա՛ռուզեմ՝ միայն ծանօթութիւն մը տալ ինչ որ ըսուած է Հռովմայ մէջ եղող հաւատացեալներուն վրայով : Պօղոս կը վկայէ անոնց համար, թէ ատենօք անոնք մեղաց ծառայ էին, (Հռովմ. Զ. 17,) բայց անմիջապէս կը զրուցէ թէ սրտանց հնազանդեցան ան կերպ վարդապետութեան՝ որ անոր յանձնուեցան, և ազատեցան մեղքէ : Անոնց փոփոխութիւնը ծառայութենէ ազատութիւն էր, և սրտի փոփոխութիւն մըն էր : Հետեւեալ համարներուն մէջ Պօղոս տարբեր կերպով կը խօսի, բայց տակաւին իր խօսքին նիւթը աս նոյն փոփոխութիւնն է : Այբոր անոնք մեղաց ծառաներ էին, կ'ըսէ, արդարութենէն ազատ էին . բայց հիմա մեղքերէն ազատուած՝ Աստուծոյ ծառաներ եղան : (Հռովմ. Զ. 17—22 :)

Ապա ուրեմն աս փոփոխութիւնը մեր առաջարկութեանը լոկ հետևութիւն մը չէ, ոչ ալ երևակայական կարծիք մը, հապա իրօք եղած բան մըն է, և սրբազան պատմութեանը մէկ նիւթ մը : Ահա ասիկայ էր, և ոչ թէ անոնց անունը, կամ ծէսերը և արարողութիւնները, որ նախկին աշակերտները քրիստոնեայ ըրաւ . և ան օրէն մինչև հիմա՝ աս է Վրիստոսի բոլոր ճշմարիտ հետևողներուն նշանաւոր յատկութիւնը : Աւ եկեղեցիին ամէն դարուն մէջ ո՞րքան հազարաւոր մարդիկ աս բանիս փորձը առած են : Ասիկայ էր որ Առաքեալները և հայրերը յարմար ըրաւ քարոզելու, և աշխատելու . ասով մարտիրոսները մեռան աշխարհի, և ասիկայ էր որ ամէն հաւատացեալները

պատրաստեց երկինքին համար, որոնք հաւատքին յաղթանակովը մեկնեցան : Ուրեմն անանկ բան մըն է աս, որուն պէտք է ակնածութեամբ մօտենանք, և աղաչենք Աստուծոյ, որ ոչ միայն հասկըցընէ մեզի, հապա անոր փորձն ալ առնել տայ :

Աւրդացողներ՝ արդեօք ասիկայ օտա՞ր վարդապետութիւն մը կը թուի ձեզի. կամ սորված չըլլալով լսելու բնութեան ասանկ փոփոխութեան մը վրայով, ու սորված չըլլալով զանիկայ ձեր մէջը տեսնելու, առանց հաւատալու կը կարդաք իմ գրածս, կամ ծաօը կ'ընէք : Մտքերնիդ բերէք Պօղոսի խօսքը որ կ'ըսէ. Անոնք որ իրենցմով իրենց անձերը կը չափեն, ու իրենք զիրենք կշառքի կը դնեն, խելացի չեն : (Բ Արնի. Ժ. 12 :) Աստուծոյ սուրբ Խօսքն է կանոնը, թէ և անիկայ մարդոց ամէն կարծիքը դատապարտէ : Անոր գիմեցէք ճշմարտութիւնը գիտնալու համար, Պօղոսին հետ ըսելով. «Աստուած ճշմարիտ թող ըլլայ, և բոլոր մարդիկ՝ սուտ» : (Առվ. Գ. 4 :) Յիշեցէք նաև որ Աստուած ծաղը չըլլար. (Գող. 2. 7.) և թէ որ անհոգ կ'ըլլաք իր սուրբ գրքին աս վարդապետութեանը վրայով, որչափ վտանգաւոր պիտի ըլլայ ձեր վիճակը : Սակս կը ցուցընէ թէ՛ դուք երբէք ունեցած չէք աս մեր քննած փոփոխութիւնը, անոր համար մաղձի լեղութեան ու անիրաւութեան կապերու մէջ էք : Աւ երկրորդ՝ աս պատճառովը դուք աստուածային բարկութեան տակը կը մնաք, և կը գրգռէք զԱստուած՝ որ իր բարկութեամբը ըսէ ձեզի. «Սայեցէք արհամարհողներ՝ և զարմացէք, ու ոչնչացէք» : (Գործ. ԺԳ. 41 :)

Աղաչեմ որ անկեղծ և անխարդախ ուշադրութեամբ մտիկ ընէք, քանի որ յառաջ կ'երթանք

քննելով և սուրբ գիրքէն ցուցնելով աս մեծ փոփոխութեան բնութիւնը, որ ասանկ բացարձակապէս հարկաւոր է փրկութեան: Մտադրութեամբ կարգացէք, քանզի աս նիւթը ձեր ամենամեծ օգտին կը վերաբերի. կարգացէք ինքզինքնիդ քննելով, դուք ձեզի շարունակ հարցուցէք՝ քանի որ յառաջ կ'երթաք. «Փորձով բան մը գիտե՞մ արդեօք աս փոփոխութեանը վրայով. իմ բնութիւնս ունեցա՞ծ է աս երկնային փոփոխութիւնը. կրնա՞մ ըսել՝ Միայն աս գիտեմ՝ որ կոյր էի, և հիմա կը տեսնեմ» . և եթէ ոչ՝ գիշեր ու ցորեկ հանգիստ մի ըլլաք, մինչև որ Աստուած իր շնորհքը թափէ ձեր վրայ աս բանիս համար. որ չըլլայ թէ յանկարծակի փեսան դայ, և դուք ձեր լապտերին մէջը իւղ չունենալով՝ պատրաստ չըլլաք ներս մտնելու, մինչև որ դուռը գոցուի: Ան տենը դուրսը պիտի կենաք ու դուռը պիտի զարնէք՝ ըսելով. «Տէ՛ր Տէ՛ր՝ բաց մեզի. բայց անիկայ պատասխան տուաւ՝ ու ըսաւ. Ղշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի՝ թէ Ես ձեզ չեմ ճանչնար»: (Մատթ. ԻԵ. 12: 9, 10. Ժ. 9. 25:)

Մեր խնդիրներուն մէջ առաջ երթալով տակաւին Աստուծոյ Խօսքը մեզի առաջնորդ պիտի բռնենք: Աս ընելով՝ պարտինք մտքերնիս պահել մէկ սկզբունք մը: Ան մեծ փոփոխութիւնը որուն վրայով կը խօսինք, մեղանչական և ապականեալ բնութեանը փոփոխութիւնն է, ինչպէս որ նախընթաց գլխուն մէջ ցուցուցինք: Ասկից կը հետևի թէ մարդուս բնութիւնը ինչ ձևերով որ կը ստորագրուի, անոնց նման ձևերով ալ պէտք է որ փոփոխութիւնը ստորագրուի. մեր բնութիւնը ՚ի ծնէ ապականեալ է, աս փոփոխութիւնը կը մաքրէ զանիկայ. անիկայ խաւարի մէջ է, ասի-

կայ լուսաւորութիւն մըն է . անիկայ մեռա՞ծ է , ասիկայ կեանք կու տայ ու կը յարուցանէ մահուանէ . անոր մեղանչականութիւնը բնական է , ասիկայ նոր բնութիւն մը կու տայ . անիկայ մեր ծնունդէ՞ն յառաջ կու գայ , աս փոփոխութիւնը նոր ծնունդ մըն է : Իայց ամէն աս զանազան ձևերը մի և նոյն բանը կը ստորագրեն , պոսինքն՝ կատարեալ և հիմնական փոփոխութիւն մը մեր մեղանչական բնութեանը . միայն թէ ան խօսքերուն զանազանութիւնը աւելի յայտնի կը ցուցնէ մեզի թէ որքան անթերի է աս փոփոխութիւնը : Հիմա զատ զատ քննենք աս խօսքերուն տարբեր ձևերը :

Մեր բնութեան մեղանչականութեանը մէկ երևելի հանգամանքը՝ որն որ ցուցուցինք , աս է՝ որ անիկայ մեզի հետ աշխարհք կը մտնէ : Մենք կը ծնանինք մեզաց յօժարութիւնով մը . ահա ասոր համար է որ մեր քննած փոփոխութիւնը նոր «սեղծութիւն» է կը կոչուի : «Պօղոս կ'ըսէ Կորնթացւոց . «Թէ որ մէկը Քրիստոսի մէջն է , անիկայ նոր «սեղծութիւն» մըն է . հիները անցաւ , և ահա ամէն բան նոր եղաւ » : (Բ Կորնթ . Ե . 17 :) Եփեսացւոց կը ստորագրէ աս նոր բնութիւնը՝ իբրև մէկ նոր մարդ մը , ըսելով թէ՝ Լստուծոյ պատկերին պէս «սեղծութիւն» է , արգարութիւնով ու ճշմարիտ սրբութիւնով » : (Եփես . Գ . 24 :) Եւ դարձեալ , «Նոր ձեռագործն ենք , Քրիստոս Յիսուսով «սեղծութիւն» բարի գործքերու համար » : (Եփես . Բ . 10 :) Եւ աս նոր ստեղծուած ըլլալու հարկաւորութիւնը աւելի պարզապէս կը ծանուցանէ Վաղատացւոց , երբոր կ'ըսէ . «Քրիստոս Յիսուսով ոչ թրիատութիւնը բան մըն է , ոչ ալ անթրիատութիւնը , հապա նոր «սեղծութիւն» ըլլալն է բանը » : (Վաղ . Զ . 15 :) Մտածեցէք վայրկեան

մը ան փոփոխութեան կատարելութեանը վրայով, որ ասանկ ձևերով ստորագրուած է: Ամենևին նշանակո՞ւած չէ՝ թէ անիկայ մարդուս առաջին բլնութեանը քիչ մը բարեկարգուիլն է, այլ ոչնչէն մէկ նոր ստեղծուած մը ըլլալու նմանցուած է: Խօսքին ազգութիւնն սալու համար կ'ըսուի, "Հինը անպատ, ու հիմա ամէն քան նոր էլիս": Ասանկ ստեղծուած նոր բնութիւնը՝ հակառակ է հինին. առջինը բարբառովին չարութեան հակամիտած էր. ետքինը "Քարէ քարէ քար" հոգի հաստատուած է, արգարութիւնով ու ճշմարիտ սրբութիւնով": Չէ թէ լի արտաքին ծէս մըն է. "Թրիատութիւնը և սեթիմատութիւնը շահ մը չընէր":

Գարձեալ՝ որովհետև բնական ծննդեամբ կը ստանանք մեր մեղանշական բնութիւնը, Եւրոպայի սու փոփոխութիւնը՝ որ նոր բնութիւն մը կուտայ, նոր ճիւղեր կը կտուի: Մտիկ ըրէ մեր Փրկչին խօսքերը. "Ճշմարիտ ճշմարիտ կ'ըսեմ՝ քեզի, թէ որ մէկ մարդ մը նորէն չծնանի, չկրնար Աստուծոյ թագաւորութիւնը տեսնել": Գարձեալ "Ճշմարիտ ճշմարիտ կ'ըսեմ՝ քեզի, թէ որ մէկ մարդ մը ջուրէն ու Հոգիէն չծնանի՝ չկրնար Աստուծոյ թագաւորութիւնը մտնել: Մարմինէն ծնածը մտնիլն է, ու հոգիէն ծնածը՝ հոգի է": (Յով. Գ. 3. 5, 6): Անանկ ալ Պետրոս կ'ըսէ ան քրիստոնեաներուն՝ որոնց որ գրեց, թէ "Սորէն ճիշտ ըլլալով՝ չէ թէ ապականացու սերմէն, հապա անապականացուէն": (Ա Պետ. Ա. 23): Յակոբոս առաքեալ կ'ըսէ. Աստուած՝ "Իր ուղեւորով մեզ ճիւղ ճշմարտութեան խօսքովը": (Յով. Ա. 18): Միտք առէք թէ ինչպէս մեծ է մեր Փրկչին ցուցուցած զանազանութիւնը աս հոգեւոր

ծնունդին՝ ու մեր բնական ծնունդին մէջ տեղը :
 «Մարմինէն ծնածը մարմին է» : Մարմնաւոր կամ
 բնական ծնունդէն՝ մարմնաւոր բնութիւն մը կը
 հետեւի , այսինքն՝ հեշտասէր , մեղանչական և աշ-
 խարհային բնութիւն մը : Սակայն «հոգիէն ծը-
 նածը հոգի է» . հոգեւոր ծնունդը՝ մէկ հոգեւոր ,
 այսինքն երկնային և սուրբ բնութիւն մը կը հա-
 ղորդէ . ինտոր որ կ'ըսէ Յովհաննէս առաքեալը .
 «Ըն ամէնը որ Լստուծմէ ծնած է , աշխարհին կը
 յաղթէ» : (Ա Յովհ . Ե . 4 :) Եւ ալ աւելի պար-
 ջապէս կ'ըսէ . «Ըմէն ո՛վ որ Լստուծմէ ծնած է ,
 մեղք չգործեր , ինչու որ անոր սերմը իր մէջը կը
 մնայ , ու չկրնար մեղք գործել , քանզի Լստուծմէ
 ծնած է» : (Ա Յովհ . Գ . 9 : Գ . 7 . 18 : Բ .
 29 :) Լս փոփոխութիւնը՝ աշխարհասիրութենէ
 աշխարհի վրայ յաղթանակելու , մեղանչականու-
 թենէ մեղքէ ազատելու փոփոխութիւն մըն է :
 Երբոր մեր քննած բնութեան փոփոխութեանը
 վրայ կը խօսինք , Լսաքեալին աս ըսածէն կը հե-
 տեւի որ՝ փորձառու եղողները և անով ճշմա-
 րիտ քրիստոնեայ եղողները շատ անգամ կը կոչ-
 ուին՝ «Լստուծոյ զաւկրներ» : Ընոնք Լստուծ-
 մէ ծնած են , անոր համար կը կոչուին Լսոո-
 յոյքիներ : Ինչպէս որ կ'ըսէ Յովհաննէս իր աւե-
 տարանին մէջ . Որոնք որ զինքը ընդունեցին , ա-
 նոնց իշխանութիւն տուաւ Լսոո-
 յոյքիներ ըլ-
 լալու , որոնք կը հաւատան իր անուանը . որ ա-
 նոնք ո՛չ արիւնէ և ո՛չ մարմնի կամքէ՝ ո՛չ ալ
 մարդու կամքէ , հապա Լսոո-
 յոյքիներն : (Յովհ .
 Ա . 12 , 13 : Գաղ . Գ . 26 :) Ի՛նչ մեծ պա-
 տիւ և արտօնութիւն է «Լստուծոյ որդիներ» կոչ-
 ուիլը : Պօղոս ալ աս բանը մտածելով՝ կ'ըսէ .
 «Որոնք որ Լստուծոյ Հոգիովը կ'առաջնորդուին ,

անոնք Աստուծոյ որդիքն են: Ինչու որ դուք ծառայութեան հոգին չառիք կրկին վախնալու, հասա որդեկորութեան հոգին առիք, որ անով կը կանչենք Աբբայ շայր: (Շաղ. Ը. 14, 15: Գաղ. Գ. 6:) Ո՛վ ընթերցող՝ որդեկիր ըլլալու հոգին ունիս. գիտես ինչ է երկրաւոր ծնողք մը սիրելը. Աստուծոյ վրայ ալ ան խանթակաթ և հաստատուն սէրը ունիս, կամ յաւէտ անանկ մէկ սէր մը անոր վրայ՝ որ շարունակ քու սրտիդ մէջը տիրած ըլլայ. որովհետեւ անիկայ ըսաւ. «Սիրես քու Տէր Աստուածդ + ու քու սրտը սրտեդ»: Ասանկ սէր մը՝ միայն նոր ծնունդէն յառաջ կու գայ. «քանզի մարմնաւոր խորհուրդը Աստուծոյ դէմ թշնամութիւն է»: (Շաղ. Ը. 7:)

Որովհետեւ բոլոր մարդոց բնական վիճակը հոգեւոր մահ մըն է, աս փոփոխութիւնը կոչուած է կենդանութիւն մը, յարութիւն մը, նոր կեանք մը: Պօղոս կ'ըսէ Կողոսացւոց. «Ձեզ՝ որ ատեն մը յանցանքներու մէջ ու ձեր մարմինին անթլիատութեանը մէջ մեռած էիք, կենդանացուց անոր հետը. մեր ամէն յանցանքները ներեց մեզի»: (Կղ. Բ. 13:) Եւ Կփեսացւոց ալ աւելի բացայայտ կերպով կ'ըսէ. «Բայց Աստուած որ մեծ է ողորմութիւնով՝ իր առատ սիրոյն համար՝ որով մեզ սիրեց, երբոր յանցանքներու մէջ մեռած էինք, մեզ Քրիստոսի հետ կենդանացուց, (դուք շնորհքով փրկուած էք,) և անոր հետ մեզ յարուց, ու անոր հետ նստեցուց երկնաւորներուն մէջ Քրիստոս Յիսուսով»: (Եփես. Բ. 4-6:) Գիտենք ինչ տարբերութիւն կայ մեռած ու կենդանի մարմինին մէջ տեղը. ուրեմն որչափ մեծ պիտի ըլլայ մեզքի մէջ մեռած հոգիին՝ ու դէպ ՚ի արդարութեան կենդանացած հոգիին մէջտեղը

եղած տարբերութիւնը: Արդէն կը զգանք որ մարմնոյ յարութիւնը ամենէն սքանչելի և ամենէն հրաշալի բանն է. ուրեմն որքան մեծ է ան փոփոխութիւնը հոգիին մէջը՝ որուն համար Պօղոս ան նոյն կերպովը կը խօսի: Յարութեան հետևութիւնը նոր կեանք մը պիտի ըլլայ, անանկ ալ հոգւոյն յարութիւնը մէկ նոր հոգեւոր կեանք մը կուտայ. անով կենաց սկզբունք մը կ'ընդունի հոգին, որ առաջ չունէր: Առաջ մեռած էր և անզգայ բոլոր հոգեւոր և սուրբ բաներու. հիմա անիկայ կենդանի է անոնց, կը զգայ զանոնք, ու անոնց համը կ'առնէ. ինչպէս որ մեր Փրկիչը ըսաւ շքեցից. «Ղշմարիտ ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզ, թէ ան որ իմ խօրքս մտիկ կ'ընէ, և կը հաւատայ անոր՝ որ զիս իրկեց, յաւիտենական կեանք ունի, ու գատապարտութեան տակ չիյնար, հաղորման հոգեւոր է որ ես ի կեանք անցած է»: (Յովհ. Ե. 24:) Եւ Պօղոս աս հոգեւոր յարութեանը նայելով՝ հոգեւոր մտածութիւններ ունենալու կը յորդորէ, ըսելով. թէ որ Քրիստոսի հետ յարաբերան արեւ, վերի բաները փնտռեցէք, ուր որ Քրիստոս կը նստի Աստուծոյ աջ կողմը: Արի քաները մտածեցէք, չէ՞ թէ ան որ աս երկրիս վրայ է: (Առ. Գ. 1, 2:) Ասանկ է՝ և ասանկ պիտի ըլլայ աս մեծ փոփոխութեան հետևանքը. անիկայ մարդուն խորհուրդները, և զգացումները կը փոխէ երկրէս գէպ ՚ի երկինքը. անոր մարմինը աշխարհիս մէջն է, բայց հոգին երկինքը ելած է: Եւ ուրիշ հետևանք մըն ալ ունի. ինչպէս որ մարդս կենդանի կ'ըլլայ անոր՝ որուն առաջ մեռած էր, անանկ ալ կը մեռնի անոր՝ որուն առաջ կենդանի էր. ալ այնուհետև ինքը մեռած է մեղքին: Ինչպէս որ առաջ հոգեւոր բաներուն համը չէր առնէր,

անանկ ալ հիմա մեղսալից հեշտութիւններուն համը չառներ: Պօղոս կ'ըսէ. «Լ'նոնք որ Վրիստոսիններն են՝ իրենց մարմինը խաչ հանեցին բնական կիրքերով ու ցանկութիւններով մէկտեղ»: (Գալ. Ե. 24:) Եւ ալ աւելի ընդարձակ կը զըուցէ Հռովմայեցւոց թէ՛ «Սեր հին մարդը անոր հետը խաչուեցաւ, որ մեղաց մարմինը փձանայ, որ ասկէ ետեւ մեղքի չծառայենք»: Ղարձեալ կ'ըսէ. «Ղուք ձեր անձերը մեղքին մեռած սեպեցէք, բայց Լստուծոյ կենդանի՝ մեր Տէրօջը Վրիստոս Յիսուսին ձեռքովը»: (Հռովմ. Զ. Ե. 11:) Լս խօսքը նշանակութիւն չունեցող բան մը համարելու չէ. այլաբանական է և ասոր համար աւելի պարզ ու զօրաւոր է. անիկայ կը ստորագրէ անթերի, գլխաւոր ու կատարեալ փոփոխութիւն մը. ինչպէս՝ մահէն դէպ ՚ի կեանքը, կեանքէն դէպ ՚ի մահը փոխուիլը. անանկ փոփոխութիւն մը՝ որ բնական չէ մարմինին մէջ, հապա բարոյական՝ հոգիին մէջ. սրտին զգացմունքներուն մէկ փոփոխութիւնն է առ Լստուած:

Լրդէն բացատրուած խօսքերուն համեմատ՝ աս փոփոխութիւնը կը կոչուի նորոգութիւն մը: Մեղանչական բնութիւնը՝ մեր հին բնութիւնն է. մեր սկզբնական յատկութիւնն է, մեր հետը ծնած: Սուրբ Վիրքը երբեմն մեր հին մարդը կ'անուանէ անիկայ. աս պատճառով բնութեան փոփոխութիւնը կը կոչուի՝ Տէրի հանել հին մարդը: Պօղոս կը զըուցէ Կողոսացւոց. «Ղրարու սուտ մի զըուցէք. հին մարդը իր գործքերովը ձեր վրայէն հանեցէք. և հագէք ան նորը գիտութիւնով նորոգուած՝ իր Ստեղծողին պատկերին պէս»: (Կոլ. Գ. 9, 10:) Եւ ասոր նման խօսքերով անիկայ Եփեսացւոց միտքը կը ձգէ, թէ Ղուք սոր-

վեցաք “որ ձեր վրայէն մէկդի հանէք ան ձեր առջի վարմունքին պէս եղած հին մարդը՝ խաբւբայ ցանկութիւններով ապականուածը. և ձեր միտքին հողիովը նորոգուիք, և նոր մարդը վրանիդ հագնիք, ան որ Աստուծոյ պատկերին պէս ստեղծուած է, արդարութիւնով ու ճշմարիտ սրբութիւնով” : (Եփե. Գ. 22—24 :)

Հոս տեղըս ոչ միայն ան փոփոխութեան կատարելութիւնը ստորագրուած է, իբրև մէկդի հանել մէկ մարդը, և հագնիլ մէկ ուրիշը, հապա նոր մարդուն բարքն ալ ստորագրուած է՝ թէ ինչպէս կը տարբերի հինէն : Հինը խաբւբայ ցանկութիւնով ապականուած էր. իսկ նորը՝ նորոգուած է կամ ստեղծուած Աստուծոյ պատկերին պէս, արդարութիւնով ու ճշմարիտ սրբութիւնով : Մարդս նախ և առաջ Աստուծոյ նմանութեամբը ստեղծուեցաւ. սակայն իր մեղանշելովը կորսնցուց զանիկայ. ահա աս փոփոխութիւնը՝ որուն վրայով մենք կը խօսինք. ան նմանութեանը մէկ նորոգութիւնն է, ան կորսուած սրբութիւնը վերստին ստանալն է : Ուրիշ տեղ անիկայ պարզապէս նորոգութիւն մը կ’անուանի. ինչպէս որ Տիտոսի գրուած նամակին մէջ Պողոս կ’ըսէ Աստուծոյ վերայով. “Իր ողորմութեանը համեմատ մեզ փրկեց նորէն ծնանելու աւազանին միջոցովը՝ ու Սուրբ Հոգիին նորոգելովը” : (Տե. Գ. 5 :)

Ասանկ կատարեալ և ասանկ մեծ նորոգութիւն մը՝ անշուշտ նշանաւոր բան մը պէտք է որ ըլլայ. թէ ան նորոգուած անձը և թէ զանիկայ ճանչցողները անշուշտ պիտի իմանան թէ աս փոփոխութիւնը եղած է անոր վրայ : Թէ որ նոր զգեստ մը կը զանազանուի հինէն, ալ աւելի դիւրաւ պիտի ճանչցուի նոր մարդը : Ո՛վ ընթերցող՝ դուն ի՞նչ

պէս ես . ուրիշները կը տեսնե՞ն քու վարքիդ մէջը նոր մարդուն գործքերը . քու վարմունքդ նշանաւոր կերպով և բոլորովին տարբեր է աշխարհին վարմունքէն . Աւետարանին կանոններուն համաձայն է , անանկ որ ուրիշներն ալ ճանչնան , թէ դուն Յիսուսի հետ եղած ես : Ա՛հա՛ ասանկ պարտի ըլլալ , թէ որ իրաւցընէ դուն նոր ստեղծուած ես Քրիստոս Յիսուսով :

Ինչպէս որ մեր բնութիւնը ներքին սկզբունք մըն է սրտին մէջ հաստատուած , անանկ ալ աս փոփոխութիւնը ներքին է , և կը ստորագրուի իբրև սրտի փոփոխութիւն մը , և հոգւոյ նորոգութիւն մը : Դաւիթ կ'ազաչէր՝ «Ո՛վ Աստուած՝ իմ մէջս մաքուր սիրտ ստեղծէ՛ , և իմ ներսի դիս ուղիղ հոգի նորոգէ՛» : (Սաղմ. ԾԱ . 10 :) Եւ Եզեկիէլ կը յորդորէ Հրէաները՝ ըսելով . «Ձեզի նոր սիրտ ու նոր հոգի ստացէք . քանզի ինչո՞ւ մեռնիք՝ ո՛վ Խորայէլի տունը» : (Եզեկ . ԺԸ . 31 :) Եւ դարձեալ՝ անիկայ Աստուծոյ անունովը կը խոստանայ անոնց՝ ըսելով . «Ձեզի նոր սիրտ պիտի տամ , ու ձեր ներսի դին նոր հոգի պիտի դնեմ , և ձեր մարմիններէն քարեղէն սիրտը պիտի հանեմ , ու ձեզի մարմնեղէն սիրտ պիտի տամ» : (Եզեկ . ԼԶ . 26 :) Պօղոս կը յորդորէ Հռովմայեցիները որ չկերպարանին աս աշխարհիս կերպարանքովը , հասպա իբեկոյ մտին նորոգութեամբը նորոգուին : (Հեբրեո՛ւ . ԺԲ . 2 :) Աս փոփոխութիւնը ամէն տեղ իբրև ներքին բան մը կը ստորագրուի , այսինքն՝ փոփոխութիւն սրտին , հոգիին , մտքին . ուստի պէտք է որ համարուի իբրև բոլորովին տարբեր մէկ արտաքին ծէսէ մը : Հին կտակարանին մէջ աս փոփոխութիւնը ու Եւրոպոսիւնը մի և նոյն բան սեպուած էր : Իրաւ՝ թշուառութիւնը մաքրութեան արա-

բողոժիւն մը ըլլալով՝ նշան մըն էր անոր, և անիկայ՝ Նոր Ատակարանին մէջ անձեռագործ թըլփատուժիւն կը կոչուի: (Առ. Բ. 11:) Սակայն շրէից արտաքին թըլփատուժիւնը աս փոփոխուժիւնը չէր. քանզի ասիկայ կը տարբերի արտաքին ծէսէն՝ Նիսիսիւնի արտին կոչուելով: Ասոր վրայով Մովսէս մէկ երկու անգամ յայտնապէս կը խօսի՝ ըսելով. «Բու Տէր Աստուածդ քու սիրտդ և քու որդւոցդ սիրտը պիտի թըլփատէ, որպէս զի քու Տէր Աստուածդ բոլոր սրտովդ ու բոլոր հոգիովդ սիրես, որ ապրիս»: (Բ.) Են. Լ. 6: Տես նաև. Ժ. 16:) «Նշնպէս ալ Արեմիա» «Տէրոջը թըլփատուեցէք, և ձեր սրտին անթըլփատուժիւնը վերցուցէք»: (Արեմ. Գ. 4: Տես նաև. Թ. 26:) Ալ Պօղոս յայտնապէս կ'ըսէ, թէ թըլփատուժիւն չէ՛ ան՝ որ դրսուանց մարմինով է, հապա թըլփատուժիւն սրտինը: (Առ. Բ. 28, 29:) Ասկից կը հետևի թէ ան շրէաները՝ որոնք միայն արտաքին ծէսին վրայ գրին յոյսերնին, զանիկայ յարգելով և անոր ապաւինելով՝ իբրև մի միայն հարկաւոր բանը, ազետալի սխալման մէջ էին: Անոնք զանց ըրին և զուրկ մնացին ան ներքին և հարկաւոր փոփոխուժեանէն, որուն միայն նշան մըն էր թըլփատուժիւնը, և առանց որոյ ան ծէսը անօգուտ էր, և յիրաւի Առաքեալին ըսածին պէս՝ թըլփատուժիւն չէր: Աս խօսքերը կրնանք մկրտութեան վրայով գարձընել: Մեր ըսած փոփոխուժիւնը մկրտութիւն չէ, յիրաւի մկրտութիւնը երկու տեղ նոր ծէսնայ կոչուիլ, (ինչպէս Յ. Գ. 5, և Տե. Գ. 5,) բայց աս խօսքը ուրիշ ո՞ր և իցէ խօսքերուն պէս զանազան նշանակութիւններ ունի: Մեր Փրկիչը իր չարչարանքները մկրտութիւն

կը կոչէ. (Ղ. 1. ԺԲ. 50.) ու Յովհաննէս
 մկրտիչ Հոգւով Արբով ու կրակով եղած մը-
 կրտութեան մը վրայով կը խօսի: (Մատթ. 9.
 11:) Ըս երկու վկայութիւններէն յայտնի է
 թէ մեր ըսած փոփոխութիւնը լոկ մկրտութիւն
 չէ: Ընոնց ամէն մէկուն մէջ երկու բան յիշ-
 ուած են: Մեր փրկիչը մէկին մէջ կը խօսի
 ջուրէն ծնանելու և Հոգիէն ծնանելու վրայով.
 Իրաւ՝ հոս տեղ երկուքն ալ ծնունդ կը կոչուին,
 այսու ամենայնիւ անոնք երկու բաներ են. ջուրէն
 ծնանիլը՝ Հոգիէն ծնանիլ չէ, անանկ ալ Հո-
 գիէն ծնանիլը՝ ջուրէն ծնանիլ չէ: Ամանապէս
 Տիտոսի գրուածին մէջ կը կարդանք նորէն ծնա-
 նելու աւազանը ու Սուրբ Հոգիէն նորոգուիլը,
 որոնք երկու բաներ են. մէկը մկրտութեան ա-
 րարողութիւն, միւսը ան ներքին փոփոխութիւնը՝
 որուն վրայով կը խօսինք: Աւրիշ զանազան տեղ-
 ուանք աս երկու բաները նոյն կերպով՝ բայց
 տարբեր անուամբ կը զրուցուին: (Ղ. 1. Բ. 12:
 Եբր. Ժ. 22: Մատթ. Ժ. 2. 16: Ղ. 1. Բ. 38
 ԻԲ. 16: Եփե. Ե. 26, 27:) Միշտ արտա-
 ջին ծէսէն ՚ի զատ՝ ներքին հոգևոր փոփոխու-
 թիւնն ալ յիշուած է, որ կը ցուցնէ թէ առ-
 ջինը ինքնիրմէն բաւական չէ ապահով ընելու
 փրկութիւնը: Պետրոս աւելի կը բացայայտէ,
 ու կ'ըսէ. "Որ մեզ ալ ան օրինակին պէս մկրտ-
 ութիւնը հիմա կ'ապրեցընէ, չէ թէ մարմինին
 ազար մէկգի ձգելը, հապա բարի խղճմտանքին
 վկայութիւնը առ Ըստուած": (Ա Պետ. 9. 21:)
 Ինքը կը բացատրէ որ՝ չէ՛ թէ մկրտութեան լուս-
 ցուիլը կը փրկէ, հապա բարի խղճմտանքին վկա-
 ցութիւնը, այսինքն՝ դրսուանց կատարուած ծէ-
 սին բնութեանը համեմատ՝ ներքին հանգամանք

մը: Ուստի չենք կրնար մկրտութեան վրայ յոյսերնիս դնել. հոգիին բնութեանը վրայ խորունկ տպաւորութիւն ընող բան մը հարկաւոր է: Եւ այսպէս ան քրիստոնեան՝ որ միայն մկրտութիւնով գոհ կ'ըլլայ, ու բնաւ չինդրեր և չտանար ան ներքին փոփոխութիւնը, որուն նշանն է մկրտութիւնը, փրկութենէն հեռի է, ինչպէս որ Հին Ատաղարանին ժամանակը թլփատութեան վատահող Հրէան հեռի էր: Թող մէկը չխտրուի. ճշմարիտ կրօնքը ներքին բան մըն է, և աս պատճառով բոլորովին տարբեր է արաքին ծէսերէն. անոր արմատը սրտին մէջն է, ուր նախ կը հաստատուի կատարեալ փոփոխութիւնով մը, որ վախճանայէս կոչուած է քրիստոնեայն սրտի. առանց աս փոփոխութեանը՝ բոլոր խորհուրդները և ծէսերը չեն կրնար մէկը երկինքը տանիլ:

Ինքնաբերաբար աս փոփոխութիւնը կ'անուանի տրանսֆորմացիոն մը, փոփոխութեան որակ մը. քանզի մեր բնական վիճակովը մենք կոյր ենք ու խաւարի մէջ: Պողոս Հեթանոսներուն խրկուած էր «անոնց աչքերը բանալու, խաւարէն լոյսի . . . դարձնելու»: (Պ. Ե. Ի. 2. 18.) Եւ ան հաւատացողները այնպէս դարձի եկեր էին. վասն զի անիկայ կ'ըսէ Եփեսացւոց. «Եստե՛ն մը դուք խաւար էիք, բայց հիմա լոյս էք ճէրոյճով»: (Եփես. Ե. 8.) Եւ Պետրոս կը յորդորէ ան քրիստոնեանները՝ որոնց գրեց, որ մեծ գոհութիւն մատուցանեն անոր՝ որ զիրենք խաւարէն իր սքանչելի լոյսին կանչեց: (Ա. Պ. Բ. 9.) Եւ և Աղոսացիք ազատուած էին «խաւարին իշխանութենէն»: (Աղ. Ա. 13.) Եւ լուսաւորութիւնը չէ թէ արաքին բան մըն էր, հապա սրտին մէջը կատարուած էր. որովհետեւ Պողոս կ'ըսէ Աորնթացւոց. «Եստուած՝ որ հրա-

ման ըրաւ խաւարէն լոյս ծագել, ինքը մեր սըր-
տերուն մէջ ծագեց" : (Բ Արքն՛ի . Գ . 6 :) Մարմ-
նաւոր շունչ ունեցող մարդը իր սրտին բնական
կուրութեամբը հոգևոր բաները չկրնար քննել .
բայց երբոր ան կուրութիւնը իրմէն վերնայ ու
հոգևոր ըլլայ, անատենը ամէն բան կը քննէ :
(Ա Արքն՛ի . Բ . 14, 15 :) Անկիայ կը տեսնէ
Աստուծոյ Խօսքին պատուականութիւնը և գե-
ղեցիկութիւնը . հաւատքի աչքով կը նայի դէպ ՚ի
յաւիտենականութիւնը . ու իր աչքին առջևը քա-
շուած քօղը մէկդի վերցուած ըլլալով՝ երկնային
հոգևոր բաները կը տեսնէ, ու կ'ապրի և կը գոր-
ծէ՝ անոնք իր աչքին առջևը ունենալով . Մար-
գարէին ան ծառային պէս՝ որ Աստուած անոր
աչքերը բացաւ, որ տեսաւ իր տիրոջը չորս կողմը
հրեղէն ձիերով ու կառքերով լեցուն լեռը . (Գ
Թագ . 2 . 17 .) որ ինքը տեսարան մըն է աշ-
խարհի, հրեշտակաց և մարդոց . (Ա Արքն՛ի . Գ .
9 .) և այսքան վկաներու բազմութիւնը իր բոլոր-
տիքը պատած ունենալով, կը ջանայ մէկդի ձգել
բոլոր հպարտութիւնները և իրեն կցորդ եղած
մեղքը, որ համբերութիւնով վազէ իր առջևը
եղած ասպարէզին, ճիսուսի նայելով՝ իր հա-
ւատքին առաջնորդին ու կատարողին : (Աքր .
ԺԲ . 1, 2 :) Մանաւորապէս իր աչքին առջևը
կը պահէ դատաստանին օրը, սպասելով ան եր-
ջանիկ յոյսին, և մեծ Աստուծոյ ու Փրկիչ Յի-
սուս Քրիստոսի փառքին յայանուելուն . (Տե՛ր .
Բ . 13 .) ու ինքը խաւարի մէջ չէ, որ ան օրը
գողի մը պէս իր վոյց հասնի : (Ա Թե՛ս . Ե . 4 :)
Ո՛վ ընթերցող՝ կը հարցընեմ՝ քեզի, ի՞նչպէս է
քու վիճակդ . լուսոյ ու օրուան որդիներէ՛ն ես,
թէ գիշերուան ու խաւարի . կը քնանաս ուրիշ-

ներուն պէս, թէ արթուն ու զուարթուն ես :
 Յիշէ՛ թէ անոնք որ կը քնանան՝ գիշերը կը քնանան , և անոնք որ կ'արբենան՝ գիշերը կ'արբենան :
 Եւ ահա՛ սասնկներուն վրայ՝ երբոր ըսելու ըլլան թէ խաղաղութիւն ու ապահովութիւն է, յանկարծակի կը հասնի կորուստը՝ յղիին ցաւին պէս , ու պիտի չազատին : (Տէս Ա ԹԷ՝ Ե . 1—7 :)

Որովհետև մեր բնական վիճակին մէջ մեղքի ու Սատանային գերութեանը տակն ենք . աս փոփոխութիւնը ծառայութենէ ազատութիւն մըն է : Պօղոս կ'ըսէ Հռովմայեցւոց . « Գոհութիւն Լստուծոյ , որ թէև դուք մեղաց ծառայ էիք , սակայն սրտանց հնազանդեցաք ան վարդապետութեան գաղափարին՝ որ ձեզի յանձնուեցաւ : Ուստի գուք մեղքէն ազատ ըլլալով՝ արդարութեան ծառայ եղաք » : (Հռովմ . Զ . 17 , 18 :) Իրեն համար կ'ըսէ . « Բրիստոս Յիսուսով կենաց հոգիին օրէնքը զիս ազատեց մեղաց և մահուան օրէնքէն » : (Հռովմ . Ը . 2 :) Եւ անիկայ կը խօսի Կողոսացւոց՝ Լստուծոյ գոհութիւն տալու , որ մեզ ազատեց խաւարին իշխանութենէն , ու մեզ իր սիրելի Որդւոյն թագաւորութեանը փոխադրեց : (Կող . Ա . 13 :) Ստածեցէք աս ազատութեան կերպը ու բնութիւնը . անիկայ ազատութիւն մըն է մեղքէն , խաւարէն ու մահէն . սրտին մէջը եղած ազատութիւն մըն է : « Սրտանց հնազանդեցաք » : Մէկ տէրոջմէն ազատուիլ մըն է , մէկ ուրիշի մը հնազանդելու համար . « Մեղքէն ազատ ըլլալով՝ արդարութեան ծառայ եղաք » : (Հռովմ . Զ . 18 .) և յիրաւի ազատութիւն մըն է . վասն զի Պօղոս կ'ըսէ . « Ուստի ամուր կեցէք ան ազատութիւնովը՝ որով Բրիստոս մեզ ազատեց , և նորէն ծառայութեան լուծին տակ մի՛ մտնէք » : (Կող . Ե . 1 :)

Բայց ասիկայ որչափ տարբեր է աշխարհիս սիրած՝ և բոլոր սուտ կրօնքներուն կերպ կերպ տուած ազատութենէն . ասիկայ չէ թէ մեղանչելու ազատութիւն մըն է, հապա մեղքն ազատութիւն մըն է: Թէ որ մենք այսպէս ազատ ենք, մեր ազատութիւնը չարութեան ծածկոցի մը պէս չգործածենք, հապա Մատուցոյ ծառաներու պէս: (Ա ՊԻ. Բ. 16:)

Մարդուս բնական վիճակը՝ ապականութեան և պղծութեան վիճակ ըլլալով, աս փոփոխութիւնը կը կոչուի մարդ-իւն: Ամէն անոնք որ ճշմարտապէս Քրիստոսին են, ասանկ մաքրուած են . որովհետև Պօղոս կ'ըսէ . Անիկայ «իր անձը մեզի համար տուաւ, որ մեզ ամէն անօրէնութենէ ազատէ, ու մաքրէ իրեն սեպհական ժողովուրդը ընէ՝ բարի գործքերու նախանձաւոր»: (ՏԻ. Բ. 14:)

Եւ Յովհաննէս կ'ըսէ թէ՝ «Ամէն ո՛վ որ աս յոյսը անոր մէջը ունի», այսինքն Քրիստոսի պէս ըլլալու անոր գալու ատենը, «ինքզինքը կը մաքրէ, ինչպէս որ անիկայ մաքուր է»: (Ա Յ. Գ. 3:)

Բայց աս մաքրութիւնը սովորաբար այլաբանական ձևով զրուցուած է՝ լուսոյնի բառը գործածելով: Ասայի մարգարէին բերնովը Տէրը այսպէս կ'ըսէ . «Ղուացուեցէք, մաքրուեցէք, իմ աչքերուս առջևէն ձեր չար գործքերը մեկզի ըրէք, չարութիւն գործելէն դադարեցէք . բարութիւն ընել սորվեցէք»: (Եսայ. Ա. 16, 17:)

Եւ Երեմիայի բերնովը . «Ո՛վ Արուսաղէմ՝ սիրտդ չարութենէ լուսի, որպէս զի փրկութիւն գտնես»: (Երեմ. Գ. 14:)

Եւ Սաղմոսերգուն կ'ըսէ . «Օ՛րպայի մշտիկով մաքրէ զիս, ու մաքուր ըլլամ . զիս լուսի, ու ձիւնէն աւելի ճերմակ ըլլամ»: (Սաղմ. ԾԱ. 7:)

Բոլոր աս խօսքերուն մէջ թէև լեզուն

այլաբանական է, բայց միտքը պարզ է: Անիկայ մեղքէ լուացուիլ մըն է, սրտի լուացուիլ մըն է, որ ուրիշ բան չկրնար ըլլալ, եթէ ոչ ներքին մաքրութիւն մը բարոյական ապականութենէ: Աս այլաբանական զրուցուածքը քանի մը տեղ ալ աւելի մասնաւոր կերպով զրուցուած է: Մովսէսին օրէնքին մէջը երկու տեսակ ծիսական մաքրութիւն պատուիրուած էր. ջուրով լուացուիլ, և մաքրութեան ջուրով կամ արիւնով սրսկուիլ: (Տե՛ս «Ղապաչոց հերթը»): Այսպէս սրտի մաքրութիւնը՝ աս երկու եղանակներուն վրայով ըսուած խօսքերովը կը ստորագրուի: Տէրը Ազիկիկին բերնովը կ'ըսէ. «Չեր վայ մաքուր ջուր պիտի սրսկեմ, և պիտի մաքրուիք. ձեր բոլոր պղծութիւններէն, ու ձեր բոլոր կուռքերէն ձեզ պիտի մաքրեմ»: (ԱԵ՛՛. 12. 25): Եւ Օաբարիային բերնովը «Ան օրը Քաւիթի տանը ու Երուսաղեմի բնակիչներուն բացուած աղբիւր մը պիտի ըլլայ, մեղքի համար ու պղծութեան համար»: (Օա. ԺԳ. 1): Այն նմանութիւնները կը գործածուին Աոր Կտակարանին մէջ, բայց անոնք մկրտութեան, և Քրիստոսի արեանը կը վերաբերին. ինչպէս որ Յովհաննէս Յայտնութեան մէջը վառք և իշխանութիւն կու տայ Անոր՝ որ մեզ սիրեց, ու մեզ մեր մեղքերէն լուաց իր արիւնովը: (Յայ. Ա. 5, 6): Եւ իրեն ըսուեցաւ թէ ան անթիւ բաղմութիւնը որ տեսաւ աթոռին առջէք կայնած, իրենց հանգերձները լուացած էին, ու Քառնուկին արիւնովը ձերմըկցուցած: (Յայ. Է. 14): Հոս ալ դարձեալ յայտնի այլաբանութիւն մըն է, բայց միտքը պարզ է: Մեղքէ լուացուիլը, և Քրիստոսի արիւնովը ձերմըկնալը յայտնապէս կը նշանակեն բարոյական ապականութենէ մաքրութիւն

մը Քրիստոսի մահուան միջոցովը : Ասանկ կըսէ Պողոս . «Թէ որ ցուլերուն ու նոխազներուն արիւնը՝ և երկնջին մոխիրը սրսկուելով՝ պղծեալները կը սրբէր մարմինի մաքրութեան կողմանէ . ալ որչափ աւելի Քրիստոսի արիւնը՝ որ յաւիտենական շոգիին ձեռքովը իր անձը անարատ պատարագ մատուց Աստուծոյ, պիտի սրբէ ձեր խղճմտանքը մեռած գործքերէն՝ կենդանի Աստուածը պաշտելու» : (Եբր . Թ . 13, 14 : Տէս նաև . Ա . 3 : ԺԲ . 2 : Ա Պետ . Ա . 2 : Ա Յովն . Ա . 7 :)

Նմանապէս ջուրով լուացուիլը յայտնի վերաբերութիւն մը ունի մկրտութեան . ինչպէս Տէր . Գ . 3 համարին մէջ ըսուած ջուրով լուացուիլը և Սուրբ շոգիին նորոգելը : Եւ Եբր . Ժ . 22 համարին քիչ կ'ըսուի . «Սօսեանք ճշմարիտ սրտով՝ լեցուն հաւատքով, սիրտերնիս չար խիղճէն մաքրուած ու մարմիննիս մաքուր ջուրով լուացուած» : Եւ Եբր . Ե . 25—27 համար, կ'ըսուի թէ Քրիստոս իր անձը Եկեղեցիին համար մատնեց, որ զանկայ սուրբ ընէ աւաղանին մաքրութեամբը՝ խօսքով . որ ինքը իր զիմացը փառաւոր կեցընէ Եկեղեցին՝ որ մէկ արատ մը կամ աղտոտութիւն կամ ուրիշ ասոր պէս բաներ չունենայ : Գուցէ աս վկայութիւններուն մէկ քանիին մէջ միայն մէկ այլաբանական վերաբերութիւն մը կայ մկրտութեան, ինչպէս որ առջի վկայութիւններուն մէջ վերաբերութիւն կայ Քրիստոսի արեանը . բայց թէ որ անոր միտքը իսկապէս մկրտութիւնն է, միշտ յայտնի է թէ ան մաքրութիւնը ներքին բան մըն է, և ոչ թէ լոկ ջուրի գործածութիւն մը : Ինչպէս որ մարմինը մաքուր ջուրով կը լուացուի, անանկ ալ սիրտը պարտի լուացուիլ չար խղճմտանքէ : Աւստի Պետրոսի թուղթէն

առնուած վկայութիւնը որ արդէն մեկնեցինք շատ աղէկ կը բացայայտէ աս վարդապետութիւնը : Զէ թէ մարմինին աղար մէկդի ձգելը , հապառ Մատուած եղած բարի խղճմտանքին վկայութիւնն է որ կը փրկէ : (Ա Պե. Գ. 21 :) Բոլոր աս վկայութիւնները թէ այլաբանական ըլլան և թէ ոչ՝ կը ցուցնեն թէ Սուրբ Գիրքը կը սորվեցընէ սրտի ու խղճմտանքի մաքրութիւն մը մեղաց աղտեղութենէն . և ասիկայ ամէն մարդոցմէ կը պահանջէ : Ուստի ականջ դնենք Պօղոսին յորդորանացը , որ կ'ըսէ . « Միրելիք՝ ... մեր անձերը մարմինի ու հոգիի ամէն կերպ պղծութենէն մաքրենք , և սրբութիւն գործենք Մատուծոյ վախովը » : (Բ Կորն. Է. 1 :)

Մս փոփոխութիւնը կը կոչուի նաև « պաշխարհութիւն » և « քար » : Մեր Փրկիչը կ'ըսէ . « (Թէ որ դարձի չգաք՝ և տղոց պէս չըլլաք , երկնից թագաւորութիւնը բնաւ պիտի չմտնէք » : (Մատթ. ԺԸ. 3 :) Ի՞նչ մասին մէջ տղոց պէս ըլլալու ենք . անիկայ անմիջապէս մէկալ համարին մէջ կը ցուցընէ թէ՛ խոնարհութեան մասին մէջ : Պօղոս կ'ըսէ . « Չարութիւն գիտնալու կողմէ աղաք եղիք » : (Ա Կորն. ԺԳ. 20 :) Պետրոս ալ կ'ըսէ . « Կորածին մանկանց պէս՝ բնական ու անխարզախ կաթին փափաքեցէք , որ անով մեծնաք » : (Ա Պե. Բ. 2 :) Ընկնք որ խոնարհութեամբ , չարութեան ագէտ ըլլալով , և իրենց հոգիին հնազանդութիւնովը դարձի կու գան , տղոց բնութիւն կ'ունենան . այսպէս նորէն կը ծնանին և նոր բնութիւն մը կը ստանան : Եւայ. 2. 10 համարին մէջ՝ մեղաց բժշկութիւնը կամ թողութիւնը՝ իբրև դարձի գալուն հետևութիւնը ըսուած է . բաղաատէ Մատթ. ԺԳ. 13ին հետ : Պետրոս կ'ըսէ . « Վաշխարհեցէք՝ ու

գարձի եկէք, որ մեղքերնիդ ջնջուի": (Ղ. Գ. Գ. 19:) Եւ Յակոբոս ալ աւելի յայանապէս կ'ըսէ. "Ըն որ մեղաւորը իր մոլորութեան ճամբայէն կը դարձնէ, հոգի մը մահուանէ կ'ազատէ, ու մեղաց բազմութիւնը կը ծածկէ": (Յ. Ե. 20:) Ուրեմն գարձի գալը ան փոփոխութիւնն է, որ թողութիւն ու փրկութիւն կը բերէ: Բայց աւելի օովորական կերպով ապաշխարութիւն կը կոչուի ան: Յովհաննէս մկրտաբիշ անոր աս անունը տալով կը սորվեցընէ: Ինքը կը քարոզէր. "Եւ ապաշխարեցէք, ինչու որ երկնից թագաւորութիւնը մօտ է": Եւ ըստած է թէ անիկայ եկաւ "ապաշխարութեան մկրտութիւն կը քարոզէր մեղաց թողութեան համար": (Ղ. Գ. 3:) Իր մկրտութիւնը նշան մը ու խոստովանութիւն մըն էր ապաշխարութեան. և ան ապաշխարութեան ապացոյցները (որ անիկայ իրեն եկող ու մկրտուիլ ուզողներէն կը պահանջէր,) կը ցուցընեն թէ ինչ բան է աս ապաշխարութիւնը: Իրմէն մկրտուելու եկած ժողովուրդներուն կ'ըսէր. "Ըսկէ ետեւ ապաշխարութեան արժանաւոր պատճառը բերէք": Ժողովուրդէն ողորմութիւն ընել կը պահանջէր, մաքսաւորներէն ուղղութիւն, և զինուորներէն հեզութիւն և արդարութիւն: (Ղ. Գ. 7—14:) Ընիկայ իր մկրտութեանը չէր ապաւինե՞ր՝ իբրև ըստ ինքեան զօրութիւն օւնեցող բան մը. ոչ ալ ժամանակ մը մեղքի համար լալու կամ արտմելու ապաշխարութիւն մը կը քարոզէր, հապա անոր քարոզած ապաշխարութիւնը մշտատեւ ներգործութիւն կ'ընէր բարուց փրայ. անիկայ մարդուս բնութիւնը կատարելապէս կը փոխէր. մարդասիրութիւն՝ անձնասիրութեան տեղ, ուղղութիւն՝ անիրաւ պահանջմունքներու

տեղ, և հեղութիւն ու արդարութիւն՝ թշնամու-
 թեան և զրպարտութեանց տեղ: Մեր փրկիչը
 ու իր Առաքեալները նոյն վարդապետութիւնը աս
 նոյն անունովը սորվեցուցին: Քրիստոսի աշխարհ
 Կալուն մեծ նպատակը աս էր, «Անոր անունովը
 ապաշխարութիւն ու մեղաց թողութիւն քարոզուիլ
 բոլոր ազգերու մէջ»: (Ղ. 1-4. ԻԳ. 47:) Արքայ
 ինքը կը ստրտէր, կը քարոզէր՝ ըսելով. «Ապաշ-
 խարեցէք, ինչու որ երկնից թագաւորութիւնը
 մօտ է»: (Մատթ. Գ. 17:) Առաքեալներն ալ
 երբոր իրմէն խրկուեցան, «Այլևս կը քարոզէին,
 որ մարդիկ ապաշխարեն»: (Մատթ. 2. 12:) Ա-
 ինքը կը սորվեցընէր թէ՛ աս ապաշխարութիւնը
 փրկութեան համար հաքիաւոր բան մըն է, ըս-
 լով. «Թէ որ չապաշխարէք, ամէնքդ ալ անանկ
 պիտի կորսուիք»: (Ղ. 1-4. ԺԳ. 3:) Անանկ
 ալ Առաքեալները աս բանը կը քարոզէին ուր որ
 կ'երթային մեր Տէրօջը համբաւնալէն ետքը: Պետ-
 քոս կը յորդորէր Պենտէկոստէին օրը թէ՛ «Ա-
 պաշխարեցէք՝ ու ձեզմէ ամէն մէկը թող միքո-
 տուի Յիսուս Քրիստոսի անունովը՝ մեղաց թողու-
 թեան համար»: (Գործ. Բ. 38:) Պօղոս ալ
 կ'իմացընէր Հրէաներուն և հեթանոսներուն՝ թէ
 անոնք պէտք է որ ապաշխարեն ու դառնան Աս-
 տուծոյ, և ապաշխարութեան արժանի պտուղներ
 գործեն: (Գործ. Ի. 26: Տէս նաև Գ. 19: Ե.
 31: ԺԱ. 18: Ի. 21:) Ուրեմն աս ապաշխա-
 րութիւնը՝ անոնց ըսածին նայելով՝ իրեն համե-
 մատ վերածուի մը օւնննալու էր իր հետը, այսինքն
 ապաշխարութեան արժանի պտուղներ: Ասեալ
 մէն մարդ պարտաւոր էր ասանկ ապաշխարութիւն
 մը ունենալու. վասն զի Պօղոս կ'ըսէ. «Աստ-
 ուած . . . կը պատուիրէ բոլոր մարդոց՝ որ ապաշ-

խարենն՝ (Պ. Բ. Ժ. 30:) Եւ ասկից փրկութիւն կը հետեւի, վասն զի ուրիշ տեղ կ'ըսէ Պօղոս. «Մատուծոյ ուղածին պէս եղած տրտմութիւնը՝ փրկութեան համար ապաշխարութիւն կը գործէ, որ զղջալու բան չէ. բայց աշխարհի տրտմութիւնը մահ կը գործէ»: (Բ. Կորնթ. Է. 10:) Ուշադրութիւն ըրէք հոս տեղ թէ ինչպէս կը ստորագրուի ճշմարիտ ապաշխարութիւնը. չէ՛ թէ ամէն տրտմութիւն ապաշխարութիւն կը գործէ. ապաշխարութիւնը մեղաց նախատինքէն կամ պատիժի երկիւղէն պատճառամ՝ լոկ ժամանակաւոր տրտմութիւն մը չէ. կրնայ ըլլալ որ մարդս տրտմի կրած նախատինքին համար, կամ մեղաց հետեանքէն վտանայուն համար, ու նոյն ատենը առջինին պէս սիրէ մեղքը, և վերստին անոր դառնայ, երբոր նախատանաց զգացումը կը դազրի, կամ իր վտիտը կը փարատին: Մասնկ չէ ճշմարիտ ապաշխարութիւնը. անիկայ մեղքին վրայով զգացումներու փոփոխութիւն մը կը պատճառէ, որ պէս զի ապաշխարողը նախատինքէն կամ երկիւղէն անկախ՝ մեղաց ցանկութիւններէն դազարի, ու բողբոջին ատէ զանոնք. նաև Յոբին պէս ըսէ. «Իմ անձս կ'արհամարհեմ, հողի ու մոխրի վրայ կը զղջամ»: (Յոբ. ԽԲ. 6:) Եւսպէս՝ չէ թէ լոկ ժամանակաւոր՝ հապա բնութեան և վարուց մէկ մշտապէս փոփոխութիւն մը կ'ըլլայ: Ո՛վ ընթերցող՝ աս ապաշխարութեան վրայով զգացում մը ունիս քու սրտիդ մէջ. անիկայ եկեղեցական կամ կրօնական արարողութիւն մը չէ. և մեր առաջ բերած վկայութիւններուն մէջ բնաւ մէկ անգամ մըն ալ ըսուած չէ՛ թէ անանկ բան մըն է: Մարմինը ճնշել, կամ ու և իցէ կերպով չարչարել չէ ան. ինչու որ կը տեսնենք թէ Սուրբ

Գրոց մէջ ասանկ բաներ պատուիրուած չէ. ժամանակաւոր տրամութիւն մըն ալ չէ, որ մարդս տեսն մը զգայ, և ետքը զանիկայ մոռնալով՝ վերըստին մեղանչելու դառնայ առջինին պէս: Լճա՛ստանկ է աշխարհիս տրամութիւնը՝ որ մաս կը գործէ: Սակայն ճշմարիտ ապաշխարութիւնը՝ բնութեան մնայուն փոփոխութիւն մըն է, անանկ որ ան մեղքերը որ առաջ կը սիրուէին, միշտ և յաւիտեան ատելի կ'ըլլան. և մարդս կը սիրէ զԼճստուած ու անոր օրէնքին կը հնազանդի: Ինաւ ասանկ փոփոխութեան մը փորձը աւեր ես. անիկայ զգացած ես քու սրտիդ մէջ. ուրիշները իմացան՝ թէ ան բանը քու մէջդ եղած է. եթէ ոչ՝ դուն տակաւին քու բնական վիճակիդ մէջն ես, որ մեղաց ու կործանման վիճակ մըն է: Թէ որ անոր մէջը մնաս, յաւիտեան կը կորսուիս. ուրեմն համոզուէ, ու ատ վիճակին մէջ մի մնար: Լճա՛ստուած է որ աս բանը կը պահանջէ քեզմէ. վասն զի «չուզեր որ մէկը կորսուի, հապա որ ամէնքը ապաշխարանքի գան»: (Բ. Գլխ. Գ. 9:)

Ղարձեալ՝ ինչպէս որ մեր բնութեան ապականութիւնը ընդհանուր բան մըն է, ամէն մարդոց հաղորդուած, անանկ ալ աս բնութեան փոփոխութիւնը ամէն մարդոց համար հարկաւոր է: Լսիկայ պարզապէս յայտնի է Լճստուծոյ պատուիրանքէն, որ կը հրամայէ ամենուն ապաշխարել. նաև Լճաքելոց ամենուն ապաշխարութիւն քարոզելու ջանքը աս նոյն բանը կը ցուցնէ: Ղարձեալ՝ մենք ունինք մեր վրկչին պարզ խօսքը. «Թէ որ մէկ մարդ մը ջուրէն ու շոգիէն չծնանի, չկրնար Լճստուծոյ թագաւորութիւնը մտնել», (Յ. Լ. Գ. 5:): Ուրիշ խօսք մը չէր կրնար

ասկից աւելի բացայայտ ըլլալ, և ոչ աւելի բարձր իշխանութենէ կրնար դալ: Ասիկայ լոկ մկրտտութեան չվերաբերիր. քանզի մկրտութիւնը աս խօսքին մէջ նշանակուած երկու բաներուն մէկն է. աս խօսքը աւելի մասնաւորապէս ներքին փոփոխութեան կը վերաբերի, այսինքն՝ հոգիէն ծընանելուն: Ան ամէնը՝ որ կ'ուզեն երկինքը մըտնել, պարտին անցնիլ աս դռնէն. թող մէկը իր անձին համար խորութիւն մը չյուսայ, թէ և Քրիստոսի Ակեղեցիին մէջը ծնած ու մեծցած ալ ըլլայ: Ինչպէս որ Աիկողեմոս, և Յովհաննէսին եկող Հրէաները, ան ատենի ճշմարիտ Ակեղեցիին մէջը մեծցած էին. այսու ամենայնիւ Քրիստոս սորվեցուց Աիկողեմոսին աս փոփոխութեանը բացարձակ հարկաւորութիւնը: Յովհաննէս ալ Հրէաներուն ըսաւ. «Մի սկսիք ձեր ներսի դին ըսել, թէ Մենք մեզի հայր՝ Աբրահամը ունինք. քանզի կ'ըսեմ ձեզի, որ Աստուած կարող է աս քարերէս Աբրահամին որդիներ հանելու»: (Ղ. 11. Գ. 8:) Աւրեմն ասիկայ միօրինակ հարկաւոր է Քրիստոսնէից և Հրէից, Սահմետականաց ու Հեթանոսաց: Ինչպէս որ Վրաստէն իյնալուն անէճքը ընդհանուր է, ասանկ ալ պարտի ընդհանուր ըլլալ աս նորոգութիւնը ամենուն սրտին, որ երկինքը մանելու են:

Մէկ ծանօթութիւն մըն ալ պէտք է ան մեր ստորագրած մեծ փոփոխութիւնը կատարելապէս ցուցնելու համար: Անիկայ Ձեզն ՚ի Ձեզ կատարեալ ըլլաւ. ասիկայ յայտնի է Սուրբ Գրքին մէջ յաճախ յիշուած Աստուծոյ ճշմարիտ որդւոցը սխալմունքներէն և մեղքերէն: Ամենէն երեւելի սուրբերէն ոմանք յայտնի մեղաց մէջ ինկան. ու Յովհաննէս կ'ըսէ ամենուն համար և ինքզինքն ալ

մէկտեղ առնելով. «Թէ որ ըսենք՝ թէ Սենք մեղք մը չունինք, ինքզինքնիս կը խաբենք, ու մեր մէջը ճշմարտութիւն չկայ»: (Ա Յ. 8:)

Շնորհքով աճելու համար Սուրբ Պօլսն մէջ ամէն տեղ գտնուած յորդորանքները աս նոյն բանը կը հաստատեն: Վրիստոս իր աշակերտներուն համար կ'աղօթէ, «Սրբէ անոնք քու ճշմարտութիւնովդ. քու խօսքդ ճշմարտութիւն է», (Յ. 17:)

Պօղոս ալ կ'աղօթէ Թեոսաղոնիկեցւոց համար. «Ինքը խաղաղութեան Լստուածը ձեզ բողբոջի սուրբ ընէ»: (Ա Թ. 23:)

Լնոնք արդէն քրիստոնէսյ էին, բայց ըստ մասին միայն սրբուած էին. իրենց նորոգութիւնը յառաջագիմուձեան մէջ էր: Լսոր համար Պետրոս ալ կը յորդորէ. «Լճեցէք մեր Տէր ու Փրկիչ Յիսուս Վրիստոսի շնորհքովը ու գիտութիւնովը»: (Բ Պ. 18:)

Եւ ալ աւելի պարզ խօսքերով կը ստորագրէ անիկայ շնորհքով աճելու յառաջագիմուձեանը՝ ըսելով «Իոյր ջանքերնիդ դրած՝ ձեր հաւատքին վրայ առաքինութիւն աւելցուցէք, ու առաքինութեանը վրայ՝ գիտութիւն, և գիտութեանը վրայ՝ ժուժկալութիւն ու ժուժկալութեանը վրայ՝ հաւքերութիւն, և համբերութեանը վրայ՝ աստուածապաշտութիւն, ու աստուածապաշտութեանը վրայ՝ եղբայրսիրութիւն, և եղբայրսիրութեանը վրայ՝ սէր»: (Բ Պ. 5—7:)

Պօղոս մասնաւորապէս իր վրայովը կը զրուցէ թէ իր անձը չտեպեր որ հասեր է, կամ կատարեալ եղած է. «Իայց» կը ծանուցանէ թէ՛ «մէկ բան մը կայ, որ ետևի եղածները մոռցած եմ, ու առջևի եղածներուն կը դիմեմ. նպատակը գիտելով՝ Վրիստոս Յիսուսով եղած Լստուածոց վերին կոչմանը մրցանակին կը վսշեմ»: (Վ. 1—

Լույ. Գ. 12—14: Բ Կորնթ. Գ. 16:) Սուրբ Վիրքը ամէն տեղ կը յորդորէ հաւատացեալները որ աստուածապաշտութեան ու սրբութեան մէջ յառաջանան: (Յարկ չէ որ ուրիշ շատ վկայութիւններ առաջ բերեմ, միայն մէկ հատ մըն ալ յիշեմ աս տեղս, որուն մէջ Պօղոս քրիստոնեական կեանքը ասպարէզի մը կը նմանցընէ. «Մատի մենք ալ որ այսչափ վկաներուն բազմութիւնը մեր բոլորտիքը պատած ունինք, ամէն ծանրութիւն մեր վրայէն մէկդի ձգենք՝ և մեզ դիւրաւ պաշարող մեղքը, ու համբերութիւնով վազենք մեր առջևը գրուած ասպարէզի ընթացքը. Յիսուսի նայինք՝ մեր հաւատքին առաջնորդին ու կատարողին»: (Եֆ. ԺԲ. 1. 2:) Լստուծոյ շնորհացը բարի գործը ան քրիստոնեաներուն սրբօին մէջ սկսած էր, բայց տակաւին կատարեալ եղած չէր: Լնոնց սրտերուն մէջը մէկ սրբութեան սկզբունք մը կայ. և ան սկզբունքը աճելու վրայ է, ասով կը զանազանուին շնորհուածներէն, որոնք բոլորովին մեղքով լեցուն են. այսու ամենայնիւ բնաւ չեն կրնար ըսել թէ ամենեւին մեղք չունին. անոնք կատարեալ պիտի ըլլան, երբոր Քրիստոսի աթոռին առջևը երևնան. ինչպէս որ Պօղոս կ'ըսէ Փիլիպեցւոց համար. «Լսմասին վտահ ըլլալով՝ թէ ան որ ձեր մէջը բարի գործ մը սկսեց, մինչև Յիսուս Քրիստոսի օրը պիտի կատարէ»: (Փիլիպ. Ա. 6, բաղդատէ Ա թե. Ե. 23. և Ա Յով. Բ. 28ին հետ:)

Ըրդ՝ աս փոփոխութեանը վրայով իր սկիզբէն մինչև վերջը խօսեցանք. և Սուրբ Վրքին ձգեցինք որ բուն իր խօսքերովը խօսի, և թէ որ երկար տեւեց, Սուրբ Վրոց մէջ աս նիւթիս վրայով գանուած վկայութիւններուն խիստ շատու-

Թեանը ու զանազանութեանը համար է: Գուրբ կը տեսնէք որ ասիկայ նոր վարդապետութիւն մը չէ՝ մարդու երեւակայութենէն հնարուած մօտ ատեններս. Սուրբ Գիրքը լեցուն է ասով. մինչև անգամ Հին Կտակարանին մէջ յայտնապէս ցուցուած է. և աս բանը յայտնի է մեր փրկչին՝ Արևիկոյեմոսին ըսած խօսքերէն թէ՝ «Գուռն Իսրայէլի մէջ վարդապետ մըն ես, և աս բաները չե՞ս գիտեր», (Յուճ. Գ. 10,) որով կը ցուցնէ թէ՝ պէտք էր որ ինքը գիտցած ըլլար զանիկայ: Սակայն ինչպէս կրնար գիտցած ըլլալ, թէ որ Հին Կտակարանին մէջ գրուած չըլլար: Այնպէս կը գտնենք որ Սովսէս ալ կը խօսի սրտին թրիատութեանը վրայով: (Բ. Օրէն. Ժ. 16: Լ. 6:) Եւ Երեմիա նոյն խօսքը կը գործածէ: (Երեմ. Գ. 4:) Այնպէս ալ Գաւիթ ու Եզեկիէլ կը սորվեցնեն նորոգումը սրտին վարդապետութիւնը: (Սաղ. ԾԸ. 10: Եզէլ. ԺԸ. 31: ԼԶ. 26:) Եւ գարծը ու ապաշխարութիւնը՝ որ տեսանք թէ տարբեր անուններով մի և նոյն բանն է, ամէն տեղ պատուիրուած են Հին Կտակարանին մէջ: Երգարև Սուրբ Գրոց ամէն կողմը ասոր վրայով բացայայտ և որոշ կերպով խօսուած է, ինչպէս որ ասանկ մէկ հիմնական ու հարկաւոր վարդապետութեան մը վայելուչ է:

Մարդուն մեղաց մէջ իյնալը երկու կերպով անյարմար ըրաւ զանիկայ էրկինքին. նախ՝ պատժոյ արժանի ըրաւ զանիկայ, և երկրորդ՝ անոր բռնութիւնը ապականեց: Ասիկայ երկու բան հարկաւոր ըրաւ իր փրկութեանը համար, այսինքն՝ թողութիւն, ու բնութեան փոփոխութիւն մը: Ետնցմէ մէկը՝ (թողութիւնը) ինչպէս որ խօսեցանք, պատրաստ կը կենայ Քրիստոսի մահուամբ:

բը, թէ և մենք աս նիւթիս վրայով երկար չխօսեցանք, իսկ միւսը՝ մեր գլխաւոր նիւթն էր որ բացատրեցինք: Անոր երեւելի բան մը բլլալը ցուցնելու համար, նախ քննեցինք երկարօրէն մարդու ապականութիւնը, յայտնելով թէ ինչպէս բողոքովն անյարմար կ'ընէ զանիկայ երկինքին համար, և թէ ինչպէս անկարող է լոկ թողութիւնը մարդս երկինքին յարմարցընելու: Տեսանք որ թողութեանէն 'ի դատ՝ անշուշտ մէկ հիմնական փոփոխութիւն մը հարկաւոր է մարդու բնութեանը: Արդ՝ թէ որ բնաւ աս փոփոխութեանը վերայով մէկ խօսք մը չգտնուէր Աստուածաշունչին մէջ, խիստ զարմանալի բան մը պիտի չթուէր ձեզի անիկայ. միանգամայն պիտի չզգայիք թէ Աստուծոյ Խօսքը կատարեալ չէ, և թէ մարդու փրկութեանը վերաբերեալ մեծ հարկաւոր բանը զանց եղած է: Բայց աս բանը նշանակուած է, և ոչ միայն նշանակուած՝ հազա վարդապետութիւնն ալ կատարելապէս բացատրուած է զանազան ձևերով Աստուածաշունչին ամէն կողմը: Ասիկայ Սուրբ Գրոց մէջ գտնուած խիստ հարկաւոր նիւթերէն մէկն է: Աստուածաշունչը՝ մեր կարօտութիւնները լեցընելու յարմար բլլալուն համար, մարդուս իյնալուն երկու մեծ շարիքներուն դարմանը կը մատուցանէ. աս դարմանը ոչ միայն մեղքի թողութեան համար՝ այլ և մեր ապականեալ բնութեան նորոգութեանը համար է: Մարդս իր բնութեան ապականութիւնովն անյարմար եղաւ դրախտին մէջ մնալու, և ասոր համար դուրս վընտուեցաւ: Անիկայ բնաւ երբէք չկրնար վերջստին մանել հոն, մինչև որ անոր բնութիւնը իր նախկին մաքրութեանը և ուղղութեանը պէս չնորոգուի: Բրիստոնէութիւնը աս նորոգութեանս

Համար առատապէս կը հոգայ, որ կը կատարուի բնութեան փոփոխութիւնովը՝ որն որ մենք ստորագրեցինք :

Նորէն աչքէ անցուր մեր ստորագրածները, և տես թէ աս փոփոխութիւնը որքան կատարելապէս յարմար է իր նպատակին հասնելու : Մարդու ապականութիւնը իր բնութեանը մէկ մասն է, ու անոր հետ կը ծնի. ուրեմն հարեանցի փոփոխութիւն մը բաւական պիտի չըլլայ անանկ արմատաքի խել զանիկայ, որ երկինքին արժանի ընէ, ուր տեղ բնաւ մեղք չմտներ : Ուստի աս փոփոխութիւնը բոլորովին կատարեալ է. նոր ստեղծուած մը, նոր ծնունդ մը, յարութիւն մը, և հոգևոր կենաց հաղորդութիւն մըն է : Անիկայ հոգևոր ընտրութիւն, ամէն մէկ երկնային բանին կենդանի զգացողութիւն մը կու տայ, և մէկ փափաք մը՝ Աստուծոյ ներկայութեանը : Ապականութիւնը սրբին մէջ արմատացած է. անիկայ արատաւորած և աղտեղած է զգացումներուն բուն աղբիւրը. ուստի արտաքին արարողութիւնները աս հիւանդութեանս գոյացած տեղը չեն կրնար հասնիլ, և ոչ արտաքին ուղղութիւն մը բաւական է անանկ մաքրելու աս աղբիւրը, որ դագրի լեղի ջուրեր դուրս բղխելէն, որ բնաւ չապականէ դրախտին մաքուր հոսանքները, թէև կարող ըլլայ ընդունուիլ հոն : Իայց աս փոփոխութիւնը ան դժուարութեանը կը յաղթէ. քանզի սրտի փոփոխութիւն մըն է, հոգիի նորոգութիւն մը. անանկ որ սրբութեան սէր մը կու տայ, որն որ առաջ կ'ատէր, և ատելութիւն մը մեղքի դէմ, որն որ առաջ կը սիրէր : Իմա երկինքին մէջ ամէն բան իրեն ախորժելի պիտի գտնէ : Վանի որ մարդս իր բնական վիճակին մէջն է՝ կոյր է, ու

կը խարխարէ մեղաց խաւարին մէջը . և հոգևոր տեսութիւն չունենալով՝ սրբութեան գեղեցկութիւնները կամ երկինքին փառքերը չկրնար տեսնել : Ըստ փոփոխութիւնը՝ աչքերը կը բանայ, իրեն տեսողութիւն կու տայ, և այնուհետև միշտ կը զուարճանայ արդարութեան արեգակին լուսովը : Սատանային հպատակ, մեղաց գերի, և ասոր պատճառով Ըստուծոյ ծառայելու անյարմար, ապստամբութեան յանցաւոր ըլլալէն կ'ազատի, ու Ըստուծոյ ծառայ կ'ըլլայ . անանկ որ իր պըտուղը կ'ունենայ սրբութիւնով, և անոր վերջն ալ յաւիտենական կեանք : (Լուսով . Լ . 22 :)

Ըստ նիւթը թող տալէն առաջ՝ ներեցէք ինձի որ հարկաւոր բան մըն ալ ծանուցանեմ : Ինտութեան փոփոխութիւնը՝ որուն վրայով խօսեցանք, բոլոր մարդիկը երկու մեծ կարգի կը բաժնէ բարոյական վարուց մասին . վասն զի ամէն մէկը կամ աս փոփոխութիւնը ունեցած պիտի ըլլայ՝ կամ ոչ . թէ որ ունեցած է, անիկայ սրբուած է, թէև ըստ մասին միայն . եթէ ոչ՝ բոլորովին անսուրբ է : Ըստ զանազանութիւնը Սուրբ Գրոց մէջ ամէն տեղ կ'երևնայ : Մարդիկ խիստ շատ զանազանութիւններ կ'ընեն . ինչպէս կը լսենք Պապականներուն և Իրոթէսթանդներուն, Յոյներուն և Լատիններուն, Մահմետականաց և Էրէից վրայով . և դարձեալ ասոնց ամէն մէկուն մէջն ալ կրկին բաժանմունքներ կան : Մենք կը կարծենք թէ Ըստուած ալ մեզի պէս ասանկ զանազանութիւններ կ'ընէ . սակայն անիկայ ըսաւ . «Մարդուն նայելը չըլլար . քանզի մարդը՝ երեցածին կը նայի, բայց Տէրը սրտին կը նայի» : (Ա թու . ԺԶ . 7 :) Եւ սրտին նայելովը կը վճռէ թէ՛ ամէն մարդիկ կամ իր բարեկամներն են, և կամ իր թշնամի-

ները : «Մն որ իմ հետս չէ», ըսաւ մեր Փրկիչը, «ինծի հակառակ է» : (Մատթ. ԺԲ. 30 :) Մասն որոյ Սուրբ Գրքին մէջ ամէն տեղ կը գտնենք մարդիկ՝ իբրև սուրբ կամ մեղաւոր, իբրև արդար կամ անարդար, իբրև հնազանդ կամ անհնազանդ : Եւ միայն երկու տեղ և վիճակ պատրաստուած է անոնց համար գերեզմանէն անդին . անոնք պիտի կայնին՝ կամ աշ կողմը, կամ ձախ կողմը, կամ պիտի ընդունուին Լստուծոյ թագաւորութիւնը ժառանգելու, և կամ պիտի ձգուին յաւիտենական կրակին մէջը : Ըն ժամանակը լոկ անունի կամ կրօնքի տարբերութեանց վրայով հարցմունքներ պիտի չըլան . և ոչ ալ հիմա կ'ընէ Լստուած . չհարցընէր թէ մենք Պողոսեան ենք, կամ Լպողոսեան, և կամ Կեփասեան : Ընիկայ սրտին վիճակին կը նայի, երբոր անիկայ Լստուծոյ առջևը արդար է, կը գրէ զանիկայ որ ընդունուի Լստուծոյ որդւոցը համրանքին մէջը, թէ աս և թէ ան անունով կոչուած կրօնքէն ըլլայ անիկայ : Ու բոլոր ազգերէն և բոլոր լեզուներէն ու բոլոր ժողովուրդներէն վերջին օրը պիտի ժողվէ շատ ժողովուրդներ՝ որոնք մարդ չկրնար համրել, իր աթոռին առջևը կենալու : (Յայտ. Է. 9 :) «Ձեզի կըսեմ որ արևելքէն ու արևմուտքէն շատեր պիտի գան . ու երկնից թագաւորութեանը մէջ պիտի բազմին՝ Լբրահամին ու Խսահակին և Յակոբին հետ . իսկ թագաւորութեանը որդիքը դուրսի խաւարը պիտի հանուին . հոն պիտի ըլլայ լալ՝ ու ահաւաներ կ'ձրոցընել» : (Մատթ. Ը. 11, 12 :)

Ուրեմն մի վստահիր քու եկեղեցիիդ հնութեանը կամ ուղղափառութեանը կամ բազմամարդութեանը : Քեզի աս հարցմունքը ըլլալու չէ, թէ

Գուն ամենալա՛ւ եկեղեցիի անգամն ես, բայց ե-
 թէ քու սիրադ ուղի՞ղ է Մոսուծոյ առջևը, և ե-
 թէ բնութեան նորագութիւնով իր որդին եղած
 ես: Մս հարցմունքը որոշուիլը քեզի շատ հար-
 կաւոր է՝ որչափ որ յաւիտենական կրակներէն ա-
 զատուիլը հարկաւոր է. վասն զի միայն առանկ նո-
 րագուած ըլլալով կրնաս դուն ազատիլ անոնցմէ:
 Վու եկեղեցիդ, քու քահանաներդ, քու արա-
 րողութիւններդ, քու անունդ, ամէնն ալ առանց
 ասոր, բնաւ չեն կրնար քեզ փրկել: Ա՛հ, երանի՛
 թէ խորին զգայիք առ ամենահարկաւոր ճշմարտու-
 թիւնը, ու արթըննայիք հարցընելու, թէ Ասկից
 կրնամ ստանալ իմ բնութեանս ասորբութիւնը:
 Հետագայ գլխուն մէջ պիտի ջանամ պատաս-
 խան տալ ան ամենուն, որ պատրաստ են աս հար-
 ցումը ընելու:

Գ Լ Ո Ւ Յ Գ

Յուցուցինք թէ մեր բնութեանը մէջ փոփո-
 խութիւն մը հարկաւոր է՝ իբրև պատրաստութիւն
 մը երկինքի համար, նաև ան փոփոխութեան ճըշ-
 մարտութիւնը և բնութիւնը. և հիմա պատրաստ
 ենք քոյլ մին ալ առաջ երթալու:

Աստի երբորդադէս պիտի ցոյցնե՛մ յեզե՛ ըն ո՞վ է
 առ փոփոխութեանը կարարողը:

Ի սկզբան մեր նպատակը ան էր որ ցուցընենք
 թէ Հոգին Սուրբ ինչ պաշտօն ու քօրժ ունի
 մարդս երկինքին պատրաստելու համար, ու մինչև
 հիմա աս նպատակը չկորսընցուցինք մեր աչքին
 առջևէն: Մեր առաջարկած խօսքերուն ընթաց-

քը աս էր . Սուրբ Հոգին տրուելէն՝ և մեր փրկչին ըսած խօսքէն՝ թէ Հոգին ներկայութիւնը աւելի փափաքելի էր՝ քան թէ իր անձամբ մնալը երկրիս վրայ՝ յայանի եղաւ թէ անիկայ մեծ և ամենահարկաւոր գործ մը ունէր կատարելու : Ասանկ խնդիր մը ծագեցաւ թէ ինչ գործ կրնար ըլլալ ասիկայ , որ ասին մեղաց թողութեան կատարեալ միջոցը արդէն եղած էր Տէր Յիսուսին անձովը : Վննելով տեսանք թէ՛ միայն թողութիւնը բաւական պատրաստութիւն չէ երկինքին համար . որովհետեւ մարդս ոչ միայն յանցաւոր է , այլ նաեւ ապականած է մեղքով . ուստի պէտք է որ իր բնութիւնը կատարելապէս փոխուի , և իր առջի մաքրութեանը ու սրբութեանը դառնայ : Տեսանք որ աս փոփոխութիւնը կատարելապէս բացատրուած է Սուրբ Վրոց մէջ՝ թէ իր ճշմարտութեանը և թէ իր բնութեանը կողմէն , նաև ամէն մարդոց պատուիրուած է : Ուստի յայանի եղաւ որ Վրիտանոսի մահուամբ կատարուած գործքէն իզատ մէկ հարկաւոր գործ մըն ալ կայ կատարելու : Հիմա միայն կը մնայ ցուցնել թէ աս գործը իրօք կը կատարուի Սուրբ Հոգիով , և այսպէս մեր առաջարկած նպատակը պիտի վերջանայ , ու ստորագրած պիտի ըլլանք Սուրբ Հոգին գործը ու պաշտօնը՝ որով մարդս երկինքին համար կը պատրաստուի : Ուստի առաջ կ'երթանք ցուցնելու թէ Սուրբ Հոգին է վերստին ծննդեան և նորագութեան պատճառը :

4 . Իմ առաջին ըսելիքս աս է՝ որ բնութեան փոփոխութիւնը մարդուս մէջ աստուածային գործ մըն է , և չէ թէ մարդկային . ասիկայ յայտնի կ'ըլլայ անոր վրայով ըսուած խօսքերէն : Ո՛վ ունի սպեղծաբոյր զօրութիւն , չէ թէ ուրիշ մէկը՝ բայց

միայն Մատուած . և աս փոփոխութիւնը նոր ստեղծուած կը կոչուի . և ասկից յայտնապէս կը հետևի թէ Մատուծոյ գործն է : Մնիկայ միայն կրնայ յարոցանել մեռելը . և ասիկայ մահուանէ յարութիւն մը կը կոչուի , ցուցընելով աստուածային զօրութեանը գործողութիւնը : Այս սրտին մէկ նորոգութիւնն է . և ո՞վ է որ երիկամունքները ու սիրտերը կը քննէ , եթէ ոչ Մատուած միայն : (Հայ . Բ . 23 :) Մնիկայ տեսողութիւն տալ մըն է . և ինչպէս կրնայ բացուիլ 'ի ծնէ կոյրի մը աչքը՝ առանց Մատուծոյ զօրութեանը : Մզատութիւն մըն է Սատանային իշխանութենէն . և մէկը կրնայ յաղթել ասանկ մէկ հակառակորդի մը առանց աստուածային օգնութեանը ու զօրութեանը : Իսկ մենք աս վարդապետութիւնը հաստատելու համար՝ աս զանազան անուններէն 'ի զատ ուրիշ շատ վկայութիւններ ունինք : Սաղմոսերգուն սրտին նորոգութիւնը Մատուծոյ կ'ընծայէ՝ ըսելով . «Ո՞վ Մատուած՝ իմ մէջս մարտը սիրտ ստեղծէ , և իմ ներսի դիտ ուղիղ հոգի նորոգէ : (Սաղմ . ԾԱ . 10 :) Պօղոս ալ ան նոր ստեղծուած ըլլալը յառաջ բերելով՝ կ'ըսէ . «Մնոր ձեռագործն ենք , Քրիստոս Յիսուսով ստեղծուած բարի գործքերու համար» : (Եփե . Բ . 10 :) Այն կերպով Սովսէս սրտին թլիատութիւնը Մատուծոյ կու տայ՝ ըսելով . «Քու Տէր Մատուածդ քու սիրտդ և քու որդւոցդ սիրտը պիտի թլիատէ» : (Բ () ըն . Լ . 6 :) Եւ նմանապէս Աոր կտակարանին մէջ նոր ծնունդը Մնոր կ'ընծայուի յայտնի խօսքերով : Յակոբոս կ'ըսէ . «Իր ուզելովը մեզ ծնաւ» : (Հով . Ա . 18 :) Իր ուզելովը խօսքին ոճը կը ցուցընէ թէ աս գործը մասնաւորապէս Մատուծոյ գործն է : Եւ ալ աւելի յայտ-

նապէս Յովհաննէս կըսէ Մատուցոյ որդւոցը հա-
 մար, «Ար անոնք ոչ արիւնէ և ոչ մարմինի կամ-
 քէ՝ ոչ ալ մարդու կամքէ, հապա Մատուծմէ ծը-
 նան»: (Յովհ. Ա. 13: Ա Յովհ. Գ. 8:) Հոս
 տեղ յայտնապէս կ'երևնայ թէ անհնար է փոխա-
 նակ Մատուցոյ՝ մարդուն ընծայել աս գործը: Ուս-
 տի կրնա՞ր ըսուիլ թէ՛ նոր ծնունդը արարողու-
 թիւն կամ արտաքին ծէս մը ըլլայ, մարդոցմէ
 տրուած: Օրօր օրինակ՝ թէ որ ասիկայ մկրտու-
 թիւնը ըլլար, կրնա՞յ ըսուիլ թէ մարդու կամքէն
 չէ: Ալ աւելի ազգու է, երբոր աս փոփոխու-
 թիւնը իբրև յարութիւն կը ստորագրուի: Մարմ-
 նոյ յարութիւնը միշտ և իրաւամբ իբրև Մատու-
 ծոյ յատուկ գործը կը համարուի. վասն որոյ
 Քրիստոսի յարութիւնը այսչափ երևելի բան է, և
 իր աստուածային պաշտօնին բոլոր ապացոյցներուն
 ամենամեծը սեպուած է, որուն համար ամէն տեղ
 Առաքեալները կը վկայեն. և պատճառն ան է որ
 Մատուծ անանկ յայտնի զօրութիւն մը ցուցու-
 ցեր էր: Արդ՝ հոգևոր յարութիւնը մասնաւո-
 րապէս կը նմանցուի մարմնոյ յարութեանը, և նոյն
 աստուածային զօրութեամբը կ'ըլլայ ասիկայ ինչ-
 պէս միւսը: Պօղոս կ'աղաչէ որ Յիսուսացւոց սրտին
 աչքը լուսաւոր ըլլայ, որ գիտնան թէ ինչ է իր
 զօրութեանը առաւել մեծութիւնը դէպ ՚ի մեղի
 հաւատացեալներու՝ իր կարող զօրութեանը յա-
 ջողութեամբը՝ որ Քրիստոսով յաջողեց, երբոր
 անիկայ մեռելներէն յարուց, ու նստեցուց իր աջ
 կողմը երկինքին մէջ: (Յովհ. Ա. 18—20:) Ալ
 աս կարող զօրութիւնը հաւատացեալներուն մէջ
 երբ յաջողուիլը շուտով կ'ըսէ ան, վասն զի հե-
 տեւեալ տողերուն մէջ կը զրուցէ թէ Մատուծ
 Քրիստոսի հետ մէկտեղ զանոնք կենդանացուց,

երբոր իրենց մեղքերուն ու յանցանքներուն մէջ մեռած էին , ու մէկտեղ յարուց անոնք , ու մէկտեղ նստեցուց երկինքին մէջ Վրիստոս Յիսուսով : (Եփե. Բ . 5, 6 :) Ըս խօսքը անանկ զօրաւոր է որ մարդ կը զարմանայ , բայց իր նշանակութիւնը այնչափ յայտնի է որ չկրնար մէկը սխալիլ . յայտնապէս կը ծանուցանէ թէ ամէն մէկ հաւատացեալ՝ իր բարոյական բնութեանը նորագութեամբը մեղաց մահէն յարութիւն առնելովը , ենթակայ է ան նոյն ճշմարիտ աստուածային և մեծ զօրութեանը՝ որով Վրիստոս յարութիւն առաւ մահէն : Վմանապէս ազգու է Պօղոսին ըսածը , երբոր աս գործը կը ստորագրէ իբրև լուսաւորութիւն սրտի . Սկիզբէն լոյսը ստեղծած ատենը Ըստուած ըսաւ . «Լոյս ըլլայ . ու լոյս եղաւ» : (Ծննդ . Ա . 3 :) Ըս գործը՝ արարչական ամենակարող զօրութեան մէկ ամենապայծառ գործն էր . ասոր ստորագրութիւնը ազգու և վսեմ է . մինչև անգամ՝ հեթանոս մատենագիր մը օրինակ կը բերէ զանիկայ իր վսեմութեանը համար : Ըհա՛ ասոր համար էր որ Պօղոս վկայութիւն բերաւ ըսելով . «Ըստուած՝ որ հրաման ըրաւ խաւարէն լոյս ծագել , ինքը մեր սրտերուն մէջ ծագեց» : (Բ Կորնթ . Գ . 6 :) Միտքը ան է որ՝ բնական լուսոյ ստեղծումը , ու բարոյական լուսոյ սրտին հաղորդուիլը՝ նոյն Ըստուծոյ գործքերն են . և ըսել կ'ուզէ որ երկուքն ալ նոյն ամենակարող զօրութենէն ՚ի գործ դրուած են : Վմանապէս ապաշխարութիւնը Ըստուծոյն է . Պօղոս Նփեստոսի մէջ թողուց Տիմոթէոսը՝ որ քարոզէ , և բոլոր քրիստոնէական կանոնները կատարէ , և նոյն ատենը իմացուց անոր որ Ըստուծոյն սպասէ մեղաւորաց ապաշխարութիւնը՝ ըսելով . «Տէրօքը ծա-

ուային պէտք չէ կռիւ ընել. հապա հեղահոգի
 ըլլալ ամենուն. սորվեցրնող, ռիս չպահող, քաղց-
 րութեամբ խրատել հակառակ կեցողները. որ ը-
 լայ թէ Մտուած ապաշխարութիւն տայ անոնց՝
 ճշմարտութիւնը ճանչնալու համար": (Բ ՏԻ՛, Բ. 24, 25:) Գործոց մէջն ալ կը զրուցուի թէ
 ապաշխարութիւնը Մտուածոյ գործն է. ինչպէս որ
 Արուսաղեմի հաւատացեալները ըսին. "Մտուած
 հեթանոսներուն ալ կենաց համար ապաշխարու-
 թիւն տուաւ": (Գործ. ԺԱ. 18: ԺԶ. 14:)
 Աւ Պօղոս Փիլիպեցոց կ'ըսէ. "Մհով ու գողով
 անձերնուդ փրկութիւնը գործեցէք. ինչու որ Մտ-
 տուած է՝ որ ձեր մէջը կը ներգործէ կամենալը ու
 ընելը իր հաճութեանը համար": (Փիլիպ. Բ. 12,
 13:) Հոս տեղ՝ մարդուն ըրած ջանքը իր փր-
 կութեանը համար՝ Մտուածոյ կ'ընծայուի, քան-
 զի անիկայ իր աստուածային ազդեցութիւններովը
 անոնց պատճառը և ձեռնտուն է: Այնպէս հաս-
 կնալու ենք մարգարէին յորդորանքը, "Աոր
 սիրտ ու նոր հոգի ստացէք", (Աւել. ԺԸ. 31,) և
 ապաշխարութեան համար ան ամէն բազմաթիւ
 յորդորանքները՝ որ Մտուածաշունչը կ'ընէ մար-
 ցոց: Ապաշխարութիւնը Մտուածոյ գործողու-
 թեամբը և օգնութեամբը ըլլալու է: "Մռանց
 ինծի", ըսաւ մեր Փրկիչը, "բան մը չէք կրնար ը-
 նել": (Յով. ԺԵ. 5:) Աւ դարձեալ, "Մէկը
 չկրնար ինծի դալ, թէ որ զիս խրկող Հայրը ան-
 սիկայ չքաշէ": (Յով. Զ. 44:) Իսկ ուրիշնե-
 րուն գործողութեանը վրայով՝ Պօղոս յայտնապէս
 կ'իմացընէ, թէ բան մը չէ՝ առանց Մտուածոյ
 ներգործութեանը: "Մով է Պօղոսը", կը հար-
 ցընէ անիկայ, "կամ ո՞վ է Մպօղոսը. պաշտօն-
 եաներ են, որոնցմով հաւատացիք. և ինտոր որ

Տէրը տուաւ անոնց ամէն մէկուն : Աս անկեցի,
 Ապողոսը ջուր տուաւ, բայց Աստուած աճեցուց :
 Աւստի ոչ անկողը բան մըն է, և ոչ ջուր տուողը,
 հապա Աստուած՝ որ աճեցուց : . . . Ինչու որ
 մենք Աստուծոյ գործակից ենք, դուք Աստուծոյ
 մշակութիւնն էք, Աստուծոյ շինութիւնն էք” :
 (Ա. Կորնթ. Գ. 4—5) : Այսպէս անիկայ պարզ
 կերպով կը ստորագրէ իր բոլոր յաջողութիւնը՝
 մարդիկը Աստուծոյ գարձընելու գործին մէջ : Աւ-
 թէ որ Պօղոս խոստովանեցաւ թէ իր աշխատու-
 թիւնները առանց Աստուծոյ անօգուտ էին, ևս ա-
 ռաւել պէտք է որ Աւետարանին միւս պաշտօն-
 եաները խոստովանին : Աւստի հիմա որչափ յայտ-
 նի է որ հոգիին գարձը ու նորոգութիւնը գլխա-
 ւորապէս Աստուծոյ գործն է, և չէ թէ մարդու :

2. Հոգիին նորոգութիւնը և սրբութիւնը ոչ
 միայն ընդհանրապէս Աստուծոյ գործն է, այլ մաս-
 նաւորապէս ալ Սուրբ Հոգիին գործն է : Աս
 բանիս վրայով Տիտոսի թուղթին մէջ եղած վը-
 կայութիւնը՝ որն որ կրկին և կրկին յիշեցինք, շատ
 պարզ կերպով կը խօսի : “Չէ թէ արդարու-
 թեան գործքերէն՝ որ մենք ըրինք”, կըսէ Պօղոս,
 “հապա իր ողորմութեանը համեմատ մեզ փրկեց
 նորէն ծնանելու աւազանին միջոցով՝ ու Սուրբ
 Հոգիին նորոգելովը, որն որ առատօրէն թափեց
 մեր վրայ Յիսուս Քրիստոս մեր փրկչին ձեռքո-
 վը” : (Տիտ. Գ. 5, 6) : Հոս տեղ նորոգու-
 թիւնը՝ որ փրկութեան հիմն է, յատկապէս Հոգ-
 ւոյն Սրբոյ կ’ընծայուի : Ասանկ ալ մեր փրկչին
 խօսքը պարզ է. “(Թէ որ մէկ մարդ մը ջուրէն
 ու Հոգիէն չծնանի, չկրնար Աստուծոյ թագաւո-
 րութիւնը մտնել” : (Յովն. Գ. 5) : Արտաքին
 նոր ծնունդը, որուն վրայով հիմա մենք չենք

խօսիր, ջրով է. ներքին նոր ծնունդը, այսինքն բնութեան փոփոխութիւնը՝ որուն վրայով երկարօրէն խօսեցանք, շոգիով է. ինչպէս որ Անիկայ կը շարունակէ ու կ'ըսէ. «Մարմինէն ծնածը մարմին է, ու շոգիէն ծնածը՝ հոգի է: Գուն մի զարմանար որ քեզի ըսի, Պէտք է ձեզի նորէն ծնանիլ: շովը ուր որ ուզէ՝ կը փչէ, և անոր ձայնը կը ըսես, բայց չես գիտեր ուսկից կու գայ՝ կամ ուր կ'երթայ. ասանկ ալ է ան ամէնը՝ որ շոգիէն կը ծնանի»: (Յով. Գ. 6—8:)

Ինչպէս որ Աստուծոյ շոգին է նոր ծննդեան հեղինակը, անանկ ալ անիկայ է որ նորէն ծնածին՝ որդիի բնութիւն և զգացումներ կը հաղորդէ: Պօղոս կ'ըսէ. «Արոնք որ Աստուծոյ շոգիովը կ'առաջնորդուին, անոնք Աստուծոյ որդիքն են: Ինչու որ դուք ծառայութեան հոգին չառիք կրկին վախնալու, հապա որդեգրութեան հոգին առիք, որ անով կը կանչենք Աբբայ շայր: Այն ինքն շոգին վկայութիւն կու տայ մեր հոգիին, թէ մերք Աստուծոյ որդիքն ենք. Այլ թէ որ որդիք, ուրեմն ժառանգներ, Աստուծոյ ժառանգներ՝ ու Քրիստոսի ժառանգակիցներ»: (Շով. Ը. 14—17: Տես նաև Գալ. Գ. 6:)

Շոս տեղ՝ նորոգուածներուն ամէն յատկութիւնները՝ թէ իրենց զգացումները առ Աստուած, և թէ իրենց բնութիւնը ու յոյսը՝ շոգւոյն Սրբոյ ընծայուած է:

Այն Սուրբ շոգին հոգեւոր կենաց պատճառ է անոնց՝ որ մեղաց մահէն յարութիւն առած են: Ազնկիելի չոր սկորներով լեցուն դաշտին տեսիլքին մէջ, որ շրէից հոգեւոր մահուանը մէկ նըկարագրութիւնն էր, կը կարդանք թէ Աստուծոյ շոգին փչելով անոնց վրայ, անոնք կեանք կ'առնէին. ինչպէս որ անոր բերնովը Տէրը ըսաւ ան

տեսիլքին վերջը. «Պիտի գիտնաք թէ ես եմ Տէ-
րը. երբոր ձեր գերեզմանները բանամ ո՛վ իմ ժո-
ղովուրդս, ու ձեզ ձեր գերեզմաններէն հանեմ.
և իմ հոգիս ձեր ներսի դին պիտի դնեմ, ու պի-
տի կենդանանաք»: (Եղե՛հ. ԼԵ. 1—14:) Ե-
սանկ ալ Պօղոս՝ մեղաց մահէն ազատութիւնը ու
կենաց պարգևը՝ Եստուծոյ Հոգիին կ'ընծայէ՝ ը-
սելով. «Քրիստոս Յիսուսով կենաց հոգիին օ-
րէնքը զիս ազատեց մեղաց և մահուան օրէնքէն»:
(Հռոմ. Ը. 2:) Եւ դարձեալ՝ «Թէ որ Հո-
գիով մարմինին գործքերը սպաննէք, պիտի ապ-
րիք»: (Հռոմ. Ը. 13:) Որչափ բնական է աս
ստորագրութիւնը: Ի սկզբան երբոր Եստուած
ստեղծեց Եդամը, անոր քիթին ծակերուն կենդա-
նութեան շունչ փչեց, ու անիկայ ապրող հոգի
եղաւ: (Օհնք. Բ. 7:) Մարգարէին տեսիլ-
քին մէջ Եստուած փչեց մեռածներուն վրայ, ու
անոնք ապրեցան: (Եղե՛հ. ԼԵ. 40:) Ուստի
Եստուած կը փչէ իր Սուրբ Հոգին անոնց մէջ՝ որ
հոգևորապէս մեռած են, և անոնք յարութիւն
կ'առնեն կենաց նորոգութեան:

Հոգիին մարմնի-նը և սրբոնի-նն ալ՝ Սուրբ
Հոգիին ազգեցութենէն կ'ըլլայ: Պօղոս կ'ըսէ.
«Եստուած առաջուց ձեզ ընտրեց փրկուելու Հո-
գիին սրբելովը՝ ու ճշմարտութեան հաւատքովը»:
(Բ թմե. Բ. 12:) Երոյն կերպով Պետրոս
ան հաւատացեալները՝ որոնց որ գրեց, կը կոչէ
Բնորուած՝ Հօր Եստուծոյ նախագիտութիւնովը՝
Հոգիին սրբացընելովը՝ և Յիսուս Քրիստոս իր
արիւնը անոնց վրայ թափելովը: (Ա Պեք. Ա.
2:) Եւ դարձեալ Պօղոս՝ դարձի եկող Հեթա-
նոսները՝ Եստուծոյ ընծայ մը կ'անուանէ, Հոգ-
ւով Սրբով սրբուած: (Հռոմ. ԺԵ. 16: Տես

նաև Ա Վրնի. Զ. 11:) Ասանկ յայտնի խօսքերը կարօտ չեն մեկնութեան. քանզի յայտնապէս կը զօրուցեն թէ Հոգին Սուրբն է սրբողը, Հօրմէն 'ի զատ՝ որ կը նախասահմանէ և կ'ընտրէ:

Մարդոց դարձի հալոսն համար շնորհաց միջոցներուն զօրութիւն տուողը Սուրբ Հոգին է: Անոր կ'ընծայէ Պօղոս իր յաջողութիւնը՝ երբոր կ'ըսէ թէ ինչպէս կը հնազանդեցընէր Հեթանոսները խօսքով ու գործով, նշաններու ու հրաշքներու զօրութիւնով, Հոգւոյն Սրբոյ զօրութիւնովը: (Հրոմ. ԺԵ. 16, 19:) Անիկայ իր քարոզութեանը մէջ բոլոր ճարտասանական ձևերը կ'ատէր, ու մարդիկը համոզելու համար ամենևին չէր գործածեր մարկային իմաստութեան խաբէական խօսքերը. և մարդոց կիրքերը շարժող ամէն ձևերէն կը խորչէր, որ շատ անգամ զօրութիւն կ'ուտան աշխարհիկ ատենաբաններուն: Ասան զի կ'ըսէ անիկայ. «Իմ խօսքս և քարոզութիւնս չէ թէ մարկային իմաստութեան համոզիչ խօսքերով էր, հապա Հոգւոյն և զօրութեան ապացուցութեամբը»: (Ա Վրնի. Բ. 4:) Ահա՛ Աստուծոյ Հոգիին ապացոյցները ու զօրաւոր ներգործութիւնները իրեն յաջողութիւն տուին: Ասանկ կ'ըսէ նաև թեոսաղոնիկեցւոց. «Մեր աւետարանը չէ թէ մինակ խօսքով եղաւ ձեզի, հապա զօրութիւնով ալ՝ և Հոգւով Սրբով»: (Ա ԹԵ. Ա. 5:) Արկինքէն խրկուած Սուրբ Հոգիով էր որ Առաքեալները ամէն տեղ քարոզեցին Աւետարանը. (Ա ՊԵ. Ա. 12.) և երբոր անոնք յաջողութիւն մը ունեցան հոգիներ դարձի բերելու, ան յաջողութիւնը՝ իրենց քարոզած խօսքին հետ միացած Սուրբ Հոգիին ազդեցութեանցը կ'ընծայեն: Արդարև Սուրբ Հոգիին զօրութեանէն 'ի զատ ուրիշ ինչ բան ասանկ արագընթաց յաջո-

զուժիւն տուաւ Քրիստոնէական կրօնքին՝ իր ըսկրդենաւորութեանը մէջ : Ընանց զէնքի, անարգութեամբ լցուած, ու դառն հալածման մէջ՝ սրբընթաց կերպով տարածեցաւ երկրի ամէն կողմերը, անթիւ աշակերտներ ընելով . և իրեք դարու մէջ՝ աշխարհիս տիրող և զօրաւոր կրօնքը եղաւ : Մէկալ կրօնքներուն օգնականը սուրն էր, և անոնք մարդկային կրից զօրութեանը վրայ հաստատուեցան . իսկ Քրիստոսի կրօնքը՝ իր իշխանութիւնը չէ թէ ուրիշ սուրով, այլ Հոգիին սուրովը ստացաւ, որ ատեն կը դատապարտէր սրտին բոլոր մեղանչական կիրքերը, և անոնց դէմ կը կենար : Ընչա՛ս ասով կ'իմացուի թէ անիկայ երկնային կրօնք մըն է :

Նոյն Սուրբ Հոգին է որ ապահով կ'ընէ հաւատացեալները՝ երէնց քիչ-մեծը վրայով : Ըստ փրկութեանը համար անիկայ կնիք մը ու գրաւ մըն է անոնց . ինչպէս որ Պօղոս կ'ըսէ Ափեսացւոց . «Վուրբ . . . խոստացեալ Սուրբ Հոգիին շնորհքովը կնքուեցաք . որ ան՝ մեր ժառանգ ըլլալուն գրաւն է մինչև ստացուածքին փրկութիւնը» : (Եփես. Ա. 13, 14 : Տես նաև Գ. 30 :) Ընով կնքուած են անոնք՝ իբրև մէկ նշան մը իրենց հարադատութեանը, և ապահովութիւն մը իրենց չկորսուելուն . և անով գրաւ մը ունին թէ վերջապէս պիտի ստանան ան ժառանգութիւնը, որ խոստացուած է անոնց՝ երկինքին մէջ : Ըսոր պէս է իր ըսածը Կորնթացիներուն . «Վայց ան որ մեզ ձեզի հետ մէկ տեղ Քրիստոսով հաստատեց, ու մեզ օծեց, ըստուած է . որ մեզ կնքեց ալ, և մեզի տուաւ Հոգւոյն գրաւը մեր սրտերուն մէջը» : (Բ Կորնթ. Ա. 21, 22 : Տես նաև Ա Եփես. Թ. 24 : Գ. 13 :) Նկատէ անգամ մը աս խօս-

քին գեղեցկութիւնը և ազդուութիւնը: Թէ որ վաճառքի բան մը կամ կալուածք մը գնոյ առնէք, գաշնագրութեան գրաւը գնուած բանին արժէքին համեմատ ըլլալու է, թէ և անոր արժէքը միշտ գինէն քիչ է. և անոր որքանութեանը նայելով դուն ապահով պիտի ըլլաս սակարկութեանը վաւերական ըլլալուն կողմէ: Արդ՝ հաւատացելոց ստացուածքին գրաւը՝ Հոգւոյն Արքայ ներկայութիւնը և բնակութիւնն է. և որչափ անիմանալի մեծ պիտի ըլլան ան ժառանգութեան արժէքը, և զանիկայ ստանալու համար որչափ ապահովութիւն պիտի ունենան աս գրաւը ունեցողները:

Սուրբ Գիրքերը շատ անգամ կը խօսին Սուրբ Հոգիին վրայով, թէ անանկ տրուեցաւ հաւատացելոց՝ իբրև առ հաւատչեայ մը յաւիտենական երանութեան, անոնց մէջ բնակելով՝ իբրև իր տաճարին մէջը: Մարգարէին բերնովը Տէրը խոստացաւ թէ՛ «Իմ Հոգիս ձեր ներսի դին պիտի դնեմ, ու ձեզի՛ իմ օրէնքներուս մէջ քալել պիտի տամ, ու իմ իրաւունքներս պիտի պահէք ու ՚ի գործ գնէք»: (Եղեկ. ԼԶ. 27:) Եւ Առաքեալը աւելի յայտնի կ'ըսէ. «Չէք գիտեր որ Աստուծոյ տաճար էք դուք, և Աստուծոյ Հոգին ձեր մէջը բնակած է»: (Ա Կորնթ. Գ. 16:) Գարձեալ՝ «Չէք գիտեր որ ձեր մարմինները տաճար են Սուրբ Հոգիին՝ որ ձեր մէջն է, որ անիկայ Աստուծմէ ունիք»: (Ա Կորնթ. Զ. 19: Տես նաև Բ Կորնթ. Զ. 16: Եփես. Բ. 21:) Ի՛նչպէս զարմանալի է աս զրուցուածքը. անհուն Աստուածը բնակի մահկանացու և մեղալից մարդուն մէջ. ասիկայ մեր մտքէն վեր է, այսու ամենայնիւ Սուրբ Գրոց մէջ շատ տեղ յիշուած

վարդապետութիւն մըն է : Տեսէք մարգարէին
խօսքերը . «Մ. յայէս կ'ըսէ Ռարձրը ու Ռարձրեա-
լը՝ որ յաւիտենականութեան մէջ կը բնակի, ու
անոր անունը Սուրբ է . ես բարձր ու սուրբ տե-
ղը կը բնակիմ . բայց կոտրած ու խոնարհ հոգի
ունեցողին հետ եմ, որ խոնարհներուն հոգին
կենդանացնեմ», և կոտրած սիրտերը ապրեցը-
նեմ» : (Ե. Կ. Ծ. 15) : «Եւ մեր Փրկիչը
կ'ըսէ . «Թէ որ մէկը զիս կը սիրէ՝ իմ խօսքս պի-
տի պահէ . ու իմ Հայրս անիկայ պիտի սիրէ . և
անոր պիտի դանք, ու անոր քովը օթեան պիտի
ընենք» : (Յ. Կ. Ժ. Գ. 23) : Արդեօք պզտիկ բան
մըն է Ռարձրեալին մարդուն մէջ բնակիլը : Ար-
նանք համարձակիլ ինքզինքնիս հաւատացեալ կո-
չելու, և այնպէս համարելու, որ ատեն մենք բո-
լորովին աշխարհային ենք, և մեղսալից սրտի մը
իշխանութեանը տակը : Ո՛րքան ուշադրութեամբ
պարտինք քննել ինքզինքնիս որ տեսնենք թէ մեր
սիրտը իրօք սրբուած է՝ ասանկ յոյս մը ունենա-
լէն առաջ : Ստիկ ընենք Առաքեալին երևելի
պատուէրը . «Թէ որ մէկը Աստուծոյ տաճարը կ'ա-
պականէ, Աստուած անիկայ պիտի ապականէ . ին-
չու որ Աստուծոյ տաճարը սուրբ է, որ դուք էք» :
(Ա. Ա. Կ. Գ. 17) : Ո՛րքան սոսկալի բան է
սուրբ Աստուծոյ տաճարը ապականելը, ուր որ
անիկայ կը բնակի իր բոլոր սրբութեամբը : Սա-
կայն իւրաքանչիւր նորոգուած Վրիստոնեայ ա-
սանկ տաճար մըն է . ուրեմն ի՛նչպէս ծանր պի-
տի ըլլան անոր մեղքերը . վասն զի կը գործուին
Աստուծոյ անմիջական ներկայութեանը՝ իր տա-
ճարին մէջը, և ապականութիւն մըն են ան տա-
ճարին : Աղէկ կ'ըսէ Առաքեալը թէ անանկը
պիտի ապականէ Աստուած : Ամէն բանէն աւելի

Զանք ընենք որ աս սոսկալի ապականութիւնը մեր վրայ չգայ :

Սուրբ Հոգին նաև օգնական կ'ըլլայ քրիստոնէաներուն՝ իրենց աղօթին մէջ : Աստուած խոստացեր էր մարգարէին բերնովը՝ թէ պիտի թափէր իր ժողովուրդին վրայ «շնորհաց ու աղօթից հոգին» : (Չ. 10. ԺԲ. 10.) Եւ Պօղոս տաքեալ կը սորվեցընէ թէ Վրիստոսով՝ Հրէաները և Հեթանոս հաւատացեալները մէկ Հոգիով Հօրը կը մօտենան, (Եփե. Բ. 18.) ու կը յորդորէ Եփեսացիները, որ ամէն աղօթքով ու խնդրուածքով ամէն ատեն աղօթք ընեն Հոգիով : (Եփե. Զ. 18 : Տես նաև 3-րդ. 20.) Հոս մայեցւոց ալ խիստ յայտնի կերպով կը զրուցէ. «Անանկ ալ Հոգին օգնութեան կը հասնի մեր տկարութիւններուն. քանզի ինչ բանի համար աղօթելու ենք ըստ արժանւոյն, չենք գիտեր. բայց ինքը Հոգին բարեխօս կ'ըլլայ մեզի համար անբարբառ հառաչանքներով : Եւ սիրտերը Վննողը գիտէ Հոգիին ինչ խորհիլը. քանզի Աստուծոյ կամացը համեմատ բարեխօսութիւն կ'ընէ սուրբերուն համար» : (Հռով. Ը. 26, 27.) Արդեօք Սուրբ Հոգին կ'օգնէ՞ մեր տկարութեանը. ինչ քաջալերութիւն է մեզի որ աղօթք ընենք : Անք աղօթքներուն լաւագոյնը՝ տկար միմունջներ են, և անյարմար՝ ասանկ կարօտեալ և կորստեան արժանի ստեղծուածներուն պիտոյքները լեցընելու : Սակայն կը կարծէք թէ անիկայ պիտի օգնէ՞ մեզի, թէ որ մենք ամենևին աղօթք չընենք, կամ թէ որ մեք աղօթքը՝ բերնի լոկ խօսքեր ըլլան, որ սովորական արարողութեան մը պէս զրուցենք, որ ատեն մեր սրտին փափաքը անոնց համաձայն չէ : ()գնութիւն ընելը՝ ինքնիրեն ջանք

ընող մէկու մը ձեռնտու ըլլալն է. բայց երբոր
 մենք եկեղեցիի կամ տան մէջ մեր աղօթքը կ'ը-
 նենք, ու երկրպագութիւն կը մատուցանենք իբրև
 լոկ արարողութիւն մը, ինչ բանի համար խօսել-
 նիս չմտածելով, ու չիտարաբերով մեր խնդրածը
 առնելու, գուցէ մինչև անգամ գործածած խօս-
 քերնիս ալ չհասկընալով, կրնանք ըսել թէ մենք
 ճշմարտապէս աստուածպաշտութեան վերաբերեալ
 բան մը ըրած ենք, անանկ բան մը՝ որուն ձեռն-
 տու ըլլայ օրհնեալ Հոգին իր գթած ու ամենա-
 կարող օգնութեամբը: Անիկայ մանաւանդ պի-
 տի չըսէ՞ ասանկ երկրպագութեան համար. «Ո՛վ
 պահանջեց ձեզմէ, որ ասանկ իմ սրահներս կո-
 խէք: Ալ ինծի ունայն ընծաներ մի բերէք. ձեր
 խունկը ինծի պիղծ է. ամսագլուխներուն ու շա-
 բաթներուն՝ և ժողովներու գումարուելուն չեմ
 կրնար տանիլ, ձեր տօնախմբութիւնը անգամ
 անօրէնութիւն է: Չեր ամսագլուխներէն ու տօ-
 ներէն կը զլուի իմ հոգիս. անոնք իմ վրաս ծանր
 բևեռան. վերցնելէն յոգնեցայ: Աստի եր-
 բոր ձեռքերնիդ կը տարածէք, աչքերս ձեզմէ պի-
 տի ծածկեմ. նաև երբոր աղօթքնիդ կը շատցը-
 նէք, պիտի չլեմ»: (Եսայ. Ա. 42--45:)

Գարձեալ՝ աս նոյն Հոգին՝ հասարակելոյ առն
 քրիստոնէական շնորհոց գոռոյն է. իրմէն կը բղխին
 անոնք իբրև մէկ աղբիւրէ մը: Մեր Փրկիչը բ-
 սաւ Սամարացի կնկանը. «Ո՛վ որ խմէ ան ջուրէն՝
 որ ես անոր պիտի տամ, յաւիտեան պիտի չծա-
 րաւի. հապա ան ջուրը՝ որ ես անոր պիտի տամ,
 պիտի ըլլայ անոր ներսի դին ջուրի աղբիւր մը՝ որ
 յաւիտենական կենաց համար կը բղխէ»: (Յով.
 Գ. 43, 44:)

Եւ աս խօսքը որ ուրիշ տեղ
 գրեթէ նոյն ձևով կը գործածուի, Սուրբ Հոգի-

ին վրայ մեկնուած է: Ըւերտարանիչը կ'ըսէ.
 «Ըս ըսաւ Հոգիին համար՝ որ իրեն հաւատացող-
 ները պիտի առնէին»: (Յուդ. է. 39:) Երոյն-
 պէս Սուրբ Գիրքը անոր կ'ընծայէ ամէն տեսակ
 շնորհքները: Պօղոս կ'ըսէ. «Ըստուծոյ սէրը մեր
 սրտերուն մէջը տարածուած է Հոգւոյն Արբոյ
 ձեռքովը, որ մեզի տրուեցաւ»: (Հռոմ. Ե. 5:
 Տես նաև Կոր. Ա. 8:) Եւ սէրը ոչ միայն
 ուրիշ ամէն շնորհաց գլխաւորն է, հապա անոնց
 բովանդակութիւնը և էութիւնը: (Տես Ա Կորնթ. ԺԳ
 գլուխ:) Սէր առ Ըստուած և սէր առ
 մարդիկ՝ օրէնքին բովանդակութիւնն է: (Սաղ. ԺԲ
 30, 31:) «Օրէնքին լրումը սէրն է»: (Հռոմ. ԺԳ.
 10:) Երոյն Ընաբեալը՝ նաև
 ուրախութիւնը և խաղաղութիւնը և յոյսը որ ան-
 կէ յառաջ կու գայ, Սուրբ Հոգիին կ'ընծայէ.
 որովհետև կ'ըսէ. «Ըրգ՝ յուսոյ Ըստուածը ձեզ
 լեցնէ բոլոր ուրախութիւնով ու խաղաղութիւնով
 հաւատալու մէջ, որ առատանաք յուսով՝ Հոգ-
 ւոյն Արբոյ զօրութեամբը», (Հռոմ. ԺԵ. 13:)
 Հաւատացեալ Քրիստոնեաները անկէ կ'ընդունին
 հոգւոր զօրութիւնը, ինչպէս որ Պօղոս կ'աղաչէ
 Եփեսացոց համար, ըսելով. «Ար տայ ձեզի իր
 փառաց ճոխութեանը չափովը՝ զօրութիւնով հաս-
 տատուիլ իր Հոգիովը ներսի մարդուն մէջ»: (Եփ-
 ֆե. Գ. 16:) Սակայն անիկայ ևս առաւել
 պարզ կը խօսի՝ երբոր Գաղատացոց կը գրէ. ա-
 ղէկ կը ստորագրէ մեր մարմնեղէն բնութեանը ա-
 պականութիւնը, և նորէն ծնածին նորոգուած հո-
 գւոր բնութիւնը: Ըմէն կերպ մեզքեզը՝ մարմ-
 նաւոր բնութեանը կու տայ, մարմինին պտուղները
 անուանելով զանոնք: (Գաղ. Ե. 17—21:)
 Ինչհասկառալն՝ նորոգուած բնութեան առաքի-

նութիւնները Հոգւոյն Սրբոյ կ'ընծայէ, Հոգիին
 պտուղները անուանելով զանոնք: "Հոգիին պր-
 տուղը" կ'ըսէ անիկայ "աս է. սէր, խնդութիւն
 խաղաղութիւն, երկայնամտութիւն, քաղցրութիւն,
 բարութիւն, հաւատարմութիւն, հեզութիւն, ժուժ-
 կալութիւն": (Գալ. Ե. 22, 23: 'Նաև Աբե.՝
 Ե. 9:) Այսպէս՝ կը տեսնենք որ հաւատացեալ-
 ները ամէն մէկ քրիստոնէական շնորհաց համար
 հնազանդութեան ամէն գործքերուն և սրտին ամէն
 ուղիղ զգացումներուն համար պարտաւոր են ի-
 ռենց մէջը բնակող Սուրբ Հոգիին: Ի՞նչպէս
 խոնարհ պիտի ընէ մեզ ասիկայ: Մենք ինքնի-
 բննուս բան մը չենք կրնար ընել. մենք ամէն
 բանի համար Անոր պարտաւոր ենք: Ան ատենը
 ո՞ր կը մնայ բարեգործութեանց արժանաւորու-
 թիւնը. վասն զի աս նոյն բարի գործքերուն հա-
 մար՝ (թէ որ ունինք,) պարտաւոր ենք իրեն.
 ուրեմն ի՞չպէս կրնանք ըսել թէ անոնց արժա-
 նաւորութիւնը մերն է: Աս բանը ընելը՝ յան-
 դիմանութենէն աւելի գէշ է. գողութիւն է ան՝
 և սրբաաղծութիւն: Ասանկ մեղքով մը յանցա-
 ւոր չըլանք. հապա Աստուծոյ ընծայենք մեր փրճ-
 կութեան բոլոր փառքը. Յիսուս Քրիստոս իբրև
 անկիւնի քար հաստատուելէն մինչև Տէրօջը կա-
 տարեայ տաճար մը ըլլալը. նաև անոր կատարե-
 լութեանը անկիւնին քարը դրած ատեննիս աղա-
 զակենք, փառք, փառք անոր: (Տես Աբե.՝
 Բ. 21: Բաղդատէ՛ Օտ. Դ. 7: Աշ. Գ. 11—
 13ին հետ:) Մեզաց թողութեան և փրկու-
 թեան բովանդակ տնտեսութեանը համար, իր
 մահուամբը հաստատուած հիմնադրութեանը հա-
 մար Քրիստոսի պարտաւոր ենք: Անիկայ է հի-
 մը: Սուրբ Հոգիին պարտաւոր ենք՝ աս փրկու-

Թիւնը մեր անձերուն մատուցանելուն համար. անիկայ կը կազմէ շինուածքը՝ որովհետեւ սրտին նորոգութեանը և անկից յառաջ եկած քրիստոնէական վարուց ամէն շնորհաց տուողը ինքն է. և ներքին սրբութիւնը իրմով դէպ ՚ի կատարելութեան կը յառաջանայ :

Արդ ինչպէս զօրաւոր և ճոխ է մեր յառաջ բերած ապացոյցը. քանզի շին և Վոր կտակարանէն առնուած է. զանազան խօսքերով զրուցուած է. երբեմն նոր ծնունդ կը կոչուի, ուրիշ տեղեր նորոգութիւն, դարձեալ լուսաւորութիւն, մաքրութիւն կամ սրբութիւն. բայց որչափ որ խօսքերը տարբերին, գործը մէկ է : Մարդու բարոյական բնութեանը կատարեալ փոփոխութիւնն է, որով կ'ազատի իր մեղանջականութենէն ու վերստին կ'առնէ իր Ստեղծողին կորսուած պատկերը, որով սկիզբէն ստեղծուած էր արդարութիւնով ու ճշմարիտ սրբութիւնով :

Բայց երբոր այսպէս Սուրբ Արքայութեան որոշ անձանց զանազան պաշտօններ ու գործեր կ'ընծայենք, նոյն ատենը պէտք է զգոյշ ըլլանք որ մեր ըրած զանազանութիւնները գրուածէն տւելի անդին չանցընենք. վասն զի թէ և անոնք իրեք են. սակայն նաև մէկ են. վասն որոյ զարմանալու չենք, թէ որ Սուրբ Գրոց մէջ երբեմն նաև շօրը ու Որդիին ընծայուած գտնենք՝ ան որ ցուցուցինք թէ Սուրբ Արքային մասնաւոր գործն է : Պօղոս կ'ըսէ Արքայեցւոց. «Աւ խաղաղութեան Աստուածը՝ որ մեռելներէն յարուց մեր Տէր Յիսուսը, որ յաւիտենական ուխտին արևնովը ոչխարներուն մեծ հովիւն է, ձեզ ամէն բարի գործի մէջ հաստատէ՝ իր կամքը ընելու, և ձեր մէջը իր տուրքը հաճոյ եղածը ընէ Յիսուս Արքայտոսի ձեռ-

քովը": (Եբր. ԺԳ. 20, 21: Տես նաև Բ թիւ: Բ. 16, 17: Եփե. Ա. 17—20: Ա Պեդ. Ե. 10: Գործ. Ե. 31:) Եւ մեր Փրկիչը կ'ըսէ. "Աս որթն եմ" ու դոք ճիւղերն էք. ան որ իմ վրաս հաստատուած է՝ և ես անոր վրայ, անիկայ շատ պտուղ կը բերէ. ինչու որ առանց ինծի բան մը չէք կրնար ընել": (Յ. Է. ԺԵ. 5: Տես նաև Գործ. Բ. 20: Եփե. Գ. 16: Կոր. Բ. 19: Բ թիւ. Բ. 16, 17:) Թէ աս վկայութիւններուն և թէ ուրիշներուն մէջ շնորհքի մէջ աճիլ առող աստուածային արդեցութիւնը ուղղակի չօրը ու Արդիին կ'ընծայուի, առանց յիշելու Սուրբ չորդին. բայց ասոր համար անիկայ զատուած համարելու չենք, ոչ ալ հետեցրնելու ենք թէ մեր արդէն յառաջ բերած բաղնիքի վկայութիւններուն դէմ է, որոնք մասնաւորապէս Սուրբ չորդին կ'ընծայեն գործը. վասն զի Երրորդութեան միութեանը նայելով՝ երբեմն կրնայ զրուցուիլ թէ գործը չօրը և Արդիինն է, թէ և մասնաւորապէս չորդին գործն է: Միայն ընդհանուր մտքով մը կրնայ աս գործը չօրը ընծայուիլ, և չորդին անկէ տրուելուն համար (Յ. Է. ԺԳ. 16. 26) կրնայ ըսուիլ իբրև անոր փոխանորդը: Այն բացատրութիւնը կրնայ տրուիլ աս գործին համար, Արդիին վրայ դարձնելով. վասն զի չորդին կը տրուի չօրմէն՝ Արդիին միջնորդութեամբը: Անիկայ ըսաւ. "Աս ալ չօրը պիտի աղաչեմ, և ուրիշ Մտիթարիչ մը պիտի տայ ձեզի, որ յաւիտեան ձեզի հետ բնակի": (Յ. Է. ԺԳ. 16:) Եւ յիշուի ինքը բաժանորդութիւն ունէր զանիկայ խորհելու գործին մէջ, որովհետև ըսաւ. "Թէ որ ես չեմ թամ, Մտիթարիչը ձեզի չգար. հապա թէ որ երթամ՝ անիկայ ձեզի կը խրկեմ": (Յ. Է.

ԺԶ. 7:) Մէկ վկայութիւն մը ևս՝ կատարելապէս կը լուծէ բոլոր դժուարութիւնը, ցուցնելով թէ ինչպէս Հայրը և Արդին աս բանիս մէջ գործակից են, թէ և նոյն տունը կատարելապէս յայտնի է թէ Սուրբ Հոգին ալ ան գործին մասնակից է: Մեր Փրկիչը ըսաւ. «Ղէ թէ ինքիրմէն պիտի խօսի, հապա ինչ որ լսէ՝ ան պիտի խօսի . . . : Անիկայ զիս պիտի փառաւորէ, ինչու որ ինքը իմինէս պիտի առնէ՝ ու ձեզի պատմէ: Ան ամէն բաները որ Հայրը ունի, իմն է. անոր համար ձեզի ըսի՝ է իմինէս պիտի առնէ, ու ձեզի պատմէ»: (Յ. Է. ԺԶ. 13—15:)

Մարդուս նորոգութիւն և սրբութիւն գործը Հոգիին ընծայելով, Հօրը պատիւէն բան մը պակսեցուցած չենք ըլլար: Անիկայ տաւալ Արդին, (Յ. Է. Գ. 16, 17,) և անիկայ խրկեց Հոգին, (Յ. Է. ԺԳ. 16,) և կրնայ ըսուիլ թէ բոլորը իր գործն է, որովհետև իր Արդին և իր Հոգիին ձեռքովը կատարուած է: Ոչ ալ բան մը կը պակսեցընենք Արդին արժանաւորութենէն, որովհետև իր մահը ոչ միայն թողութեան համար, այլ նաև սրբագործութեան համար հիմնարկութիւն ըրաւ, ինչպէս նաև Հոգին կը տրուի իր միջնորդութեամբ: Մահուան չարչարոնքին համար՝ փառքով ու պատիւով պատկուած, (Նքր. Բ. 9,) վերը Աստուծոյ մեծութեան աջ կողմը նստաւ. (Նքր. Ե. 3.) և Հոգւոյն Սրբոյ խոստմունքը Հօրմէն առնելով՝ տարածեց իր շնորհալից և սրբացուցիչ ազդեցութիւնները. (Վ. Է. Բ. 33.) կամ՝ ինչպէս որ Պօղոս կ'ըսէ անոր վրայով ուրիշ տեղ մը. երբոր վեր «Բարձրը ելաւ, գերութիւնը գերի բռնեց, ու մարդոց պարգևներ տուաւ»: (Նքր. Գ. 8:) Ուրեմն ո՞րքան պարտաւոր ենք

մենք Քրիստոսի մահուանը : Քրիստոս իր մահուանամբը ոչ միայն մեր թողութիւնը գնեց, այլ և Հոգւոյն Սրբոյ պարգևը՝ մեր նորոգուելուն և սրբուելուն համար : Եւ առանց աս Հոգիին ի՛նչ պիտի ըլլար մեր վիճակը . բովանդակ մարդկային տեսէն ոչ մէկը պիտի ապաշխարէր, ու երկինքին յարմար ըլլար, վասն զի միայն իր ազդեցութեամբն է՝ որ աս փոփոխութիւնը կ'ըլլայ որ և իցէ մարդու վրայ : Ուրեմն երբոր կը խորհինք մեր առջևը եղած նիւթին վրայով, նոյն ատենը չմոռնանք մեր երկրպագելի Փրկիչը : Եւ քանի անգամ որ կը զգանք թէ Աստուծոյ սէրը մեր սրտերուն մէջը տարածուած է Հոգւոյն Սրբոյ ձեռքովը, մտքերնիս վեր վերցընենք շնորհակալ ըլլալու Անոր՝ որ մեզ փրկեց իր արիւնովը, որուն պարտաւոր ենք մեր բոլոր փրկութիւնը և մեր բոլոր յոյսը :

Արդ՝ մեր առաջարկութեան գլխաւոր մասը աւարտեցինք : 'Ի սկզբան' մեր նպատակն էր ցուցնել ինչ Հոգիին Սրբոյ ի՛նչ պաշտօն ունի հոգւոյ փրկութեան մէջ : Որովհետեւ մեր Փրկիչը իբրև երևելի բան մը ցուցուց Հոգւոյն Սրբոյ գալուստը, անկից հետեցուցինք թէ անիկայ մեծ գործ մը ունէր մեզի համար կատարելու : Հիմա ցուցուցինք թէ յիրաւի անիկայ ասանկ գործ մը ունի, և ան գործը երկարօրէն բացատրեցինք իրեք որոշ Վլուսններու մէջ : Աս գործը՝ մարդկային բնութեանը նորոգութիւնն է Աստուծոյ պատկերին պէս, որն որ մարդս մեղանչելով կորսընցուց, կատարեալ փոփոխութիւն մըն է մարդու բարոյական բնութեանը՝ սրբութիւնով, որ կը սկսի սրտին վերստին ծննդեամբը, ու յառաջ կ'երթայ անոր կենացը ընթացքին մէջ, մինչև որ հոգին անարատ կը ներկայանայ Աստուծոյ աթոռին առջևը : Այկա-

տեցէք հիմա Սուրբ Գրքին ան խօսքը՝ որով Մխիթարիչին խոստանկը արուած է, և հոն պիտի գտնէք ճիշդ ան վարդապետութիւնը՝ որ մենք ստորագրեցինք: Մեր Փրկիչը ըսաւ. «Եւ ինքը երբոր գայ՝ աշխարհը պիտի յանդիմանէ մեղքի համար, և արդարութեան համար, ու դատաստանի համար: Մեղքի համար՝ որ ինձի չեն հաւատար. արդարութեան համար՝ որ ես իմ Հօրս քով կ'երթամ, և ալ զիս չէք տեսներ, և դատաստանի համար՝ որ աս աշխարհիս իշխանը դատապարտուած է»: (Յովն. ԺԶ. 8—11:) Ահա աս խօսքը կը ստորագրէ ճիշդ ան ընթացքը, որով մեղաւորը Հոգիին ազգեցութեամբը՝ ապաշխարութեան կ'առաջնորդուի: Անիկայ կը յանդիմանուի իր մեղաւոր ըլլալուն համար, և իր ամենամեծ մեղքը իր հաւատքին պակասութիւնն է Քրիստոսի վրայ: (Տես Յովն. ԺԵ. 22—24:) Անիկայ կը յանդիմանուի Քրիստոսի կատարեալ արդարութեանը համար, որուն կը վկայեն իր յարութիւնը և երկինքը համբառնալը, և այսպէս կը տեսնէ թէ որչափ արժանի է ան իր Փրկիչը ըլլալու: Կը յանդիմանուի նաև վերջին դատաստանի ճշմարտութեանը համար, որուն կարապետն է Քրիստոսի ըրած յաղթութիւնը Սատանային վրայ. ու կը տեսնէ իր պարտաւորութիւնը ան դատաստանին: Ահա ասանկ զգացումներու միջոցով՝ մեղաւորը կը դառնայ իր մեղքերուն համար ապաշխարելու, և կենաց նորոգութիւն ունենալու՝ Աստուծոյ Որդիին հաւատալով. և ան սրբութիւնը՝ որուն վրայով մենք կը խօսինք, սկզբնաւորութիւն կ'առնէ մարդուն սրտին մէջը:

Ասանկ են աշխարհի խոստացուած Հոգիին ներգործութիւնները: Ուրիշ անդեր՝ Առաքելոց

և անոնց ներշնչեալ հետևողներուն ալ աւելի ըս-
 քանչելի ազգեցութիւններ խոստացած էին աս
 խոստմունքներովը, բայց մեր նպատակը անոր վրա-
 յով խօսիլ չէ աս ճառիս մէջը. վասն զի սկիզբէն
 մեր միտքը ստորագրել չէր Սուրբ Հոգիին ամէն
 գործը՝ Քրիստոսի Ակեղեցին հաստատելու, ու
 փրկութեան եղանակը յայտնի ընելու. ու յառա-
 ջացրնելու համար երկրի վրայ. բայց մեր նպա-
 տակը աս էր որ ցուցնենք թէ ինչ է անոր կա-
 տարելու գործը իւրաքանչիւր հաւատացեալին հո-
 գիին փրկութեանը համար, անոր երկինքը ըն-
 դունուելու կարող ըլլալէն առաջ : Ասկից զամ'
 անիկայ խոստացուած էր Քրիստոսի աշակերտնե-
 րուն՝ իբրև ներշնչութեան հոգի մը : Մեր փրք-
 կիչը ըսաւ անոնց. «Մի թարիչը՝ Սուրբ Հոգին՝
 որ Հայրը իմ անունովս պիտի խրկէ, անիկայ
 ձեզի բոլորը պիտի սորվեցընէ, և ինչ որ ձեզի
 ըսի՝ միտքերնիդ պիտի բերէ» : (Յ. Գ. 26 :)
 Հոգիին աս ներշնչութիւնն էր որ կարող ըրաւ
 զանոնք կրօնքի անսխալ ուսուցիչները ըլլալու, և
 անոնց քարոզութիւնները և գրութիւնները Աս-
 տուծոյ խօսքը ըրաւ : Մինչև Հոգիին անոնց
 վրայ գալը՝ արգելուած էին իրենց առաքելական
 աշխատութեանցը ձեռք զարնելու : (Գ. րժ. Ա.
 4, 5 :) Անիկայ Պենտէկոստէին օրը անոնց վրայ
 իջաւ. և ետքը ուրիշ հաւատացեալներուն վրայ,
 անոնց՝ լեզուներ խօսելու և ուրիշ հրաշքներ գոր-
 ծելու զօրութիւնը ապրով : (Տես Գ. րժ. Ա.
 4—11 : Ժ. 4—47 : ԺԹ. 6 : Ա կ. րժ. ԺԲ.
 11 :) Հոգիին ասանկ հրաշալի ազգեցութեանցը
 ներգործութիւնը՝ «Հոգւով Սրբով մկրտութիւն»
 կը կոչուի : (Տես Մատթ. Գ. 11 : Գ. րժ. Ա.
 5 : ԺԱ. 16 : Ա կ. րժ. ԺԲ. 13 :) Հոգիին աս

պանչելի պարզեները արուեցան Առաքելոց, նաև անոնց՝ որ անմիջապէս հետևող եղան, որպէս զի անոնք քրիստոնէական Ակեղեցիին հիմը ձգելու համար հարկաւոր օգնութիւնը տւենան: Սակայն հիմա մենք ասանկ ազդեցութիւններու սպասելու չենք. ու ես զանց ըրի անոնց վրայով խօսելու, որ ձեզի ներկայացընեմ Հոգիին միայն ան գործը որ անմիջապէս մեզի կը վերաբերի, և որուն մենք ամէնքս ալ պարտինք փորձառու ըլլալ մեր փրկուելէն առաջ:

Ո՛վ ընթերցող՝ կ'ուզե՞ս աս փոփոխութեան փորձը առնել. քու անմահ հոգիիդ արժէքը գիտնալով, և անզեղջ մնացողներուն համար պատրաստուած ողբայի վեճակէն զարհուրելով. կը փափաքի՞ս որ քու բնութիւնդ նորոգուի ու սրբուի: Ահա՛ ըսեմ քեզի. թէպէտ աս փոփոխութիւնը Հոգւոյն Սրբոյ գործն է, բայց քու կարողութենէդ վեր չէ անիկայ ստանալը. վասն զի դուն կրնաս ստանալ Սուրբ Հոգիին ազդեցութիւնները՝ անդադար աղօթքով. խնդրեցէք զանոնք, ու պիտի տրուին ձեզի: Ասանկ կը զրուցէ մեր Օրհնեալ Փրկիչը. «Խնդրեցէք՝ ու պիտի տրուի ձեզի. փնտուեցէք՝ ու պիտի գտնէք. դուռը զարկէք՝ և պիտի բացուի ձեզի: Չեզմէ ո՛վ է ան հայրը՝ որմէն իր որդին հաց որ ուզէ, միթէ քա՞ր պիտի տայ անոր. կամ թէ որ ձուկ ուզէ, միթէ ձուկին տեղը օ՞ճ պիտի տայ անոր, և կամ թէ որ հաւկիթ ուզէ, միթէ կարի՞ճ պիտի տայ անոր: Ուստի եթէ դուք՝ որ չար էք, ձեր զաւակներուն աղէկ ընծաներ տալ գիտէք, որչափ աւելի ձեր Հայրը երկինքէն Սուրբ Հոգին պիտի տայ անոնց, որ իրմէ կը խնդրեն»: (Ղ. 11. ԹԱ. 9. 11—13:) Ուրեմն թող մեկը չըսէ թէ՛ Սրտին աս փոփոխու-

Թիւնը Մատուցոյ գործն է, և անոր համար իմ կարողութիւնէս վեր է, ուստի կրնամ ինչպէս որ եմ՝ անանկ նստիլ և գոհ մնալ: 'Այեցէք անցաւերուն՝ որ մեր վրկիչը քաշեց. ասանկ հետեւութեան մը առջևը առնելու համար. անիկայ աս պատուէրը կը հրամայէ ձեզի, խնդրեցէք, փրնորուցէք, զարկէք. և իր պատուէրները ծանր չեն, խնդրելէն աւելի դիւրին ի՞նչ բան կայ: Մնշուշտ ասանկ մեծ պարգև մը չկրնար խնդրուիլ ասկէ աւելի դիւրին միջոցով մը: Մնիկայ առարկութիւն գործ կ'ածէ. երկրաւոր ծնողք մը՝ երբոր իր որդին անկէ հաց կը խնդրէ, քար կամ թունաւոր կարիճ չտար անոր. Մատուած ձեր շայրն է, ձեր երկնաւոր շայրը. ուրեմն որչափ աւելի անիկայ բարիքներ կու տայ անոնց, որ իրմէն կը խնդրեն. և ի՞նչ է աս իր խոստացած բարիքը. ան շոգին է, որուն վրայով մենք կը խօսինք: 'Աուք գիտէք որ ծնողք մը միշտ փափաք ունի իր զաւակը կերակրելու. Մատուած աւելի փափաք ունի իր Վուրք շոգին տալու ձեզի, թէ որ միայն կը խնդրէք իրմէն:

Եւ արդեօք չէք ուզեր խնդրել իրմէն. մտածեցէք թէ որչափ կարօտութիւն ունիք ան պարգևին. ձեր յաւիտենական երջանիութիւնը անկէ կախում ունի: 'Աուք ծնած էք կորստեան որդի. և այնպէս կը մնաք մեղք մեղքի վրայ աւելցնելով, մինչև որ Վուրք շոգին նոր բնութիւն մը գոյացընէ ձեր ներսի դին: Թէ որ անոր աս բանը ընելէն առաջ մեռնիք, միայն մէկ տեղ մը պատրաստուած է ձեզի համար, այսինքն Սատանային և իր հրեշտակներուն համար պատրաստուած տեղը. ուրիշ տեղի յարմարութիւն չունիք. և դուք կարող էք մաշող կրակին մէջը բնակելու. կրնա՞ք բնակիլ յա-

Էփեսնական բոցերուն մէջ. յանդուգն մի ըլլաք
 ասոր փորձը առնելու. հապա խնդրեցէք հիմա ան
 խոստացուած անգին պարգևը. եթէ ոչ՝ կ'արհա-
 մարհէք զանիկայ. վասն զի ընծայուած պարգև մը
 չընդունիր՝ զանիկայ արհամարհել է. և ինչպէս
 մեծ մեղք է ասանկ պարգև մը արհամարհելը. մտա-
 ծեցէք թէ ո՞վ է տուողը. նոյն ինքն Ամենակարող
 Աստուածն է, ան որ ձեզ ստեղծեց, և որուն ձեռ-
 քին մէջն է ձեր յաւիտենական գիծակը. իսկ ան
 պարգևը որչափ ամենամեծ է. որովհետև ()Րհ-
 նեալ Արրորդութեան Աստուածային անձանց մէկն
 է: Արդ՝ մտածեցէք թէ որչափ մեծ բարերարու-
 թիւն է, որչափ անհուն խոնարհամտութիւն, որ
 այնքան բարձրացեալ էակ մը՝ ասանկ մեծ պարգև
 մատուցանէ, անանկ գլխովին անարժան և ապա-
 կանեալ մէկու մը, ինչպէս որ ենք մենք ամենքս:
 Այլ արդեօք պէտք է որ պարգևը Պարգևողին
 հետ մէկտեղ անարգենք: Ի՛հ, այդչափ անխոր-
 հուրդ մի ըլլաք, ատանկ մեղքի մը տակ մի իյ-
 նաք. թող ասանկ անիմանալի սէր մը ձեր սիրտը
 շարժէ. և ուրախութեամբ ընդունեցէք Սուրբ Հո-
 գին սրտերնուդ մէջ, որ հոն տեղ կատարէ իբր
 սրբացուցիչ ու փրկարար գործը:

Ի այց եթէ չէք ուզեր որ աս գործը ձեր ներսի
 գին գործուի, ներեցէք ինծի որ մէկ ուրիշ բան
 մըն ալ մտքերնիդ բերեմ, այսինքն թէ՛ ինչպէս որ
 Հոգին կը ստանանք՝ թէ որ խնդրենք, անանկ ալ
 կը հեռացընենք ան՝ թէ որ անարգենք ու վշտացը-
 նենք: Մարգարէն ապստամբ Հրէից համար ը-
 օտ. «Ղնոնք ապստամբեցան ու անոր Սուրբ Հո-
 գին բարկացուցին. ուստի անիկայ անոնց թշնամի
 եղաւ, ու ինքը անոնց հետ պատերազմ ըրաւ».
 (Արայ. 49. 10: Տես նաև է. 13: Եւէի. ԺԶ.

43:) Ստեփաննոս առաջին մարտիրոսը նոյն յան-
գիմանութիւնը կ'ընէ անոնց՝ ըսելով. «Ո՛վ խտա-
պարանոցներ՝ ու սրտով և ականջով չթիփատուած-
ներ. դուք ամէն ատեն շողոյն Սրբոյ հակառակ
կը կենայք, ինչպէս որ ձեր հայրերը՝ անանկ ալ
գուք»: (Գործ. է. 51:) Եւ որովհետեւ ամէն
մարդ աս նոյն մեղքը գործելու վտանգին մէջն է,
վասն որոյ Պօղոս շատ անգամ կը յորդորէ ըսելով.
«Լստուծոյ Սուրբ շողին մի տրամեցընէք», (Եփե. Գ.
30,) «շողին մի մարէք»: (Ա թե. Ե. 19:) Ընչ
վասն աս վկայութիւններէն վտանգը յայտնի է
թէ՛ կրնանք շողին տրամեցընել՝ որ մեզ թո-
ղու. և ո՛չ միայն մեզ թողու, այլ և մեր թշնամին
ըլլայ. այ՛ո, թէ որ անոր դէմ կենանք, կրնայ
ըլլալ որ ան նոյն շողին՝ որ հիմա ասանկ քաղց-
րութեամբ ձեզի կը մատուցուի շնորհաց շօրմէն,
գառնայ ու պատերազմի ձեզի դէմ: Աւրեմն թեթեւ
մեղք մը չէ անոր դէմ կենալը ու զանիկայ մեր-
ժելը: Մտածեցէք թէ որքան մեծ մեղք է. յի-
րաւի՛ աստուածային շնորհաց մեզ փառքով պա-
կելու գործը մերժել է: Լստուծոյ Որդւոյն պար-
գէր՝ սքանչելի և անիմանալի մեծ սէր մըն է՝ մե-
զի ցուցուած. սակայն շողին պարգևը անկից
մէկ աստիճան վեր է՝ մեզի մատուցուած աստուա-
ծային շնորհքներուն մէջ, որովհետեւ անոր հե-
տևութիւնն է, և ասոր նպատակը մեր օգտին հա-
մար առջինին վրայ ուրիշ գործ մը կատարել է. և
յիրաւի ասիկայ մեզի մատուցուած վերջին շնորհք
մըն է: Թէ որ ասիկայ մերժէք, ալ ուրիշ բան
չմնար պատրաստուած ձեր փրկութեանը համար:
Դարձեալ թէ որ ասիկայ մերժէք, շնորհաց ամէն
դարմանները մերժած կ'ըլլաք: Մտիկ ըրէք մեր
Փրկչին ըսած երևելի խօսքերը աս նիւթիս վրա-

յով. «Ամէն մեղք ու հայհոյութիւն պիտի ներ-
ուի մարդոց. բայց Սուրբ Հոգիին դէմ եղած
հայհոյութիւնը պիտի չներուի մարդոց: Աւսի
որ Արդւոյ մարդոյ դէմ բան կ'ըսէ, պիտի ներուի
անոր. բայց ո՛վ որ Հոգւոյն Սրբոյ դէմ կ'ըսէ,
պիտի չներուի անոր, ո՛չ աս աշխարհիս մէջ՝ և ո՛չ
դաշու աշխարհին մէջ»: (Մատթ. ԺԲ. 31, 32:)
Որչափ սոսկալի է աս մեղքը՝ որ թողութիւն չու-
նի. Սուրբ Հոգիին դէմ մի կենաք, կամ թէ
հարեանցի կերպով մի խօսիք անոր սրտի մէջ ու-
նեցած մեծ գործին վրայ, որն որ մենք հիմա ներ-
կայացուցինք ձեզի, որ չըլլայ թէ ան մեղքը գոր-
ծողները ըլլաք: Արնայ ըլլալ որ ամբողջ ժողո-
վուրդ մը աս մեղքս գործած ըլլայ, և հետեապէս
Սուրբ Հոգին գլխովին հեռանայ անկից, և շատ
դարեր անոր օրհնեալ ազգեցութիւնները մէկ հո-
գի մըն ալ չզրալով՝ դարձի չգայ: Արջապէս
ուր որ սիրտը նորոգող Հոգիին վարդապետու-
թիւնը մէկդի ձուլած է, ուր որ մէկը չեորհիւր թէ
ինքը կարօտութիւն ունի անոր. ո՛չ ալ ազօթք կ'ը-
նէ որ իրեն տրուի անիկայ, ան տեղ բնաւ իրաւունք
չունինք յուսալու՝ թէ անիկայ, իր առատագուծ այ-
ցելութիւնները պիտի կատարէ հոն. ո՛չ ալ զար-
մանալու ենք՝ երբոր բնաւ մէկ մը չգտնենք հոն՝
անոր նորոգիչ զօրութեանը փորձառու եղած:
Ասիկայ ալ ստոյգ է՝ որ ժամանակ պիտի գայ՝ որ
իւրաքանչիւր վերստին չծնանող մեղաւորը պիտի
չկրնայ Հոգւոյն Սրբոյ օգնականութիւնը ունենալ
ապաշխարութեան դառնալու: Մահը՝ ամէն օ-
տանկ անձինքը կը հեռացընէ Հոգւոյն Սրբոյ ազ-
գեցութիւններէն, և հետեաբար ապաշխարութեան
ամէն յոյսէն. ինչպէս որ Աստուած ըսաւ ջրհեղե-
ղէն առաջ. «Ի՞նչոր մարմինին վերջը հասած է իմ

առջիս. ինչու որ երկիրը անոնց միջոցովը անիրա-
ւութեամբ լեցուեցաւ. և ահա՛ ես զանոնք երկրին
հետ պիտի աւրեմ": (Ննդ. 2. 13:) 'Եւ'
արդարութեան քարոզիչ մըն էր, և իր քարո-
զութիւնովը Սուրբ Հոգին կը ներգործէր մար-
դոց սրտերուն մէջ: Իսկ անոնք դէմ կեցան
ու չապաշխարեցին. անատենը Մատուած բարկա-
նալով՝ անոնց դէմ աս սպառնալիքը ըրաւ, թէ
իր հոգին միշտ մարդուն վրայ պիտի չմնայ: Եւ
ինչպէս պիտի կատարուէր աս իր խօսքը. անոնց
մեռնելովը: Աւրեմն մահը գլխովին կը հեռացընէ
մեզ Հոգիին ներգործութիւններէն. և հետեւա-
բար գերեզմանէն անդին ապաշխարութիւն չկայ:
Մնտեն՝ ան որ՝ ամբարշտութիւն կ'ընէ՝ թող ամ-
բարիշտ ըլլայ, ու ան որ աղտոտ է, թող աղտոտ
մնայ: (Յայ. ԻԲ. 11:) ԳԺՈՒՔԻՆ մէջ եղող-
ները բոլորովին անզեղջ և կարծրասիրտ կը մնան.
որովհետեւ հոն տեղ Սուրբ Հոգին չիջներ սրտին
մէջ, որ կակղացընէ ու փոխէ զանիկայ: Եղէկ
ըսաւ մեր Փրկիչը մահուան վրայով. "Գիշերը
կու գայ, որ ան ատենը մէկը չկրնար գործել":
(Յով. Թ. 4:) Եւ Սողոմոն ըսաւ. "Են քու
երթալու գերեզմանիդ մէջը՝ գործք, խորհուրդ, գի-
տութիւն ու իմաստութիւն չկայ": (Ժող. Թ. 10:)
Ուստի կ'աղաչեմ՝ ո՛վ ընթերցող, արթընցիր ու
ջանք ըրէ, որ քու հոգիիդ փրկութիւնը ստանաս,
քանի որ գիշերը վրագ չէ հասած. Սուրբ Հոգին
քեզի օգնութեան կանչէ, ու քու սիրտդ հնա-
զանդեցուր իր վերստին ծնանող ազդեցութիւն-
ներուն, որպէս զի կարող ըլլաս ազատիլ յաւի-
տենական մահուանէն:

ԳԼՈՒԽ Ե

Մեր քննած նիւթէն երկու մեծ ու հարկաւոր խնդիրներ կը ծաքին, և հիմա մեր կարողութեանը չափ անոնց պատասխանը պիտի տանք :

ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԵՏ ԽՆԴԻՐԸ աս է, ինչ Սուրբ Հոգին ինչ ժողոջ կը բանեցընէ վերային թննդեան ու սրբութեան գործը առաջ պանելու համար :

Թէպէտև գործը Մտուծոյ գործն է, բայց սակայն առանց միջոցի չկատարուիր : Մտուած իր ամենամեծ հրաշքները կատարած ատենը անգամ՝ ընդհանրապէս միջոցներ կը գործածէր : Աղիսէ պատուիրեց բորոտ 'Նէեմանին' որ լուացուի Յորդանան գետին մէջը : (Գ թագ. ԺԵ . 10 :) Յիսուս Քրիստոս կշարին աչքը կաւով ծեփեց : (Յովհ. Թ . 6 :) Պետրոս՝ կաղ մարդուն ձեռքէն բռնեց ու վերցուց : (Գործ. Գ . 7 :) Աւ թէպէտ ան միջոցները իրենցմէ զօրութիւն չունէին ան հրաշքները կատարելու, սակայն ընդհանրապէս գործուելու հրաշքին յարմար բաներ էին . ինչպէս բորոտութեան համար լուացուելը, կուրուութեան համար աչքը ծեփելը, և այլն :

'Նմանապէս Սուրբ Հոգին մարդուս սրտին մէջը իր գործը կատարած ատենը միջոցներ գործածելը բնաւ ամենեւին հակառակ չէ՝ անոր բացարձակապէս իր գործը ըլլալուն : Աւ առաջ հուսնահան բան մը պէտք է սեպենք՝ թէ աս միջոցները իրենց բնութեամբը յարմար են ան կատարուելու գործին բնութեանը : Ան գործը հոգևոր է . հոգին կը ներգործէ, և չէ թէ մարմինին : Աոր հոգևոր բնութեան վերտօնին ծնունդ մըն է հոգին մէջ, որ կամայ կամայ անոր կատարեալ սրբութիւնը կը

ներգործէ: Ուստի պիտի չսեպենք թէ ան միջոցները մարմինին վերաբերեալ են, հապա մտքին: Ընծնք հոգևոր միջոցներ պիտի ըլլան, հոգիին թափանցող ու անոր բնութեանը համաձայն: Ըհա՛ ասանկ միջոց մըն է Սուրբ Գիորգը, որ մտքին վերաբերեալ է. միտքը՝ և չէ՛ թէ մարմինը կը հասկընայ: անոր նշանակութիւնը. և ան նշանակութիւնը կընայ մտքին ազդել: Ուստի հաւանական է որ Ըստուած իր Սուրբ Գիորգը իբրև յարմար միջոց մը պիտի գործածէր մարդոց փրկութիւնը կատարելու գործին մէջ:

Սուրբ Գիորգը աս գործին մէջ Սուրբ Հոգիէն գործածուած միջոցն ըլլալը՝ չէ՛ թէ միայն մեր մտքին փաստերովը, հապա նաև բուն Սուրբ Գիորգին վկայութիւններովը կընանք հաստատել: Ըստի և ըստ մեծ հարկաւորութիւն և զօրութիւն կու տայ Ըստուծոյ խօսքին: Ստիկ ըրէ ինչ կ'ըսէ Պօղոս՝ Ըւետարանը քարոզելու վրայով. «Ո՛վ որ Տէրօջը անունը կանչէ՛ պիտի փրկուի: Ուրեմն ի՞նչպէս պիտի կանչեն անոր՝ որուն որ չհաւատացին. կամ ի՞նչպէս պիտի հաւատան անոր՝ որուն վրայով չլսեցին, կամ ինտո՞ր պիտի լսեն՝ առանց մէկու մը քարոզելուն. կամ ի՞նչպէս պիտի քարոզեն՝ թէ որ չխրկուին. ինչպէս որ գրուած է. Ինտո՞ր գեղեցիկ են խաղաղութիւն աւետարանողներուն՝ ու բարի բաներու աւետիս տուողներուն ոտքերը»: «Ուրեմն հաւատքը լսելն է, ու լսելը Ըստուծոյ խօսքէն»: (Ըստ. Ե. 13—15. 17:) Գարձեալ՝ կարգա՛ Ա Վրնի՛. Ա գլուխը, ուր տեղ կ'իմացընէ թէ ինքը անիկայ մեծապէս հարկաւոր սեպած է իր պաշտօնին մէջ, և թէ ինքը գլխովին անոր նուիրուած է իբրև փրկութեան միջոցի մը: «Ինչու որ՝» կ'ըսէ ան «Վրիստոս զիս մկրտելու չխր-

կեց, հապա աւետարանը քարոզելու": «Բանգի
խաչին քարոզութիւնը կորսուածներուն յիմարու-
թիւն է. բայց մեզի փրկուածներուս Մատուծոյ զօ-
րութիւնն է": «Բանգի որովհետեւ Մատուծոյ իմաս-
տութեամբը աշխարհ չճանչցաւ զՄատուած իր ի-
մաստութիւնովը, Մատուած հաճեցաւ քարոզու-
թեան յիմարութիւնովը հաւատացեալները ապրե-
ցնելու": (Ա. Կորնթ. Ա. 17—21:) Հոս տեղ յայտ-
նապէս կը ծանուցանէ թէ՛ Մատարանին քարոզու-
թիւնը իրիստ հարկաւոր էր, որուն համար Բրիս-
տոս տուաւ անոր առաքելութեան պաշտօնը: Մկրթ-
տութիւնը ևս ասոր հետ բաղդատելով՝ կարևոր
բան մը չէր իր պաշտօնին մէջ. և թէ որ մկրտու-
թիւնը այնքան կարևոր չէր, անշուշտ ուրիշ կրօ-
նական ծէսերն ալ կարևոր բաներ չէին: Մու-
քեալը կը ծանուցանէ թէ քարոզուած խօսքն է
Մատուծոյ զօրութիւնը՝ և ոչ թէ արարողութիւն-
ները: Մտր պէս կը խօսի ուրիշ տեղ ալ. «Ես ա-
մօթ չեմ սեպեր», կ'ըսէ, «աւետարանը. վասն զի
Մատուծոյ զօրութիւնն է ան՝ բոլոր հաւատացեալ-
ներուն փրկութեան համար": (Հովհ. Ա. 16:) Եւ
դարձեալ՝ «Մատուծոյ խօսքը կենդանի է ու զօրեղ՝
և ամէն երկասյրի սուրէ կտրուկ, որ կը թափան-
ցէ մինչև շունչը ու ոգին՝ և յօդուածները ու
ծուծը բաժնելու, և կը քննէ սրտին խորհուրդները
ու մտածմունքները": (Եբր. Գ. 12: Տես նաև Ա.
Թեո. Բ. 13: Գործ. Ի. 32:) Կորնթացոց ալ
կ'ըսէ ան. «Եղբայրներ՝ ձեզի կ'իմացընեմ ան ա-
ւետարանը՝ որ ես ձեզի քարոզեցի, որ նաև ըն-
դունեցիք, ու անոր վրայ հաստատուած էք. որով
կը փրկուիք ալ, թէ որ ամուր բռնէք ան խօսքը որ
ես ձեզի քարոզեցի": (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 1, 2:) Պետ-
րոս աւելի բացայայտ կերպով կը զրուցէ. «Կորա-

ծին մանկանց պէս՝ բանական ու անխորդախ կաթին փափաքեցէք, որ անով մեծնաք": (Ա Պետ. Բ. 2:) Ընդհանր կը խօսի անոնց՝ իբրև քրիստոնեաներու. և իբրև քրիստոնեաներ անոնք մեծնալու էին շնորհաց մէջ՝ խօսքին միջոցովը: Բայց մեր Փրկիչը ալ աւելի կը բացայայտէ աս բանը սերմանացանին առակովը, և յայտնապէս կը ցուցնէ թէ քարոզուած խօսքն է սրբութեան և փրկութեան միջոցը: Ըն առակը մեկնելով՝ կ'ըսէ. "Սերմը՝ Ըստուծոյ խօսքն է": Եւ "աղէկ հողի մէջ ցանուածը անոնք են՝ որ բարի և յօժար սրտիւ լսելով ան խօսքը՝ կ'ընդունին, ու համբերութիւնով պտուղ կուտան": (Պ. 1. Ը. 11—13:)

Ուստի աս առակին համեմատ հաւատացելոց բոլոր պտուղը՝ խօսքին սերմէն յառաջ կու գայ:

Երկրորդ՝ Սուրբ Գիրքը պարզապէս կը սորվեցնէ որ սրտին նորոգուիլը և սրբուիլը՝ Ըստուծոյ խօսքին միջոցովը կ'ըլլայ: Երկրորդ գլխուն մէջ տեսանք որ մեր բարոյական բնութեանը աս մեծ փոփոխութիւնը՝ զանազան անուաններով կը ստորագրուի Ըստուածաշունչին մէջ: Ընունները շատ են, սակայն գործը մէկ է: Ըրդ՝ գրեթէ բոլոր աս անուններովը յայտնապէս կը զրուցուի թէ աս գործը Ըստուծոյ խօսքովը կը կատարուի:

Սրտի դասնալ կամ լուսաւորութիւն կը կոչուի ան: Սաղմոսերգուն կ'ըսէ. "Տէրօջը օրէկքը կատարեալ է. հոգին կը նորոգէ. Տէրօջը վկայութիւնը ճշմարիտ է. տգէտը իմաստուն կ'ընէ: Տէրօջը կանոնները շիտակ են. սիրտը կ'ուրախացընեն. Տէրօջը պատուիրանքները պայծառ են. աչքերուն լոյս կուտան": (Սաղմ. ԺԹ. 7, 8:) Ստեղծութիւն ալ կը կոչուի. և Սաղմոսերգուն կը հարցնէ. "Արիտասարդը ինչով մաքրէ իր ճամբան":

ու կը պատասխանէ. «Բու խօսքիդ համեմատ անոր զգուշութիւն ընելով»: (Սաղ. ՃԹԹ. 9:) Պետրոս կ'ըսէ. Ձեր անձերը մաքրելով՝ ճշմարտութեանը հնազանդելով՝ Հոգիին ձեռքովը: (Ա ՊԵՊ. Ա. 22:) Եւ մեր Փրկիչը կ'ըսէ. «Դուք հիմակուրէն մաքուր էք ան խօսքով՝ որ ձեզի խօսեր եմ»: (Բաղդատէ Յով. ԹԵ. 3: Եփե. Ե. 26ին հետ:) Ըստ ամենուն մէջ յատկապէս ըսուած է թէ՛ Ըստուծոյ խօսքն է սրտին մաքրութեան միջոցը: Ըստնկալ Ըստուծոյ խօսքին միջոցովն է՝ որ կը կատարուի սրտին վերստին ծնունդը, որ նոյն բանն է, ուրիշ անունով մը: Պետրոս կ'ըսէ ան քրիստոնեաներուն՝ որոնց որ գրեց, թէ անոնք «նորէն ծնած ըլլալով՝ չէ թէ ապականացու սերմէն, հապա անապականացուէն Ըստուծոյ կենդանի ու յաւիտենական խօսքովը»: (Ա ՊԵՊ. Ա. 23:) Եւ Յակոբոս կ'ըսէ. Ըստուած «իր ուղեւորովը մեզ ծնաւ ճշմարտութեան խօսքովը»: (Յակ. Ա. 18:) Ըսկից աւելի պարզ և բացառապէս խօսք չկրնար ըլլալ: Հոս տեղ ըսուած վերստին ծնունդը՝ արտաքին արարողութիւն չէ, ոչ ալ արտաքին արարողութեան մը գործն է. բայց ներքին փոփոխութիւն մըն է՝ Ըստուծոյ խօսքին միջոցովը գործուած: Ըստպէս՝ Պօղոս խօսելով իրեն համար՝ իբրև Քրիստոսի պաշտօնեայ, և գործը իրենը անուանելով, որն որ Ըստուած գործեց իրմով, կ'ըսէ. «Քրիստոս Յիսուսով ես ձեզ ծնայ աւետարանովը»: (Ա Կորնթ. Գ. 15:) Ըստ փոփոխութիւնը՝ ապառաջիւնն ու կեանք ալ կը կոչուի. ասիկայ Սուրբ Գրքին զօրութեանը՝ իբրև միջոցի մը ընծայուած է: Սեր Փրկիչը ըսաւ Հրէից. «Ճշմարտութիւնը պիտի գիտնաք, ու ան ճշմարտութիւնը ձեզ պիտի ա-

զատէ՞» . (Յ՞՛՛՛ . Ը . 32 .) և ետքը մեկնեց՝ թէ մեղաց գերութենէն պիտի ազատէր զանոնք : (Հօօօօօ 34 :) Ամանապէս անով՝ այսինքն Աստուծոյ Խօսքովը կը տրուի հոգևոր կեանքը , ինչպէս որ մեր Փրկիչը ըսաւ . « Հոգին է կենդանի ընողը , մարմինը շահ մը չընէր . ան խօսքերը որ ես ձեզի խօսեցայ , հոգի ու կեանք են » : (Յ՞՛՛ . Զ . 64 :) Այսպէս՝ Պօղոս ուզելով ցուցնել թէ Աոր կը տակարանին հոգևոր նշանակութիւնը սրտին կ'ազդէ , իսկ գրաւորական նշանակութիւնը արտաքին արարողութեանց վրայ կը կայանայ , կ'ըսէ . « Գիրը կը սպաննէ , բայց հոգին կ'ապրեցընէ » : (Բ Ա՞՞՞՞ . Գ . 6 :) Խօսքին միջոցովն է որ նոր հոգևոր կեանք մը կը տրուի հոգիին : Գարձեալ աս գործը «բո՞ւնի» կը կոչուի . ահա՛ ան ալ յայտնապէս Սուրբ Գիրքին կ'ընծայուի : Մեր Փրկիչը կ'ըսէ . « Սրբէ անոնք քու ճշմարտութիւնովդ . քու խօսքդ ճշմարտութիւն է » : (Յ՞՛՛ . ԺԷ . 17 :) Աս խօսքը նշանաւոր ժամանակի մէջ խօսեցաւ ինքը . քանզի իր աշակերտներէն բաժնուելու վրայ էր , որոնց հետ կենակցեր էր իրեք տարի , և իր Հօրը ծոցը պիտի դառնար . անոնք տակաւին աշխարհի մէջ մնալու էին , աշխարհի փորձութիւններովը ու վիշտերովը շրջապատուած , և անոր վտանգներուն ենթակայ եղած . իսկ Յիսուս անոնց ապահովութեանը և բարեբաւութեանը փափաքելով՝ խիստ ազդու և սրտաշարժ աղօթք մը կ'ընէ անոնց համար : Ան խօսքը որ վկայութիւն բերինք , ան աղօթքին գլխաւոր խնդրուածներէն մէկն է : Իր մեծ փափաքը ան էր որ՝ անոնք սուրբ ըլլան . և կը յուսար որ աս բանը Աստուծոյ Խօսքին միջոցովը պիտի կատարուի : Ասոր նման էին Առաքեալին զգացումները՝ երբոր Ափեսացուոց ծե

րերէն կը զատուէր : «Ար յանձնեմ ձեզ Աստուծոյ», կ'ըսէ ան, «ու անոր շնորհացը խօսքին, որ կարող է շինելու՝ ու բոլոր սրբուածներուն հետ ձեզի ժառանգութիւն տալու»: (Ղ. Գ. 32:) Սուրբ Գիորգը՝ իր գործը առաջ տանելու կատարեալ միջոց մըն է, և կարօտ չէ հրաշքներու կամ նոր յայտնութիւններու : Մեծատունը երբոր դժոխքին մէջ կը գտնուէր, միտքը բերելով որ իր եղբայրներն ալ անհոգութեամբ իրեն պիտի հետեւէին, կը խորհէր զանոնք զգաստացնել՝ Ղազարոսը խրկելով որ զանոնք խրատէ . սակայն Աբրահամ պատասխան տուաւ . «Անոնք Մովսէսը ու մարգարէները ունին, թող անոնց մտիկ ընեն : Թէ որ Մովսէսին ու մարգարէներուն մտիկ չեն ըներ, ո՛չ ալ թէ որ մեռելներէն մէկը յարութիւն առնելու ըլլայ, պիտի համոզուին»: (Ղ. Գ. 31: 29. 31:) Արդ՝ ասկից աւելի բացայայտ խօսք կրնայ ըլլալ, թէ Սուրբ Գիորգէն աւելի զօրաւոր միջոց մը չկրնար 'ի գործ դրուիլ՝ մարդոց դարձի գալուն ու փրկութեանը համար :

Երբոր, տակաւին ինծի կը մնայ ըսել, թէ Աստուծոյ խօսքը ինքիրմէն զօրութիւն մը չունի, և շատ անգամ անյաջող է : Իրգիայի դարձի գալուն պատմութեանը մէջ չըսուիր թէ քարոզուած խօսքը դարձուց զանիկայ, բայց թէ «սիրտը Տէրը բացաւ Պօղոսին ըսածներուն ուշադրութիւն ընելու»: (Ղ. Գ. 14:) Եւ Պօղոս թէ իր վրայ և թէ Առաքեալներուն վրայ խօսելով՝ իբրև քարոզիչներ Աստուծոյ խօսքին, կ'ըսէ թէ՝ «Աս տնկեցի, Ապողոսը ջուր տուաւ, բայց Աստուած աճեցուց : Ուստի ո՛չ տնկողը բան մըն է, և ո՛չ ջուր տուողը, հապա Աստուած՝ որ աճեցուց»: (Ա Ղ. Գ. 6, 7:) Ուրեմն Աստու-

ուած ինքն է որ՝ թէ իր խօսքին և թէ իր խօսքը քարոզողներուն կուտայ բոլոր իրենց ունեցած յաջողութիւնը : Ընդհանր իրենցմէ լոկ գործիքներ են, ու բան մը չեն կրնար ընել. և ամէն ասին չյաջողիլը սերմ ցանողին առակէն յայտնի է : Արմէն որը ճամբուն վրայ իյնալով, երկինքի թռչունը եկաւ՝ ու կերաւ անիկայ : Այլ ուրիշը ապառաժի վրայ ինկաւ, ու շուտով մը չորցաւ : Այլ ուրիշը ինկաւ փուշերուն մէջ՝ որոնք ելան ու խողեցին զանիկայ : Միայն մէկ փոքրիկ մասը ինկաւ աղէկ հողի մէջ, ու պտուղ տուաւ : Այլ աս սերմը՝ քարոզուած խօսքին ըստ մասին յաջողութիւն ունենալուն խորհրդաւոր օրինակ մըն է : Պօղոս կը ցուցնէ շատ անգամ քարոզուած խօսքին ազդեցութիւն չունենալուն պատճառը, երբոր կ'ըսէ՝ թէ ան խօսքը շահ մը չըրաւ ոմանց, որովհետեւ զանիկայ լսած ատեննին հաւատք չունէին : (Եֆե. Գ. 2 :) Ըն խօսքին հետ հաւատք պէտք է. կատարեալ ու սրտանց հաւատք, որ ազդու ըլլայ խօսքը : Յիրաւի այնպէս հարկաւոր է հաւատքը, որ ան իբրև ըստ ինքեան միջոց մը ցուցուած է մէկ տեղ մը՝ ուր որ Պետրոս վկայութիւն կուտայ Ընտրելոց, թէ Ըստուած տարբերութիւն մը չորաւ անոնց ու Հեթանոսաց մէջը, հաւատքով մաքրելով անոնց սիրտն ալ : (Գործ. ԺԵ. 9 :) Իսայց մէկ ուրիշ տեղ մը՝ նոյն գործը ճշմարտութեան հաւատալուն ընծայելով (Բ. Թ. Բ. 13) ցուցուած է թէ՛ ճշմարտութիւնը անոր ներգործող միջոցն է հաւատքով : Աւստի Ըստուծոյ խօսքը մարդոց սիրտերը նորոգելու և սրբելու միջոցը ըլլալուն վրայով՝ բնաւ ուրիշ սնապաշտական գաղափար մը օւնենալ պէտք չէ : Ըստուծոյ խօսքը ինքն իրեն բան չկրնար ընել :

բոլոր իր գործը Սուրբ Հոգիին մասնաւոր ազգեցութիւններէն են . և աս ազգեցութիւնները միշտ անոր հետը չեն ըլլար . աս պատճառով է որ շատ անգամ անօգուտ կ'ըլլայ ան : Ոչ ալ զանիկայ ունենալը , կամ անոր երկրպագութիւն ընելը , կամ համբուրելը երբէք օգուտ կ'ընեն : Լստուածաշունչի մը լոկ թուղթը և վրայի կաշին բնաւ զօրութիւն մը չունի՝ որ և իցէ օրհնութիւն մը շնորհելու , ճիշդ ինտոր որ ուրիշ թուղթ մը կամ կաշի մը չունի : Այլ մէկ մարդ մը կրնայ տանը մէջ պահել մեծ զգուշութեամբ , և երկրպագութիւն մատուցանել անոր , ու միշտ համբուրել զանիկայ , և բնաւ օգուտ մը չտեսնել անկից , ճիշդ ինտոր որ ուրիշ դիրք մը պահելով՝ ամէն ատեն նոյն յարգը մատուցանէր : Հապա պէտք է կարդալ զանիկայ ու միտք առնել՝ որովհետև անոր իմաստն է Լստուծոյ խօսքը , և չէ՛ թէ անոր նիւթական բաները : Լոկ լսելն ալ բաւական չէ . պէտք է ընդունիլ զանիկայ սրտին մէջ՝ անկեղծ ու ջերմաւանդ հաւատքով : Սերմը՝ պէտք է որ բարի երկրի մը վրայ իյնայ , եթէ ոչ՝ պրտուղ չբերեր : «Սատի նայեցէք՝ թէ ինչպէս կը լսէք» : (Ղ. 1. Ը. 18):

Երդ՝ կատարելապէս ցուցուցինք՝ թէ Լստուծոյ խօսքը սիրտը մաքրելու միջոց մըն է . այժմ կը մնայ քննել՝ թէ արդեօք ուրիշ միջոց մըն ալ կայ՝ սրտին մաքրութեանը համար :

Սուրբ Գրքին մէջ մեր բնութեան ներքին մաքրութեանը և սրբութեանը վրայով խօսելով , շատ անգամ նոյն տեղը հիշատակեան վրայով ալ խօսուած է : Հիմա պիտի քննենք թէ արդեօք մը կըրտութիւնը աս ներքին նորոգութեանը միջոց մըն է : Լս հարցմունքին վրայով եղած քանի

մը յայտնի նախադասութիւններ կան: ‘Մտի’ մը-
կրտութիւնը հարկաւոր չէ աս փոփոխութեան
սկզբնաւորութեանը. վասն զի շատ անգամ փո-
փոխութիւնը կը սկսի մկրտութենէն առաջ: Պետ-
րոս՝ Պենտէկոստէին օրը ապաշխարութիւն պա-
հանջեց՝ մկրտութենէն առաջ, ըսելով. “Մտաշ-
խարհեցէք՝ ու ձեզմէ ամէն մէկը թող մկրտուի”:
(Գործ. Բ. 38:) Մտնք առաջ երկմիտ ու ծաղ-
րաբան էին. (Մատթ. 12, 13.) ու մինչև որ
իրենց միտքը չփոխուեցաւ՝ ու չընդունեցին խօսքը
ուրախութեամբ, չմկրտուեցան: (Մատթ. 41:)
Նորբորներքինին հարցուց Փիլիպպոսին, “Մտի՞նչ
բան գիտ կ’արդիւնէ մկրտուելէն”, Փիլիպպոս պա-
տասխան տուաւ, “Թէ որ քու բոյր սրտովդ կը
հաւատաս, կարելի է”: (Գործ. Ը. 36, 37:)
Փիլիպպոս զանիկայ մկրտելէն առաջ՝ հաւատա-
ցող սիրտ մը պահանջեց, որ հոգեւորապէս վե-
րստին ծնած մարդուն նշանաւոր յատկութիւնն
է: Կունելիտոսի և իր հետը եղողներուն պատ-
մութեանը մէջ կը կարդանք որ երբ Պետրոս տա-
կաւին կը խօսէր, Հոգին Սուրբ հանգչեցաւ ա-
նոնց վրայ, ու անոնք սկսան ուրիշ լեզուներով
խօսիլ. և անատենը Պետրոս ըսաւ. “Կրնայ մէկը
ջուրը արդիւնել որ ասոնք չմկրտուին, որոնք Հո-
գին Սուրբն ալ ընդունեցին մեզի պէս: Աւ հը-
րաման ըրաւ որ Տէրօջը անունովը մկրտուին”:
(Գործ. Ժ. 47—48:) Հոս կը տեսնենք որ
Սուրբ Հոգիին արտաքոյ կարգի ազգեցութիւն-
ները անգամ մկրտութենէն առաջ արուած են:
Ա երջապէս հաստատ պատճառ կայ հաւատալու
որ Մտաբեալները մկրտուելու եկող չափահաս ան-
ձինքներէն միշտ կը պահանջէին սրտի նորոգու-
թեան նշան կամ դաւանութիւն մը՝ իբրև պայ-

ման ան խորհուրդը ընդունելնուն : Արեւորդ,
 յայտնի է նաև թէ երբոր սրտին նորոգութիւնը
 մկրտութենէն առաջ եղած չէ, 'ի հարկէ ան ա-
 րարողութեանը կատարուելուն հետ մէկտեղ պի-
 տի չըլլայ : Աս բանը յայտնի է Սիմոն մոզէն,
 որն որ փիլիպպոս մկրտեց : Իբրև՝ ըսուեցաւ ա-
 նոր վրայով՝ թէ միւս դարձի եկող Սամարացի-
 ներուն նման հաւատաց մկրտութենէն առաջ, բայց
 իր հաւատքը միայն բերնով խոստովանութիւն մըն
 էր, և չէ՛ թէ սրտին անկեղծ հաւատքը . քանզի
 իր մկրտութենէն քիչ մը ետքը մեղքի մէջ ին-
 կաւ, որով ցուցուց թէ իր սիրտը դեռ փոխուած
 չէր : Աւ Պետրոս ըսաւ անոր . «Ի՞նչ սիրտդ
 Աստուծոյ առջևը շիտակ չէ . . . ինչու որ ես քեզ
 մաղձի դառնութեան մէջ, և անիրաւութեան կա-
 պին մէջ կը տեսնեմ» : (Գործ . Ը . 21—23 :)
 Ասանկ ալ Անանիան ու Սափիրան անտարակոյս
 մկրտուած պիտի ըլլային . և սակայն անանկ մեծ
 մեղք գործեցին՝ որ Տէրը մեռցուց զանոնք հը-
 րաշքով, իբրև ստախոսութենէ և խարէութենէ
 զգուշանալու օրինակ մը : (Գործ . Ե . 1—11 :)
 Ուրեմն անոնց սիրտը անշուշտ Հոգւով Սրբով
 նորոգուած պիտի չըլլար : Այն գաղափարը կըր-
 նանք ունենալ նաև մկրտուած տղայոց բնութեա-
 նը վրայով . թէ որ անոնց սիրտը մկրտութեան
 ժամանակը նորոգուած ըլլար, մեծ տարբերութիւն
 մը պիտի տեսնէինք անոնց՝ և չմկրտուածներուն
 մէջտեղը : Անոնք աւելի հեզ ու խոնարհ պիտի
 ըլլային, աշխարհիս մեղսալից գործքերէն պիտի
 հրաժարէին, և արդարութեան ու ճշմարտութեան
 շաւիղին մէջ պիտի քալէին, սիրելով զԱստուած
 և բոլոր մարդիկը : Արդ՝ կը գտնենք անոնց մէջ
 աս բնաւորութիւնը . կայ արդեօք տարբերութիւն

մը Վրիստոնէից զաւակներուն՝ և Սահմետակա-
նաց ու Հրէից զաւակներուն մէջտեղը : Ընոնք
մի և նոյն բնաւորութիւնը չունին . չէ՞ որ անոնց
պէս մեղքի մէջ իյնալու ենթակայ են . և անոնց
պէս՝ աշխարհը ու անոր մեղսալից հեշտութիւն-
ները կը սիրեն : Միթէ Լուաքեալին խօսքը կըր-
նայ անոնց վերաբերիլ, որ կ'ըսէ . «Ըմէն ո՞վ որ
Լստուծմէ ծնած է, մեղք չգործեր, ինչու որ ա-
նոր սերմը իր մէջը կը մնայ, ու չկրնար մեղք գոր-
ծել, քանզի Լստուծմէ ծնած է» : (ԱՅ՝Վն. Գ.
9) : Ընոնք մեղք գործելէն ազատ չեն, և միմիայն
պատճառը աս է, որ երբոր անոնք շուրով մկրտ-
ուեցան, նոյն ատենը Սուրբ Հոգիով ծնած չէին :
Ուստի դեռ անոնք աս բանիս կարօտ են, եթէ
ոչ՝ բնաւ չեն կրնար մտնել երկինքը : Ուրեմն
փրկութեան համար լոկ մկրտութեան վրայ յոյս
գնելը բոլորովին պարապ բան է : Ըրդեօք ձեր
յոյսն ալ աս հիման վրայ կը կայանայ . արդեօք
ձեր մկրտուած ըլլալուն միայն ապաւինելով կը
հաւատաք թէ ձեր սիրտը նորոգուած է : Ըսի-
կայ բոլորովին անհիմն կարծիք մըն է : Ըրդարև
գուք մկրտութեամբ քրիստոնեայ եղած էք անու-
նով . բայց առանց ուրիշ հարկաւոր բան մը ու-
նենալու, միայն անունով քրիստոնեայ էք : Ոչ
միայն մարմինը կարօտ է լուացուելու, այլ և սիրտն
ալ կարօտ է մաքրուելու, որ առջինէն խիստ շատ
աւելի հարկաւոր բան մըն է . առանց անոր՝ մկրտ-
ուելու ալ ըլլաք, մաղձի դառնութեան և անիրա-
ւութեան կապերու մէջ կը մնաք, ու յաւիտեան կը
կորսուիք : Ուստի այլ ևս լոկ մկրտութեան մի
վստահիք, այլ Լստուծոյ Հոգիին ազդեցութիւն-
ները ինդրեցէք ձեր հոգիին նորոգութեանը ու
սրբութեանը համար :

Չորրորդ՝ յայտնի է նաև թէ մկրտութիւնը իբրև դաւանութիւն մը ապաշխարութեան և թողութեան վարդապետութեանը, կարևոր պարտաւորութիւններ կը դնէ մկրտեալներուն վրայ: Յովհաննէսին մկրտութիւնը՝ «Ապաշխարութեան մկրտութիւն» կը կոչուի: (Մարի. Ա. 4: Ղուկ. 9. 3: Գործ. ԺԳ. 24: ԺԹ. 4:) Եւ ինչո՞ւ համար ասանկ կոչուեցաւ. քանզի ապաշխարութիւնն էր անոր քարոզած վարդապետութիւնը, ու մկրտուելով՝ անոր աշակերտներուն կարգը կը մտնէին, և անշուշտ անոր վարդապետութիւնը կը խոստովանէին: Մկրտութիւնը ասանկ խոստովանութեան ու աշակերտութեան գործ մը ըլլալը՝ Պօղոսին կորնթացաց ըսածէն յայտնի է: Պօղոս կը յանդիմանէ զանոնք. քանզի մէջերնին բաժանմունք կ'ընէին՝ ըսելով. «Ես Պօղոսեան եմ», կամ Պօղոսին հետևող, «ու մէկալը՝ թէ Ես Ապոլոսեան, և ուրիշը՝ թէ Ես Կեփաոսեան, ու միւսը՝ թէ Ես Քրիստոսեան». ետքը կ'ըսէ անոնց. «Պօղոսի անունովը մկրտուեցաք». ըսել աւելելով որ եթէ իբր անունովը մկրտուած ըլլային, հարկաւ իր անունովը պիտի կոչուէին, և իր աշակերտները սեպուէին. և ապա առաջ կ'երթայ՝ ըսելով. «Կը գոհանամ Աստուծմէ, որ ձեզմէ մէկը չմկրտեցի, միայն թէ կրիստոսը ու Գայիոսը. որ մէկը չքսէ, թէ իմ անունովս մկրտեցի»: (Ա կորնթ. Ա. 12—13:) Այսպէս՝ նաև նոյն Առաքեալը՝ Մովսէսով եղած մկրտութեան մը վրայով կը խօսի՝ իբրև աշակերտութեան դաւանութիւն մը, և իբրև անոր վարդապետութիւնները ընդունելու նշան մը՝ ըսելով. «Չեմ ուզեր որ չգիտցող ըլլաք եղբայրներ», որ մեր հայրերը ամէնքն ալ ամպին տակն էին. ու ամէնքն ալ ծովէն անցան, և ամէնքն ալ Մովսէսով

մկրտուեցան ամպին ու ծովին մէջը": (Ա կորնթ. Ժ. 1, 2:) Եւ խօսքը ուրիշ նշանակութիւն մը չկրնար ունենալ, բայց եթէ աս հետեւեալը, թէ Խորայէլացիք Ագիստոսը թող տալով ու Սովսէօին ետեւէն երթալով՝ ամպին ու ծովին մէջէն, անոր կառավարութեան տակը դրին ինքզինքնին, ու անոր վարդապետութիւնները և օրէնքները ընդունեցին: Աւստի վարդապետութեան մը համար մկրտուիլը՝ ան վարդապետութիւնը խոստովանիլ ու ընդունիլ ըսել է: Եւրդ՝ ինչ էին Յովհաննէսին վարդապետութիւնները, ապաշխարութիւն ու թողութիւն մեղաց: Ենոր հայրը մարգարէացած էր անոր վրայով՝ թէ անիկայ ժողովուրդին պիտի գիացընէր իրենց փրկութիւնը՝ իրենց մեղքերուն թողութեանը համար: (Ղաւ. Ա. 77:) Եւ կը քարոզէր՝ ըսելով. «Վաշխարեցէք ինչու որ երկնից թագաւորութիւնը մտակցած է": (Մատթ. Գ. 2:) Եւ որովհետեւ ասոնք էին անոր վարդապետութիւնները, ուստի անկէ մկրտուողները՝ ապաշխարութեան համար մկրտուածներ կը կոչուէին, և ինքն ալ կը կոչուի՝ մեղաց թողութեան համար ապաշխարութեան մկրտութիւն քարոզող: (Մատթ. Գ. 11: Մարկ. Ա. 4: Ղաւ. Գ. 3:) Սակայն լոկ բերնի խոստովանութիւն մը չէր. այլ ան վարդապետութիւններուն պահանջած պարտաւորութիւնները կատարելու հարկ մը կը դնէր զանոնք դաւանողներուն վրայ: Եւ ասի աս պատճառով Յովհաննէս մեծ փութով և համարձակութեամբ կը յորդորէր մկրտուիլ ուղղները, որ ապաշխարութեան արժանաւոր պտուղ բերեն, ու ձգելով իրենց առջի մեղքերը, դառնան առաքինի ըլլան: (Մատթ. Գ. 8—10: Ղաւ. Գ. 7—11:) Հիմա դառնանք քրիստոնէական մկրտութեանը: Եւ

մկրտութիւնը կ'ըլլայ յանուն Հօր, և Որդւոյ, և
 Հոգւոյն Սրբոյ: Ուստի աս կերպով մկրտուողը
 կը մտնէ Սուրբ Արքայութեան երեք անձանց ա-
 շակերտութեանը մէջ. կը խոստովանի ան վարդա-
 պետութիւնը, նաև ամէն վարդապետութիւնները
 ու պարտաւորութիւնները՝ որ անոր մէջ կը պա-
 րունակուի: Ասիկայ նաև մասնաւորապէս՝ մկր-
 տութիւն մըն է Տէր Յիսուսի անունովը. (Ղուծ.
 Բ. 38: Ը. 16: Ժ. 48: ԺԹ. 5.) և մանաւանդ
 անոր աշակերտելու, անոր կրօնքին վարդապետու-
 թիւնները ընդունելու խոստովանութիւն մըն է.
 և քրիստոնէական կրօնքին պահանջած բոլոր պար-
 տաւորութիւնները կատարելու խոստմունք մը: Պօ-
 ղոս այսպէս կը նկարագրէ զանիկայ. «Դուք ա-
 մէնքդ որ Վրիստոսով մկրտուեցաք, Վրիստոսը
 վրանիդ հագած էք»: (Ղու. Գ. 27: Ա. կորնթ. ԺԲ.
 13:) Սրանիդ հագաք, այսինքն անոր կրօնքը՝
 անոր վարդապետութիւնները և պարտաւորու-
 թիւնները դաւանեցաք: Աւ ինչ են ան կրօնքին
 գլխաւոր վարդապետութիւնները. Վրիստոս ինքը
 կը սորվեցընէ մեզի՝ իր առաքեալներուն իշխանու-
 թիւն տուած ատենը՝ ըսելով. «Ասանկ գրուած
 է, և ասանկ պէտք էր Վրիստոսին չարչարուիլ,
 ու երրորդ օրը մեռելներէն յարութիւն առնել, և
 անոր անունովը ապաշխարութիւն ու մեղաց թո-
 ղութիւն քարոզուիլ բոլոր ազգերու մէջ՝ Արուսա-
 ղեմէն սկսած»: (Ղու. ԻԳ. 46, 47:) Ուստի
 գլխաւոր վարդապետութիւններն էին՝ իր մահը,
 իր յարութիւնը, ապաշխարութիւն ու թողութիւն
 մեղաց: Ամանապէս ասոնք էին Առաքեալներուն
 սորվեցուցած վարդապետութիւնները, երբոր
 սկսան ամէն տեղ քարոզել Աստուծոյ Խօսքը:
 Պօղոս իր քարոզութեանը մէջ միտքը դրած չէր

ուրիշ բան մը գիտնալ, միայն թէ Յիսուս Վրիստոսը, ու ան՝ խաչը ելած. (Ա կորնթ. Բ. 2.) ու միայն անոր խաչովը կը պարծենար: (Գալ. 2. 14:) Եւսպէս անիկայ Վրիստոսի մահը՝ իբրև մեղաց քաւութիւն մը, իրօք իր քարոզութեան հիմը ըրած էր. անանկ ալ միւս առաքեալները: Եւմանապէս անոնց քարոզութեանը գլխաւոր նիւթ մըն էր Վրիստոսի յարութիւնը: Սատնիչ Յուգային կորսուելէն ետքը՝ երկոստասներորդ առաքեալ մը ընտրուեցաւ աս մասնաւոր նպատակով, որ ան ալ մեկալներուն հետ մէկտեղ վկայ ըլլայ Վրիստոսի յարութեանը: (Գործ. Ա. 22:) Եւ աս բանիս վկայութիւն կուտային անոնք ամէն առիթի մէջ: (Գործ. Բ. 24. 32: Գ. 15: Ա կորնթ. ԺԵ. 4—8:) Պօղոս ալ այնչափ հարկաւոր կը համարի զանիկայ, որ կ'ըսէ. «Թէ որ Վրիստոս յարութիւն առած չէ, . . . տակաւին ձեր մեղքերուն մէջն էք»: (Ա կորնթ. ԺԵ. 17:) Եւսանկ ալ իոնց քարոզութեան և գրութեան նպատակը ամէն առիթի մէջ՝ ապաշխարութեան և թողութեան վարդապետութիւնը սորվեցընել էր: Պետրոս այսպէս յորդորեց ժողովուրդը տաճարին մէջ. «Վազխարեցէք՝ ու գարձի եկէք, որ մեղքերնիդ ջնջուի»: (Գործ. Գ. 19:) Եւ իր քարոզութիւնը ընդհանրապէս աս նպատակիս վրայ կը կայանար: (Տես Գործ. Ե. 31: Զ. 43:) Եւսանկ ալ Պօղոս քարոզեց. «Յայտնի ըլլայ ձեզի՝ մարդիկ եղբայրներ, որ ասոր միջոցովը ձեզի մեղաց թողութիւն կը քարոզուի»: (Գործ. ԺԳ. 38:) Եւ ինքը անոր համար շեմանոսներուն առաքեալ եղած էր, որ անոնք մեղաց թողութիւն առնեն: (Գործ. ԻԶ. 18: Տես նաև Եփես. Ա. 7: Կալ. Ա. 14:) Եւրդ մկրտութիւնով՝ քրիստոնեայ մը Եւետարանին բո-

լոր աս մեծ վարդապետութիւնները կը դաւանի, և կը խոստանայ անոնց պահանջած ամէն պարտաւորութիւնները կատարելու: Աւ ասոնք են ան պարտաւորութիւնները՝ մեղքին մեռած ըլլալ, և նոր կեանք մը ունենալ արդարութեան, ինչպէս որ Առաքեալը լիուի կը բացատրէ ըսելով. «Ասանկ ալ դուք ձեր անձերը մեղքին մեռած սեպեցէք, բայց Աստուծոյ կենդանի՝ մեր Տէրոջը Քրիստոս Յիսուսին ձեռքովը»: (Հռ. 2. 11.)

Ուրիշ խօսքով կը ցուցնէ թէ ամէն մարդ պարտաւոր է ունենալ իր բարոյական բնութեանը ան նորոգութիւնը՝ որուն վրայով մենք կը խօսինք. որ ինչպէս որ տեսանք, կը կոչուի մեռնիլ դէպ ՚ի մեղքը, և յարութիւն առնել դէպ ՚ի կեանքը: Վաճառապէս Պետրոս կը խօսի մեղաց թողութեան համար մկրտուելու վրայով, ըսելով Պենտեկոստէի օրը. «Վաչխարեցէք, ու ձեզմէ ամէն մէկը թող մկրտուի Յիսուս Քրիստոսի անունովը՝ մեղաց թողութեան համար, և նոգւոյն Սրբոյ պարզեք պիտի ընդունիք»: (Գործ. Բ. 38.)

Ինչպէս իր բոլոր միւս քարոզներուն մէջ, անանկ ալ ասոր մէջ իր յառաջ բերած փաստերուն նպատակը՝ ապաշխարութիւն ու մեղաց թողութիւն էր. և պատուիրեց ունկնդիրներուն՝ որ Յիսուսի արիւնովը աս մեղաց թողութեան վարդապետութիւնը ընդունելով մկրտուին, իբրև խոստովանութիւն մը անոր հաւատալնուն: Պահանջուած պարտաւորութիւնը ան էր որ ասոնք աս թողութիւնը ստանան, ինչպէս որ Անանիա՝ Պողոսին ըսաւ. Այլի մկրտուէ՛ ու մեղքերդ լուս՝ Տէրոջը անունը կանչելով: (Գործ. ԻԲ. 16.)

Անիկայ ոչ միայն արտաքուստ մկրտուելու էր ջուրով լուացուելով, այլ նաև իր մեղքերէն լուացուելու էր՝ Տէրոջը անու-

նր կանչելով, որ ասիկայ ճիշդ Քրիստոսի ցուցուցած ճամբան է Սուրբ Հոգին ստանալու, որով կը կատարուի աս գործը: (Ղ. 11. ԺԱ. 13:) Եւրդ՝ ինչպէս ահաւոր վիճակի մէջ կը դնէ մեզ մկրտութիւնը: Եւ խորհուրդը մեր կրօնքին հրամայած մեծ ու երեւելի խորհուրդներուն մէկն է. քանզի մկրտութիւնով մենք ուխտ կ'ընենք ամէն սրբազան պարտաւորութիւնները կատարելու. բոլորովին կը նուիրենք անձերնիս Տէր Յիսուս Քրիստոսի ճշմարիտ աշակերտները ըլլալու. կը խոստանանք իր կրօնքին հրամայած բոլոր սուրբ պարտաւորութիւնները կատարելու. մեղքէն հեռանալու. նոր ու սուրբ կեանք մը վարելու իր պատուէրներուն համաձայն, և իր սուրբ բնութեանը նմանելու: Եւ արդեօք աս ուխտը անհոգութեամբ ընդունելու բա՞ն մը պիտի ըլլայ. միթէ մենք մկրտութիւնը մեզի կամ մեր զաւակներուն համար ուղելով ենք թեթեամտութեամբ՝ իբրև լոկ օւրախութեան բան մը, առանց մտածելու ան մեծ ու երեւելի պարտաւորութիւնները, որ ան մեր վրայ կը դնէ: Եւ անոր ուխտերը մեր վրայ առնելէ՛ս ետքը, արժա՞ն է որ երթանք ու մեղք գործենք աշխարհիս մէկալ մարդոցը պէս, առանց մէկ անգամ մըն ալ մտածելու որ անոնց մեղքէն շատ աւելի ծանրութիւն պիտի օւնենայ մեր մեղքը: Ո՛հ, ինչ մեղքերու հաշիւ պիտի ունենան տալու՝ մկրտուած պատուիրանազանցները, որ օտքի տակ կ'առնեն ասանկ ահաւոր ուխտերը, և ինքզինքնին կը ձգեն աշխարհիս ճամբուն մէջ քաշելու:

Հինգերորդ՝ յայտնի է նաև որ մկրտութիւնը ինքիրմէն զօրութիւն չունի ան փրկարար փոփոխութիւնը գործելու, որ պէտք է ըլլայ մեր սրտին

ու վարմունքին մէջ: Ըն փոփոխութեանը հարկաւոր է հաւատք, և Ըստուծոյ ներգործութիւնը. ինչպէս Պօղոս կ'ըսէ. «Թաղուելով անոր հետ մկրտութիւնով, որով նաև անոր հետ յարութիւն առիք Ըստուծոյ զօրութեանը հաւատալով. որ ինքը զանիկայ մեռելներէն յարուց»: (Կող. Բ. 12:)

Ըս հոգևոր յարութիւնը աստուածային զօրութիւնով կ'ըլլայ, վասն որոյ նոյն գլուխին մէջ անձեռագործ թլիատութիւն կ'անուանէ զանիկայ: (Հատ. 11:)

Եւ Գաղատացոց թուղթին մէջ չըսեր թէ՛ Ըստուծոյ որդիքն են մկրտութեամբ, թէ և անմիջապէս ետքը մկրտութեան վրայով կը խօսի, հապա «Ըմէնքդ ալ Ըստուծոյ որդիք էք՝ Քրիստոս Յիսուսի վրայ եղած հաւատքով»: (Կող. Գ. 26:)

Սրտին նորէն ծնանելուն մէջ գլխաւոր բանը հաւատքը կ'անուանէ: Ըսանկ ալ մեր Փրկիչը կ'ըսէ. «Ըն որ հաւատայ՝ ու մկրտուի, պիտի փրկուի»: (Մարկ. Ժ. 2. 16:)

Վասնապէս Սուրբ Գրքին ու աղօթքին գործակցութիւնը միացած են անոր հետ: Պօղոս կ'ըսէ. «Քրիստոս ալ սիրեց եկեղեցին, ու իր անձը մատնեց անոր համար. որ զանիկայ սրբէ ու մաքրէ աւազանին ջրովը՝ խօսքով»: (Եփե. Ե. 23, 26:)

Չուրէն զատ խօսքին գործադրութիւնն ալ յիշուած է, ճիշդ ինչպէս որ մեր Փրկիչը աղաչեց. «Սրբէ անոնք քու ճշմարտութիւնովդ. քու խօսքդ ճշմարտութիւն է»: (Յով. Ժ. 17:)

Ըրդէն բացատրած ենք Ընանիային խօսքը՝ որով Սօղոսին կը պատուիրէր աղօթք ընելու, ու կ'ըսէր. Ելի՛ր, մկրտուէ՛ ու մեղքերդ լուս Տէրօջը անունը կանչելով: (Գործ. ԻԲ. 16:)

Ըս ամէն միջոցներէն ՚ի զատ միշտ յիշելու ենք թէ Սուրբ Հոգին է սրտին նորոգութիւնը կատարողը. ինչպէս

որ Արքայի Վարդապետն մէջ ընդարձակօրէն փաստե-
 րով ցուցուցինք: Արդ մեր Փրկիչը նոյն ատենը
 յայտնապէս կը խօսի մկրտութեան և Սուրբ Հո-
 գիին ներգործութեանը վրայ ըսելով. (Թէ որ մէկ
 մարդ մը ջուրէն ու հոգիէն չճնանի: (Յ. Գ. Ծ:)
 Աս նոյն բանք կը յիշէ Պօղոս՝ Տիտոսին գը-
 րած նամակին մէջը: (Տի. Գ. Ծ:) Ուստի աս
 տեղ վայելուչ և հարկաւոր է զգուշացնել ձեզ՝
 աս խորհուրդին զօրութեանը վրայով սնապաշտա-
 կան կարծիքներ ունենալէն, ինչպէս որ ըրինք խօս-
 քին վրայով խօսած ատեննիս քանզի մկրտու-
 թիւնը ըստ ինքեան լոկ արաաքին ծէս մըն է, և
 զօրութիւն չունի որտիմ թափանցելու: Այլ խոր-
 հիք թէ անոր լոկ մատակարարութիւնը՝ անիմա-
 նալի կերպով մը սրբացնող և փրկարար ազդե-
 ցութիւն մը կ'ընէ հոգիին վրայ. ասանկ վարդա-
 պետութիւն մը բնաւ հիմ չունի Սուրբ Վրբին
 մէջ:

Ուստի մկրտուելէն ետքը անհոգ և ապահով
 մնալու տեղը՝ պարտիք աւելի զգուշաւոր ըլլալ,
 ու աւելի մէջ ջանքեր ընել՝ մեղքէն հեռանալու
 համար: Աս նոյն առարկութիւնը գործածեց Պօ-
 ղոս՝ երբոր կը խօսէր Իսրայէլի որդւոցը վրայով,
 որ Սուրբսով մկրտուեցան. և անոր մէջ կը բու-
 վանգակէ հաղորդութիւնը և մկրտութիւնը մէկ-
 տեղ, ու կը ցուցնէ որ անոնցմէ մէկն ալ չկրնար
 ազատել մարգս՝ մեղքէ ու անոր դատապարտու-
 թենէն. «Չեմ ուզեր որ չգիտցող ըլլաք եղբայր-
 ներ, որ մեր հայրերը ամէնքն ալ ամպին տակն
 էին. Ու ամէնքն ալ ծովէն անցան, և ամէնն ալ
 Սուրբսով մկրտուեցան ամպին ու ծովին մէջը:
 Աւ ամէնքն ալ նոյն հոգւոր կերակուրը կերան.
 ու ամէնքն ալ նոյն հոգւոր խմելիքը խմեցին...»

Բայց չէ թէ անոնցմէ շատերուն հաւնեցաւ Աստուած . ինչու որ անապատին մէջ փռուած ինկան” : Աւ ապա անոնց ցանկութիւնը , ու կռապաշտութիւնը , և պոսնկութիւնը , և զԱստուած փորձելը , ու տրտնջելը , ու նաև աս մեղքերուն համար իրենց կրած պատիժը յիշեցնելէն ետքը՝ կ’ըսէ . “Բայց աս ամէն բաները իբրև օրինակ կը պատահէր անոնց . իսկ մեզի . . . խրատ ըլլալու համար գրուեցաւ” : Այբը վերջացրնելով իր խօսքը՝ կ’ըսէ , “Աստի ան որ կը սեպէ թէ հաստատուն կեցած է , թող զգուշանայ , որ չըլլայ թէ իյնայ” : (Ա կորնթ . Ժ . 1—12 :) Ասանկ ալ ես կ’ըսեմ իմ ընթերցողներու . թէ որ կը կարծէք թէ հաստատուն կեցած էք՝ մկրտութեան վստահելով , զգոյշ եղիք որ չըլլայ թէ իյնաք : Անոր մի ապաւինիք . ջուրով լուացուիլը չէ՛ որ կը փրկէ , հապա բարի խղճմտանքին վկայութիւնը առ Աստուած : (Ա Պետ . Գ . 21 :)

Ա երկուստե՛ս՝ յայտնի է որ մկրտութիւնը իբրև ներքին փոփոխութեան արտաքին նշան մը ամէն մարդոցմէ կը պահանջուի , ու երևելի միջոց մըն է աստուածային շնորհաց . Սուրբ Գիրքէն յայտնի է որ անիկայ սրտին Սուրբ Հոգիով նորոգութեանը արտաքին նշան մըն է : Երգէն Հին Ատակարանին մէջն ալ Սուրբ Հոգիին ազդեցութիւններուն վրայով ջուրի նմանութեամբը խօսուած է . “Օտարաւին վրայ ջուր պիտի թափեմ” , կ’ըսէ Տէրը Ասայի մարգարէին բերնովը , “ու անջուր երկրին վրայ՝ հեղեղներ . քու սերունդիդ վրայ իմ Հոգիս պիտի թափեմ , և քու որդւոցդ վրայ՝ իմ օրհնութիւնս” : (Ասայ . ԽԴ . 3 :) Աւ Եզեկիելին բերնովը կ’ըսէ Աստուած . “Աւ ձեր վրայ մաքուր ջուր պիտի սրտկեմ , ու պիտի մաքրուիք . . . Աւ ձեզի

նոր սիրտ պիտի տամ. . . Այլ իմ Հոգիս ձեր ներսի գին պիտի դնեմ, ու ձեզի՛ իմ օրէնքներուս մէջ քաշել պիտի տամ": (Եղեկ. ԼԶ. 25—27.)

'Աոր կտակարանին մէջ ուր որ մկրտութեան վրայով կը խօսուի, նոյն տեղը աս փոփոխութիւնն ալ յիշուած է, ինչպէս որ մենք արդէն կրկին և կրկին ցուցուցինք. մէկը ներքին մաքրութիւն մըն է, ինչպէս որ մէկալը արտաքին լուացում մըն է: Տես Հեռուեալ խօսքերը. «Սիրտերնիս չար խիղձէն մաքրուած, ու մարմիննիս մաքուր ջրով լուացուած»: (Եբր. Ժ. 22.) «Աորէն ծնանելու աւազանին միջոցովը՝ ու Սուրբ Հոգիին նորոգելովը»: (Տեո. Գ. 5.) Զուրէն ու Հոգիէն ծնանիլ: (Յովն. Գ. 5.) Ուստի մկրտութիւնը իբրև ասանկ արտաքին նշան մը՝ բացարձակապէս կը պահանջուի ամենէն: Սեր հաւատքին հրապարակաւ խոստովանութիւնը՝ քրիստոնէական կրօնքին մէկ հարկաւոր պահանջում մըն է: Սեր կրօնքը հրաման չտար զանիկայ ծածուկ պահելու, ոչ ալ կեղծաւորելու: Իսլամական չէ որ մէկը սրբտին մէջը հաւատայ, այլ նաև պարտի մարդոց առջէն ալ խոստովանիլ: «Վ՛որ մարդոց առջևը զիս կը դաւանի», ըսաւ մեր փրկիչը, «ես ալ անիկայ պիտի դաւանիմ իմ Հօրս առջևը՝ որ երկինքն է»: Սկայն՝ «Վ՛որ զիս՝ և իմ խօսքերս ամօթ կը սեպէ աս շնացող ու մեղաւոր ազգիս մէջ, Որդին մարդոց ալ անիկայ ամօթով պիտի ընէ՝ երբոր իր Հօրը և սուրբ հրծշտակներուն փառքովը գայ»: Այլ Պօղոս խօսելով ներքին հաւատքին ու արտաքին դաւանութեան վրայով, կը ցուցնէ թէ աս երկուքն ալ կապակցութիւն ունին մարդուս փրկութեանը հետ. սրտով կը հաւատայ մարդ արդարանալու, ու բերնով կը խոս-

տովանի փրկուելու : (Հովհ. Թ. 10:) Արդ՝ մկրտութիւնը, ինչպէս որ տեսանք, Քրիստոնէութիւնը դաւանելու որոշեալ կերպն է, վասն որոյ հարկաւոր է ան : Ինչպէս որ յայանի է մեր Փրկչին խօսքէն՝ որն որ ուրիշ անգամ ալ յիշած ենք : «Թէ որ մէկ մարդ մը ջուրէն ու Հոգիէն չծնանի, չկրնար Եւստուծոյ թագաւորութիւնը մտնել» : (Յովհ. Գ. 5:) Մարդս պարտի կրօնք ունենալ, և պարտի դաւանիլ զանիկայ : Եւհայ ասանկ էր նաև մեր Փրկչին պատուէրը իր Երաքեալներուն. «Պատգէք ասկէ ետև բոլոր հեթանոսները աշակերտեցէք, մկրտեցէք անոնք յանուն Հօր, և Արդւոյ, և Հոգւոյն Արքոյ» : Եւս պատուէրին համաձայն էին Երաքելոց սորվեցուցածները և ըրածները : Եւն մարդիկը՝ երբոր Պետտէկոստէին օրը հարցուցին Պետրոսին թէ ինչ ընեն, Պետրոս ըսաւ անոնց. Եւպաշխարեցէք ու մկրտուեցէք : (Վարժ. Բ. 38:) Եւ ուր որ անոնք մարդիկը հաւատքի կը դարձնէին, հոգ կը տանէին անմիջապէս զանոնք մկրտելու : Եւ որովհետև մեր Տէրը աս բանիս համար յատուկ պատուէր մը տուած է. պէտք է որ անիկայ հարկաւոր բան մը սեպենք, և Եւստուծոյ բոլոր ուրիշ պատուէրներուն կարգը դասենք, որն որ եթէ մէկը զանց ընելու ըլլայ, չկրնար առանց պատիժի մնալ : Մկրտութիւնը գիտութեամբ և կամաւ զանց ընելը՝ աստուածային իշխանութիւնը ոտքի տակ առնել է, և յաւիտենական կործանման վտանգին մէջ կը ձգէ հոգին. այսու ամենայնիւ ասիկայ Եւստուծոյ միւս պահանջմունքներուն կարգը դնելով, չինք կրնար ըսել՝ թէ Ով որ զանց կ'ընէ աս՝ ահամայ կամ տգիտութեամբ, անշուշտ կը կործանի : Թշխատութիւնը հաստատ կերպով

պատուիրուած էր Մորաճամի բոլոր սերունդին .
 և անթլիաա մարդը կամ աղան պիտի կորսուէր իր
 ժողովուրդէն՝ իբրև յանցաւոր Մստուծոյ ուխտին :
 (Բաղդատէ Ծանգ. Ժէ. 9—14: Աւնց. Ե.
 24—26ին հետ:) Աւ սակայն Պօղոս այսպէս կը
 հարցընէ. «Թէ որ անթլիատուծիւնը օրէնքին
 իրաւունքը պահէ, չէ որ անոր անթլիատուծիւ-
 նը թլիատուծիւն կը սեպուի»: Աւ կ'ըսէ. «Շը-
 քէայ ան է՝ որ ներսուանց է, և թլիատուծիւն
 սրտինը՝ հոգիով, ու չէ թէ դիրով»: (Մատթ.
 Բ. 25—29:) Մտով յայտնապէս կ'իմացընէ թէ
 թլիատուծեան օրէնքին քանի մը բացառութիւն-
 ները կային, որ ան կերպով եղած զանցառու-
 թիւնը Մստուծոյ շնորհքէն չէր զրկեր մէկը :
 Քրիստոսի գործածած խօսքին առանձին յատկու-
 թենէն կ'երևնայ թէ՛ ասանկ բացառութիւն մը
 կրնայ ըլլալ նաև մկրտութեան համար: «Մն որ
 հաւատայ՝ ու մկրտուի», կ'ըսէ, «պիտի փրկուի» .
 բայց նոյն ատենը իր խօսքը դարձնելով՝ զանց
 կ'ընէ մկրտութիւնը, ու կ'ըսէ. «Մն որ հաւա-
 տայ, պիտի դատապարտուի» . ու չըսէր թէ, ան
 որ չմկրտուիր, պիտի դատապարտուի: (Մատթ.
 Թ. 2. 16:) Աւ սյսպէս՝ Աիկողեմոսին հետ իր
 ըրած խօսակցութեան ատենը՝ մկրտութեան ու
 հոգևոր ծննդեան հարկաւորութիւնը հաստատե-
 լէն ետքը՝ ասիկայ մէկդի ձգելով առաջ կ'երթայ
 երկրորդին վրայ խօսելու, իբր թէ անիկայ էր
 միւսէն հարկաւորը: (Տես Եւէ. Գ. 5—8:)
 Այսու ամենայնիւ մկրտութիւնը բացարձակապէս
 հարկաւոր է ամէն անոնց՝ որ կը հասկընան և
 կրնան ընդունիլ մկրտութեան խորհուրդը: Արդ՝
 բուն աս հարկաւորութիւնը յայտնի կ'ընէ անոր
 օգտակարութիւնը՝ վասն զի մեր Փրկիչը ասանկ

բացարձակապէս պիտի չպատուիրէր անանկ խորհուրդ մը որ ըստ ինքեան անօգուտ է : Աս ալ կրնայ վկայութիւն մը ըլլալ անոր օգտակարութեանը՝ որ Սուրբ Գրոց մէջ ստեպ կը յիշուի փրկութեան ուրիշ միջոցներուն հետ : (Տես Տէր. Գ. 5 : Եբր. Ժ. 22 : Եփե. Ե. 26, 27 : Գործ. Բ. 38 : ԻԲ. 16 : Մարկ. Ժ. 9. 16 :) Միտք դրէք անոր իմաստին, ու պիտի տեսնէք անոր օգտակարութիւնը : Անով կը դաւանինք մեր հաւատքը թէ Սուրբ Հոգին սրտի վրայ ներգործութիւն կ'ընէ, և կը ցուցնենք մեր փափաքը ան ներգործութիւնը ընդունելու : Աս խորհրդածութիւններու աղէկ ուշադրութիւն թող ընեն մեք ընթերցողները : Պէտք է որ դուք գիտնաք թէ ինչ կ'ընէք, երբոր տղաքնիդ կը մտայնենք մուկրտութեան աւազանին՝ որ անոնք ընդունին աս երևելի խորհուրդին օգուտը : Գուք գիտէք որ Աստուած՝ առատ և հաստատ խոստումները ըրած է աղօթքը լսելու . Յակոբոս կ'ըսէ. «Արդարին ջերմեռանդ աղօթքը շատ ազդուութիւն ունի» : (Յակ. Ե. 16 :) Արդ՝ մկրտութեան խորհուրդը ջերմեռանդութեան կողմանէ աստիճան մը վեր է հասարակ աղօթքէն . քանզի երբոր ասիկայ հաւատացող սրտով մը կը կատարէք, իբր թէ դուք ձեր զաւակը կ'առնէք ու զանիկայ մարմինով՝ շնորհաց աթոռին առջևը բերելով՝ կ'ըսէք. «(Որհնեալ Փրկիչ՝ գիրկդ առ սա տղան, ու շնորհէ անոր՝ Հոգւոյն Սրբոյ պարգևը որ սրբուի» : Ահա աս կերպով նուիրելնիդ և աղաչելնիդ անօգուտ պիտի չըլլայ : Տղուն սիրտը գուցէ ան ատենը չսրբուիր, բայց ձեր ջերմեռանդ փափաքը անտես պիտի չըլլայ . թէ և ուխտապահ Աստուածը երկար ատեն կը թողու իրեն աղօթք ընող ժողո-

վուրդը, բայց վերջապէս կը լսէ անոնց՝ ու պատասխան կու տայ. և ձեր զաւակը չմոռնար, երբոր անիկայ մեծնալու ըլլայ: Թէ որ դուք ձեր զաւակը անկեղծ սրտով կը նուիրէք Մատուծոյ, անոր համար շարունակ աղօթք կ'ընէք, խելացի կերպով կը կրթէք, և հաւատարմութեամբ Սուրբ Գիրքը կը սորվեցընէք անոր, ձեր ակնկալութիւնը հազիւ երբէք պարապ պիտի ելլէ: Արնաք ապաւինիլ վստահութեամբ որ Մատուծ պիտի շնորհէ իր Սուրբ Հոգին՝ անոր սիրտը նորոգելու ու սրբելու համար բայց ամէնը ձեր աղօթասիրութենէն ու ձեր տուած դաստիարակութենէն ու կրթութենէն կախում ունի. և աս բանս կ'առաջնորդէ մեզ կրկին խորհելու Մատուծոյ խօսքին մեծ ու երևելի հարկաւորութեանը վրայով: Ա երջապէս աս խօսքը մարգուտ քրտին նորոգութեանը ամենահարկաւոր միջոցը համարելովնիս Սուրբ Գիրքին հակառակ ըրած չենք ըլլար: Մենք Պօղոսին վկայութիւնը ունինք. իր առաքելութեան մեծ նպատակը՝ մարդոց հոգիները դարձի բերել էր: Իր առաքելութիւնը Տէր Յիսուսէն այսպէս եղաւ: «Մտոր համար քեզի երևցայ, որ քեզ ձեռք առնեմ պաշտօնեայ և վկայ ընելու ան բաներուն՝ որ տեսար, ու ան բաներուն՝ որոնցմով պիտի երևնամ քեզի, քեզ ազատելով ատ ժողովուրդէն ու հեթանոսներէն, որոնց հիմա քեզ կը խրկեմ, անոնց աչքերը բանալու, խաւարէն՝ լոյսի, ու Սասանայի իշխանութենէն՝ Մատուծոյ դարձնելու, որ անոնք մեզաց թողութիւն առնեն, և սուրբերուն հետ մասնակից ըլլան՝ ինծի հաւատալով»: (Գործ. ԻԶ. 16—18:) Ընիկայ Տէրոջ մէ ասանկ իշխանութիւն մը առած ըլլալով կ'ըսէ:

«Բրիստոս զիս մկրտելու չխրկեց, հապա անետա-

րանք քարոզելու". և փառք կու տայ Մատուծոյ՝ որ ինքը կորնթոսի մէջ շատ քիչ մարդ մկրտած է: (Ա կորնթ. Ա. 14—17:) Մտկից յայտնի կը տեսնենք թէ Մետաքանին քարոզութիւնը, ու չէ թէ մկրտութիւն էր ան ամենամեծ միջոցը՝ որով մարդիկ խաւարէն լոյսի, ու Սատանային իշխանութենէն՝ Մատուծոյ պիտի դառնային. անանկ որ անոնք մեղաց թողութիւն ընդունին, ու սուրբերուն հետ մասնակից ըլլան. ինչպէս որ ինքը կ'ըսէ թէ՝ խաչին քարոզութիւնը փրկուածներուն "Մատուծոյ զօրութիւնն" է: (Ա կորնթ. Ա. 18:) Մասնկ զրուցուածք մը երկդիմութիւն չունի. այլ յայտնապէս առաքելական վկայութեամբ կը հաստատէ ան եղբակացութիւնը՝ որուն մեզ առաջնորդեցին մեր խնդիրները աս զլխուս մէջ. և յայտնապէս կը սորվեցընէ թէ Մատուածաշունչին մէջ յայտնուած Մատուծոյ խօսքն է ան զլխաւոր միջոցը՝ որ Սուրբ Էոգին կը գործածէ մարդուն սիրտը նորոգելու ու սրբելու, և զանիկայ երկինքին համար պատրաստելու:

Երկու կամ իրեք հարկաւոր խորհրդածութիւններ կ'եղեն աս եղբակացութենէն: Մտաւնը աս է՝ որ երբ միջոցները չեն գործածուիր, զարմանալի բան չէ որ արդիւնք յառաջ պիտի չգայ: Օրինակի համար թող արդիւրի ժողովուրդէն Սուրբ Կիրքը որ չունենան իրենց տանը մէջ, անանկ որ չկրնան կարգալ զանիկայ պատեհութիւն ունեցած ատեննին, ու մինչև անգամ եկեղեցիներուն մէջ միայն դժուարիմաց եղանակով մը, և կամ չհասկըցուելու լեզուով մը լսեն զանիկայ. թող շատ գարեր հազիւ անգամ քարոզուի Մատուծոյ խօսքը, և ան ալ այնպիսի կերպով մը՝ որ սրտին ու խղճմանքին չազդէ. անոր փրկարար վարդապե-

առևթիւնները՝ որ են ապաշխարութիւն առ Աստուած, և հաւատք Տէր Յիսուս Քրիստոսի վրայ, Առաքելոց քարոզութեան նիւթն էին, և ասոնցմով այնպիսի զարմանալի կերպով դարձի բերին մարդիկը. թէ որ ասանկ ըլլայ, անշուշտ Սուրբ Գրքին արդիւնքն ալ պիտի դադարի քրիստոնէից սրտին մէջ յառաջ գալէն. վասն զի թէ որ անոնք սրտի նորոգութեան և սրբութեան միջոցը չվայելեն, սուրբ պիտի չըլլան, և պիտի չունենան սրտին ան նորոգութիւնը՝ որուն վրայով արդէն խօսած ենք, և որ Աստուածաշունչին մէջ այնչափ երևելի վարդապետութիւն մըն է: Այն, ժամանակ անցնելէն ետև անոր հարկաւորութիւնը անգամ պիտի մոռցուի, և թէ որ վերջապէս մէկը քարոզէ զանիկայ, Հեթանոս Աթենացիներուն մէջ քարոզող Պօղոսին պէս՝ իրենց ականջներուն օտար բաներ բերող պիտի համարուի: (Գործ. Ժէ. 20:) Ան ատենը անոնց կրօնքը 'ի հարկէ տեղ պիտի չունենայ սրտին մէջ, ու պիտի ըլլայ ծէսերու ու արարողութիւններու կրօնք մը: Անոնք որ ասանկ կրօնք մը ունին, և քրիստոնէայ կը կոչուին, միայն անունով ու արարողութիւնով զր տարբերին ուրիշներէն՝ որ քրիստոնէայ չեն կոչուիր. ու անոնց պէս աշխարհասէր են, անոնց պէս հպարտ, անոնց պէս անպարկեշտ, և անոնց պէս անձնատուր եղած են ստութեան՝ անառակութեան և ամէն տեսակ մեղաց: Մտիր հասարակութեան մէջը, և դժուարաւ պիտի գտնես անանկ մարդ մը՝ որուն վարքը ու խօսակցութիւնը ցուցնէ թէ ինքը նորէն ծնած ու ճշմարտապէս բարեպաշտ քրիստոնէայ մըն է: Ան զարմանալի բան չէ որ անոնք ասանկ ցաւալի վիճակի մէջ կը գտնուին. վասն զի կամ Սուրբ Գրքը չու-

նին, և կամ անոր մտիկ չեն ըներ: Թէ որ խօսքին սերմը չցանուի՝ անշուշտ չկրնար աճիլ ու պտուղ տալ:

Ներկորդ խորհրդածութիւնը աս է. Մնոնք որ Մտուծոյ խօսքը կարգալը կամ զանիկայ մտիկ ընելը արգիլելու կը ջանան, շատ մեծ մեղք մը կը գործեն. քանզի հոգիէն կը վերցընեն ինքը սնուցանող բանը, և թող կու տան զանիկայ սովամահ կորնչելու: Դողովուրդէն արգիլելով իրենց սրբութեան միջոցը, կը զրկեն զանոնք իրենց երկինքին համար պատրաստուելու միակ յոյսէն, ու կը թողուն զանոնք յաւիտենական կործանման պատրաստուելու. ահա՛ միայն աս կ'ըլլայ անոնց վախճանը: Ո՛հ, ինչ սոսկալի յանցանք կ'ունենան աս ընթացքը բանողները: Մնոնք չէ թէ հացի սով, չէ թէ ջուրի ծարու կը պատճառեն, այլ հերոջը խօսքը լսելու ամիլ կը բերեն, (Մ.ճ.Վ. Ը. 11,) որ ասիկայ ամենամեծ անէծքներէն մէկն է, որն որ Մտուած խօսեցաւ Իսրայէլացոց դէմ: Նւ ինչ չարիքներ յառաջ չեն գար ասանկ ընթացքէ մը: Նախապէս հոգին իր հոգևոր կերակուրէն զրկուած՝ կը կործանի: Ներկորդ՝ քրիստոնեաներուն մէջ կը զօրանայ աշխարհասիրութիւնը և ամբարշտութիւնը, և այսպէս անպատիւ կ'ընեն անոնք ան սուրբ անունը՝ որով իրենք կոչուած են. անանկ որ անոնց պատճառովը քրիստոնէութիւնը կը հայհոյուի և չեթանոսաց մէջ: (Մ.ճ.Վ. Բ. 24:) Մէկ ուրիշն ալ աս է որ, մոլորութիւնը անպատիժ և տեղական կը մնայ. քանզի ամենէն մեծ և փնասակար հերետիկոսութիւնները միշտ երևան ելած են եկեղեցիին մէջ առաջնորդներէն, և զօրացած են՝ ժողովրդոց կտրզկուրայն և տգիտութեամբ անոնց յարելէն: Թէ

որ ժողովուրդը Մատուծոյ Խօսքը ունենար, անանկ որ կարող ըլլար կարդալ, ու քննել ինքնիրեն, շատ հերետիկոսութիւններ շուտով իրենց երևան ելած ժամանակը պիտի ոչնչանային, փոխանակ թող տրուելու որ ազգէ ազգ մոլորցընեն: Մոլորութեան ծագումը և յառաջագիմութիւնը խափանելու ամենէն աղէկ եղանակը՝ բոլոր ժողովուրդը Սուրբ Գրոց գիտութեանը մէջ հաստատելն է, ու գրքերը անոնց տալը՝ որ իրենք կարգան ու քննեն:

Արդորդ խորհրդածութիւնը կը վերաբերի ան մեծ զանազանութեանը՝ որ կայ Սուրբ Գրոց կրօնքին, և ծիսական կրօնքին մէջտեղը. առջինը խիստ կարևոր կը ցուցընէ սրտին սրբութիւնը, ու ամենահարկաւոր կը համարի Մատուծոյ Խօսքին քարոզութիւնը. իսկ երկրորդը գրեթէ միայն արտաքին արարողութիւնները պահել կը պատուիրէ, ու մէկգի ձգելով խօսքին քարոզութիւնը, անոր տեղը անհամար մեծահասանդէս արարողութիւններ կատարել կու տայ: Ըրդ՝ աս ծիսական կրօնքին պաշտօնեան, որ Մատուծոյ ճշմարտութիւնը բնաւ չքարոզեր, և որուն մինակ գործը ամէն օր քանի մը յատուկ կանոնադրեալ ծէսեր կատարել է, թող յառաջ գայ ու ըսէ Պօղոսին պէս. «Բրիստոս զիս մկրտելու չխրկեց, հապա աւետարանը քարոզելու»: (Ա կ'ր'ն. Ա. 17:) Խորհրդէք անգամ մը, թէ աս խօսքը կը յարմարի՞ անոր. առանկ կարծիք մը առաջ բերելը անգամ անտեղի է, և կը ցուցընէ թէ Ի՛նչպէս գլխովին տարբեր է իր գործը՝ եռանդուն և պերճախօս Պօղոսին գործէն. քանզի ինքը արարողութեանց հպատակելով ուրիշներն ալ հպատակ կ'ընէ անոնց. իսկ Պօղոս հրապարակաւ և տան մէջ կը

քարոզէր, Հրէից և Հեթանոսաց վկայութիւն տալով, ապաշխարութիւն դէպ 'ի Մտուած' և հաւատք դէպ 'ի մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը. և մէկ ուրիշ Մեծարանական պաշտօնեայի մը աս պատուէրը տուաւ. «Դսօսքը քարոզէ. մտադրութեամբ գործքիդ պարապէ՛ ատենին ու ատենէ դուրս, յանդիմանէ, սաստէ, յորդորէ ամէն երկայնմը-տութիւնով ու վարդապետութիւնով»: (Բ ՏԵՎ. Գ. 2:)

Գ Լ Ո Ւ Խ Զ

Մօ ճառէս յառաջ եկած երկրորդ խնդիր մը աս է, թէ Ի՞նչ են սրտին նորոգութեանը հետեւողները: Մօ խնդիրը իմ գրածներս կարգացողներուն ամէն մէկուն խիստ շատ հարկաւոր է: Սրտին փոփոխութիւնը՝ որուն վրայով կը խօսինք, բացարձակապէս հարկաւոր է հոգւոյ փրկութեան: Մօանց անոր չէք կրնար երկինքը մտնել, այլ յաւիտենական կորուստը պիտի երթանք: Աւարդեօք հարկաւոր բան չէ՞ որ գիտնաք թէ ինչ պիտի ըլլայ ձեր յաւիտենական վիճակը: Ձեր հոգին բոլոր աշխարհէն աւելի թանկագին է. ուրեմն չէք ուզեր քննել ու իմանալ թէ արդեօք պիտի կորսուի՞ և թէ փրկուի: Կ'ուզէ՞ք անհոգ կենալ անոր ապառնի վիճակին վրայով, մինչև որ մեռնիք, և այլ ևս ժամանակ չունենաք պատրաստութեան. ան ատենը թէ որ ինքզինքնիդ սրտալից գտնէք ու հոգինիդ կորսուած, ճար մը պիտի չըլլայ: Արբոր անգամ մը դժոխքը երթաք, ազատում չկայ. հապա յաւիտեանս յա-

ւիտենից պիտի քաշէք անոր տանջանքները՝ ա-
 ռանց օգնութեան կամ ազատութեան յոյս մը
 ունենալու . ինչպէս մեծատունը՝ որ երբ աշխարհի
 վրայ էր, միայն կը խորհէր փառաւորապէս կեանք
 վարելու իր հարստութեանը միջոցովը . ու երբոր
 մեռաւ, դժոխքը գնաց, ու օգնութիւն չգտաւ ա-
 նոր տանջողական բոցերէն . ասանկ ալ ձեզի պի-
 տի պատահի . դժոխքին ու երկինքին մէջ տեղը մեծ
 վիճ մը կայ, որ յաւիտեան ձեզ պիտի չթողու-
 անկից հեռանալու . և ոչ միայն այսչափ, այլ և
 ոչ ալ երկինքին բարեսէր բնակիչներէն մէկը բը-
 նաւ պիտի կարենայ ձեզի տյցելութիւն ընել՝ ձեր
 ցաւերը թեթեւցնելու համար, և ոչ կաթիլ մը
 պաղ ջուրով ձեր պապական լեզուին դպչելով:
 (Պ. 1. Ժ. 19—31:) Աւստի՛ որովհետև դուք
 ձեր հոգիները կը յարգէք, և կը զարհուրիք դը-
 ժոխքին կրակէն, կ'աղաչեմ՝ ձեզի, բնաւ օր մը մի
 ուշացնէք ան հարկաւոր խնդիրը ընելու, թէ ար-
 դեօք ձեր սիրտը նորոգուած է Մտուծոյ հոգի-
 վը: Հետեւեալ խորհրդածութիւնները կրնան օգ-
 նել ձեր ընելու հարցմունքին: Մը՝ սրտին աս
 փոփոխութիւնը կը ճանչցուի իր հետեանքներէն .
 ինչպէս որ ծառի մը բնութիւնը իր տուած պտուղ-
 ներէն կը ճանչնաք, ասանկ ալ մարդկային սրտին
 բնութիւնը՝ իրմէն ելած զգացումներէն ու վար-
 քէն կը ճանչցուի . ինչպէս որ մեր Փրկիչը ըսաւ .
 շկայ աղէկ ծառ մը՝ որ գէշ պտուղ բերէ . և
 ոչ գէշ ծառ մը՝ որ աղէկ պտուղ բերէ . վասն զի
 ամէն մէկ ծառ իր պտուղէն կը ճանչցուի . ինչու
 որ փուշերէն թուղ չեն քաղեր, ու մորենիէն
 խաղող չեն ժողվեր: Բարի մարդը՝ իր սրտին
 բարի գանձէն բարի բան կը բղխէ, և չար մար-
 դը՝ իր սրտին չար գանձէն չար բան կը բղխէ .

ինչու որ իր բերանը սրտին աւելցածէն կը խօսի : (Պ. 1. 2. 43—45:) Եւ որովհետեւ աս նիւթս շատ ընդարձակ է, և Սուրբ Գրոց մէջ անոր վերայով շատ անգամ խօսուած է, անկարելի բան է աս վերջին գլխուս մէջ զանիկայ կատարելապէս բացատրել: Իմ բոլոր կրցածս աս պիտի ըլլայ որ քանի մը խորհրդածութիւններ ընեմ, որոնք ձեր քննութիւններուն առաջնորդող ըլլան. և ապա ձեզ Մատուծոյ Սուրբ Գիրքին պիտի յանձնեմ. հոն՝ որ կողմը որ դառնաք, անոր պահանջմունքներուն, կամ խօսամունքներուն և կեանք հաստատուն պատուէրներուն մէջ միշտ պիտի գտնէք նորոգուած կամ չնորոգուած սրտին մէկ զգացումին, խորհուրդին և կամ գործին վրայով զընցուած: Յորեկ ատեն մարդուս իր չորս կողմի առարկաները տեսնելու համար բոլոր պէտք եղածը՝ իր աչքերը բանալն է: Ի՞յսպէս թէ որ աչքերնիդ բացուին Մատուծոյ Հոգիովը՝ նորոգուած բնութեան մը հետևութիւնները Սուրբ Գիրքին մէջ ամէն տեղ որոշակի ցուցուած պիտի գտնէք:

Ես հետևութիւնները կրնանք բաժնել իրեք զանազան յօդուածներու. որովհետեւ անոնք կամ ներքին են հոգիին մէջը, կամ արտաքին՝ վարքին մէջը, և կամ յափտենական՝ մահէն ետքը:

ԵԱՆ՝ Սրբին նորոգութեան և արթնութեան հետևութիւնները՝ որ ներքին են:

Եսիկայ մտքի հոգեւոր վիճակ թէ յառաջ կը բերէ: Սեր Փրկիչը ըսաւ. «Հոգիէն ծնածը՝ հոգի է»: (Յ. 14. 7. 6:) Հոգեւոր է, հոգեւոր բաները կը քննէ: Եսանկ մարդուն հոգիին բաները այլ ևս յիմարութիւն մը չէ իրեն. որովհետեւ հոգեւորապէս կը քննուին, բայց ինքը հոգեւոր ըլլալով՝ ամէն բան կը քննէ: (Ա Վրնի Բ. 14,

15.) Իր հոգիին աչքերը բաց ըլլալով՝ Մատու-
ծոյ օրէնքէն հրաշքներ կը տեսնայ : (Սաղ. ՃԺԹ.
18 :) Ուրիշ բաներէն 'ի զատ՝ անիկայ սրտին
նորոգութեանը մեծ վարդապետութիւնը այլ ևս
չհամարիր իբրև անիմանալի բան մը . իր անձին
փորձառութենէն դիւրաւ կ'իմանայ զանիկայ : Ին-
քը կը զգայ անոր հարկաւորութիւնը , կը գիտնայ
անոր բնութիւնը , ու կը տեսնէ անոր արդիւնք-
ները : Եւ հոս , ներեցէք սիւ ընթերցողներ՝ որ
ձեզի բան մը ըսեմ , թէ որ աս ճառիս նիւթը ա-
նիմանալի և անհաճոյ բան մը թուեցաւ ձեզի ,
ասիկայ մէկ նշան մըն է որ դուք աս հոգեւոր ընթ-
րութիւնը չունիք . մութ ու խաւար է ան ձեզի .
որովհետեւ չունիք ան հոգեւոր տեսութիւնը՝ որով
կարող ըլլաք տեսնելու . ուրեմն պէտք է որ աղօթք
ընենք Սաղմոսերգութիւն հետ . « Եւ մէջս մաքուր
սիրտ ստեղծէ՛ , և իմ ներսի դիս ուղիղ հոգի նո-
րոգէ՛ » : (Սաղ. ԾԱ . 10 :)

Մատուծոյ վրայ « եր ունենալը սրբութեան մէկ
ուրիշ հետևութիւնն է : Թէ որ ձեզի հարցը-
նելու ըլլայի , թէ Մատուած կը սիրէք , հաւանա-
կանաբար պատասխան պիտի տայիք , թէ Մյյ կը
սիրենք : Գրեթէ ամէն մարդ՝ թէ Քրիստոնեայ
թէ Հրէայ , և թէ Սահմետական՝ որ սովորած չէ
իր սիրտը քննելու , շուտով պիտի ըսէ , թէ Մն-
շուշտ զՄատուած կը սիրեմ . աս կարծիքը ունէին
մեր Փրկչին ատենը եղած Հրէաներն ալ . անոնք
կը պարծենային թէ զՄատուած կը սիրեն , ու ա-
նոր օրէնքը կը պահեն . և ըսին Քրիստոսին .
« Մենք մէկ Հայր մը ունինք՝ որ է Մատուած » ,
(Յով. Ը . 41 :) Սակայն մեր Փրկչիչը ըսաւ ա-
նոնց յայտնապէս . « Եւ իսեմ ձեզ որ Մատուծոյ
սէրը մէջերնիդ չունիք » : (Յով. Ե . 42 :) Եւ

անոնց Մտուծոյ սէրը չունենալուն ապացոյցը ան էր որ չսիրեցին զանիկայ՝ որ Մտուծմէ ելաւ ու եկաւ : (Յ՛վ. Ը. 42:) Մյ՛, անիկայ որ Մտուծոյ փոխանորդն էր երկրի վրայ, ու Մտուծոյ էութեանը բուն պատկերը, անոնք սպաննեցին ու փայտէ մը կախեցին . և ասով ցուցուցին իրենց ամենամեծ թշնամութիւնը Մտուծոյ դէմ : Մհա՛ Տիմա ալ ասանկ են շատերը, որոնք կ'երեւակայեն թէ զՄտուծա՛ծ կը սիրեն : Աւղիղ կանոնով փորձեցէք անոնց սէրը, և սիտի տեսնէք որ ճշմարիտ չէ : Թէ որ Մտուծոյ մէկ պատուիրանքը իրենց շահին դէմ գայ, ամէն օր կ'արհամարհէն ոտքի տակ կ'առնեն զանիկայ : Մնհամար սուտեր կը խօսին՝ առուտուրի մէջ աղէկ վաստակ ընելու համար, որով կը ցուցընեն թէ որչափ աւելի կը սիրեն ոսկին քան թէ զՄտուծա՛ծ՝ որ արգիլած է սուտ խօսիլը : Աիրակի օրը՝ որ Մտուծա՛ծ սահմանեց որ մարդիկ իրեն երկրպագութիւն ընեն, և հոգեոր պարտաւորութիւններու զբաղին, անոնք զբօսանքներով ու խաղերով կ'անցընեն . և այսպէս կը ցուցընեն թէ որչափ հաստատ կապուած է իրենց սիրտը աշխարհի վրայ, քան թէ Մտուծոյ վրայ : Սակայն Հոգիով վերստին ծնունդը կատարեալ փոփոխութիւն մը յառաջ կը բերէ . ինչու որ Մտուծոյ սէրը իրենց սրտերուն մէջը տարածուած է Հոգւոյն Արքայ ձեռքովը : (Հ՛ով. Ե. 5:) Աւ անկեղծ սէր մըն է, և չէ թէ լոկ երեւակայութեան կամ խօսքերու վրայ կայացած : Մսիկայ ան սէրն է, որուն վրայով Օովհաննէս կը խօսի. «Մն որ անոր խօսքը կը պահէ, իրացընէ իր մէջը կատարեալ է Մտուծոյ սէրը . ասով կը ճանչնանք թէ անոր մէջն ենք» : (Ա Յ՛վ. Բ. 5:) Արդիական սէր մըն

է ան. ամէնքս ալ գիտենք թէ ինչ է հայր մը սիրելը: Ասանկ սէր մը յառաջ կը բերէ, յարգութիւն, հնազանդութիւն, և առ Աստուած մերձաւորութիւն: Արդ՝ Աստուծմէ ծնածներուն սէրը ասանկ է. որովհետեւ անոնք որդիք են, Աստուած իր Արդիին Հոգին անոնց սիրտերուն մէջը խրկեց, որ կ'ալաղակէ (Աբբայ)՝ Հայր: (Գող. Գ. 6:) Օճնիկայ Հայր կը կոչեն, և այնպիսի զգացում մը կ'ունենան դէպ 'ի անոր՝ իբրև մէկ հօր մը, որուն բնութիւնը, գործքերը, և կամքը կը սիրեն: Արջափ բերկրալի բան է ասանկ զգացում մը ունենալը երկնից թագաւորին վրայ. ինչպէս դէպ 'ի անոր կը քաշէ հոգին, ցանկալի կը ցուցնէ երկինքը, ու սիրտը երկրէս կը բաժնէ:

Ասիկայ երրորդ հետեութիւն մը միտքերնիս կը բերէ, այսինքն՝ երկնի բաները հարածող հրոտ յը: Առաքեալը կը պատուիրէ. «Թէ որ Քրիստոսի հետ յարութիւն առիք, ուրեմն վերի բաները փրնտուեցէք, ուր որ Քրիստոս կը նստի Աստուծոյ աջ կողմը: Ա երի բաները մտածեցէք, չէ թէ աս երկրիս վրայինները: Ինչու որ դուք մեռաք, ու ձեր կեանքը պահուած է Աստուծոյ քովը Քրիստոսի հետ»: (Կող. Գ. 1—3) Աշխարհը, իր գործքերը ու իր հեշտութիւնները այլ ևս կը դադրին անոնց սիրտը իրենց քաշէէն: Ան նախնի նահապետներուն պէս կը զգան որ իրենք երկրիս վրայ օտարներ ու պանդուխտներ են, ու հիմերով հաստատուած քաղաքին կը սպասեն, որուն ճարտարագետը ու արարիչը Աստուած է: (Եբր. ԺԱ. 10. 13:) Աս աշխարհիս գանձերը իրենց յարգը կը կորսնցնեն անոնց առջևը, քանզի անոնք իրենց համար երկինքը գանձ կը դիպեն, ուր որ ոչ ցեցը և ոչ ժանկը կ'ապականէ, ու ոչ գողերը

գետնին տակէն կը ծակեն ու կը գողնան, և իրենց գանձը ուր որ է՝ սիրտերնին ալ հոն կ'ըլլայ : (Մատթ. 20, 21 :) Այսպէս՝ աշխարհս չըլլար անոնց մի միայն բնակարանը. ուրիշ քաղաք մը ունին անոնք, և հոն իրենց գանձը շտեմարանի մէջ դիզուած կը մնայ : Անոնք կը սիրեն ան լաւագոյն երկնային բնակարանին վրայով խորհիլ և խօսիլ, և երբ մահը կու գայ, բանտարկող դահիճի մը պէս չերևնար անոնց, այլ սիրելի առաջնորդի մը պէս՝ որ իրենց ցանկալի եղած ան լաւագոյն երկնային բնակարանը տանի : Այլ որ ատեն կ'երթան, ցնծութեամբ կ'աղաղակեն. «Ո՛ւր է ո՛վ մահ՝ քու խայթոցդ, ո՛ւր է ո՛վ գերեզման՝ քու յաղթութիւնդ» : (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 55 :)

Գարձեալ՝ մէկ ուրիշ հետեւութիւն մըն ալ աս է. Աստուծոյ Խօստին շրջան «Եր անէնալ : Օ՛հ, ստուած սիրելով՝ կը սիրեն ան ամէնը որ անոր կը վերաբերին. ոչ միայն երկինքը՝ ուր որ ինքը կը բնակի, այլ նաև իր Խօսքը՝ որով իր կամքը կը յայտնէ : Անոնց կամքը Աստուծոյ օրէնքին մէջն է, ու գիշեր ցորեկ անոր օրէնքին վրայ կը մտածեն : (Սաղմ. Ա. 2 :) Սուրբ Գիւրք կարգալը չէ թէ մէկ բեռ մը, նեղութիւն մը և պատիժ մըն է անոնց՝ այլ հաճութիւն մը : Անոնց ցանկալի է անիկայ ոսկիէն ու շատ փորձուած ոսկիէն. մեղրէն ու խորիստէ կաթած մեղրէն անուշ է : (Սաղմ. ԺԹ. 10 :) Ար յարգեն զանիկայ՝ աշխարհիս երկու մեծ կուռքերէն շատ աւելի, այսինքն՝ ստակէն ու հեշտութենէն : Այո՛, Սաղմոսերգուին հետ կատարեալ սրտով պատրաստ են աղաղակելու. «Ո՛րչափ կը սիրեմ՝ քու օրէնքդ՝ ան է ամէն օր իմ մտածութիւնս» : (Սաղմ. ՃԺԹ. 97 :) Կարդացէք ՃԺԹ երրորդ Սաղմոսը ամբողջ, ու պի-

տի տեսնէք թէ Մատուծմէ ծնած մէկը ինչպէս կը սիրէ գովել Սուրբ Գիրքը. և ինչ որ անիկայ կը զգար իր սրտին մէջը, նմանապէս ամէն Մատուծմէ ծնածներն ալ կը զգան: Ինչու որ ամէնքը մէկ Հոգիով մէկ մարմին ըլլալու մկրտուեցան. (Ա Վրէժ. ԺԲ. 13.) և թէ որ ասանկ է նորոգուած սրտին զգացումները Մատուծաշունչին վրայով, ինչպէս կրնայ նորոգուած սեպուիլ ան մարդուն սիրտը, որ փոխանակ գիշեր ցորեկ անոր վրայ մտածելու՝ միայն պարտաւոր եղած ատենը կը կարգայ. նաև կ'աշխատի ալ որ ուրիշները զանիկայ կարգալէն արգիլէ, ու մինչև անգամ կրակը կը նետէ և կ'այրէ զանիկայ:

Ս երստին ծննդեան ներքին հետևութիւնները չէ թէ միայն Մատուծոյ, երկինքին, ու հոգևոր բաներուն վրայ բարի զգացումներ ունենալն է. հապա նաև Ռեբէրը «Իրեւն ալ անկից կը հետևի: Մատուծային պատուիրանքը ոչ միայն ամենամեծ սէր ունենալ կը պատուիրէ առ Մատուծ, այլ և անաչառ սէր առ մարդիկ: Մմանապէս քրիստոնեային նշանաւոր հանգամանքը ոչ միայն դէպ ՚ի իր Ստեղծողին ունեցած ջերմեռանդ սիրովը կը յայտնուի, այլ նաև իր ընկերները սիրելովը: Վրիստոնէական բնութեան աս փորձը մեր փրկիչը տուաւ մեզի: «Վոր պատուիրան մը կուտամ ձեզի» ըսաւ, «որ մէկզմէկ սիրէք, ինտոր որ ես ձեզ սիրեցի, որ դուք ալ մէկզմէկ սիրէք: Մտով ամէնը պիտի գիտնան՝ թէ իմ աշակետներս էք, թէ որ իրարու վրայ սէր ունենաք»: (Յ՝Վ. ԺԳ. 34, 35: ԺԵ. 12. 17:)

Գիտեցէք ան զօրութիւնը՝ որ աս սէրը ունենալու էր, «ինտոր որ ես ձեզ սիրեցի». և իր սէրը չէ թէ անանկ սէր մըն էր, որ խօսքերու վրայ

կայանար, այլ անիկայ կ'առաջնորդէր անձնուրացութեան, չարչարանաց համբերելու, ու մինչև մահը յանձն առնելու: Յովհաննէս աղէկ կը բացատրէ ասիկայ՝ ըսելով. «Եսով գիտցանք Քրիստոսի սէրը, որ անիկայ իր կեանքը մեզի համար գրաւ. մենք ալ պարտաւոր ենք մեր եղբայրներուն համար դնել մեր կեանքը»: (Ա Յովհ. Գ. 16:) Եսանկ սէր մը, կ'ըսէ ան, մեր նորէն ծընած ըլլալը կը ցուցընէ: «Մենք գիտենք որ մահէն կեանքի փոխուեցանք. ինչու որ եղբայրները կը սիրենք»: (Ա Յովհ. Գ. 14: Բ. 10: Աբէ. Ե. 1, 2:) Ես սէրը կ'արգիլէ ատելութիւնը. վասն զի նոյն Եռաբալը կ'ըսէ. «Են որ կ'ըսէ թէ լոյսի մէջ է, ու իր եղբայրը կ'ատէ, անիկայ տակաւին խաւարի մէջ է»: (Ա Յովհ. Բ. 9: Գ. 10: Գ. 20:) Մտածեցէք՝ ո՞վ քրիստոնեայ ընթերցողներ, թէ ինչպէս աս խօսքը դէմ է անանկներուն՝ որ կ'ատեն, կը նզովեն ու կը բանադրեն զանոնք, որ իրենց պէս քրիստոնեայ անունը կը կրեն, սակայն տարբեր եկեղեցիէ և ժողովուրդէ են: Միթէ ասանկները կուսան ան վկայութիւնը՝ որով ամեն մարդ պիտի ճանչնայ թէ անոնք Քրիստոսի աշակերտն են: Գուցէ պիտի ըսեն թէ իրենց նզոված մարդիկը հերետիկոս են, և պէտք չէ որ զանոնք իրենց եղբայրները համարին. սակայն թո՛ղ անոնք գիտցած ըլլան որ աս սէրը միայն եղբայրներուն վրայ ըլլալու չէ. իրաւ՝ անոնց վրայ աւելի զօրաւոր ըլլալու է, բայց չէ՛ թէ ուրիշներէն բոլորովին պակասեցընելու է: Պօղոս կ'ըսէ. «Քանի որ ժամանակը ձեռքերնիս է, բարիք ընենք ամենուն՝ մանաւանդ հաւատքին ընտանիներուն»: (Գաղ. 2. 10:) Միայն իր ազգակիցներուն և կրօնակիցներ

րուն վրայ սէր ունենալու վարդապետութիւնը՝
 Էրեւից վարդապետութիւնն էր : Բայց մահիկ ը-
 րէ մեր Փրկիչը ինչ կ'ըսէ աս բանին վրայով .
 «Վսեր էք որ ըսուեցաւ . Վու ընկերդ սիրես,
 ու թշնամիդ ատես : Բայց ես ձեզի կ'ըսեմ . Մի-
 րեցէք ձեր թշնամիները . օրհնեցէք ձեզ անիծող-
 ները . բարի ըսէք անոնց՝ որ ձեզ կ'ատեն, և ա-
 ղօթք րոէք անոնց համար՝ որ ձեզ կը չարչարկեն
 ու կը հալածեն . որ ձեր երկնաւոր օրը որդիքը
 ըլլաք . ինչու որ իր արևը կը ծագեցընէ թէ չա-
 րերուն և թէ բարիներուն վրայ, և անձրև կը
 խրկէ թէ արդարներուն և թէ մեղաւորներուն
 վրայ : Վասն զի թէ որ դուք ձեզ սիրողները
 սիրէք, ինչ վարձք կ'ունենաք . չէ որ մաքսա-
 ւորներն ալ նոյնը կ'ընեն : Եւ թէ որ միայն ձեր
 եղբայրներուն բարև տաք, ինչ աւելի կ'ընէք ու-
 րիշներէն . չէ որ մաքսաւորներն ալ նոյնը կ'ընեն :
 Ուրեմն դուք կատարեալ եղիք՝ ինչպէս որ ձեր
 երկնաւոր օրըն ալ կատարեալ է» : (Մատթ. 5.
 43 — 48 : Ղուկ. 27 — 36 :) Ասանկ
 պարզ խօսքերը մեկնութեան կարօտ չեն : Ղու-
 ցէ ըսէք թէ՛ դժուար բան է ասանկ պատուէրի
 մը հնազանդիլը : Արդարև դժուար է շնորհուած
 սրտի մը համար . և աս պատճառով հարկաւոր
 է սրտին ան փոփոխութիւնը՝ որուն վրայ մենք կը
 խօսինք, որպէս զի կարելի ըլլայ անոր հնազան-
 դելու : Եւ ան խօսքը՝ իբրև նոր ծննդեան նշան
 մը զրուցուած է . «որ ձեր երկնաւոր օրը որ-
 դիքը ըլլաք» : Ուրեմն որչափ անվայել է քրիս-
 տոնէական բնաւորութեանը ուրիշները անիծելու
 սովորութիւնը : Վրիստոնէից արգիլուած է անի-
 ծելը . Պօղոս կ'ըսէ . «Ձեզ հալածողները օրհնե-
 ցէք . օրհնեցէք ու մի անիծէք» : (Ղուկ. ԺԲ)

14 :) Ընէծքը մարդու գործը չէ : «Վրէժխնդրու-
թիւնը իմն է . ես պիտի հատուցանեմ՝ կ'ըսէ Տէ-
րը» : (Լուսն. ԺԲ . 19 :) Թէ որ միշտ աս կա-
նոնները պահուելու ըլլային , որչափ օգտակար
պիտի ըլլային Ճշմարտութեան յառաջանալուն և
կրօնքին պատիւը պահուելուն : Թող քրիստո-
նեաները մէկըմէկ սիրեն , ինչպէս որ պատուիր-
ուած է . «Վինակ անձերնուդ շահը մի նայիք .
հապա ամէն մէկը իր ընկերինն ալ» . (Փիւլի .
Բ . 4 .) ան ատենը անոնք ոչ միայն յայտնի կեր-
պով պիտի ցուցնեն ուրիշներուն՝ թէ իրենք
Վրիստոսի աշակերտներն են , այլ նաև՝ թէ ի-
րենց կրօնքը Ըստուծմէ է , որ ինքը սէր է : (Ա
Յ՝ 16 :) Ղարձեալ նոյն միջոցով՝ և չէ
թէ նշովելով , հերեաիկոսները , ու քրիստոնէու-
թեան թշնամիները աւելի դիւրաւ դարձի կը բեր-
ուին , Պօղոսին վարդապետութեանը համեմատ .
«Թէ որ քու թշնամիդ անօթեցեր է՝ հաց տուր
անոր , և թէ որ ծարաւ է՝ ջուր տուր անոր . քան-
զի աս ընելով՝ անոր գլխուն վրայ կրակի կայծեր
պիտի դիզես : Չարէն մի յաղթուիր , հապա բա-
րիով յաղթէ չարին» : (Լուսն . ԺԲ . 20 , 21 :)
Ըհա՛ իսկապէս աս հոգին ունի Վրիստոսի կրօն-
քը , որ իր կեանքը դրաւ ապստամբ աշխարհի մը
համար , ու խաչին վրայ աղօթք ըրաւ զինքը
սպաննողներուն համար : Թէ որ աւելի կատարե-
լապէս կ'ուզէք իմանալ , թէ՛ որչափ հարկաւոր է
աս սէրը քրիստոնէական բնաւորութեանը , կար-
դացէք ինչ որ Պօղոս կ'ըսէ սիրոյ վրայով՝ Ա կո-
րնթացուց ԺԳ գլխուն մէջը :

Վերստին ծննդեան ներքին հետևութիւններէն
մէկն ալ Խոնարհութիւնն է : «Թէ որ դարձի
չգար» կ'ըսէ մեր Փրկիչը , «և տղոց պէս չըլլաք :

երկնից թագաւորութիւնը բնաւ պիտի չմտնէք : Ուստի ո՛վ որ իր անձը աս տղուն պէս խոնարհեցընէ, անիկայ է մեծ երկնից թագաւորութեանը մէջ” : (Մատթ. ԺԸ. 3, 4 : Մարկ. Ժ. 15 :) Խոնարհութիւնը՝ մարդու դարձի գալուն հետեանքն է, ու երկնից թագաւորութեանը մէջ մտնելու պայմանն է : Մեր փրկիչը կ’ըսէ. “Արանի հոգւով աղքատներուն, ինչու որ երկնից թագաւորութիւնը անոնցն է” : (Մատթ. Ե. 3 :) Եւ Պօղոս կը յորդորէ Կողոսացիները, որ նոր մարդը հագնելով՝ մտքի խոնարհութիւնն ալ, ուրիշ հարկաւոր շնորհքներու հետ մէկ տեղ հագնին : (Կոր. Գ. 10—12 :) Լստուածաշունչին մէջ շատ տեղեր կը ցուցուի՝ թէ Լստուած կը սիրէ և կ’ընդունի խոնարհ մարդը. “Լստուած կ’ըսէ Բարձրը ու Բարձրեալը՝ որ յաւիտենականութեան մէջ կը բնակի, ու անոր անունը Սուրբ է. Ես բարձր և սուրբ տեղը կը բնակիմ. բայց կոտրած ու խոնարհ հոգի ունեցողին հետ եմ, որ խոնարհներուն հոգին կենդանացընեմ, և կոտրած սիրտերը ապրեցընեմ” : (Եսայ. ԾԷ. 15 : Տես նաև Սաղմ. ԼԳ. 18 : ԾԱ. 17 : ՃԼԸ. 6 : Լւսի. Գ. 34 : Եսայ. ԿԶ. 1, 2 : Սե. Զ. 8 : Պր. Է. 37 : ԺԵ. 48 : Յե. ԽԳ. 6 :) Ընդհակառակն հպարտութիւնը Լստուծոյ զգուելի է. իրեն զգուելի եղած վեց բաներուն մէջը՝ որոնք Սողոմոն կը յիշէ, առաջինը ամբարտաւան աչքն է : (Լւսի. Զ. 16, 17 :) Սաղմոսերդուն ալ այսպէս կ’ըսէ. “Լն որ աչքերով բարձր է ու սրտով ամբարտաւան, անոր պիտի չհամբերեմ” : (Սաղմ. ՃԱ. 5 : Տես նաև Սաղմ. ԺԸ. 27 : և Կորնթ. ԺԿ. 4 :) Պեարոս կը ծանուցանէ թէ՛ “Լստուած ամբարտաւաններուն հակառակ կը կենայ, բայց խոնարհներու” :

րուն շնորհք կու տայ" : (Ա Պեհ . Ե . 5 :) Յի-
 րաւի անկարելի բան՝ որ մարդ մը առանց խո-
 նարհումեան ապաշխարէ ու փրկուի : Աւետա-
 րանին նայելով՝ միայն Յիսուս Վրիստոսով փրո-
 կու թիւնը ձեռք կը բերուի : Մեղաց թողութիւնը
 բոլորովին շնորհքէն կ'ըլլայ անոր ձեռքովը . և աս
 թողութիւնը ընդունելու համար պէտք է խոստո-
 վանիլ թէ առանց անոր բոլորովին կորսուած ենք .
 և թէ մենք մեզմէ արժանաւորութիւն մը չունինք ,
 ու առանց անոր՝ բոլորովին անյոյս ու կործանած
 ենք : Միայն ինքզինքնիս բոլորովին Տէր Յիսուս
 Վրիստոսին ձգելով կ'արդարանանք ու կը փրո-
 կուինք : Ուստի ինչպէս որ Պօղոս կ'ըսէ , պար-
 ծենալը կը խափանուի : (Հռոմ . Գ . 27 :) Անոր
 պատճառ մը չկայ . թողութեան համար Վրիս-
 տոսի գալովնիս կը ցուցնենք որ բնաւ արժանա-
 ւորութիւն մը չունինք : Ահա՛ ասով ճշմարիտ
 քրիստոնէութիւնը՝ Աւետարանին վարդապետու-
 թիւնը կը տարբերի բոլոր միւս կրօնքներէն , ա-
 նոնցմով մարդիկ կը ջանան ինքզինքնին փրկել .
 բարեգործութիւններ կ'ընեն , պահք կը բռնեն ,
 աղօթք կ'ընեն , ողորմութիւն կու տան , ուխտա-
 գնացութիւն կ'ընեն , կը նեղեն ու կը տանջեն
 իրենց մարմինները՝ բոլորը վարձք ստանալու հա-
 մար , որով կարող ըլլան ինքզինքնին փրկել :
 Ուստի ամէն ասանկ կրօնական դրութիւններու
 միջոցով հիմ մը դրուած է հպարտութեան . և
 հպարտութիւնը ան սուտ դրութիւններուն երևե-
 լի հանգամանքն է , անանկ որ ընդհանրապէս
 մարդս որչափ յառաջագէժ որ ըլլայ անոնց մէջ ,
 այնչափ աւելի կը հպարտանայ իր բարի ըլլալուն
 վրայով : Սակայն ճշմարիտ քրիստոնեաները՝ աս-
 գործերէն որը որ կատարելու ըլլան , անոր փո-

խարէն արժանաւորութիւն մը ունենալ չեն մտածեր. անոնք՝ որ ատեն բոլոր բաները ընեն, կ'ըսեն. «Մենք անպիտան ծառաներ ենք. քանզի ան որ պարտական էինք ընելու, ըրինք»։ (Ղ. 1. Ժ. 10։) Ի՞նչոր արժանաւորութիւնը ուրանալով, ու խոստովանելով՝ թէ իրենց արդարութիւնները աղտեղի հին լաթերու պէս են. (Լ. 1. Կ. 6.) «Վետրոսին ընկղմելու ատենը ըրածին պէս՝ կ'աղաղակեն. «Տէր՝ աղատէ զիս»։ (Մ. 1. Ժ. 30։) «Վմանապէս դուն ալ՝ ո՞վ ընթերցող՝ պարտիս Վրիստոսի գիմել, ու աս կերպով պարտիս շարունակ Մնոր վստահիլ, մի միայն Մնոր. պէտք է որ բնաւ չյուսաս այլ ևս բարի գործքերուդ, որոնք ըրած ես, կամ կարող ես ընելու. աղտեղի հին լաթերու պէս մէկդի հանէ ան ամէնը՝ որ կարող ըլլաս Վրիստոսի արգարութիւնովը հագուելու. և անով միշտ խոնարհ եղիր, գիտնալով որ ան փոխ առնուած զգեստ մըն է։ Մ. 1. Գ. 23։) «Վարձենալը ու հպարտութիւնը՝ մասնաւորապէս հոգևոր հպարտութիւնը՝ քրիստոնէութեան հետ բան չունին. որովհետև քրիստոնէութեան ոգին բոլորովին անոնց հակառակն է. անոնք սուտ կրօնքներուն կը վերաբերին։ Միայն անոնց հետևողներուն կը վայելէ հպարտ ըլլալ կրօնքի մէջ, վասն զի իրենց կրօնքը հպարտութիւն կը ծնանի։ Իայց քրիստոնեան երբոր հպարտ ըլլայ, իր կրօնքին բուն ոգին կ'ուրանայ. ո՞հ, որչափ մարդիկ աս մեղքը կը գործեն. որչափ քրիստոնեայ ըսուողներ կան, որ ինքզինքնին կը գովեն իրենց կրօնքովը, ծէսերովը ու մականունովը։ Իրենց ունայնութիւնովը վերջին աստիճանը կը հասնին ուրիշները արհամար-

հելու, որոնք որ ուրիշ ծէսէ մը կ'ըլլան. ծաղը կ'ընեն զանոնք, ու իբրև պիղծ կը մերժեն զանոնք, իրենց անձերուն վրայ փտասհ ըլլալով՝ թէ արդար են, և ուրիշները արհամարհելով՝ ինքզինքը արգարացընող փարիսեցիին առակը յարմար կու գայ իրենց. անոնք առանձին կայնելով՝ կը զգան կամ կ'ըսեն. «Ո՛վ Աստուած շնորհակալ եմ քեզմէ, որ ուրիշ մարդոց պէս չեմ, յափշտակող՝ անիրաւ՝ շնացող, և կամ աս մաքսաւորին պէս. հապա շաբաթը երկու անգամ ծում կը պահեմ, ու բոլոր ստացուածքիս տասանորդը կու տամ»:

(Ղ. 11-12: ԺԸ. 11—12:) Ի՛նչ որ ուրիշներուն կ'ըսեն. «Մէկդի կեցիր, ինծի մի գպչիր, քանզի ես քեզմէ սուրբ եմ»: Սակայն Տէրը ինչ կ'ըսէ բոլոր ասանկներուն համար. ահա իր ըսածը մարգարէն մեզի կը յիշեցընէ. «Ասոնք իմ ոընգացս մէջ ծուխ են, ու ամէն օր բորբոքած կրակ են: Ահա իմ առջև գբուած է. Պիտի չլեմ, հապա պիտի հատուցանեմ. այո՛, անոնց ծոցին մէջը պիտի հատուցանեմ»: (Եսայ. 65, 6:)

Ի՛նչ ինչ ըսուած է ան խոնարհ մաքսաւորին համար՝ որ չէր ուզեր աչքը երկինքը վերցընել. հապա մէկ կողմը կայնած՝ իր կուրծքը կը ծեծէր և կ'ըսէր. «Աստուած՝ ողորմէ՛ ինծի մեղաւորիս», Ձեզի կ'ըսեմ՝ թէ ասիկայ՝ ան մէկայէն աւելի արգարացած՝ իր տունը իջաւ: (Ղ. 13, 14:)

Ա՛յնքան յոննդեան ներքին հետևութիւններուն բոլորը անկարելի է յիշել միայն մէկ համառօտ գլխու մը մէջ: Մէկ հատ մըն ալ պիտի բացատրեմ, որ է հոգի խաղաղութիւնը: Պօղոս կը յիշէ ասիկայ՝ Հօգիին պտուղներուն կարգը՝ Գաղատացւոց գրած թուղթին մէջ: (Գաղ. 5. 22:)

Յիրաւի խաղաղութիւնը ուրիշ ո՛ր և իցէ բանե-

րէն աւելի յաճախ յիշուած է իբրև քրիստոնէ-
ական կրօնքին հանգամանքը: Մարգարէութեանց
մէջ Վրիստոս «Կաղաղութեան իշխան» կը կոչ-
ուի. (Եսայ. Թ. 6.) և նախագուշակուած է թէ
իր օրերուն մէջ «շատ խաղաղութիւն պիտի ըլ-
լայ, մինչև որ ալ լուսին չըլլայ»: (Սող. ՀԲ.
7:) Հրեշտակները իր ծնունդը աւետեցին՝ եր-
գելով. «Նրկրիս վթայ խաղաղութիւն, մարդոց
մէջ հաճութիւն»: (Ղ. 1. Բ. 14:) Եւ որ ա-
տեն ինքը աշխարհէս ելլելու վրայ էր, իր աշա-
կերտներուն թողուցած կտակը աս էր. «Կաղա-
ղութիւն կը թողում ձեզի, իմ խաղաղութիւնս
կու տամ ձեզի. չէ՛ թէ ինչպէս որ աշխարհս կու
տայ՝ ես ձեզի կու տամ»: (Եսայ. Թ. 27.)
Եւ առաքելական օրհնութեանց մէջ՝ խաղաղու-
թենէն 'ի զատ՝ աւելի յաճախ յիշուած բան մը
չկայ: Բայց ան խաղաղութիւնը՝ որուն վրայով
խօսեցան անոնք, աշխարհի խաղաղութիւնը չէր,
այլ «Լստուծոյ խաղաղութիւնը՝ որ ամէն խել-
քէ վեր է»: Լս խաղաղութեանս վրայով աշ-
խարհս բան մը չգիտեր: «Քմբարիշտները ալե-
ծուի ծովու պէս են, որ չկրնար հանդարտիլ, որ
անոր ջուրերը՝ տիզմ ու ցիխ դուրս կը նետեն:
Լմբարիշտները խաղաղութիւն պիտի չունենան,
կ'ըսէ իմ Լստուածս»: (Եսայ. ԾԷ. 20, 21:
ԽԸ. 22:) Լնոնք ո՛չ Լստուծոյ հետ՝ և ո՛չ ի-
րենց անձին հետ խաղաղութիւն ունին: Լստու-
ծոյ հետ թշնամի են. որովհետև «մարմնաւոր
խորհուրդը Լստուծոյ դէմ թշնամութիւն է. ին-
չու որ Լստուծոյ օրէնքին չհնազանդիր, մանա-
ւանդ չկրնար ալ»: (Հով. Ը. 7:) Լնոնք
ապստամբ են, ու անոր հետ կը պատերազմին. և
օտարացած խոստմունքին ուխտերէն, ու յոյս մըն

ալ չունին, և աշխարհի մէջ անաստուած են : (ՆՔԵ՝ Բ. 12 :) Եւ ասանկները ինչպէս կըրնան խաղաղութիւն ունենալ, որ ատեն թշնամութիւն ունին տիեզերաց թագաւորին հետ : Բայց անոնք որ սրտով նորոգուած են, հաւատքով արգարացած ըլլալով՝ խաղաղութիւն ունին Աստուծոյ հետ՝ մեր Տէրոջը Յիսուս Վրիստոսի ձեռքովը : (ՀԻՄՎ՝ Ե. 1 :) Ընոնք որ ատեն մը հեռաւոր էին, մերձաւոր եղան Վրիստոսի արիւնովը, որ իրենց խաղաղութիւնն է : (ՆՔԵ՝ Բ. 13, 14 :) Եւ ահա աս գործն է որ խաղաղութեան իշխանի տիտղոսը կ'ընծայէ մեր Փրկչին : Չէ թէ երկրի վրայի ազգերուն մեջտեղը խաղաղութիւն ընելով՝ հապա Աստուծոյ ու մարդոց մէջը խաղաղութիւն ընելով : Այսն զի Հրէաները ու Հեթանոսները մէկ մարմին ըրած հաշտցուց Աստուծոյ հետ իր խաչովը, իր անձին մէջ սպաններով թշնամութիւնը, և եկաւ խաղաղութիւն քարոզեց անոնց՝ որ հեռուն էին, ու խաղաղութիւն անոնց՝ որ մօտ էին : (ՆՔԵ՝ Բ. 16, 17 : Բ. ԿԻՐՆ՝ Ե. 18—20 :) Եւ անոր հաւատալով՝ նորէն ծնած մարդիկը բաժանորդ կ'ըլլան աս խաղաղութեանը : Աշխարհի հետ խաղաղութիւն բնաւ չխոստացաւ անոնց, այլ անոր հակառակը : «Աշխարհի մէջ», ըսաւ անիկայ, «նեղութիւն պիտի ունենաք» : (ՅԻՄ՝ Ժ. 2. 33.) «Եւ իմ անուանս համար ամենէն ատելի պիտի ըլլաք» : (ՄԻՄ՝ Ժ. 22 :) «Կաւ կ'ըսէ Տէրը «Մի կարծէք՝ թէ ես երկրի վրայ խաղաղութիւն ձգելու եկայ . խաղաղութիւն ձգելու չեկայ, հապա՛ սուր : Ինչու որ եկայ մարդը իր հօրմէն զատելու, ու աղջիկը՝ իր մօրմէն, ու հարսը՝ իր կեսուրէն : Եւ մարդուն թշնամիները իր ընտա-

նիքը պիտի ըլլան” : (Մատթ. Ժ. 34. 36 :) Ե՛հա՛ս
 ասանկ եղաւ մինչև հիմա : Երբոր մարգս իր
 սրտին նորոգութեամբը Եստուծոյ բարեկամ կ’ըլ-
 լայ, աշխարհ՝ որուն ընթացքը անիկայ այնուհե-
 տև մեկգի կը ձգէ, անոր թշնամի կ’ըլլայ, ու ա-
 նոր կեանքը շարունակ պատերազմական կեանք մը
 կ’ըլլայ աշխարհի հետ. աս պատճառով Եռա-
 քեալը կը յորգորէ՝ ըսելով. “Սրանիդ հագէք Ես-
 տուծոյ սպառազինութիւնը” . (Եփե. 2. 11 .)
 նաև, “Պատերազմէ՛ հաւատքին բարի պատերազ-
 մը” : (Ա Տէ՛. 2. 12 :) Ի՛սոյց որչափ ատեն որ
 ինքը Եստուծոյ հետ խաղաղութիւն ունի, աս բա-
 ներէն մէկը նեղութիւն չեն տար իրեն, ու Եռա-
 քեալին հետ կ’ըսէ. “Թէ որ Եստուած մեր կողմն
 է՝ ո՛վ պիտի ըլլայ մեզի հակառակ” . (Հատի՛. Ը.
 31 .) գիտէ որ Եստուած իր օգնականն է, ու
 աս խորհուրդը խաղաղութիւն մը կու տայ իր ներ-
 սիդիին, որուն վրայով բան մը չգիտեր աշխարհս :
 Եստուած կը պահպանէ զանիկայ իր մասնաւոր
 բարեկամութեամբը. և անիկայ աս գիտնալով՝ մին-
 չև անգամ վտանգի ու փորձութեան մէջ՝ անանկ
 խաղաղութիւն և ցնծութիւն կը զգայ, որ անոնց
 հետ աշխարհի բերկրութիւնները չեն կրնար բաղ-
 դատուիլ : Ենիկայ բնաւ մէկ չարէ մը չվախ-
 նար, հապա կ’ըսէ Եռաքեալին հետ. “Ո՛վ պիտի
 զատէ մեզ Քրիստոսի սէրէն. տառապանքը, կամ
 նեղութիւնը, կամ հալածանքը, կամ սո՛վը, կամ
 մերկութիւնը, կամ վտանգը, կամ սո՛ւրը. (ինչ-
 պէս որ գրուած է. Եմէն օր քեզի համար կը
 սպաննուինք, մորթուելու ոչխարի պէս կը սեպու-
 ինք :) Հապա աս ամէն բաներուն մէջ՝ ալ ա-
 ւելի յաղթող կ’ըլլանք անով՝ որ մեզ սիրեց : Ին-
 չու որ ես հաստատ գիտեմ՝ թէ ո՛չ մահը, և ո՛չ

կեանքը, ու ոչ հրեշտակները, և ոչ իշխանութիւնները, ու ոչ ներկայ բաները, և ոչ գալու բաները, ու ոչ զօրութիւնները, և ոչ բարձրութիւնը, ու ոչ խորունկութիւնը, և ոչ մէկ ուրիշ արարած մը կրնայ մեզ զատել Աստուծոյ սէրէն, որ Քրիստոս Յիսուս մեր Տէրօջմով է: (Հռօմ. Ը. 35—39:) Այսպէս ինքը յառաջ կ'երթայ իր կեանքին մէջ՝ Աստուծոյ սիրոյն վրայ խաղաղ և հաստատուն վստահութիւն ունենալով. և երբ մահը կը մօտենայ, ինքը չզարհուրիր. վասն զի մահը իրեն թշնամին չէ, այլ իբրև գեսպան մը իր լաւագոյն բարեկամէն խրկուած, զինքը անոր գիրկը տանելու համար: Աներկիւղ կ'ըսէ Առաքեալին հետ. «Իմ մեկնելուս ատենը հասեր է: Բարի պատերազմը պատերազմեցայ, ընթացքը կատարեցի, հաւատքը պահեցի: Ասկէ ետև կայ կը մնայ ինձի արդարութեան պսակը, որ Տէրը՝ արդար Ղաւաւորը պիտի հատուցանէ ինձի անօրը»: (Բ Տե՛. Գ. 6—8:) Այսպէս՝ ոչ միայն իր կեանքը՝ այլ և իր մահը խաղաղութիւն է, ու Սաղմոսերգուին խօսքը կը կատարուի անոր վրայ. «Արդարը նկատէ ու ուղիղին նայէ. վասն զի ան մարդուն վախճանը խաղաղութիւն է»: (Սաղմ. ԼԷ. 37:) Աշխարհս ինչ ունի տալու, որ կարենայ բաղգատուիլ ասանկ մէկ կեանքի մը հետ, ու ասանկ հոգևոր խաղաղութեան մահուան մը հետ: Աստուծոյ հետ խաղաղութիւն ունենալը՝ և զգալը թէ ամէն բան ապահով է՝ թէ աս աշխարհիս մէջ և թէ յաւիտենականութեան մէջ, ամէն հաճութիւններուն ու բերկրութիւններուն գերագոյնն է: Աշխարհիս փոքրը կ'անցնի, հարստութիւնը կը փճանայ, ու առողջութիւնը կը կորսուի. բայց Աստուծոյ խաղաղութիւնը յաւիտեան կը մնայ, ու ամէն մտքէ վեր է:

ԵՐԿՐՈՐԴ. Հիմա նայինք հոգևոր ծննդեանը ար-
տաբի՛ն հեղևո-նի-ննեբո-ն:

Լսոնք անանկ որոշակի զրուցուած են Լստու-
ծոյ խօսքին մէջ, որ ուրիշ բան մը պէտք չէ ընել,
բայց եթէ ձեզ անոր տանիլ, ուր որ առանց սխա-
լելու պիտի գտնէք զանոնք. մէկ խօսքով՝ Լստու-
ծոյ պատուիրանքին հնազանդութիւն են անոնք:
Սրտին բնական վիճակը՝ ապստամբութեան ու
թշնամութեան վիճակ մըն է Լստուծոյ դէմ: Լս-
րէն ծնանելով՝ հնազանդութեան կը բերուի ան.
Եթէ որ սիրտը հնազանդ ըլլայ, անանկ ալ վար-
քը պիտի ըլլայ. որովհետեւ սիրտը կը կառավարէ
զվարքը: «Սրտին աւելցուքէն բերանը կը խօսի»:
(Մատթ. ԺԲ. 34:) Հոս կը կայանայ Լստա-
րանական բարոյականին ու դպրոցական նրբին գի-
տութեան մէջտեղի տարբերութիւնը: Լսաջինք՝
ինքզինքը չյոգնեցըներ արտաքին վարուց իւրա-
քանչիւր սխալմունքին զատ զատ խրատներ կամ
ապաշխարանքներ դնելով, չզբաղիր դպրոցական
նրբութեան կշռովը ամէն մէկ մեղքը կշռելու, որ-
պէս զի որոշէ թէ որն է ներելին և որն է մահա-
ցուն. և ոչ կանգունով կամ կարկինով մը կը
չափէ զանոնք, որ անոնց իրարմէ մեծութիւնը ի-
մանայ, իւրաքանչիւր մեղքին ծանրութիւնը որոշէ,
և ուղիղ կանոնով մը ապաշխարանքներ դնէ: Ո՛չ,
ասանկ չընել ան, այլ մէկէն ՚ի մէկ կը զրուցէ՝
թէ ամէն մեղք որ նորէն չծնած սրտէ մը դուրս
կ'ելլէ, մահացու է. ու ծառը արմատէն կը կտրէ՝
հոգիին նորոգութիւնը պահանջելով. ան առակին
համեմատ՝ որ կը պատուիրէ թէ՛ կամ ծառը բարի
ընելու է, ու անոր պտուղը՝ բարի, կամ ծառը չար
ընելու է, ու անոր պտուղը՝ չար. (Մատթ. ԺԲ.
33.) բնաւ չյուսար որ յօտելով կամ մշակելով՝

չար ծառ մը բարի պտուղ բերէ, այլ միանգամայն կը ջանայ նախ ծառը բարի ընել, ետքը քիչ գժուարութիւն կը քաշէ պտուղին համար. ինչու որ անիկայ 'ի հարկէ բարի պիտի ըլլայ: Աւ որովհետեւ բնաւ յոյս չունի որ կրնայ բարի բան մը հանել մարդու սրտէն՝ որ բնական վիճակի մէջ է, թէ և արտաքին դաստիարակութեան ենթակայ ընէ զանիկայ, մէկէն 'ի մէկ կը ջանայ փոխել սիրտը, ու ան ատեն ապահով է որ վարքը ուղիւ պիտի ըլլայ. որովհետեւ սիրտը կը կանոնաւորէ վարքը:

Ըհայ՝ աս պատճառով շատ անգամ ըսուած է թէ՛ Մատուծոյ պատուիրանքներուն հնազանդիլը վերստին ծննդեան երևելի և յայտնի հետևութիւնն է. ասիկայ է որ կը ցուցնէ բոլոր միւս հետևութիւններուն հարազատութիւնը. առանց ասոր՝ միւսները կեղծեալ են. ինչպէս մեր Փրկիչը կ'ըսէ. «Թէ որ մէկը զիս կը սիրէ՝ իմ խօսքս պիտի պահէ. . . : Ըն որ զիս չսիրեր, իմ խօսքերս չպահեր»: (Յ.Վ. ԺԴ, 23, 24, նաև 15. 21:) Աւ դարձեալ՝ «Գուր իմ բարեկամներս էք, թէ որ ընելու ըլլաք ինչ որ ես ձեզի կը պատուիրեմ»: (Յ.Վ. ԺԵ. 14, նաև 8 10:) Կարգա՛ նաև Մատ. Ե. 15 — 27, ուր որ կը պատուիրէ մեզի՝ մարդը իր գործքէն դատել, ըսելով. «Ո՛չ թէ ամէն մէկը՝ որ ինծի Տէր Տէր կ'ըսէ, պիտի մտնէ երկնից թագաւորութիւնը. հապա անիկայ որ իմ երկնաւոր Էօրս կամքը կը կատարէ»: Աւ ո՛վ որ իր խօսքերը կը ըսէ, ու անոնք կը կատարէ, կը նմանցնէ զանիկայ խելացի մարդու մը՝ որ իր տունը հաստատ վէժի վրայ շինեց: Մեր Տէրը յայտնապէս կ'իմացնէ թէ վերջին օրը ճիշդ մարդուս վարմունքին համեմատ պիտի որոշուի իր յաւիտենական վիճակը: Տես Մատ. Ե. 31 — 46,

ուր որ կը յիշուի հնազանդութիւնը իբրև նշանակ մը աշակերտութեան, և հետևաբար Մատուծոյ սիրոյն: Մտ Մատուծոյ վրայ եղած սէրէն կ'ելլէ ճշմարիտ հնազանդութիւնը: Ինչ որ Մատուծոյ վրայ եղած սէրէն չէ, որչափ աղէկ ալ ըլլա՞ր ստ ինքեան, հնազանդութիւն չսեպուիր, և ոչ անոր առջևը յարգ մը ունի: Մտը նման է Յովհաննէսին վարդապետութիւնը՝ որ կ'ըսէ. «Մտով գիտենք թէ անիկայ ճանչցանք, թէ որ անոր պատուիրանքները պահենք: Մն որ կ'ըսէ՝ թէ Մտ անիկայ ճանչցայ, ու անոր պատուիրանքները չպահենք, ստախօս է, և անոր մէջը ճշմարտութիւն չկայ: Իայց ան որ անոր խօսքը կը պահէ՝ իրաւցընէ իր մէջը կատարեալ է Մատուծոյ սէրը. ասով կը ճանչնանք թէ անոր մէջն ենք» (Ա Յովհ. Բ: 3 — 5) Եւ դարձեալ. «Մտով կը ճանչնանք թէ Մատուծոյ որդիները կը սիրենք, երբոր Մատուած սիրենք, ու անոր պատուիրանքները պահենք»: (Ա Յովհ. Ե. 2:) Եւ դարձեալ՝ շատ զօրաւոր կերպով կ'ըսէ. «Վ՛մէն ո՞վ որ Մատուծմէ ծնած է, մեղք չգործեր, ինչու որ անոր սերմը իր մէջը կը մնայ, ու չկրնար մեղք գործել, քանզի Մատուծմէ ծնած է»: (Ա Յովհ. Գ. 9, նաև 3 — 8:) Մսկից աւելի պարզ և հաստատ խօսք կրնայ ըլլալ ասոր վրայով՝ թէ վերստին ծընրնդեան հետևութիւնը՝ կենաց սրբութիւն, հաստատ ու մնայուն հնազանդութիւն է Մատուծոյ կամացը. անոնք որ ասկէ զուրկ են, Մատուծմէ ծնած չեն, այլ տակաւին իրենց մեղքերուն մէջն են, ու չարին որդիներն են: Մտիկ ըրէք նաև ինչ որ Յակոբոս կ'ըսէ բարի գործքերուն հարկաւորութեանը վրայով. (Յովհ. Բ. 14 — 26:) «Հաւատքը առանց գործքերու մեռած է»: Մեռած հաւատքը՝ հաւատք չէ. անշուշտ՝ ան որ Մատուծոյ պատուիրանքներուն

չհնազանդիր, հաւատք չունի, քրիստոնեայ չէ։
 Սաղմոսերգուն ալ յայանապէս կը խօսի աս նիւթիս
 վրայով. «Ո՞վ պիտի կենայ», կ'ըսէ ան, «քու վրա-
 նիդ մէջը. ո՞վ պիտի բնակի քու սուրբ լեռանդ
 վրայ: Ըն որ անմեղութեամբ կը քալէ, ու ար-
 դարութիւն կը գործէ»: (Սաղմ. ԺԵ. 1, 2, և այլն:)
 Ըստուած՝ իր քովը չընդունիր անոնք որ անհնա-
 զանդ են, և անոնք որ մեղքի ետեւէ կ'երթան:
 Ընհնարին բան է առաջ բերել Սուրբ Գիրքին
 բոլոր ան խօսքերը՝ որ ասոնց նման են: Ըստուա-
 ծաշունչը՝ թէ՛ շին և թէ՛ Վոր Ատակարանը ա-
 սոնցմով լեցուն է: Ա՛ղաչեմ ձեզի՝ ո՞վ ընթեր-
 ցողներ, կարդացէ՛ք և քննեցէ՛ք զանիկայ ամէն
 օր՝ և ուշադրութեամբ, որ կարող ըլլաք գտնել
 զանոնք. և ո՛չ միայն գտնէք, այլ նաև խորունկ
 տպաւորուին ձեր սրտին մէջը՝ իբրև Ըստուծոյ
 ճշմարտութիւնը: Օ՛, անոնք ձեր վրայ յարմար-
 ցուցէ՛ք. Ըստուածաշունչը կարգալնուդ ատենը՝
 ձեր անձերուն վրայ քննութիւն ըրէք: Արբոր
 կը կարդաք, հարցուցէ՛ք ձեր անձին ու ըսէք.
 Ըրդեօք իմ բնաւորութիւնս ասանկ է. ունի՞մ ես
 աս հնազանդութիւնը. ես ասանկ ետ կը կենամ՝
 մեղքէն, ու Ըստուծոյ խօսքը սրտանց կը պահեմ:
 Դուք անկեղծ ու անկողմնասէր եղի՛ք դէպ ՚ի ձեր
 անձերուն, գիտնալով որ ձեր որոշումը պիտի քն-
 նուի վերջին օրը արդար Աստուծոյ մը՝ որ բնաւ
 մէկու մը աչառութիւն չըներ: Ա՛րքան սոսկալի
 պիտի ըլլայ ձեր վիճակը՝ երբոր յանցաւոր գրա-
 նուիք. թէ որ դուք Ըստուծոյ որդի մը ըլլալնիդ
 որոշելէն ետքը՝ յայտնի ըլլայ թէ չէք, յաւիտե-
 նական պատիժին պիտի խրկուիք: Աւրեմն աւելի
 աղէկ է թէ՛ աս ձեր անձին քննութիւնը անաչառ
 աւ կատարեալ կերպով ըլլայ, քանի որ ձեր վի-

Ճակին դարման կրնայ տրուիլ : Ուրեմն թէ որ դեռ աս մտերիմ հնազանդութիւնը չունիք դէպ ՚ի Մատուծոյ պատուիրանքներուն, ու թէ որ աս վարքի սրբութիւնը չունիք, մի սարսափիք Մատուծոյ որդի մը չըլլալնիդ որոշելէն : որովհետև միայն աս կերպով կ'ըլլայ ճշմարիտ որոշումը : Թէ որ Մատուծոյ Խօսքին չհնազանդիք, դուք զՄատուած չէք սիրեր . դուք Մատուծմէ ծնած չէք . ձեր մըկըրտութեան ատենը՝ Սուրբ Հոգիով վերստին ծընած չէք . քանզի թէ որ այնպէս ըլլայիք, ձեր վարմունքը պիտի ցուցնէր՝ Մատուծոյ որդիի մը նշանները . վերստին ծննդեան արտաքին հետևութիւնները պիտի երևնային ձեր վրայ : Տակաւին դուք կը կարօտիք վերստին ծնանելու . ուրեմն խնդրեցէք Մատուծմէ իր Սուրբ Հոգին, որով աս գործը կատարելու է . ան Հոգին՝ որուն համար այսքան ատեն անհոգ եղաք՝ բնաւ ձեր սրտին մէջ իջնելու թոյլ չտալով : Թէպէտև երկար ժամանակ դէմ կեցաք անոր, բայց տակաւին անիկայ պատրաստ է ձեզի օգնելու : Ձեր երկնաւոր Հայրը՝ ևս առաւել պատրաստ է աշու զանիկայ, քան որչափ որ ձեր ծնողքը պատրաստ են աղէկ բաներ տալու ձեզի : Խնդրեցէ՛ք զՄնիկայ ջերմեռանդ սրտով, ու պիտի տրուի ձեզի : Արբոր ձեր անձին քննութիւնը ընէք, ձեզի օգնութիւն մը պիտի ըլլայ՝ որ պիտի գտնէք թէ Մատուածաշունչը չէ՛ թէ միայն ընդհանուր խօսքերով կը խօսի ան հնազանդութեանը վրայով՝ որ ամէն մարդոցմէ կը պահանջուի, բայց մասնաւորապէս կը յիշէ զանազան մեղքեր՝ որոնցմէ պարտինք հեռու կենալ, և զանազան պարտաւորութիւններ՝ որոնք պարտինք կատարել : Մակ ըրէ Պօղոս ինչ կ'ըսէ Կորնթացոց . «Մի խաբուիք, ոչ պոռնիկները՝ ոչ կռապաշտները՝ ոչ

շնացողները՝ ոչ իգացեալները՝ ոչ արուագէտները՝ ոչ գողերը՝ ոչ ագահները՝ ոչ գինովները՝ ոչ նախատողները ու ոչ յափշտակողները՝ Աստուծոյ թագաւորութիւնը պիտի չժառանգեն՝ : (Ա կորնթ. Զ. 9, 10:) Եւ դարձեալ՝ Գաղատացոց. «Մարմինին գործքերը յայտնի են, որ ասոնք են. շնութիւն, պոռնկութիւն, պղծութիւն, գիծութիւն, կռապաշտութիւն, կախարդութիւն, թշնամութիւններ, կռիւներ, նախանձներ, բարկութիւններ, հակառակութիւններ, երկպառակութիւններ, բաժանումներ, չար նայուածքներ, մարդասպանութիւններ, գինովութիւններ, անառակութիւններ, ու ինչ որ ասոնց նման են. որ հիմակուց ես ձեզի կը զրուցեմ, ինչպէս առաջուց ալ կը զրուցէի, որ ասանկ բաներ գործողները Աստուծոյ արքայութիւնը պիտի չժառանգեն» : (Գաղ. Ե. 19—21 : Տես նաև Եփես. Ե. 5 : Առ. Գ. 5. 8, 9 :) Եւ Յովհաննէս իր Աոր Արուսաղէմի տեսիլքին մէջ կը զրուցէ թէ՛ «Ախակոաներուն՝ ու անհաւատներուն՝ և պիղծերուն՝ ու մարդասպաններուն՝ ու պոռնիկներուն՝ և կախարդներուն՝ ու կռապաշտներուն՝ և բոլոր ստախոսներուն բաժինը՝ կրակով ու ծծումբով վառած լինին մէջը պիտի ըլլայ, որ է երկրորդ մահը» : (Յայտ. ԻԱ. 8 :) Ասոնք դատարկ և աննշան խօսքեր չեն. Աստուծոյ ճշմարտութիւնն են : Եւ դուք ինչ աստիճանի ու կրօնքի տէր ալ ըլլաք, սակայն աս ըսուածներէն ազատ չէք : Ասանկ գործքերը՝ մարմինին գործքերն են, և թէ որ զանոնք գործելու ըլլաք, անոնցմով կը ցուցնէք թէ դուք տակաւին մարմինին մէջն էք. սրտերնիդ նորոգուած չէ, ու չէք կրնար մտնել երկինքը : Աստուծոյ խօսքն է որ կ'ըսէ թէ՛ Ասանկ բաներ

գործողները Մատուծոյ թագաւորութիւնը պիտի չժառանգեն : Մախկ ըրէք անոր . անկից փախչելու ճամբայ մը չկայ . ինչ արարողութիւններ ու ծէսեր որ կատարէք , թէ որ տակաւին ասանկ մեղասալից բաներ կ'ընէք , պիտի չժառանգէք Մատուծոյ թագաւորութիւնը : Թող խօսքը հնչէ ձեր ականջին , մինչև որ ձեր խղճմտանքը արթննայ իր թմրութենէն՝ ձեզ ապաշխարութեան բերելու : Արբոր սրտերնիդ ձեզ կը փորձէ աս մեղքերէն մէկը գործելու , կամ ուրիշ ինչ և իցէ մեղք մը , միշտ յիշեցէք՝ թէ անոնք որ ասանկ բաներ կ'ընեն , Մատուծոյ թագաւորութիւնը պիտի չժառանգեն : Ամանապէս Մատուածաշունչին մէջ մասնաւոր կերպով յիշուած են ան պարտաւորութիւնները՝ որ կը պահանջուի նորէն ծնածէն իբրև իր փոխուելուն հետևութիւնները : Առաքելոց գրութիւններուն մէջ շատ տեղ յիշուած են աս պարտաւորութիւնները : Անկարելի է հոս տեղ մէկ քանի վկայութենէն աւելի յառաջ բերել : Պետրոս կ'ըսէ . «Իոյր ջանքերնիդ գրած՝ ձեր հաւատքին վրայ առաքինութիւն աւելցուցէք , ու առաքինութեանը վրայ՝ գիտութիւն , և գիտութեանը վրայ ժուժկալութիւն , ու ժուժկալութեանը վրայ՝ համբերութիւն , և համբերութեանը վրայ՝ աստուածաշտուութիւն , ու աստուածաշտուութեանը վրայ՝ եղբայրսիրութիւն , ու եղբայրսիրութեանը վրայ՝ սէր» : «Աս ընելով՝ բնաւ պիտի չվրիպիք . քանզի այսպէս ձեզի առատօրէն պիտի շնորհուի մեր Տէր ու Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի յաւիտենական թագաւորութիւնը մանկը» : (Բ ՊԵՊ . Ա . 5—7 . 10 , 11 :) Եւ Պօղոս՝ Առովմայեցիները յորդորելէն ետքը՝ որ իրենց մտքին նորոգութեամբը նորոգուին (Առովմ . ԺԲ .

2.) *աս ալ կ'ըսէ*. «Վերը առանց կեղծաւորութեան ըլլայ. չարէն զգուելով՝ բարիին յարելով՝ եղբայրսիրութեան մէջ իրարու վրայ գործալից եղիք. պատուելու մէջ իրարմէ անցէք. ջանքի մէջ թուլասիրտ չըլլաք. հոգիով բորբոքեցէք. Տէրօջ ծառայեցէք. յուսով ուրախ եղիք. նեղութեան մէջ համբերեցէք. ստէպ աղօթքի՛ կեցէք. սուրբերուն պիտոյիցը հաղորդեցէք. հիւրասիրութեան ետեւէ եղիք. ձեզ հալածողները օրհնեցէ՛ք. օրհնեցէ՛ք՝ ու մի անիծէք. խնդացողներուն հետ խնդացէ՛ք, և լացողներուն հետ լացէ՛ք. իրարու վրայ մի և նոյն խորհուրդը ունեցէ՛ք. ամբարտաւանութիւն մի՛ ընէք, հապա խոնարհներուն հետ խոնարհեցէ՛ք. ինքզինքնիդ իմաստունի տեղ մի՛ դնէք. չարութեան փոխարէն մեկուն չարութիւն մի՛ հատուցանէք. ամէն մարդոց առջևը բարի բաներ ընելու հոգ տարէք» : (Լուսով. ԺԲ. 9—17 :) Ըսոր նման խօսքերով լեցուն են իր թուղթերը : Կարգացէ՛ք ան պարտաւորութիւնները՝ որ ինքը կը պահանջէ Կողոսացւոցմէ իբրև նշան նոր մարդը վրանին հագնելուն : (Կող. Գ. 9—24 :) Ըսանկ են հոգիին պտուղները, ու սրտին նորոգութեանը հետևութիւնները, որ նորոգուած մարդուն վարքին մէջը կ'երևնան : Ընոնք անոր բնական հետևանքներն են, և չէ՛ թէ ստիպողական անոնք նորոգուած սրտին յատուկ ու հարազատ պտուղներն են : Ընիկայ կ'ընէ զանոնք. չէ՛ թէ միայն անոր համար՝ որ սորված է թէ անոնք ուղիղ են, բայց անոր համար՝ որ կը հաճի զանոնք ընելը : Ըն բարի պտուղները սրտէն կը բղխին, ինտոր օր առուն աղբիւրէն կը բղխի : Թէ որ անոնք աս կերպով չեն ըլլար, յայտնի կ'ըլլայ թէ սրտին փոփոխութեանը հետևանքները չեն :

Հասկա ստիպողական բաներ են :

Ըմենուն բովանդակութիւնը աս է, Հաւատացեալ մը իր բնութեանը փոփոխութիւնովը՝ Վրիստոսի հետևող կ'ըլլայ, և ասոր իբրև մէկ հետևանք մը կը պահանջուի որ Վրիստոսի օրինակին հետևի : Յովհաննէս յայտնապէս կ'ըսէ. «Ըն որ կ'ըսէ թէ անոր մէջը կը բնակի, անանկ պէտք է որ քայլէ՝ ինտոր որ անիկայ քալեց» : (Ա Յ՞՛Է. Թ. 6 :) Եւ մեր վրկչին ըսածըն ալ անոր պէս է. «Ձեզի մէկ օրինակ մը տուի, որ ինտոր ես ձեզի բրի՛ գուք ալ ընէք» : (Յ՞՛Է. ԺԴ. 15 :) Եւ ի՞նչ էր իր տուած օրինակը. ան ամէն առաքինութեանց հաւաքումն էր, որոնք մարդկային բարքը կը զարդարեն. Վրիստոս անմեղ էր, և կատարեալ ամէն պարտաւորութեանց մէջ առ Ըստուած և առ մարդիկ : Վննեցէ՛ք իր բնաւորութիւնը՝ որ աւետարանիչները կը ստորագրեն, ու անոր նմանող եղիք : Ընոր մէջ պիտի գտնէք մէկ օրինակ մը՝ որով ամէն պարագաներու մէջ ձեր վարքը ուղղէք : Ընիկայ երևելի էր իր խոնարհութեամբը, հեղութեամբը և բարի կամեցողութեամբը. և մասնաւորապէս աս բաներուս համար ինքը օրինակ մը ցուցուած է մեզի, ինտոր որ ինքը կը խօսի վերը յիշուած վկայութեանը մէջ : Ու Պետրոս կ'ըսէ. «Հասկա թէ որ բարիք գործելով չարչարուիք՝ ու համբերէք, ասիկայ Ըստուծոյ քովը շնորհք մըն է : Վանզի գուք աս բանիս համար կանչուեցաք, որ Վրիստոս ալ ձեզի համար չարչարուեցաւ, ու ձեզի օրինակ թողուց՝ որ իր շաւիղներուն հետևիք. որ ինքը մեզք մը չգործեց, ու իր բերնին մէջ նենդութիւն մը չգանուեցաւ. որ կը նախատուէր, և փոխարէնը շէր նախատեր. կը

չարչարուէր, ու սպառնալիք չէր ընել. հապա
ինքզինքը արդարութեամբ դատողին կը յանձնէր":
(Ա Պեհ. Բ. 20—23: Տէս նաև Փիլիպ. Բ. 5—
8:) 'Նկատեցէք թէ աս վկայութիւնը ինչպէս
անոր մարդասիրութիւնը երևան կը հանէ: Պո-
ղոս ալ նոյն կերպով Քրիստոսը մեզի իբրև օրի-
նակ կը ցուցնէ՝ ըսելով. "Մտուծոյ նմանող ե-
ղիք սիրելի զաւակներու պէս. և սիրով վարուե-
ցէք՝ ինչպէս որ Քրիստոս ալ մեզ սիրեց, ու իր
անձը մեզի համար մատնեց՝ անուշահոտ պատա-
րագ ու զոհ ըլլալով Մտուծոյ": (Եփե. Ե. 1,
2:) Մտուծոյ մեծ մարդասիրութիւն կրնա՞ր ըլլալ,
որ Մտուծոյ Որդին աշխարհի մեղաւորները ա-
նանկ սիրեց, մինչև որ ինքզինքը մահուան մատ-
նեց իբրև զոհ մը անոնց համար: Մտածեցէք
թէ ինչպէս ուրացաւ իր անձը, ու ինչպէս չարչա-
րանք կրեց: Մտուծոյ կերպարանքը ունենալով,
յափշտակութիւն մը չեպէս Մտուծոյ հաւասար
ըլլալը. հապա անձը ունայնացուց ծառայի կեր-
պարանք առնելով՝ մարդոց նման ըլլալով. և կեր-
պարանքովը մարդու պէս գտնուելով, ինքզինքը
խոնարհեցուց՝ մինչև մահուան հնազանդ եղաւ, ու
ան ալ խաչին մահուանը": (Փիլիպ. Բ. 6—8:)
Մտուծոյ ամենայնիւ իր մարդասիրական անձնուրա-
ցութեամբը և ուրիշներուն համար չարչարուելովը
իրեն հետևողներուն օրինակ մը ձգեց, որ իր շա-
ւիղներուն հետևին: Այլ անշուշտ իր աշակերտ-
ները ըլլալու համար, պէտք է որ իր Հոգին ու-
նենան. վասն զի Մտաքեալը կ'ըսէ. "Թէ որ մե-
կը Քրիստոսի Հոգին չունի, անիկայ անորը չէ":
(Քաղ. Ը. 9:) Մտուծոյ հոգին անձնուրացութիւն
և մարդասիրութիւն կը սորվեցնէ քրիստոնէսային.
ուստի անիկայ ուրիշները շահելու համար՝ բուն իր

շահերը զոհելու ինքնայօժար է: Իր բոլոր մտածմունքները այլ ևս իր անձին օգտին և իրեն վերաբերեալ բաներուն համար չեն: Հապա անիկայ հոգ կը տանի ուրիշներուն համար, անոնց մարմնոյն ու անոնց հոգիին համար: Աղքատները կը կերակրէ, մերկերը կը հագուեցընէ, չարերը կը խրատէ ու կը կրթէ, Աւետարանը կը խրկէ Հեթանոսներուն, և անոր քարոզութիւնը չստղներուն, որ անոնք ալ մասնակից ըլլան ան մեծ փրկութեանը. և աս ամենուն մէջը՝ անիկայ ինքզինքը կը մոռնայ. այլ ևս չհարցընէր թէ ասկից մէկ աշխարհային կամ հոգևոր շահ մը ելլելո՞ւ է իրեն: Անիկայ կ'ընէ աս բանը միայն մարդասիրութեան ոգիէն շարժուած, այնպիսի մարդասիրութիւն մը՝ որուն վրայով աշխարհի մարդիկը տեղեկութիւն մը չունին, որովհետև վերստին ծննդեան ինչ ըլլալը չեն գիտեր: Անիկայ բնաւ ան դրութիւնը չընդունիր՝ թէ ողորմութիւն տալով կրնայ փրկութիւնը գնոյ առնել: Ան դրութիւնը չգտներ Աւետարանին մէջ. իր ողորմութեան չնչին գործքերովը՝ իր Արարչին հետ տալիքի ու առնելիքի հաշիւ մը չունի ան: Իրեն սեպհականած է աս գեղեցիկ խօսքը. «Ձրի առեր էք, ձրի տուէք»: (Մատթ. Ժ. 8:) Իր անձին փրկութիւնը ընդունած է իբրև ձրի պարգև մը, և սիրտը սիրով լեցուած՝ ինչ որ կ'ընէ ուրիշներուն համար՝ ձրիապէս կ'ընէ: Ասանկ է քրիստոնէութեան ճշմարիտ հոգին՝ աս հոգին զօրացուցած էր անոր Հիմնադիրը, և անով բոլոր իր ճշմարիտ աշակերտները կը զօրանան:

ԵՐՐՈՐԳ. Սրբին նորոգութեան և սրբութեան յատկանշան կերպարանները հիմա համառօտաբար պիտի յիշենք, և այսպէս վերջացընենք: Աս ճանք սկսած ատեննիս՝ մեր նպատակը աս էր որ

քննենք, թէ Սուրբ Հոգին ինչ պաշտօն ունի՝ մարդս երկինքին համար յարմարցընելու: Մենք մեր ճառին սկիզբը մեր աչքին առջևը ունեցանք երկինքը, նմանապէս պիտի վերջացընենք՝ երկինքը մեր աչքին առջևը ունենալով: Յաւիտենական կեանք երկինքին մեջ՝ հոգևոր ծննդեան յաւիտենական հետևութիւնն է: Ըստ էր մեր փրկչին վարդապետութիւնը, ինտոր որ մեր ճառին վարդապետութիւնն ալ աս եղաւ. «Թէ որ մէկ մարդ մը ջուրէն ու հոգիէն չծնանի, չկրնար Ըստուծոյ թագաւորութիւնը մտնել»: Հետևութիւնը աս է որ՝ եթէ անիկայ նորէն ծնանի, պիտի մտնէ Ըստուծոյ թագաւորութիւնը. կամ ինչպէս որ մեր փրկիչը ուրիշ տեղ կը զրուցէ. «Ըն որ հաւատայ՝ ու մկրտուի, պիտի փրկուի»: (Մարկ. ԺԶ. 16:)

Հոս անիկայ հաւատքը՝ Հոգիէն ծնած ըլլալուն տեղը կը դնէ. վասն զի միայն անոնք՝ որ Հոգիէն կը ծնանին, ճշմարտապէս կը հաւատան: Ըսանկ խօսքերով անիկայ շատ անգամ կը խօսի յաւիտենական կենաց համար՝ թէ անոնցն է: «Ըստուած անանկ սիրեց աշխարհը», ըսաւ ան, «մինչև որ իր միածին Արդին տուաւ. որ ամէն ո՛վ որ անոր հաւատայ՝ չկորսուի, հապա յաւիտենական կեանք ունենայ»: (Յովհ. Գ. 16, նաև 15:)

Եւ դարձեալ՝ քանի մը անգամ կը կրկնէ աս խօսքը. «Ըն որ ինծի կը հաւատայ, յաւիտենական կեանք ունի»: (Յովհ. Զ. 47, նաև 40: Գ. 36:)

Յովհաննէսին կրկնած խօսքերը նոյնպէս են. «Ըստ բաները գրեցի ձեզի՝ որ գիտնաք թէ յաւիտենական կեանք ունիք դուք՝ որ Ըստուծոյ Արդոյն անուանը կը հաւատաք»: (Ա Յովհ. Ե. 13:)

Ըւելի վկայութիւններ հարկաւոր չեն. մեր ձեռնարկութեան բովանդակ զօրութիւնը կը ցու-

ցընէ թէ՛ յաւիտենական կեանքը սրտին նորոգութենէն յառաջ կու գայ : Մեղաւորի մը երկինքը մանեղուն մեծ արգելքը՝ որ իր չար բնութիւնն է, նորոգութեամբ կը վերնայ. այնպիսի բնութիւն մը կ'ընդունի անիկայ՝ որ զինքը յարմար կ'ընէ երկնից համար. և Սուրբ Հոգին կը տրուի անոր՝ իբրև գրաւ մը գնոյ առնուած ժառանգութեանը : Ինքը արդէն երկրի վըայ ըլլալով երկինքի երջանկութիւններուն համը առած է : Այո՛, ան նոր հոգեւոր կեանքը՝ որ կը տրուի անոր, իրական ըսկըզբունք մըն է յաւիտենական կենաց՝ որ անոր խոստացուած է. ուստի երկինքի կեանքը միայն անոր յառաջանալն ու անոր կատարելագործուիլն է :

Արդ՝ մտածեցէք թէ բնութեան աս մեծ փոփոխութիւնը ինտոր կատարելապէս՝ մարդս վայելուչ և յարմար կ'ընէ յաւիտենական աշխարհին համար : Մենք հոս տեղ միայն՝ ժամանակաւոր պանդուխտներ ենք. ոմանք շատ ատեն՝ և ոմանք քիչ ատեն կը մնան, բայց ամէնքս ալ ճամբորդներ ենք դէպ ՚ի յաւիտենականութիւնը, ուր որ պիտի գանենք մեր մշտնջենաւոր բնակարանը. մենք հոն երթալու ատեննիս՝ անոր համար պատրաստութիւն կը տեսնենք : Անոնք որ նորէն ծնած չեն, և կը շարունակեն կեանքերնին ան չար բնութեամբը՝ որով իրենք ծնած են, ինքզինքնին մեղաց բնակարանի մը համար կը պատրաստեն, ցաւոց բնակարանի մը համար՝ դժոխքին մէջ. ան մի միայն տեղը՝ ուր որ չար էակ մը յաւիտենական բնակարան մը կրնայ ունենալ : Բայց անոնք որ նորոգուած են, սրբուած բնութիւն մը կը ստանան, երկնային բաներու յարմար բնութիւն մը : Բանի որ իրենք կ'ապրին, կը մշակեն աս բնութիւնը, ու այսպէս ինքզինքնին կը յարմարցընեն սուրբ և երջա-

նիկ բնակարանի մը համար երկնից մէջ, ուր որ բո-
լոր սուրբ էակներուն պատրաստուած բնակարան է :

Մենք չենք կրնար վերցնել ան քօղը՝ որ հի-
մա կը ծածկէ ան երջանիկ աշխարհը մահկանա-
ցու տեսութենէն, որպէս զի կարող ըլլանք ստո-
րագրել ան ուրախութիւնը՝ որ հոն կը սպասէ Մս-
տուծմէ ծնածներուն : Մս բանը մեր ստորագրու-
թենէն, մեր խելքէն, ու մեր տեսութենէն վեր
է. վասն զի «Մն բաները որ աչք չէ տեսեր, և
ականջ չէ լսեր, ու մարդու սրտին մէջ չէ ինկեր,
Մստուած իր սիրելիներուն պատրաստեց» : (Ա
կորնթ. Բ. 9 :) Միայն կը հրաւիրեմ աս գիր-
քը կարգացողներուն ամէն մէկը՝ որ իր սրտին նո-
րոգութիւնովը ջանայ պատրաստուիլ երկինքը մըտ-
նելու, որ ոչ միայն հեռուէն տեսնէ և յուսայ,
այլ իրօք յաւիտեանս յաւիտենից վայելէ ան ան-
տեսանելի և անիմանալի ուրախութիւնները : Մն-
հոգ մի ըլլաք, կ'աղաչեմ ձեզի, աս ամենահար-
կաւոր ու անհրաժեշտ պարտաւորութեանս վրայ :
Որովհետեւ թանկագին բան կը համարիք երկնից
երջանկութիւնը, ու կը սոսկաք դժոխքին տանջանք-
ներէն, մի մոռնաք ու զանց մի ընէք զանիկայ, ու
մէկդի մի ձգէք. վասն զի կեանքը անստոյգ է, ու
գիշերը վրայ կու գայ, որ ատեն աս գործը չկրնար
կատարուիլ : Մչքերնուդ քուն մի տաք, և ձեր
արտեանունքները թող չմրափեն, քանի որ ձեր
սիրտերը նորոգուած չեն, և դուք հեռեալաբար յա-
ւիտենական կործանման վտանգին մէջ կը գտնու-
իք : Թող մեր փրկչին աս խօսքը՝ թէ «Պէտք է
ձեզի նորէն ծնանիլ», միշտ հնչէ ձեր ականջնե-
րուն, մինչև որ գործը կատարուի, ուձ եր հոգի-
ները փրկուին :

